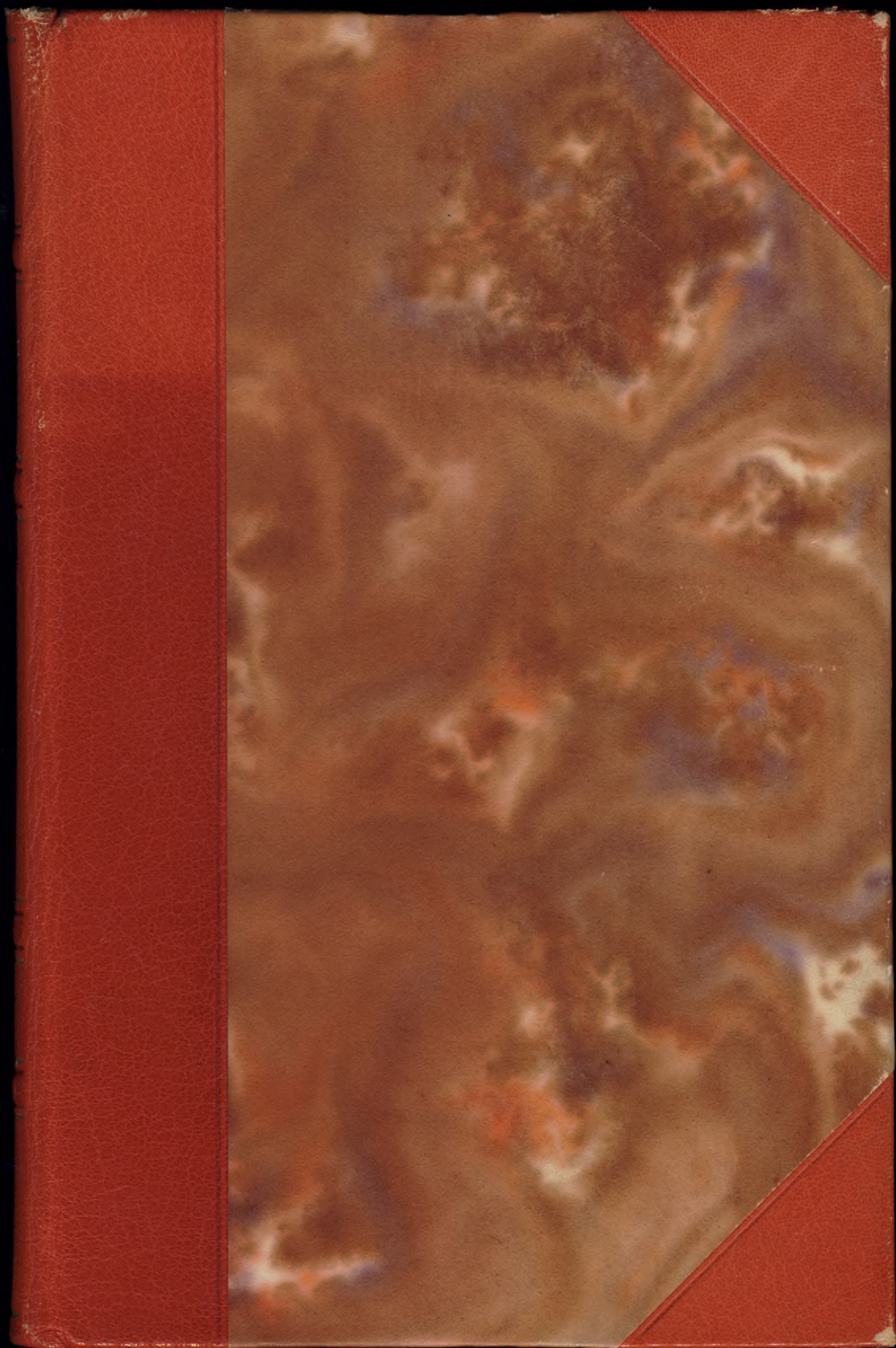

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

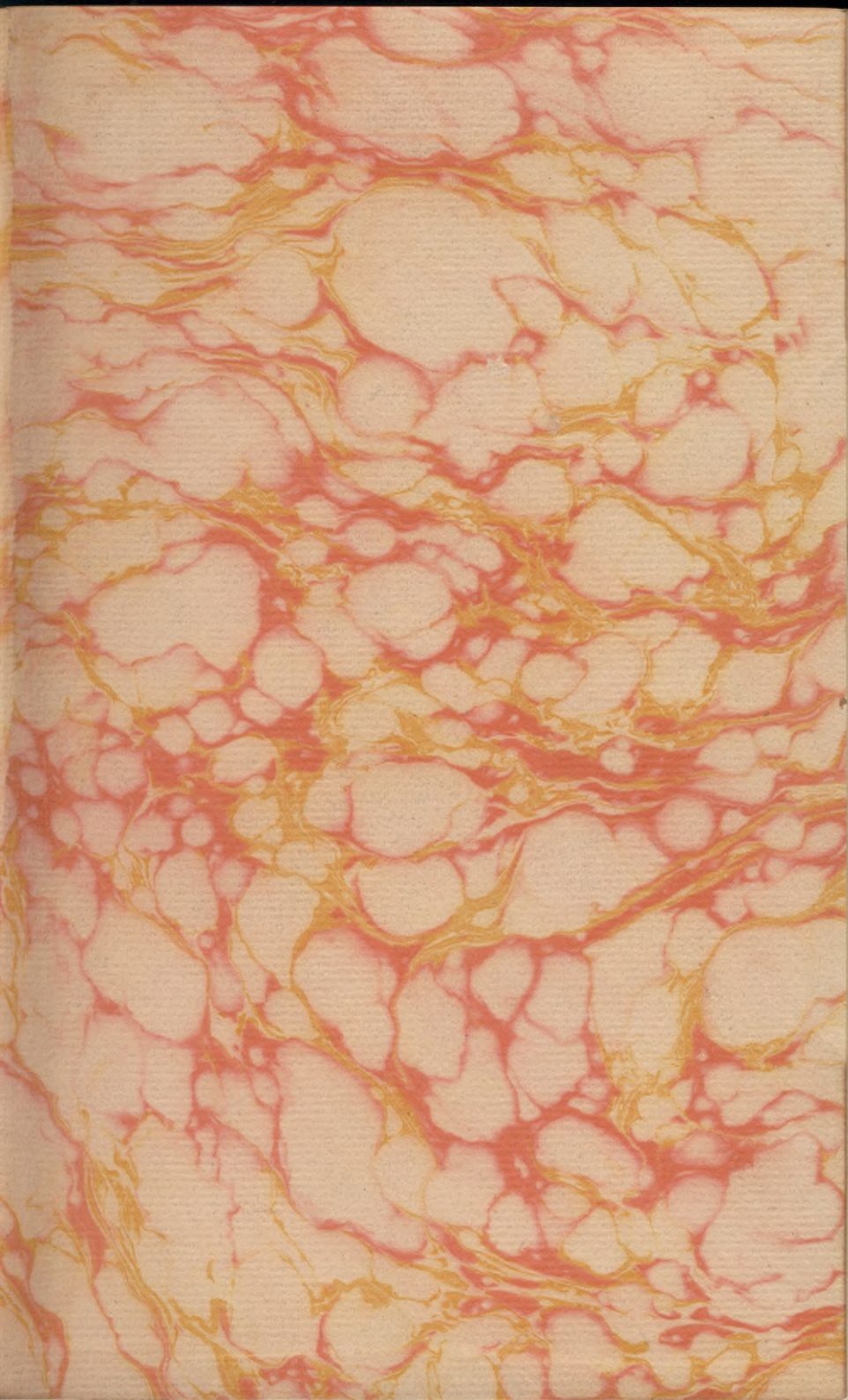
Konst

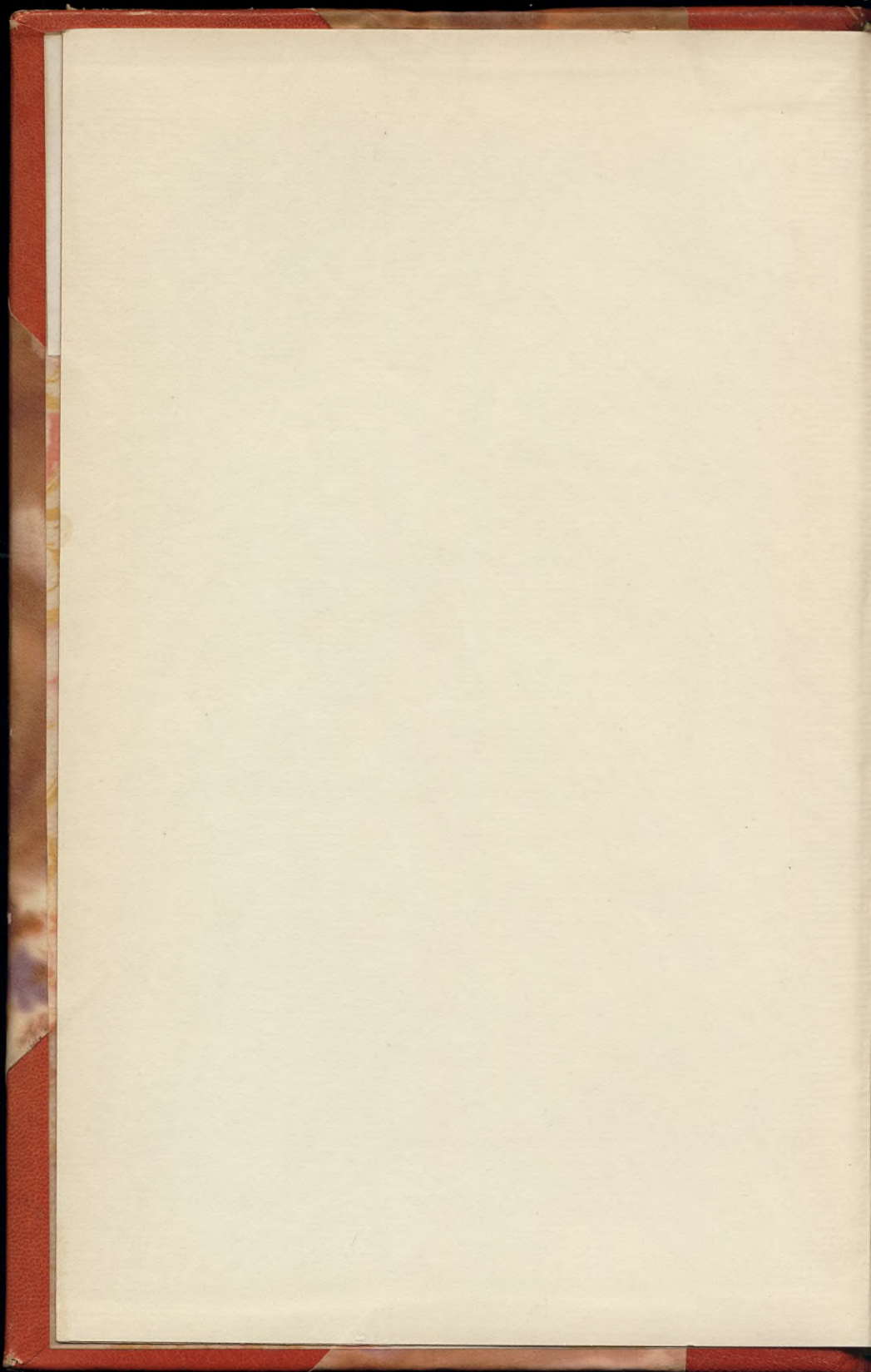
fv.

Illu.

2. A.

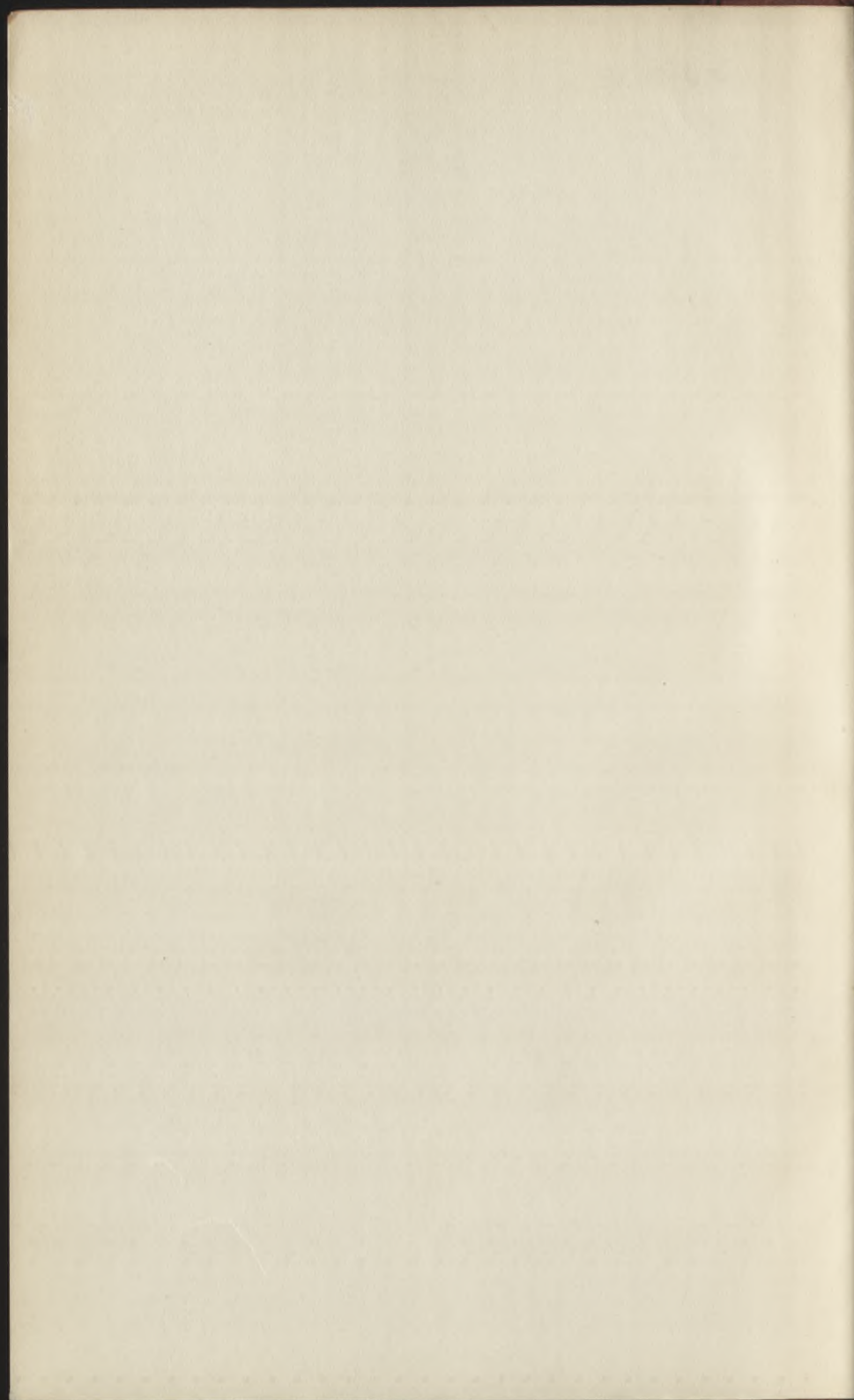

Carl G. Lurie

NORDISK KONST

Carl G. Laurin

N O R D I S K K O N S T

NORDISK KONST

Sveriges och Finlands konst

från 1880 till 1926

av

CARL G. LAURIN

Stockholm. P. A. Norstedt &

Söners Förlag

*Ingen av de
i detta arbete förekommande bilderna
finnes i Laurins Konsthistoria
9:e upplagan*

STOCKHOLM 1926

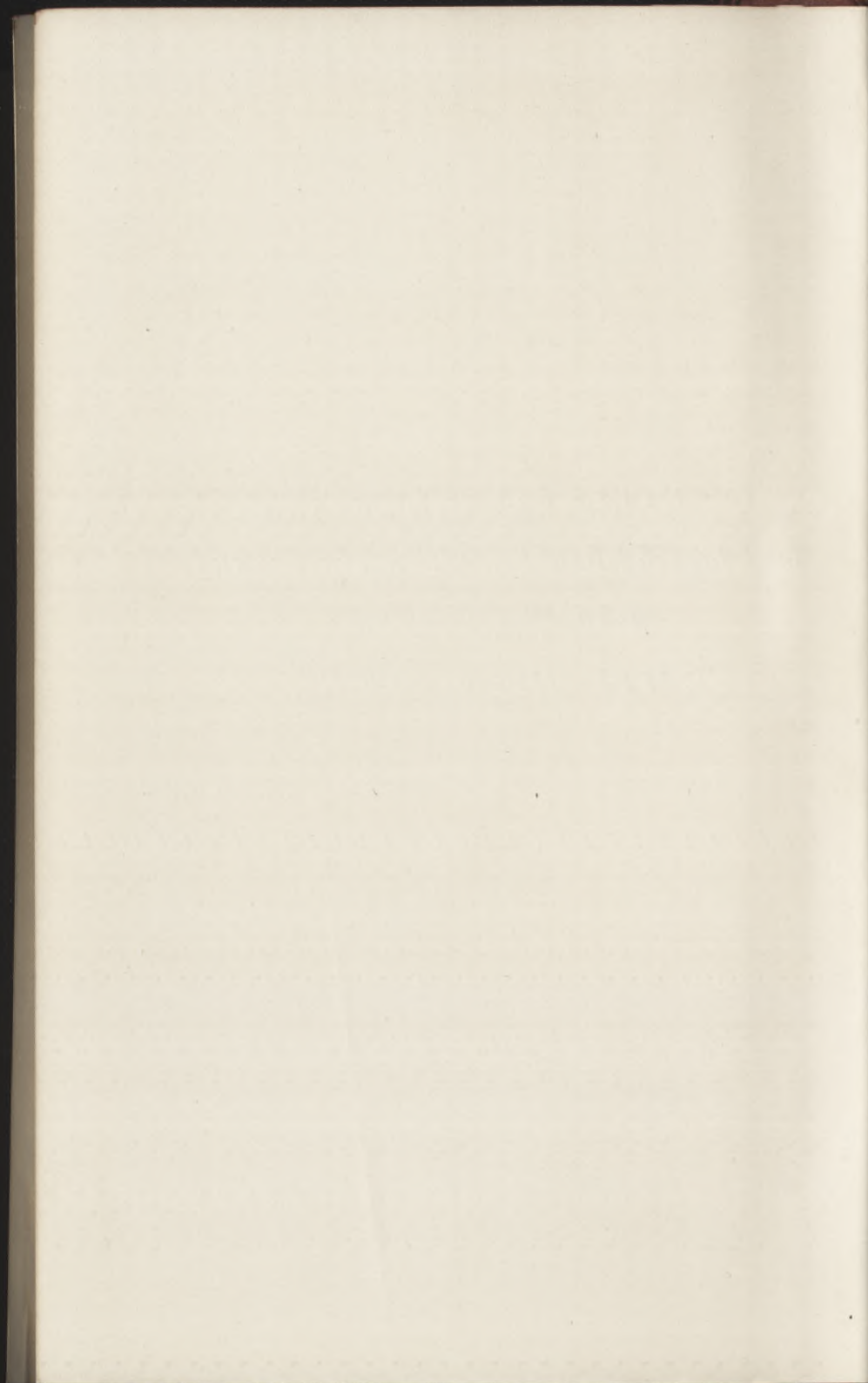
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

253142

*Denna bok tillägnas
med tacksamhet, beundran och saknad
minnet av min vän*

EMIL HANNOVER

Med denna fjärde del avslutas arbetet Nordisk konst. Det har endast genom den vänskapliga hjälp författaren erhållit från Norge, Danmark och Finland och främst från svenska konstnärer och museimän varit honom möjligt att skriva de fyra delarna och skaffa deras illustrationer.

Försök att vara exakt och rättvis ha gjorts, men författaren är fullt medveten om, att oriktigheter förekomma och att förtjänta och duktiga konstnärer, som egentligen bort vara med, saknas. Dock en torr uppräknig och alltför många namn har man sökt undvika.

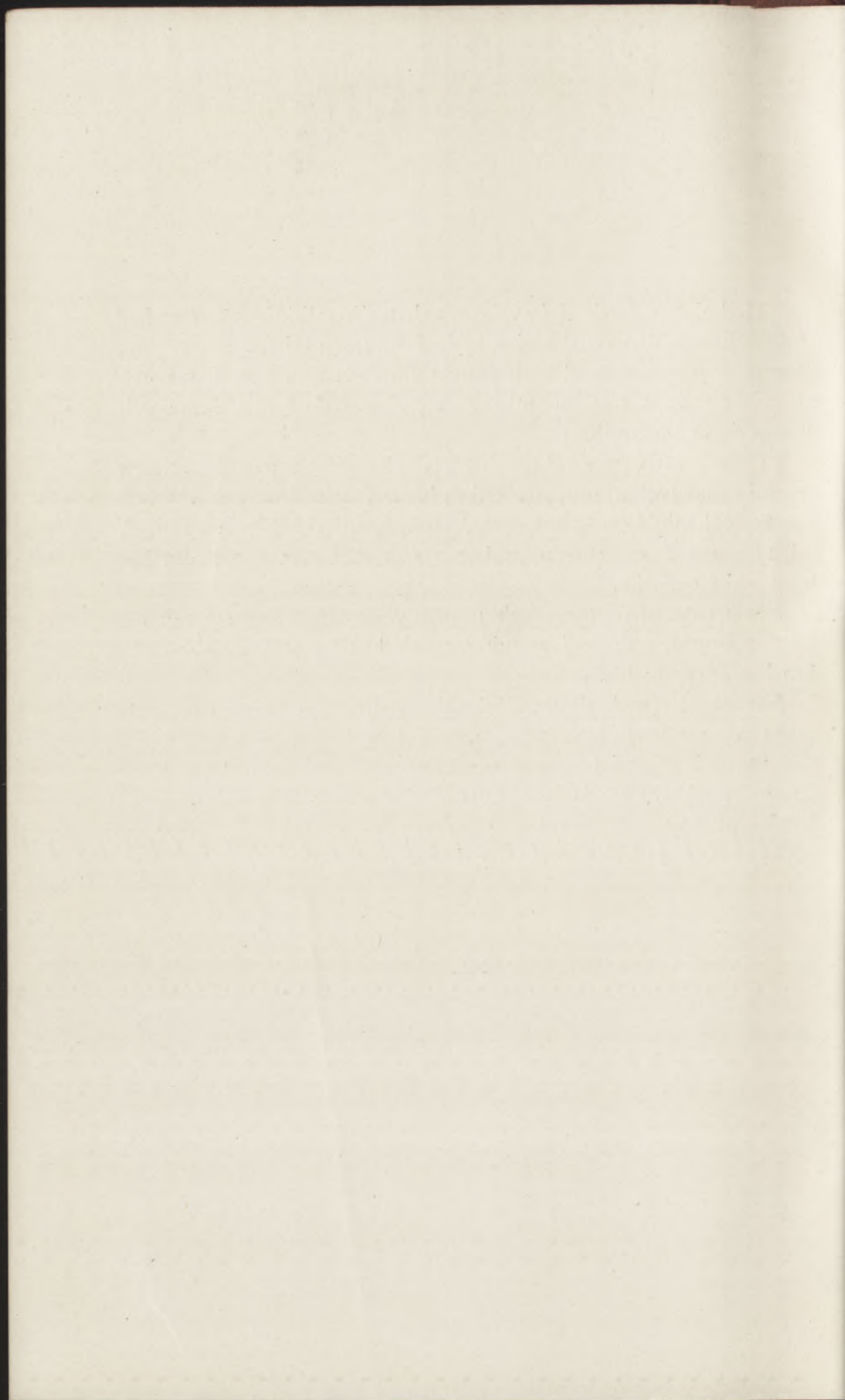
Författaren har först och främst velat vinnlägga sig om att se förtjänsterna även i riktningar och hos konstnärer, som icke äro honom sympatiska.

Ett särskilt tack då det gäller denna fjärde och sista del ägnas mina vänner Erik Wettergren, Axel Sjöblom, Torsten Stjernschantz och främst bland dessa Victor Hoving samt Herr Fritz Reutersvärd, vilka alla icke skytt mödan att hjälpa till vid insamlandet av uppgifter och bilder. Även till många onämnda, som underlättat mitt arbete, vill jag här uttrycka min erkänsla.

Författaren.

I. FALSKSPELAREN.

Ofullbordad målning i olja, utförd i Stockholm och Paris av Ernst Josephson 1886. Hos Klas Fähræus, Lidingön.

SVERIGE VID 1800-TALETSLUT OCH 1900-TALETSBÖRJAN.

DEN YNGRE GENERATIONEN.

Sällan har skillnaden mellan två generationer varit så djupgående både då det gäller konst och litteratur som på halvön under 1880-talet.

Epigonväsen, urvattnad idealism, konstbyråkratism, brunsåsig Düsseldorfmålning med bruna träd och svarta skuggor å ena sidan,

1—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

å den andra friskt verklighetssinne, sammanhang med de levande rörelserna i tiden, fransk god och grundlig teknik, luft och sol, gröna träd och blå skuggor, så tedde sig motsatserna för många unga målare såväl i Sverige som i Norge under denna tid.

För de äldre stod saken på följande sätt. Goda traditioner och grundligt ärligt arbete på icke skissartade men genomförda och utarbetade tavlor, sund och varm kärlek till fosterlandet, dess stora minnen och dess goda konst å ena sidan, löslig parisisk slarvmålning med effektsökeri och överdrifter i färg, förkärlek för det fula, sjukliga och råa, sympati för allt upplösande såväl i den statliga som i den estetiska kulturen, okritisk hyllning av alla franska nymodigheter å den andra sidan.

I Paris hade en hel del unga svenskar, som studerat vid Konstakademien i Stockholm omkring 1880, erfarit beundran för de franska friluftsmålarna och föregelse såväl över det sätt, varpå undervisningen inom Akademien bedrevs, som för denna institutions likgiltighet för att sörja för utställningsväsendet. En av dessa unga, i Paris studerande stockholmare, Ernst Josephson, hade i Dagens Nyheter i december 1884 några ljungande artiklar om Konstakademien. Här yttrade han sig med frejdigt trots och kom med ungdomlig tvärsäkerhet med förslag, bland annat att lärjungarna själva på tre år skulle välja sina lärare. Man förstår, hur pass allvarligt Akademiens preses och vice preses såväl som dess direktör, professorer och ledamöter skulle upptaga Josephsons förslag, då han säger: »Undervisningen bör helst gå så till, att läraren tar en duk och kastar sig dristigt in i striden, blir han överträffad av någon bland eleverna, så mycket roligare — på mellanstunderna drar han fingerkrok eller hoppar bock, han bör bli en vän och kamrat.»

I Paris uppsattes under julen 1884 och på nyåret 1885 en skrivelse angående Akademiens reformering. Josephson, Hagborg, Carl Larsson och Georg Pauli voro här de ledande, och Paulis förslag att låta denna skrivelse åtföljas av en annan skrivelse, som skulle framlämnas, om Akademien avslog sina vedersakares, opponenternas, reformplaner, antogs. Denna senare skrivelse, den s. k. »revolvern», innehöll, att undertecknarna avsade sig varje

förbindelse med Akademien och ej ville mottaga dess stipendier, utmärkelser eller lärarplatser. Undertecknarna av opponenternas skrivelse utgjordes av konstnärer från de mest skilda läger. Även düsseldorfare, sådana som Fagerlin och den gamle Bengt Nordenberg, voro med. Det var den oofficiella konsten mot den officiella.

Den 27 mars 1885 inlämnades skrivelsen till Akademien, och i april öppnade parisarna i Blanchs konstsalong vid Kungsträdgården i Stockholm en utställning för att visa vad de hade lärt, och detta icke utan berättigad stolthet. Utställningen, som kallades »Från Seinens strand», väckte både förtjusning och förargelse. Så gav Akademien ett avböjande svar på opponenternas skrivelse och hänvisade dem till Kungl. Maj:t, hos vilken opponenterna anhöllo om att en kommitté för reformering av Akademien måtte tillsättas.

Mest sårades Akademien naturligtvis av begäran, att lärarna blott skulle tillsättas på tre år. I denna önskan på lärarnas om-sättning, i denna månhet om att de ej skulle, som så ofantligt ofta skett, förbenas och stelna som konstnärer under sin dubbel-ställning av ämbetsman och utövande konstnär, låg kanske något berättigat, ehuru saken torde varit omöjlig att praktiskt genom-föra, nästan lika omöjlig som att låta skolgossarna välja lektorer på tre år. Efter det avböjande svaret uppsade opponenterna för-bindelsen med Akademien samt beslöto att utställa för sig själva och anordnade på hösten 1885 en ny utställning i Blanchs konst-salong, »Opponenternas utställning». Här fanns först och främst Ernst Josephsons »Strömkarl», som väckte förargelse hos akade-mikerna på grund av sin realism, hos opponenterna på grund av sin idealism. Zorn, Carl Larsson och Karl Nordström voro också med bland utställarna.

Under 1886, samtidigt med ett allmänt nordiskt konstnär-smöte i Göteborg, kom underrättelsen, att också Kungl. Maj:t avslagit opponenternas nyssnämnda begäran om en kommitté för att reformera Akademien. Då bildades den 16 augusti 1886 i Göteborg sammanslutningen »Konstnärsförbundet». Stadgarnas § 1 lyder: »Förbundets mål är att motarbeta alla otidsenligheter,

som kunna anses skada, och söka genomföra alla de reformer det kan anse gagna vår inhemska konst och konstindustri. Föرنämsta medlet, varigenom förbundet hoppas nå dessa sina syften, är anordnandet av årliga konstutställningar.» Att Konstnärsförbundet under de senaste decennierna av sin verksamhet i hög grad ägnade sig åt att motarbeta utställningar, bör ej förvåna mera än olikheten mellan korstågsriddarna och apostlarna.

Den 19 september 1890 bildades i Stockholm en förening, kallad »Svenska konstnärernas förening», avsedd att samla alla svenska konstnärer, tillvarataga deras intressen, anordna årliga utställningar samt låta uppföra ett konstnärshus. Denna förenings demokratiska konservatism kom att stå i motsatt förhållande till Konstnärsförbundets aristokratiska radikalism. Ernst Josephsons opraktiska och våldsamma metoder och hans tro på ögonblickliga segrar gjorde honom omöjlig även hos de mest radikala i Konstnärsförbundet. Han utträdde därför nästan genast men förblev, som han sade, fortfarande opponent.

Konstnärsförbundet leddes under största delen av sin tillvaro med hårdhänt ideell kraft av Karl Nordström. Trycket blev i alla händelser olidligt för sådana som Carl Larsson och Anders Zorn, vilka så småningom utgingo. »Förbundets» föرنämsta medlemmar voro Richard Bergh, Christian Eriksson, Per Hasselberg, Carl Eldh, Eugène Jansson, Nils Kreuger, Bruno Liljefors, Karl Nordström, Herman Norrman, Carl Wilhelmson. Den rörelse, som fått sitt uttryck i Konstnärsförbundet, började på utländsk botten i Frankrikes konstnärligt frodiga jordmån, men sin starkaste växt fick den i fosterlandet. Förbundet har ej kämpat förgäves. Liv är strid, man kämpar för de idéer, som förefalla en värdefulla, men man får ej på något område kämpa endast för stridens egen skull, då fastnar man i sterila partisynpunkter. Konstnärsförbundet har varit en sammanslutning av mycket olikartade personligheter, vilka ansett konstens byråkratisering och dilettantismen som sina gemensamma fiender. Då en hel del av förbundets mest framstående medlemmar avlidit, beslöts den 6 mars 1920 att upplösa det samma.

* * *

ERNST JOSEPHSON.

2. FRU GUSTAFVA JOSEPHSON, F. JACOBSSON.

Målning av Ernst Josephson på Hasseludden 1880. Tillhör Fru Hilma Marcus, Stockholm.

I den rörelse, som vid 1880-talets början uppkom bland svenska konstnärer, intar Ernst Josephson en plats alldeles för sig. Denne våldsamme och veke romantiker, som hade de starkaste

rötter i renässansens och Rembrandts konst och som högt skattade den måleriska traditionen, skulle bli oppositionens initiativtagare, och i hans egen själ kämpade motsatta krafter. Han drogs lika mycket till Tizian som till friluftsmålningen. Sitt konstnärskap har ingen tagit på djupare allvar, och han skriver själv i sin dikt »Violoncell» om hur han, lidelsefull som han är, med skruven spanner strängen hårdare och hårdare:

»Det taget gjorde ont likväl!
Men skönare blev tonens klang —
Ack, Herre Gud, om strängen sprang —
då höjde sig min fria själ!»

Dessa ord uttrycka det innersta av Ernst Josephson. Det ligger ett renässansdrag i detta sammanhang mellan måleriet och musiken, och detta är i hög grad typiskt hos Ernst Josephson, så romantisk, oklassisk och brusten som personlighet han än är.

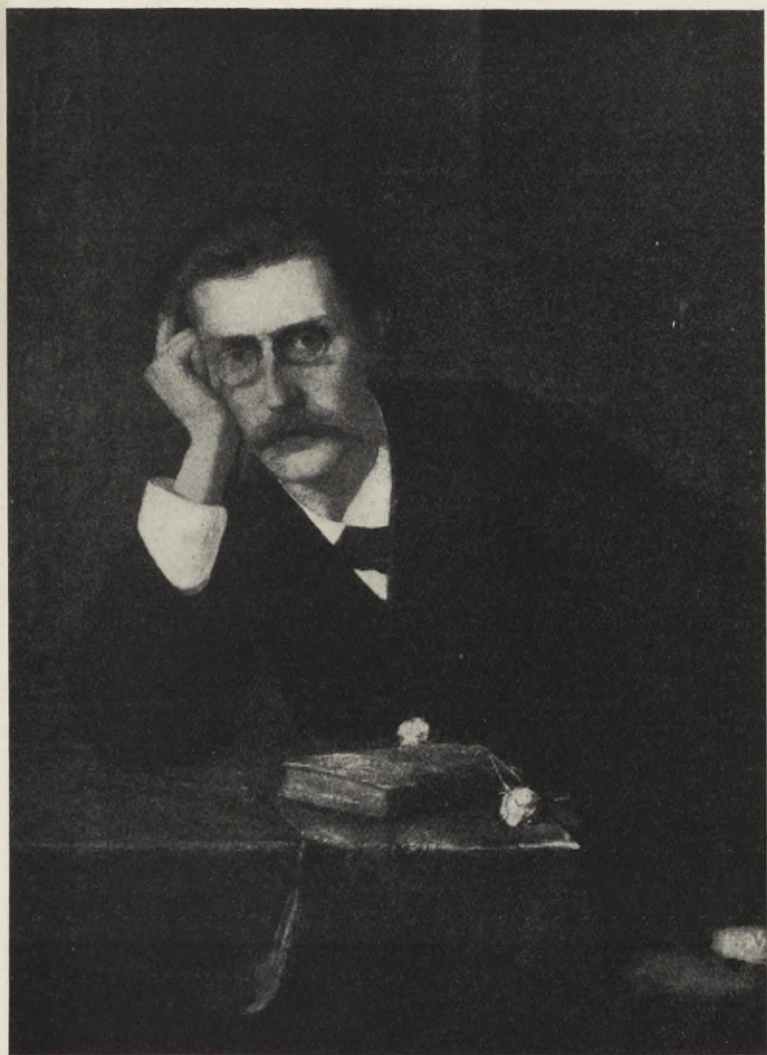
För mången i Sverige och ej minst i Norge och Danmark står han som den hittills främste *målaren* i vårt land.

Den 16 april 1851 föddes i nr 12 Stora Nygatan i Stockholm *Ernst Josephson* i en högt bildad judisk familj. Han dog i Stockholm den 22 november 1906.

Fadern Semmy var köpman och farbrodern Jakob den kände kompositören. Farbrodern Ludvig var den begåvade konstnärlige teaterledaren. I Akademien, där han började 1867, hade han till kamrater under de nio år, han där studerade, bland andra Gustaf Cederström, Julius Kronberg, Carl Larsson, Hugo Birger, Carl Skånberg, August Hagborg och Georg Pauli, och den blivande opponenter stod i det bästa, ja, det mest vänskapliga förhållande till sin lärare Johan Boklund.

Sommaren 1872 gjorde Ernst Josephson en resa till Norge och beundrade Gudes och Tidemands tavlor i Oscarshal-slottet. I Eggedal, nära Drammen — platsen spelar en roll i norsk konst-historia — greps han av forsens skönhet och beskrev på vers och prosa, hur den skummar vit och mäktig och hur han i sin fantasi såg en blek gosse sitta på en sten mitt i vattnet, trevande med stråke på sträng:

3. J. P. JACOBSEN.

Oljemålning av Ernst Josephson, Rom 1879. Frederiksborg, Danmark.

»Gossen var blott min egen fantasi,
Näcken var forsen, som brusade förbi
och stänkte sitt skum på min kind.»

Efter tolv år skulle den synen få sitt slutgiltiga uttryck i »Strömkarlen».

År 1876 fick Josephson Akademiens kungliga medalj för prisämnet »Sten Sture den äldre befriar den danska drottning Kristina» — »Kristian tyranns mamma», som Josephson själv skriver — ur Vadstena kloster. Tavlan köptes genast av Konstföreningen. Den tillhörde sedan drottning Sophias samling. De två häcklade institutionerna Akademien och Konstföreningen hade hedrat sig den gången.

Under de resor i Tyskland, Frankrike, Holland och Italien han vid 1870-talets slut företog gjorde han de grundligaste studier i de gamla mästarnas teknik — han inträngde i denna genom att göra ypperliga kopior, särskilt efter Rafael och Rembrandt, så den senares stora »Föreståndarna för klädesvävarskräet» — och den 1878 målade »David inför Saul», Nationalmuseum i Stockholm, är ett prov på det starka venetianska inflytandet. I Rom råkade Josephson Ibsen. Lyckligtvis äro Josephsons brev ytterligt noggranna och fullständiga, så att man kan väl följa hans liv och utveckling. Om Ibsen säger han: »Ibsen är här, och jag har supit tillsammans med honom några kvällar», men han är »så svår i samtal, att man ingenting kan få veta av honom». Och en annan gång i Skandinaviska föreningen, då Josephson närmade sig den store hjärterannsakaren, »kom någon och presenterade en idiotisk greve för honom, och strax vände han mig ryggen och gav mig fan!» Mera glädje hade han i Rom av sitt möte med J. P. Jacobsen. Av den skygga gestalten med det sjukliga, tärda ansiktet har han gjort ett vackert porträtt. Marie Grubbes och Niels Lyhnes författare, den subtile språkonstnären, lutar huvudet i handen. Framför sig har han en bok och några rosor. Ej minst förgrunden är mustigt målad. Karl Wählin har i sitt förnämliga arbete om Ernst Josephson påpekat, att J. P. Jacobsen i ett brev till Edvard Brandes gör sig lustig

4. CARL SKÅNBERG.
Målning av Ernst Josephson 1880. Göteborgs museum.

5. FINSKE KONSTNÄREN VILLE VALLGREN
Målning av Ernst Josephson 1880. Atheneum, Helsingfors.

över Ernst Josephsons högtravande språk. Kanske förstod Jacobsen, att Josephson i sin färg kunde uttrycka sig lika fulländat som den store dansken själv i sin dikt. Det finnes många svenskar, som tillägga: »och var också minst lika äkta däri som Jacobsen i sin dikt».

På »Hörnan» eller på Café de l'Ermitage, båda på Montmartre, råkades svenska, norska och finska Pariskonstnärer. I övre våningen på »Hörnan» med utsikt över dammiga plataner på bulevarden och där surret från storstaden trängde in genom

fönstret, samlades de skandinaviska konstnärerna — utom danskarna, som höllo sig för sig själva — Carl Larsson, Karl Nordström, Carl Skånberg, Per Hasselberg, Richard Bergh, Acke, Christian Eriksson, Georg Pauli, Alf Wallander, Weren-skiöld, Skredsvig, Walter Runeberg, Edelfelt, Ville Vallgren, stödjande och glädjande sig åt att känna sig förtroliga med varandra i det stora Paris. Här trivdes Ernst Josephson, som i många avseenden var den förnämste, den vildaste och mest entusiastiske, och även den mest innerligt gripne i hela kretsen. Bland dessa kamrater föredrog han sin skål för Paris, som så klart skildrar både den känsla för Sverige och den rättvisa tacksamhet mot Paris, som levde hos dessa konstnärer. Denna skål slutar med orden:

»Så stå vi här på utländsk mark vid nya konstens källa
att något av dess friska dryck i våra krukor hälla
och bringa till vår mor, vårt land,
på våra fäders vis,
och därför fattom glas i hand
för nya källan, för Paris.»

År 1880 utförde Josephson i Paris samt sedan på sommaren i Sverige, där han vistades på ett sommarnöje vid Hasseludden på Värmdön, en serie porträtt av högsta konstnärliga värde. Porträttet av Hugo Birger »I sextonhundredrättsdräkt», hållande en fana, är målat med en must och en bravur som måste ha förvånat. Bilden av målaren-skulptören Allan Österlind, som var hans nära vän, har han målat i suveränt ledig och vacker pose vid en kavalett. Ännu mer betydande är bilden av den honom så närstående konstnärskamraten, den lille förvuxne store landskapsmålaren Carl Skånberg i elegant ljusgrå dräkt målad med silvertoner, stående framför en vävd tapet med något utav spotskhet och självsäkerhet, som påminner om Velazquez' skildringar av spanska dvärgar.

Med utmärkt konst har han samtidigt skildrat fröken Anna Heyman, sedermera fru Bagge, i svart sidenklänning, avtecknande sig mot den mörkröda fond, som Josephson så mycket älskade.

Buketten, som hon håller i handen, ger genom sitt bukettpapper en känsla av åttiotal, och vad själva målningssättet angår kommer man att tänka på Manet. Under sommaren på Hasseludden målade han sin moder (bild 2), sin mormoder och sin systerson, den lille pigge Karl Marcus i kortbyxor, dragande sin skottkärra. Släktkärleken var en av Josephsons många fina sidor, och det är, som Wählin anmärker i sin stora huvud- och grundbok om Ernst Josephson, obegripligt, att moderns milda och goda ansikte och den intelligenta åldriga fru Hanna Marcus, mormodern, kunde av C. R. Nyblom karakteriseras såsom »omänskliga vrångbilder». Ingen kritiker har emellertid vackrare och mera oförbehållsamt än Nyblom erkänt i tal och skrift, hur han misstagit sig i fråga om Josephson.

Ovanligt högt i must och färgens fetma nådde Ernst Josephson i det porträtt han 1881 i Rom utförde av bonvivanttypen, journalisten G. Renholm, som avtecknar sig mot gräddvit bakgrund. Ett år tidigare hade han på en eftermiddag utfört det här meddelade levande och leende ansiktet av den originelle finske skulptören Ville Vallgren.

Med »lille Zorn», som Josephson sade, reste han 1881—1882 i Spanien, och i Sevilla gjorde han den av kraft och humor lysande första skissen till »Spanska smeder». Skredsvig, som han råkade på sin resa i Spanien, beskriver dråpligt, med vilken furia Josephson 1882 målade den stora tavlan av de mot solen grinande smederna, som nu finnes i Oslos museum. Josephson frossade i all den skönhet och all den sol, som funnos i Spanien, och målade där »Spansk dans», den spanska flickan, som omgiven av handklappande medsystrar efter spanskt bruk dansar på ett bord. Fanns det i Josephsons hjärta den största resonans för Söderns härligheter, så hade han dock i sin själ en lika känslig klangbotten för minnena från Norden, och 1882 utförde han i Paris sin målning »Näcken», där hågkomsten från Eggedal för tio år sedan och från Trollhättan från året förut sammansmältas. På klippön i fallet sitter i den skumma sommarnatten gossen med sjögräs i håret och spelar sin längtan. Tavlan är komponerad med rikedom och fyllighet både vad landskapet och ej

6. FRÖKEN ANNA HEYMAN, SEDERMERA FRU BAGGE.

Målning av Ernst Josephson 1880. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

minst vad figuren beträffar. Det är en linjernas och tonernas harmoni i detta rika uttryck för Josephsons konst, som gör, att många sätta denna tavla ännu högre än den definitiva lösning

7. NÄCKEN.

Målning av Ernst Josephson, Paris 1882. Nationalmuseum, Stockholm.

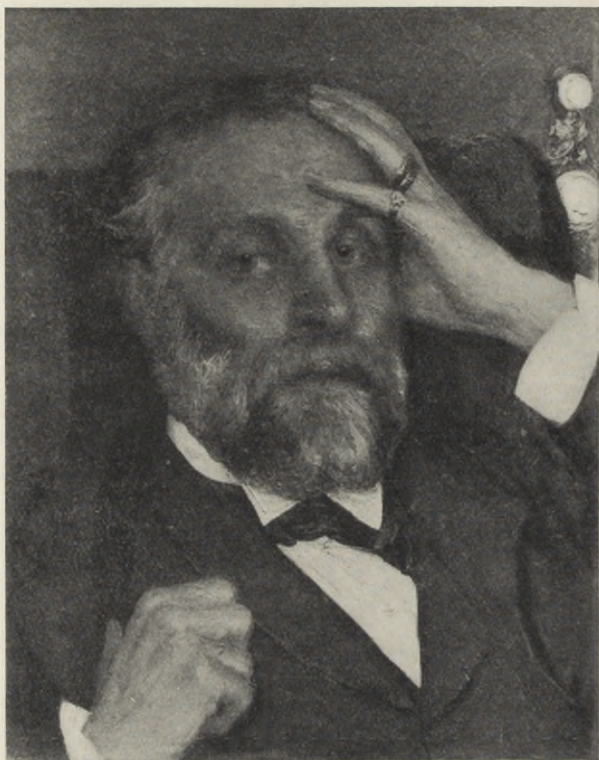
konstnären gav av ämnet två år senare i sin målning »Ström-
karlen».

Sommaren 1883 var det konstutställning och konstnärsmöte

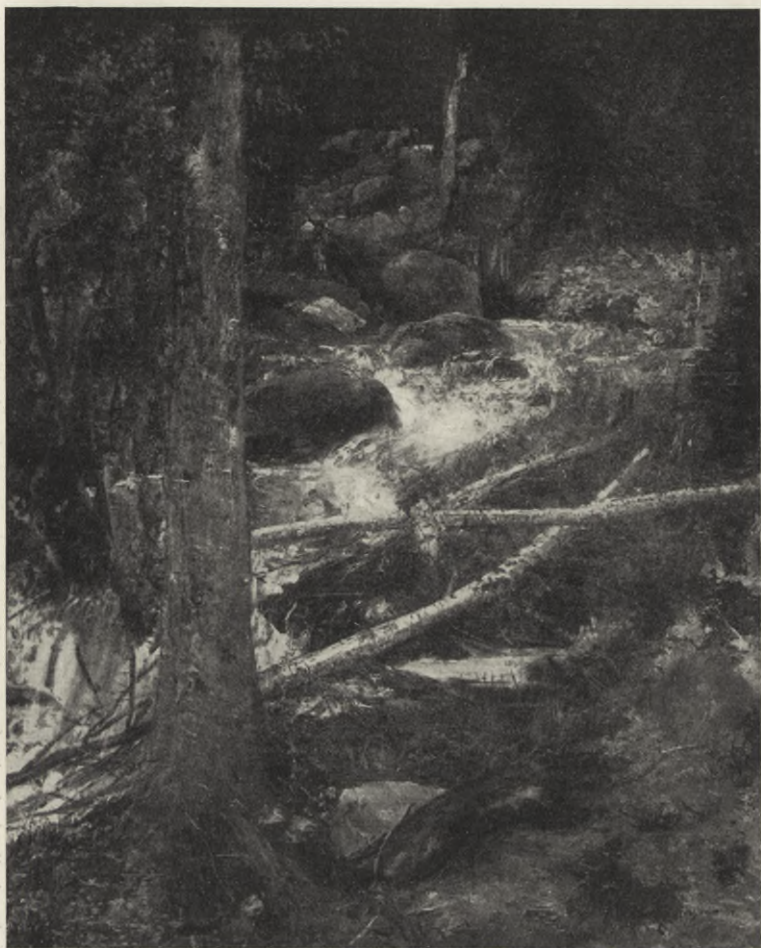

9. PONTUS FÜRSTENBERG.

Målning av Ernst Josephson 1883. Göteborgs museum.

har beskrivit denna intressanta miljö, där storheterna från en förfluten konstperiod blandade sig med dem, som för decennier skulle bestämma det nya. »Alfred Wahlberg med de eldiga, sprittande ögonen träder fram genom salen, ungdomlig och livlig, man viskar överallt vem den mannen måste vara, prydd som han är med ett spanskt kommandörskors, hederslegionen och ett par svenska ordnar. De tre kommissarierna, den i konstens tjänst grånade Saloman, den icke stort mindre gråe, fast betydligt yngre Lindholm och den unge norske landskapsmålaren Gerhard

10. VATTENFALL I EGGEDAL.

Målning av Ernst Josephson 1884. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

Munthe stå och invänta tiden, då de skola få presentera var och en sitt lands konst. — Här synes en man, som räcker ett huvud

2—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

över allt folket — i mer än ett avseende — det är dagens festskald, Drachmann — själv målare —, som anvisats plats alldeles mitt emot de kungliga. Icke långt därifrån ses ett par andra litterära män: lustspelsförfattaren, den gamle blide pastor Hostrup och romanförfattaren Schandorph; kaptén Brandelius' fryntliga ansikte tittar upp över en akademifrack med svärdsordensstjärnan; här synes en flock norrmän: Eilif Peterssen med det fina leendet, Ludvig Munthe, Morten Müller, och andra. En ungdomlig och talrik krets av svenska 'parisare', eleganta och älskvärda, knota en liten smula över aktens officiella prägel. Då gick det bra mycket enklare till i Göteborg! Några finska bröder — Becker, Ahlstedt och Sjöstrand — skaka hand med sin landsman Walter Runeberg, som kommit från Paris. Nära honom står hans konstbroder Hasselberg, vars 'Snöklocka' väcker stor beundran. En annan ung svensk, Birger, för vid sin sida sin unga fru, vars sydländska glödande yttre förtäljer att hon härstammar från Xeresdruvornas land. Och se där en skara danskar! — — reslig och tyst står Carl Bloch; ej långt från honom den lille fint byggde Otto Bache — — Och där ett par av Danmarks unga garde: den rörlige, rödlätte, glatt blickande Krøyer; den duktige Tuxen, som liknar en sjöman, vilken varit på världsomsegling och brynts av solen. Där rör sig ståtlig och vänlig de yngre 'parisarnas' främste representant i kretsen, August Hagborg, och nära bredvid honom den unge Richard Bergh, som liksom han visat sig äga en marskalksstav i sin ränsel. Professor Nybloms glada ansikte lyser bredvid svärfadern professor Roeds. Reslig och kraftig rör sig Albert Berg, den stumme marinmålaren, som med teckenspråket är intressantare än de flesta talande. Förgäves spanar man efter upphovsmannen till den uppseendeväckande 'Kleopatra', Kronberg. Han har dragit sig undan och låter sina arbeten tala. Men nu komma ju de kungliga! Några gardister skyldra. Publiken reser sig.»

Under sommaren 1883 målade Ernst Josephson på Dalarö det soliga, ljusa sommarnöjesporträttet, en bröstbild av den distingerade, orientaliska typen, fru Jeannette Rubenson, polismästaren Semmy Rubensons maka, i sin ljusblåa dräkt, virkande och med

II. FRU GÖTHILDA FÜRSTENBERG, FÖDD MAGNUS.
Målning av Ernst Josephson, Göteborg 1884. Göteborgs museum.

en röd Saronslilja som glad färgfläck på tavlan. På hösten samma år — han tillbragte den i Göteborg — tog han itu med porträttet av den ståtliga fru Göthilda Fürstenberg, i vilkens rika hus han överhopades med vänlighet, om ock enligt uppgifter från närstående Fürstenberg ej fattade Ernst Josephsons konstnärliga förtjänster. 1880-talets konst har i Pontus Fürstenberg en myndig, men också energisk främjare, som åtagit sig det ytterligt ömtåliga värvet att vara mecenat för den radikala konsten. Pontus Fürstenberg (1827—1902) har genom sitt konstantresse och sin storartade frikostighet mot konstnärerna och det allmänna utan fråga varit den förnämste konstfrämjaren i Sverige under 1800-talet. Hans galleri i Göteborg invigdes 1885 och införlivades efter hans död med Göteborgs museum. Den imponerande men småväxte självmedvetne grosshandlaren var »herrn» med alla konstnärer, men »du» med Ernst Josephson, och han beställde nu av denne sin välvilliga och konstantresserade, ståtliga hustrus porträtt. I det något överlastade grosshandlarhemmet sitter fru Göthilda i »bourgogneröd» klänning. Alexander Carlssons bronsvas, som uppbares av dansande nymfer (del II, sid. 397) och som enligt Fürstenbergs egen uppgift gav anledning till det galleri, han sedermera anordnade, står på en piedestal i bakgrunden och upprepas i spegeln.

Sommaren 1884 reste Ernst Josephson till Norge, träffade i Oslo Eilif Peterssen och den glade Fritz Thaulow, med vilken han var ute och seglade på dennes båt, då försedd med negeruppassare, och begav sig sedan till Eggedal. Med underlig makt drogs han till denna plats, och i brev till målarvännen Axel Borg skriver han:

»Det regnar, jag kan inte arbeta, jag har byggt ett slags hus vid älven, där jag målar min 'strömkarl'. Det är ett drygt arbete, och köld och regn hindra modellen att sitta. Du känner en målares sorger. Hjärtat i halsgropen. — — — Vad här är vackert! Höga berg, mjuka linjer, oändliga skogar, forsar och mossiga stenar, blommande nyponbuskar, björkar, ormbunkar och granar! Här var jag för tolv år sedan. Du kan tänka Dig vilka andra känslor. Då kunde jag beskriva det oändliga, då

12. FRU NENNIE AF GEIJERSTAM.

Målning av Ernst Josephson, Stockholm 1885. Hos Direktör Axel Jacobsen, Stockholm.

talade varje tuva om hopp och ungdom och stolta drömmar. Men nu är varje tuva en gravkulle över svikna förhoppningar. O Axel, att så mycket har fördärvats på tolv år! Du ser jag kan inte skriva mer, ty jag känner de stackars trasorna av mitt

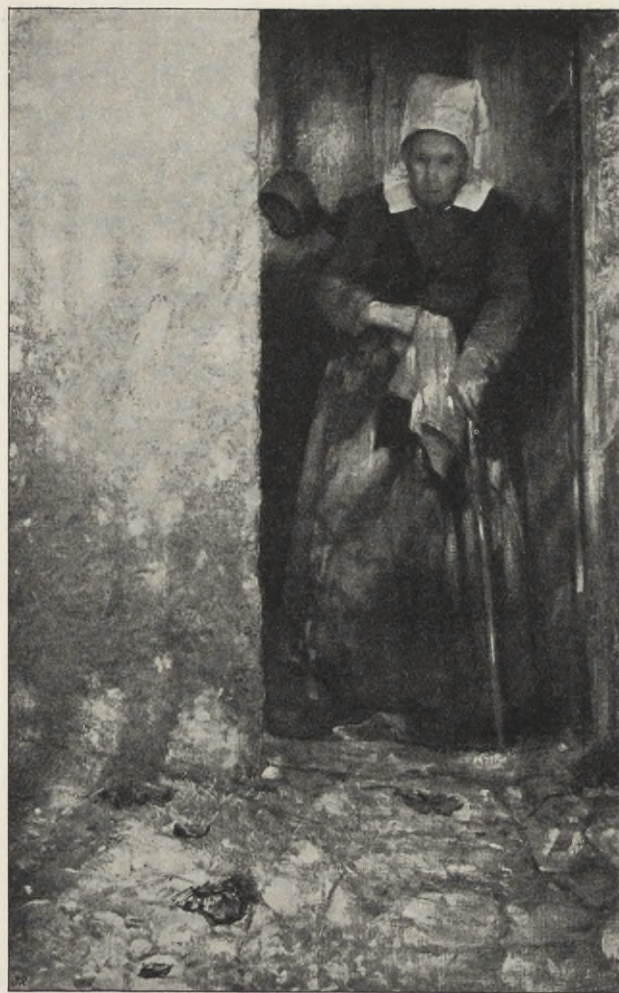

hjärta darra. De gråta blod, det faller i droppar, en och en — — —»

Här målade konstnären den unga, i solen vitglänsande nakna gossen, avtecknande sig mot skummet av mörkblått vatten samt mot den gråa klippan. Trots det realistiska behandlingssättet, trots att det är ljusan dag, ligger dock över det hela en mystik, ett uttryck av smärta av gripande verkan, och både i sin känsla och sin teknik hör denna tavla till toppunkterna i svensk konst.

»Strömkarlen» väckte mycket blandade känslor, också bland Josephsons radikala målarkamrater, då den på hösten 1885 förekom på opponenternas utställning. Kanske bidrog den egenomliga tafatthet, ynglingakroppen hade i motsats till »Näcken» med sin mjukare komposition, till att även opartistiska konstkännare erforo en osäkerhetskänsla inför denna tavla. Den inköptes emellertid 1893 av prins Eugen, vilken erbjöd den som gåva till Nationalmuseum. Gåvoanbudet avslogs enhälligt av nämnden, vilket åtminstone torde bevisa frånvaron av servilism hos det museala ämbetsverket. Den märkliga målningen pryder nu, infälld i väggen, den furstlige konstnärens stora salong på Valdemarsudde. Ett landskap, utfört med anledning av Strömkarlstavlan, målades i Eggedal och visar, vilken höjd Josephson också nådde i ren naturskildring.

År 1885 var det stora orosåret i svenskt konstliv under 1800-talets senare hälft, och vid denna tid tillkom Josephsons både psykologiskt djupa och koloristiskt ypperliga bild av Gustaf af Geijerstams hustru. Drömmande om det kommande barnet låter fru Nennie händerna vila på sömnaden i skötet, och det bleka ansiktet speglar allvar och framtidstankar. Ett uppslag av den mest dramatiska art sysselsatte konstnären i Paris 1886. I en fransk 80-talssalong har det blivit stort uppträde: en av herrarna anklagas för falskspeleri, en dam svimmar. Den stora tavlan är endast skisserad (bild 1), men intar en plats för sig i den svenska konsten genom den rent av häpnadsväckande dramatiska kraften och genom de utsökta koloristiska kvaliteterna i speglar, gardiner och andra accessoarer. Ernst Josephson hade de stora konst-

13. HÖSTSOL.

Målning av Ernst Josephson i Tréboul 1886. Thielska galleriet, Stockholm.

närernas gåva att kunna få skönhet att stråla ur den banalaste möbel, bara penseln fick ta hand om saken. Sistnämnda år vistades

Josephson i mellersta Frankrike i byn Gargilesse, och här utförde han sin karaktärsfulla bild »Byskvaller», där de svartklädda gamla häxorna med sina vita mössor tigande och buttra betrakta den unga bondkvinnan, om vilken de nyss talat. En tid senare utförde Josephson i Tréboul i Bretagne målningen »Höstsol» med sina vackra blåa toner och sina uppfriskande 80-taliska ljusfläckar. Den skildrar en gammal kvinna, som med sitt vita huckle på huvudet stapplar ut för att glädja sig åt de sista solstrålarna.

Som en gammal trollpacka sitter spinnerskan på den stora oljemålningen, signerad Lépaud 1887, och spinner i eldskenet, grubblande över förflutna och kommande olyckor.

I hela sitt liv hade Josephson haft en orolig ande och ett känsligt sinne. Hans melankoli blev med åren svartare och svartare. Sommaren 1888 var han i Bréhat i Bretagne tillsammans med Allan Österlind. *Allan Österlind* är född i Stockholm 1855. Han började som skulptör, men målade sedan både i akvarell och olja och utförde även etsningar i färg. Han har nu blivit så gott som naturaliserad fransman. Österlind och Josephson hade sysslat med spiritistiska fenomen, och så, berättar Österlind, stodo de en afton och blickade ut över töcknet och molnen, som lägrade sig över havet. För de två konstnärernas överspända hjärnor togo de form av en stege. »Det är Jakobs stege», sade Josephson, »och på den ha andarna i natt stigit ned för att hälsa dig, Jesus Kristus», och »på samma gång föll han på knä och bad mig välsigna honom», säger Österlind vid skildringen av denna groteskt fruktansvärda situation. Han fortsätter: »Jag ryggade tillbaka, och då såg jag för första gången, att vi gått för långt och att Josephson hade förlorat förståndet. Jag brast ut i förtvivlan och försökte på alla sätt att lugna honom och låta honom förstå, att vi borde sluta upp med spiritismen och återgå till vårt arbete som konstnärer.

»Jag hade lyckats lugna honom, och jag började hoppas, att han skulle följa mina råd, då plötsligen ett stort kors långsamt reste sig ur gräset och tecknade sig som en silhuett mot det månbelysta vattnet. Vi stodo slagna av häpnad båda två, och

14. ADAMS SKAPELSE.

Pennteckning av Ernst Josephson 1889 eller senare. Hos Klas Fähræus, Lidingön.

Josephson grep mig om armen, och med stirrande ögon alldeles emot mitt ansikte viskade han: 'Du tror', och med handen lyftad mot korset, som närmade sig liksom svävande över dimman.

»Hade jag i det ögonblicket ej fått lösning på gåtan, hade jag antagligen själv fallit offer för vårt oförståndiga försök att tränga in i andelivet, ty ur dimman trädde fram en kvinnofigur, i vilken jag kände igen Madame Trichet, en fyllkåring, vars man några dar förut hade drunknat. Hon hade hela kvällen strövat omkring från krog till krog fullkomligt berusad och förirrat sig i dimman.

»Ack, kära herrarna, jag kommer från snickaren med min mans kors, och jag skulle bra gärna vilja, att herrarna målade hans namn på det.'

»Hon hann inte längre förrän hon ramlade omkull och korset med henne.»

Under aderton år levde Ernst Josephson sedan som en andlig sjukling men producerade ibland rastlöst både målningar och teckningar, det har uppgivits ett antal av omkring tusen av det senare slaget. De äro patologiska och deformerade, dessa bilder, men ha psykiska kvaliteter, som under tider av illusionsleda, d. v. s. känslan av att den naturalistiska konsten uttömt sina tillgångar, gjort, att vissa konstnärer och konstkännare i en period, då sjukliga fenomen med särskild sympati upptogos av konstnärerna, ansågo dem till och med överträffa vad den store konstnären gjort i sin hälsas dagar. Det finnes bland dessa målningar, utförda under sjukdomstiden, vissa ovanligt vackra i färg, men både på dessa och på de allra flesta av teckningarna äro formerna så förvirrade och så sjuka, att man erfar en känsla av kvalmighet, då man ser dem. Somliga teckningar, såsom de huvuden han kallar »Bacchus» och »Salome», ha en verklig monumentalitet och verka friska, kanske beroende på ljusare ögonblick under själssjukdomen. Typisk för en hel grupp av lätta konturteckningar är den här meddelade »Adam skapas». Doktor Gregor Paulsson beskriver denna: »Adams lilla huvud, Skaparens mun, som blåser in den livgivande andan, den väldiga näsryggen och vänstra näsborren, de ännu väldigare ögonen, slutligen pannan,

15. HUGO SALMSON.

Målning av Ernst Josephson omkr. 1882. Nationalmuseum, Stockholm.

som icke får plats inom papperets ram, men konstnären har icke dragit sig för att begränsa den med en smal linje alldeles vid papperskanten, för att hålla samman det hela. Denna teckning är gjord i en visionär kraft, vartill svensk konst har svårt att

16. BETRENSARE I PICARDIE.

Målning av Hugo Salmson 1878. Göteborgs museum.

uppvisa maken. Formella defekter äro dock här oväsentliga, de drunkna i uttryckets storhet.» Och han slutar med orden: »De bästa konstnärerna i vår tid kämpa för ett friare åskådligt uttryck till varje pris. För dem ha alltså Josephsons teckningar ett stort värde som exempel.»

De expressionistiska konstnärerna ha också sett en föregångsman i Josephson, d. v. s. som han är i sina sjukdomsteckningar. Många av oss känna med ett visst obehag, att vi potentiellt ha sjuka sidor i vår själ, besläktade med dessa bilder. Dock även det sjuka snillet fångar intresset och har något att ge.

Kanske har ingen svensk konstnär känt konstens krav starkare än Ernst Josephson. Motsatserna lidande och njutning, romantik och realism, Österland eller kanske snarare Södern å ena sidan och Norden å den andra sidan stredo i honom. Hans överkänsliga sinne sårades djupare än andras av motgångarna, av penningbekymmer, av hjärtats sorger. Allt hårdare spändes

17. SKÅNSK GUMMA VID SPINROCKEN.
Målning av Hugo Salmson 1883. Göteborgs museum.

strängen, tills den brast, sedan den dock givit hemlighetsfulla toner av den djupaste tjusning.

Ett namn, som 1885 under opponentstriden stod särskilt högt i kurs, en person, som förband Düsseldorfuppfattningen med parisisk friluftsmålning, var *Hugo Salmson*, född i Stockholm 1843 och död 1894 i Lund. Han var liksom Josephson av judisk börd. Världsman och elegant till sin läggning, hade han en smi-

dighet, som ej var riktigt lämplig för en konstnärsförbundare. Hos hans dalkullor finns ej sällan något av parisiskt koketteri, men på hans »Betrensare i Picardie», målad redan 1878, var han den förste svenske realistiske skildraren av bondfolk, påverkad av Millet, Bastien-Lepage och andra franska bondmålare. Man ser män och kvinnor på åkern, arbetande på ett sätt, som åtminstone i Sverige vid den tiden verkade alldeles för naturalistiskt och bondaktigt. Tavlan är emellertid synnerligen duktigt målad, och Göteborgs museum, som då var mindre reaktionärt än Nationalmuseum, förvärvade den. Såväl i denna som i Salmsons bild »Arrestering i Picardie», en för barnamord häktad ung fransk bondkvinna, ser man de sociala synpunkterna, som tiden älskade att få understrukna både i litteraturen och i konsten. Sommaren 1883 och följande somrar bodde Salmson i Dalby, nära Lund, och han skriver om sin belåtenhet med trakten: »Den påminner mycket om Picardie, men är möjligen ännu bättre.» Herman Friedländer i Stockholm, hans judiske stamfrände, var en av de första, som ville köpa något av Parissvenskarna och som därför förtjänar det varmaste tack av de nationella och »rena arierna», ett tack, som han får dela med Pontus Fürstenberg och Carl Robert Lamm, vilka också alla tre snabbare än de ljushåriga förstod och skattade bl. a. Carl Larssons svenskhet. Här i Dalby målade Salmson många, ibland kanske väl salongsartade bondtavlor. Förträfflig och äkta är i alla händelser hans målning av den gamla skånska gumman vid sin surrande spinnrock. I Dalby var han lärare åt prins Eugen. Många av de Salmsonska tavlorna verka som man brukar säga »konsthandlarkonst»; så i hög grad »Bébés porträtt» i Nationalmuseum, ett ämne taget från ett rokokohov och utfört på ett slickat sätt, brokigt och okoloristiskt i färgen som många franska och särskilt italienska tavlor på den tiden. Hur bra Salmson kunde måla ser man i den lika måleriskt som sensuellt tilltalande bild han gjort av »En parisiska», i vilkens ansikte det finnes en charm, som på något egenomligt sätt är tidsbestämd och måste förläggas till sjuttioalets slut.

Slätten, träsket och solen äro ämnena för *Per Ekströms*

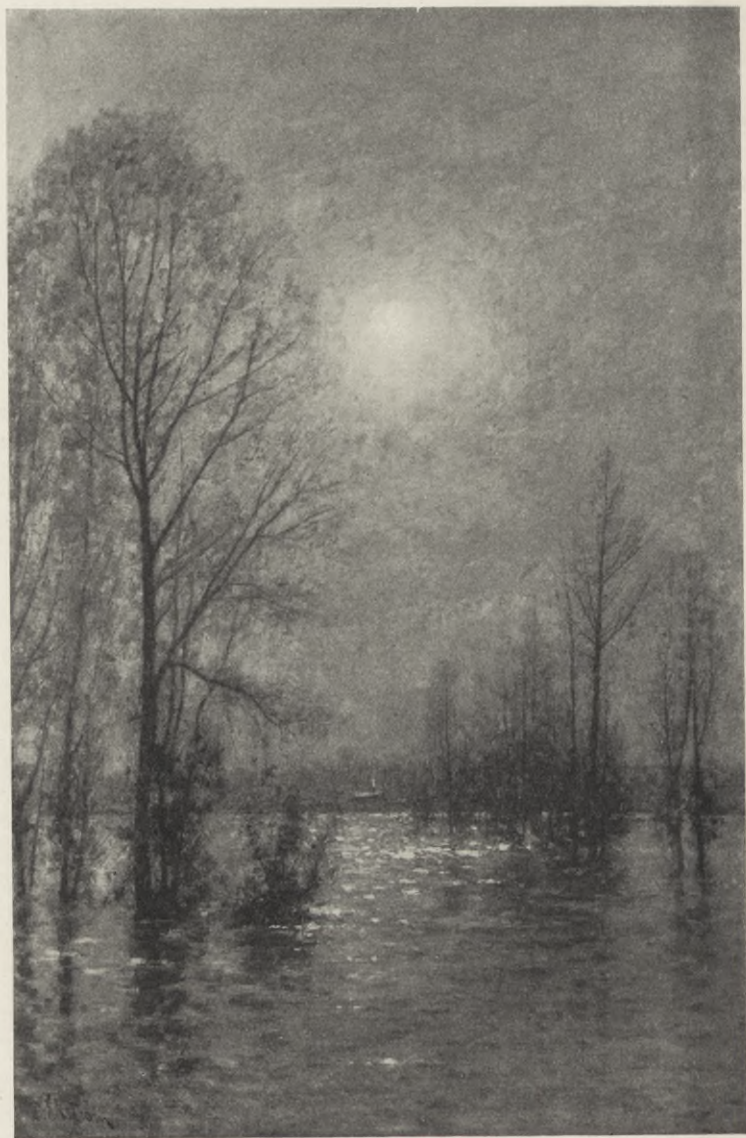

18. EN PARISISKA.

Målning av Hugo Salmson, 1870-talets slut. Nationalmuseum, Stockholm.

konst. Han är född på Öland 1844. Det är sannerligen en hel serie av landskapsmålningsteorier Per Ekström fått höra under sitt långa liv, men själv målade han på sitt vis. Karl XV hann med att inköpa ett landskap av honom. Det var

19. ÖVERSVÄMNING VID ÖN SAINT-DENIS UTANFÖR PARIS.
Målning av Per Ekström 1877 Hos Prins Carl, Stockholm.

i Frankrike vid 1870-talets slut han fann sig själv, och sedan har han under ett halvt århundrade målat solskivan än röd, än gul, än frambringande guldtoner, än silvertoner över vattnet mellan tuvorna. Namnen på hans tavlor antyda ett ihärdigt envist fasthållande vid samma ämnessfär: »Soleffekt», »Solnedgång», »Soluppgång», »Soleffekt över vattnet», »Solglitter över havet», den sistnämnda tavlan i vårt Nationalmuseum. Otaliga äro de historier, som kamraterna berätta om den originelle, humoristiske konstnären, som alltid höll humöret uppe, vad som än hände. »Herrn och jag», yttrade han en gång till en kamrat, »äro nu så fattiga, att vi icke ha råd att lägga bort titlarna en gång.» Gediggenhet och friskhet utmärka den Per Ekströmska konsten; upprepning kan icke undvikas, när man i ett halvsekel målar samma ämnen, men man har alla skäl att förvånas åt den glans, varmed Ekström ännu i ålderns sena höst återger solskenet över slätten.

Närmast impressionisterna stod bland landskapsmålarerna *Carl Skånberg*, född i Norrköping 1850, död i Stockholm 1883. Efter att ha arbetat som yrkesmålare, kom han till Konstakademien och reste sedan till Paris, där Carl Larsson på ett porträtt, åt vilket han själv brukade fnysa av ovilja — Carl Larsson blev nästan förargad på dem, som där sågo förtjänster — målade den lille kinkige, ibland kitslige, oftast sarkastiske dvärglike och missbildade konstnären. Skånberg tyckte om vackra kläder och god mat och formulerade sin uppfattning i det senare stycket i de ej sällan av hans konstnärsvänner citerade ord, som han yttrade i en artistrestaurang i Paris, vilken gav lång kredit: »Har jag inga pengar, så vill jag åtminstone äta gott.»

Det delikata ville han också ge i måleriet, och den tavla från Venedig, som han 1880 målade och gav Josephson i byte mot det i bild 4 återgivna porträttet av honom själv, har i sina silvriga och pärlgråa toner något mera distingerat och smakfullt än något annat förut målat landskap av en svensk. Då man nu ser denna av Josephson till Nationalmuseum skänkta tavla »Regnväder vid Santa Maria della Salute», undrar man om ej Venedig är vackrast i fullt väder.

CARL SKÅNBERG.

20. HAMNEN I DORTRECHT.

Målning av Carl Skånberg 1880. Museet i Göteborg.

I Holland, där den alla konturer upplösande disigheten tilltalar så många landskapsmålare, är klassisk mark för land-

21. KANAL I VENEDIG.

Målning av Carl Skånberg omkr. 1880. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

skapskonsten, och 1600-talsmålarna, särskilt van Goyen, ha flera gånger målat det pittoreska Dortrecht under gråväders-

himmel. Skånberg har även med framgång försökt sig på detta motiv.

En regnvädersdag har han också målat »Hamnen i Honfleur» i Normandie, och den bilden intar en hög plats bland hans målningar. Denna bild och en skildring av en trädgård i Venedig, liggande vid en bikanal, finnas i Thorsten Laurins samling. Skånberg har även målat vintern i Stockholm på en i Nationalmuseum befintlig tavla, men högst når han nog i sina hamnbilder med deras mjuka atmosfäriska nyanser. Det var en stor förlust för svensk målning, då Skånberg, vid ännu icke fyllda trettioåttio år, avled.

Något av samma grandseigneur-väsen, som utmärker Skånberg, fanns hos hans kamrat Hugo Pettersson, som antog namnet Birger. *Hugo Birger* föddes i Stockholm 1854. Han blev, då han 1877 kom till Paris, genast riktig parisare, en kvinnodyrkare, en elegant herre, en lustig och glad kamrat. Carl Larsson berättade för den, som skriver detta, hur han en gång i Paris fick besök av Birger. »Vill du gå ut och äta middag med mig, Calle? Jag har 2,000 francs, som jag fått från Göteborg.» »Nej, jag har för mycket att göra.» Dagen därpå vid samma tid kommer Birger upp och ber att få låna tjugu francs. »Det är väl du, som skall låna mig», svarar Larsson. »Ja, ser du», sade Birger, »jag råkade ett par mycket söta flickor i går afton, och de önskade sig en ponny med en liten vagn, och jag kunde verkligen inte säga nej, så i dag är jag alldeles pank.»

Vackra, välklädda unga damer i trädgårdar har han målat både under parisiskt tätare eller spanskt glesare lövverk. I Granada gifte han sig med en svartögd och skön spanjorska. Ibland ha hans bilder en brokighet och hårdhet i färg, som verka obehagliga. I den i grått och grönt stämnda bilden av det hus vid Rue Gabrielle i Paris, där först Hagborg och sedan Birger bodde, har denne visat den mest utsökta koloristiska smak.

Hugo Birger var en av de få nordiska moderna målare, som likt Manet ansåg, att det eleganta ej var obehagligt i konsten och att om dräkter och salonger blott målades med tillräcklig

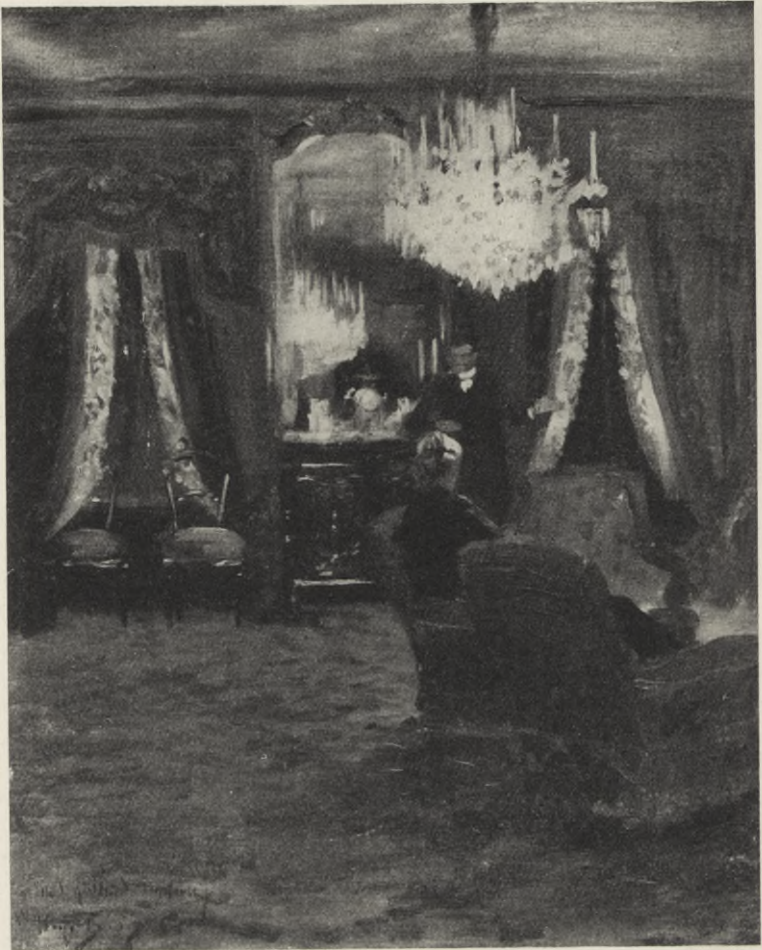
22. RUE GABRIELLE.

Målning av Hugo Birger 1879. Museet i Göteborg.

intensitet och konstnärligt kunnande, voro dessa salonger lika tillåtliga som bondkök. Hur väl det kunde gå för sig ser man av Birgers delikata interiör från den Fürstenbergska bostaden i Göteborg, och det var sannerligen inte någon vidare skönhet i motivet men väl i den färdiga bilden. Att tavlan blev av, vi sakna nästan helt och hållet interiörer i svensk målarkonst, berodde på den då märkliga nyheten, det elektriska ljusets införande.

Hugo Birger trivdes i de parfymerade interiörer, där de parisiska lyx- och nöjesdamerna levde. Hans målning »Toaletten» i vårt Nationalmuseum skildrar en dylik miljö.

Det blev den glade Hugo Birger förunnat att i en stor tavla resa ett monument över Parissvenskarnas goda humör. På Salongen 1886 utställde han en jättemålning, som han kallar »Vernissagefrukost på Ledoyen». På glasverandan i den eleganta Parisrestaurangen vid Champs-Élysées brukade de svenska konst-

23. INTERIÖR VID ELEKTRISK BELYSNING. FÜRSTENBERGS VÅNING VID
1880-TALET'S MITT.

Skiss i olja av Hugo Birger. Göteborgs museum.

närerna, deras vänner och modeller samlas för att med glam och glädje aväta en festfrukost samma dag Salongen öppnades. Den väldiga tavlan, nu i Göteborgs museum, är i sin åttiotalskolorit

24. I BERSÅN.

Målning av Hugo Birger omkr. 1880. Nationalmuseum, Stockholm.

värdig både de avbildade, av vilka man bland andra ser gestikulerande och skrattande Josephson, Pauli, Carl Larsson, Hasselberg, Edelfelt, finnarna herr och fru Vallgren samt konstnärens gamle

25. VID HAVSKUSTEN.

Målning av August Hagborg. Utställd 1886. Nationalmuseum, Stockholm.

fader, kallad »Gräshoppan», vilken lockad av sonens framgångar sålt sin lilla litografiska anstalt i Stockholm och begivit sig till Paris för att deltaga i det glada livet. Det är denne optimistiske fader, gubben Pettersson, som står i förgrunden och håller i champagneglas.

Det skulle icke dröja mer än ett år, innan Hugo Birger, som led av en svårartad lungsjukdom, vid ankomsten till Sverige avled i Hälsingborg 1887.

En konstnär, som under 1880-talet i likhet med Salmson vann framgångar på den parisiska konstmarknaden, var *August Hagborg*, född i Göteborg 1852 och död i Stockholm 1921. Efter studier vid Konstakademien och i Perséus' målarskola slog han igenom hos publik och kritik genom sin unga fiskarhustru, som med ett flickebarn på armen står i blåsten på en brygga och blickar ut över havet. Han kallade denna år 1877 utförda tavla »Väntan». Den var ett slags mellanform. Å ena

26. PÅ KAPPLÖPNINGSBANAN.

Målning av Georg Arsenius 1885. Nationalmuseum, Stockholm.

sidan har den något av de uppfiffade och söndagsaktiga Düsseldorfiska fiskarflickorna, å andra sidan också något av de mera verklighetstrognas 1880-talsrealistiska.

Ibland äro de Hagborgska kvinnotyperna med sina smärta figurer och sina välformade ansikten av det slag, som Millet brukade påpeka hos en viss fransk bonddmålare, »för vackra för att stanna på landet». Men äro de Hagborgska modellerna ibland litet för vackra, så är ofta hans målnings sätt litet hårt och torrt. Delikata i sina silvertoner äro de omkring 1880 tillkomna strandbilderna från Kanalen. Den naiva publiken retade sig att så mycket sandstrand kom med på tavlorna. Åttiotalisk i bästa mening är den stora målningen i silvergrått, grönt och gult, kallad »Kyrkogård vid Tourville». Äkta i känslan och med fint diskret färgackord, är denna till formatet rätt stora tavla, som förvaras i hans födelsestads museum, något av det bästa han kommit med. Hagborgs sympatiska världsmannaperson stod länge i spetsen för Konstnärsklubben i Stockholm.

En son till den i del II, sid. 304, nämnde hästmålaren John Arsenius var den i närheten av Örebro 1855 födde *Georg Arsenius*, död 1908.

Han hade samma ämneskrets som fadern. Arsenius, som 1885 kom till Frankrike, har nästan hela sitt liv bott i detta land, där han

sedan 1886 varit bosatt i Chantilly. Han förenar på sina målningar elegans och konstnärlighet. Vid Chantilly, det vackra gamla franska slottet, som hertigen av Aumale testamenterade till Franska akademien — det ligger strax norr om Paris —, finnes en kapplöpningsbana, och med äkta Arseniusk passion för hästar har Georg Arsenius med samma epikurism som hans broder, författaren Sam Arsenius, blickat på dessa löpningar, på damernas och hästarnas krämningar och koketta benrörelser och på deras vackra former. Georg Arsenius hörde till de få utlänningar, som till den grad kom in i den franska uppfattningen, att han kunde bli omtyckt sportteknare till och med i den förnämna *Le Figaro*.

Det fanns under 1880-talet också några konstnärer, vilka genom förtidig död eller därigenom att de slog sig ned i Frankrike på allvar och förlorade kontakten med hemlandet blevo bortglömda i Sverige. Ibland nedbrötos de tidigt av obotlig sjukdom — så var fallet med Hill.

Carl Hill föddes 1849 i Lund och dog där 1911. Han studerade vid Konstakademien och reste 1873 till Paris. Hans skapandes tid blev kort, redan 1878 blev han, blott tjugonio år gammal, sinnessjuk. Han har blivit kallad »en djävare modernist än någon av de samtida svenska målarna». Påverkad av Corot, var han som målare i Sverige mycket före sin tid. I Nationalmuseum har han några franska flodbilder från Seine och från den i svensk konst så ofta förekommande Loing i Fontainebleauskogen, så karakteristiska för Frankrike med grupper av höga, smärta träd och målade med friskhet och känsla för den för Nordfrankrike typiska atmosfären. På en av Hills tavlor i samma museum ser man en väg, som går förbi bergväggar av den lösa, ljusa stenart man ofta finner i Paris' närhet och där grönskan, såsom Hill målade den, gör lika gott i våra ögon, som den gjorde ont i många av hans samtidas.

Det var en stor förlust för svensk konst, att Hills ljusa målarblick skulle så tidigt förmörkas och förvirras.

En konstnär, som tillhör Pariskretsen under 80-talets förra hälft, var *Johan Ericson*, född 1849 i Karlshamn, död 1825.

27. TRAPPGATA I MONTIGNY-SUR-LOING.

Målning av Carl Hill på 1870-talet. Nationalmuseum, Stockholm.

Han har under större delen av sitt liv varit bosatt i Göteborg och målat de svenska kusterna, men har konstnärligt nått högst i den ypperliga tavla han — som var en av Alfred Wahlbergs elever — målade 1883 från Meudon. Den hör till de goda landskapen från den tiden, denna bild av de höga viadukterna, som stå så pittoreskt i den silvergrå grönskan i det vackra landskapet utanför världsstaden.

Redan som tjugufemåring bortgick *Carl Flodman*, född 1863 i Stockholm och död där 1888. Hans små friska målningar, ofta med motiv från stränderna och med båtar, ha behållit sitt värde, och då han genom sjukdom tvangs att huvudsakligen syssla med etsning, visade han där samma naturkänsla och ele-

28. LANDSKAP FRÅN MEUDON VID PARIS.
Målning av Johan Ericson 1883. Göteborgs museum.

gans i sina landskapsskildringar. Om denne unge konstnär skrev den unge och liksom han alltför tidigt bortgångne konstskriftställaren Gustaf Lamm en sympatisk monografi. Dennes broder Carl Robert Lamm är en av de allra förnämsta konstsammlarna, bl. a. av Konstnärsförbundets tavlor.

Skåningen *Carl Trägårdh* föddes 1861 och dog 1899. Han kom till Grez samtidigt med de andra svenskarna vid 1880-talets mitt men stannade i Frankrike och bosatte sig där för alltid. Någon påverkan rönt han måhända från Alfred Wahlberg i sin delikata, om också ej vidare originella konst, som skattades högt åtminstone av några franska kännare, bland andra den fine konstläraren, operasångaren Faure, som även ägde ett dussin av de allra bästa Zorntavlorna. I sin konst ville han ge frodiga, soliga landskap, ofta med staffage av boskap och får, ibland av en enslig, smakfullt målad åsna. På den stora tavlan i Nationalmuseum har han sammanstämt ett behagligt färgackord av den

29. KOR PÅ HALLANDS VÄDERÖ.

Målning av Carl Trägårdh 1896. Hos Direktör John Silvander, Stockholm.

blå blusen på vallgossen och de gulvita fåren. Oftast har Carl Trägårdh ett måttfullt stort format, och han liknar häri de holländska 1600-talsmålarna genom sin goda smak på detta område. En av hans bästa målningar är den av de svartvita korna, som beta på de sankta stränderna vid Hallands Väderö, där Gegerfelt, svensk-parisaren, också brukade måla.

En ny generation har efter decennier av likgiltighet hos de konstintresserade hyllat *Axel Lindmans*, född i Gävle 1848, distingerade och ljusa landskapsbilder. Redan vid 1870-talets slut grundlade han sitt målningssätt i Frankrike. Under upprepade långa vistelser i Italien fortsatte han i samma riktning. Hans små tavlor från Capri och Gotland, kuster mot ett blått hav, äro högt skattade för sina koloristiska förtjänster. Men de med åttiotalska pärltoner och med ypperligt träffad lokalfärg utförda bilderna från Stockholms hamn utgöra höjdpunkten i hans konstnärskap. Den ena, kanske den mest koloristiska, avbildar Stadsgården och Strömmen och finnes i Nationalmuseum.

30. STOCKHOLMS INLOPP.

Målning av Axel Lindman 1886. Stockholms stadshus.

Den tillkom 1885, och året efter målades den mycket stora bilden av Strömmen, där den väldiga franska ångaren glider fram över Saltsjöns lugna vattenspegel.

Liksom Lindman har *Robert Lundberg*, född i Stockholm 1881, död i Mörsil 1903, givit själva tonen av 1880-talets Stockholm i sin tavla »Vid högvakten», där några tafatta gardister titta ut över Helgeandsholmen. Lundberg har också gjort några lyckade porträtt, bl. a. av stockholmare framför andra, skådespelaren Gustaf Fredrikson, som med självmedveten elegant pose står iklädd sin päls framför gamla Dramatiska teatern.

Carl Larsson har varit den mest älskade av alla Sveriges konstnärer. Hans person och hans konst värmdes och lystes som solskenet. Han fann i sin målning ett uttryck för det, som särskilt får människornas ögon att vänligt stråla, barn och blommor, hemtrevnad, glada färger, vänlighet och gott humör. Men det fanns också i hans konst mycket av det storvulna, som vårt folk älskar.

Har Carl Larsson monumental stil? Den frågan har man skäl att göra sig, då det gäller den konstnär, som fyllt de största

31. SJÄLVPORTRÄTT.

Akvarell av Carl Larsson 1907. Hos Direktör L. E. Larsson, Uppsala.

målade ytorna i landet med fresker och oljemålningar. Hans teckning, uppövad genom ett ihärdigt från barndomen fortgående arbete, har fått en så personlig karaktär, att varje linje äger något av hans originella personlighet. Hans temperament känner sig draget till typerna för dekorativ stil i högsta mening, Dürer, Japan, rokokon, Tiepolo. Dürers stränga linje, Japans konstnärligt tuktade naturalism, Chardins eleganta innerlighet och Tiepolos ljusa, feststämda, på en gång posierande och skälmaktiga grandezza, där har man den skola, där han lärt stil och vars lärdomar han omformat i sitt temperament, liksom varje ord, varje åsikt, som går genom hans huvud, får en outplånlig stämpel av hans livfulla och originella personlighet. Han har skapat sin egen monumentala stil, den Carl Larssonska, full av svenskt sinne för det pompösa men också av svensk humor.

Carl Larsson föddes i Stockholm i Staden mellan broarna,

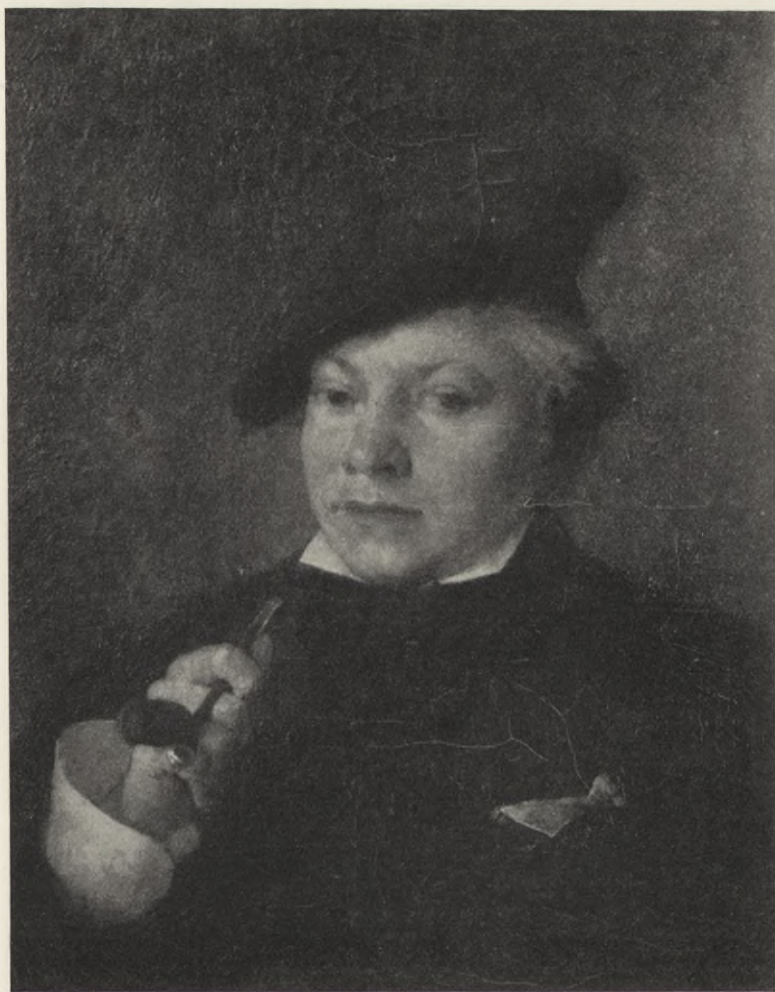
78 Prästgatan på nedre botten bakom en 1600-talsportal, som vetter åt Tyska Stallplan, den 28 maj 1853.

Fadern hade varit kusk och modern tjänstflicka. För modern hyste han alltid den största vördnad och kärlek, men hans barndom var ej bara den fattige gossens, det var också den hårdhänt behandlades mörka och olyckliga, och han säger själv, att han var »ett stackars litet tillhutat kräk, ful och ansågs dum, illa tåld både i hemmet och annorstädes och just vad man kallar stukad». Han brukade berätta för den, som skriver detta, hur han som liten gosse gick ner från Ladugårdslandet till Storkyrkan och därinne fick den första känslan av ett stort konstverk, som på ett egenomligt sätt tillfredsställde hans obestämda längtan. Det var den mästerliga tyska medeltidsskulpturen »S:t Göran och draken». Han beundrade den glada djärvheten hos riddaren och njöt av drakens förskräcklighet. Ett annat barndomsintryck inhämtade dåvarande lärjungen i Ladugårdslands fattigskola vid Storgatans Andragardeskasern. Han fick lära sig att slå på trumma och glädja sig åt det militära. Och här visade korpral Ärtman honom den första vänlighet han rönt av någon utom av modern genom att skänka honom en papperskaramell till julklapp — den enda han som barn fått. Den blev för honom ett oförgätligt minne.

Redan som liten gosse kom han in i Akademien, det hade en av hans lärare rått honom att försöka. Det var hösten 1866.

Så började han tidigt att teckna illustrationer. Hos kamraten Hugo Petterssons — sedermera Hugo Birger — fader, som hade en liten litografisk anstalt, lärde sig Larsson att teckna på sten. Han råkade där hos Pettersson skämttidningsredaktören Richard Gustafsson och fick nu beställning på att för 2 kronor bilden teckna karikatyrer på stock åt dennes tidning Kasper. Det var litet, men rättvisan fordrar det påpekandet, att efter denna blygsamma början hade han redan 1874 nått upp till en årsinkomst för teckningar åt Kasper på 2,500 kronor. »Det är mer än jag själv har som chef vid museet», sade överintendenten Boklund häpen.

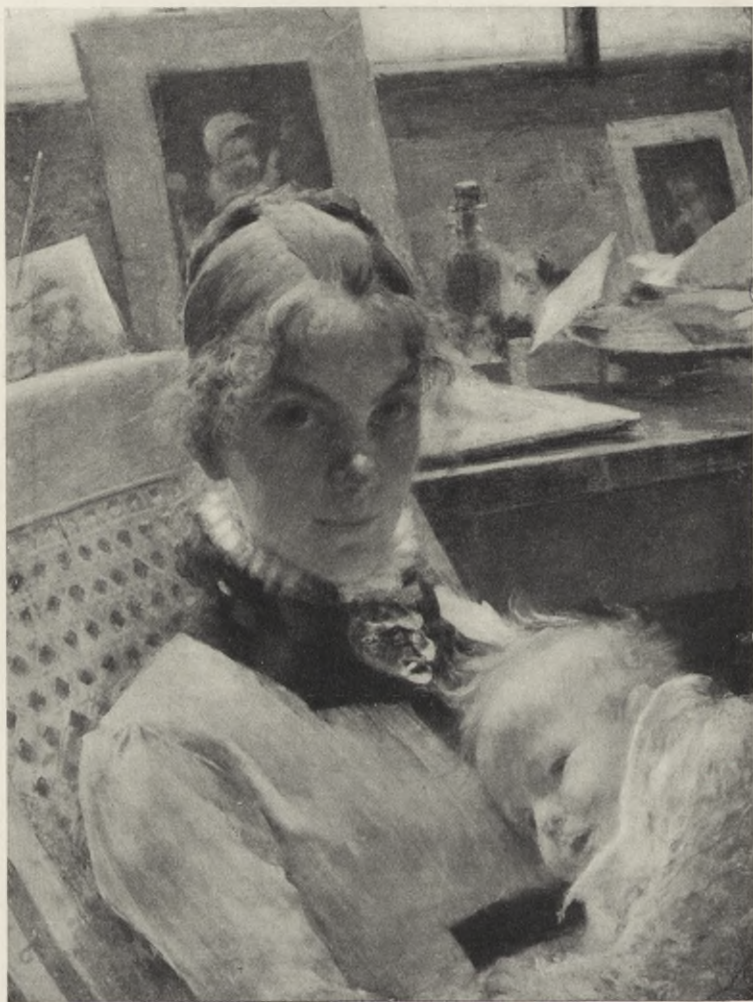

32. CARL SKÅNBERG.

Oljemålning av Carl Larsson 1878. Nationalmuseum, Stockholm.

4—253142. *Laurin*, *Nordisk konst. IV.*

33. ATELJÉDYLL. KARIN LARSSON MED SUZANNE.
Pastell av Carl Larsson 1885. Nationalmuseum, Stockholm.

Carl Larsson både roade sig och arbetade med en viss häftighet och läste flitigt litteratur av allra bästa sort.

Det var som vår »talangfulle illustratör» — han hade börjat att rita till Andersens Sagor i egen och eftervärldens mening rätt medelmåttiga bilder — som Carl Larsson 1877 reste till Paris. Vid sidan av sitt intresse för det intimt realistiska — Carl Larsson utförde redan 1877 i Barbizon en liten utmärkt vacker och frisk studie från en förvildad trädgård — fanns det hos Larsson en stark känsla för det fantastiska. Ett uttryck för detta var den tre meter höga tavla den tjugufyraårige unge mannen utförde uppe på Montmartre, föreställande »De glada syndernas skald sjunger en sång till den sjunkande solen», scen från syndafloden. Den sista tavla hans pensel berörde, eller åtminstone den han ägnade sina sista tankar, var den fantastiska jättetavlan »Midvinterblot».

På »Hörnan» uppe på Montmartre är Larsson med tal, skämt och teckningar den egentlige lustigkurren. Men om stark självkänsla vittna de brev den unge mannen skriver till den mot honom mycket vänlige Scholander, Akademiens mäktige sekreterare, och med vilken han slutligen blev »farbror». Om sin tavla »Amor Mercurius», som förekom på världsutställningen 1878, skriver han till Scholander: »Jag har målat en Amor Mercurius, en pojke på fjorton år med gula vingar och gul fond; ett djärvt färgexperiment, voilà tout. Ehuru Salmson tyckte mycket om den, bad jag dock honom speta upp den nära taket, men sedan jag sett de tavlor, som äro sända hemifrån, sade jag åt honom, det han kunde ge den en bland de allra bästa platserna.» Det var detta år, som Larsson utförde ett av sina ej minst i färg mest lyckade porträtt i mörkblåa toner, det i bild 32 meddelade av »lille Skånis», målaren Skånberg.

Efter ett besök hemma återvände han till Paris, där han blev alldeles utom sig av sårad självkänsla och sorg dels för att Akademien inte ville ge honom ett stort stipendium, dels därför att ingen köpte hans tavlor. Han skriver till Scholander: »Gode Farbror! — — — jag börjar ilskna till igen — — — och vrålar: 'Vad i h-e är det fråga om?' Resignation, c'est la dernière

34. GRAZIELLA.
Etsning av Carl Larsson 1888.

religion.» Varpå Scholander svarade med ett vänligt brev som slutar: »Skrik, svär och förbanna, men var klok.» Det blev det sista ord, som den vitale konststälkaren, 1860- och 70-talens viktigaste konstfrämjarpersonlighet, yttrade till den unge konstnär, som skulle bli av en så central betydelse för svenskt konstliv under de kommande decennierna. Scholander avled i maj 1881. Larsson blev sjuk men fann i Grez först det lugn och sedan den lycka han så väl behövde.

Greze var en liten ort på ett par hundra invånare söder om

35. VID LOING.

Akvarell från Grez av Carl Larsson 1887. Hos Fru Marianne Levisson, Göteborg.

Fontainebleau-skogen, ej långt från Barbizon, 60 à 70 km. sydost om Paris. Bakom gatans vita murar ligga små hus med trädgårdar, vettande mot den sakta flytande Loing. Här bodde Karl Nordström och hans blivande hustru xylografen Tekla Lindeström, Richard Bergh, Nils Kreuger, skulptören Teodor Lundberg, den finske skulptören Ville Vallgren, normännen Krohg och Skredsvig och allra viktigast för Larsson fröken Karin Bergöö, en ung svensk målarinna, med vilken han 1882 förlovade sig och nästa år gifte sig i Adolf Fredriks kyrka i Stockholm.

Den centralisering av personligheten, som en djup kärlek kan giva, fick Carl Larsson genom detta äktenskap. Fru Karin »satte», som han själv brukade säga, »fason» på honom. Han »kastade bizarrerierna på sophögen» och gav »stora famnen åt naturen, den må vara hur enkel som helst».

Den som skriver detta minnes, hur det en dag på Nationalmuseum gick upp för honom vad »den nya konsten» ville, då han

36. INTERIÖR FRÅN FÜRSTENBERGSKA GALLERIET. I FÖRGRUNDEN FÜRSTENBERG, I BAKGRUNDEN JOSEPHSON, MÅLANDE FRU GÖTHILDA.
Akvarell av Carl Larsson 1885. Göteborgs museum.

inne i kupolsalen såg utställd den 1883 målade, från Grez nyss hemskickade akvarellen »I köksträdgården», flickan omgiven av gula och röda blommor, ställd mot den välgörande bakgrunden av gråa murar i Grez-trädgården. Hon står och grinar mot solen bakom en väldig gladiolus och ett jättelikt blågrönt kålhuvud, som förut ansetts för vulgärt men nu nobiliserats av konstnären. Carl Larsson kallar denna tid litet vanvördigt »de vackra akvarelernas», men kanske har konstnären med ett och annat undantag aldrig målat akvarell bättre än då. Särskilt ädel är den akvarell han utförde 1883 av sin unga vitklädda smärta brud, som står i trädgården vid den s. k. fästmanssoffan, samt likaså den akvarell han kallar »Vid Loing», på vilken man i förgrunden ser fru Anna Liljefors i röd klänning stå i ett båtskjul och titta ut över floden och den med utsökt smak tecknade strandvegetationen. Lilla Suzanne 1885, det första barnet, hon var född 1884, sittande på en stol, avbildades på den höga och smala oljemålningen »Lilla Suzanne», äkta Larssonsk genom bisarrt uppslag, med sin blandning av japaneseri, modernitet och rokokosmak, vilket visar sig ej blott i accessoarerna utan ock i färgstämningen. Pastellen »Ateljéidyll» visar Karin med Suzanne på sitt knä; den är målad 1885. Den unga modern har ansiktet i skuggan och blickar med sina stora »koögon», som hennes man säger, på åskådaren. Den antike skalden berömde Hera för hennes koögon, och fru Karin har i sina stora ögon det lugn, som givit uppslag åt liknelsen. Dessa tavlor förekommo på opponentutställningen och i gott sällskap. Samma år utfördes akvarellen »Interiör från Fürstenbergska galleriet». Carl Larsson hade från Pontus Fürstenberg och hans hustru rönt den största välvilja och hade efter honom kallat sin andre son Pontus. Konstnären hade ej minst för fru Göthilda Fürstenberg en vördnadsfylld beundran. På bilden sitter ägaren vid ett bord och betraktar några teckningar och i bakgrunden ser man hur Josephson under de underligaste åtbörder och hopp, såsom Skredsvig beskriver honom då han målar, avbildar fru Göthilda. Hasselbergs nyligen färdiga »Snölockan» intager rummets mitt.

På beställning av Pontus Fürstenberg fick Carl Larsson utföra

37. DE MINA.

Oljemålning av Carl Larsson 1892. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

38. NUTIDA KONST.

Väggmålning till Fürstenbergiska galleriet, avslutad av träskulptur, utförd även den av Carl Larsson 1889. Göteborgs museum.

39. SEHLSTEDTS MUSA.

Teckning av Carl Larsson i Sehlstedts dikter 1893. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

några monumentala tavlor till dennes galleri. Han hade längtat att få utbilda sig som monumentalmålare och skriver: »Jag har nu gett mig attan att göra precis som jag själv tycker.» I Paris arbetade konstnären på målningarna »Renässans», »Rokoko» och »Nutida konst», de tre väldiga tavlorna, till vilka han hade anskaffat

40. EFTER ETT REGNVÄDER.

Teckning av Carl Larsson i Sehlstedts dikter 1893. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

särskilda ramar och av vilka två nedtill skulle avslutas med skulptur. »Renässansen», som intog mitten, avbildas som en ung återuppstående kvinna, Antiken, hyllad av påvar och furstar. »Rokokon» symboliseras av en öm herde, vilken ur en yppig halv-naken herdinnas mun med läpparna tar ett körsbär. Nedtill av-

gränsas denna tavla av skulptur, en kvinnlig triton, som blåser i en mussla. »Nutida konst» är en friluftsmålning, modern och samtidigt allegorisk. Man ser i bakgrunden det halvfärdiga Eiffeltornet vid Seinens strand, en skulptör lägger sista handen vid en sittande kvinnofigur av lera. Hon blir så levande, denna moderna Galatea, att hon griper sin konstnär om handleden. I bakgrunden ser man Carl Larsson själv målade och bredvid honom en japan. På bilden finnes också en symbolisk solros och en röd kaktus; en liten naken gosse sätter upp en skylt med orden »Nutida konst». Bilderna förekommo på utställningen i Paris 1889. Mest lyckad är nog den »Nutida konsten», som lyser av ungdomlighet och färgglädje. Tavlans avgränsas nedtill av en käck, okynnig, naken flickunge, skuren i trä, som med en för de flesta oefterhärmlig rörelse vänder baksidan och den näpna ansiktsprofilen mot åskådaren. Larsson skrev en gång till Fürstenberg 1889 och tackade för att han »med en sådan hjärtats godhet och taktfullhet uppmuntrat mig, när misstroendet till mig själv grep mig — detta är vid Gud intet platt smicker och inställsamhet utan mitt målarhjärtas hederliga mening och tack även till den goda Fru Göthilda». Den tacksamhet, som är utmärkande för ädla naturer, fanns i rikaste mått hos Carl Larsson.

År 1889 fick Carl Larsson av sin svärfar en liten gård i Sundborn, en dryg mil nordväst om Falun. »Där skola vi må om somrarna och måla!»

Som tecknare hade Larsson 1884, då han illustrerade Anna Maria Lennngrens Skaldeförsök, visat vad han kunde. Här överträffar han vida vad han förut gjort och finner för det svenska 1700-talets behag de lyckligaste uttryck. Ännu längre nådde han i de äkta stockholmska och humoristiska teckningar till Elias Sehlstedts dikter, såsom både i bilden av Sehlstedts lantliga svenska musa och den lilla teckningen »Efter ett vårregn». Här har han kommit längst som illustratör.

Inom monumentalmålningen gjorde han nya lärospån i de 1891 al secco utförda väggbilderna i Elementarskolan för flickor i Göteborg. Det var även här Pontus Fürstenbergs frikostighet

41. SUZANNE.

Akvarell av Carl Larsson 1894. Göteborgs museum.

och initiativ, som man har att tacka för att denna skola blivit den första skola i Sverige, kanske i världen, som fått väggfasta konstverk av betydelse. Bilderna, som pryda en ovanligt ful och banal trappuppgång, skildra den svenska kvinnan genom tiderna.

Hemlivet var Carl Larssons huvudintresse, vare sig han bodde på vänstra Seinestranden, då han målade den Fürstenbergska triptyken, eller i Göteborg, där han var lärare i Valands konsskola, eller i Stockholm på Glasbruksgatan 15 eller i Sundborn, där han slutligen vistades både sommar och vinter. I en fjärde ram, som blivit över från dem, som avsetts för målningarna »Renässans», »Rokoko» och »Nutida konst», målade han i dja en av de tavlor han själv ansåg i särskild grad säga både intimt och monumentalt vad han ville. Det är den 1892 utförda stora tavlan »De mina». Fru Karin står nästan blyg med den lilla rufsiga Lisbeth, som sitter i en barnvagn. Bakom står Suzanne, ännu blygare än sin mamma, och håller ett målarparaply. I förgrunden synas Pontus och Ulf, den senare lutar sig mot den här som barriär bibehållna tvärså — ett äkta Carl Larssonskt infall —, vilken på »Rokoko» och »Nutida konst» skilde målningen från skulpturen. Under barriären ser man hunden Post liggande, och en ankflock promenerar både symboliskt och för kompositionens skull i bakgrunden över gården. I lätta, ljusröda, ljusblåa och ljusgröna toner är denna bild målad av det svenska hemmets store konstnär.

Carl Larsson hade den frodiga skaparlusten och arbetade med en lidelse, som nästan förbluffade. Otaliga gånger har han målat de sina. Han brukade säga, att »bara jag med händerna antyder en inramning och att jag funnit ett motiv, där en av ungarna skulle vara med, så löpa de till skogs». De ha naturligtvis olika värde, dessa Carl Larssons hembilder. Den serie av Sundbornsbilder, i vilka han nådde högst, utfördes vid 1890-talets mitt och finnes nu i Nationalmuseum samt har även utgivits i bokform under namn av »Ett hem». Bland hans övriga hemtavlor är en av de allra älskligaste bilden av den lilla tio-åriga Suzanne i mörkblå klänning, där hon står rätt upp, vickande

42. KARIN OCH BRITA.

Akvarell av Carl Larsson 1893. Prins Eugens samling, Valdemarsudde.

litet med ena foten, och blickar med ljusblå oskyldig barnablick mot åskådaren. Karin i bondsoffan med den lilla Brita vid barmen är i sin stora enkelhet och sitt djup en annan av de bästa. Den vita bordduken med blå bondbroderier och den brunröda soffan, det röda i schalen, som är lindad om barnet, allt detta ger en känsla av hur i högsta mening bra ett svenskt enkelt hem kunde vara år 1893.

Sedan 1866 hade på väggfälten i Nationalmusei trapphus stått att läsa: »Plats för freskomålning». Det hade blivit ett bevingat ord för mången, ett uttryck för något evigt ofullbordat. Efter mycket skrivande och talande, efter många kommittéer hade man egendomligt nog och lyckligtvis uppdragit åt Carl Larsson att göra kartonger till dekorerande av Nationalmusei nedre trapphus sex väggfält efter de förslag, som han själv

43. SERGEL HUGGER AMOR OCH PSYKE-GRUPPEN.

Kartong till fresk i Nationalmuseum av Carl Larsson 1896. Nationalmuseum, Stockholm.

kommit med. Kartongerna godkändes av museinämnden, och från den 1 juni 1896 till den 7 oktober samma år arbetade konstnären på att överföra bilderna från kartongerna till muren. Dessa sex fresker torde höra — så är även många utländska konstauctoriteters uppfattning — till det allra mest lyckade, som i Europa under 1800-talet utförts av dekorativ målning för att pryda en offentlig byggnad. Det är stora tag, som Larsson kommer med: brusande liv och rytm i linjerna, grandezza och humor sammansmälta i Carl Larssonska former. Den högra sidan skildrar Karl XI, som i gamla slottet målas av Ehrenstrahl, den svenska målarkonstens fader, den gamle Nicodemus Tessin, vilken på en byggnadsställning utanför det under uppförande varande slottet överlämnar bygget till sin efterträdare såsom slottsarkitekt Carl Hårleman, samt fransmannen Taravals ritarskola, där man arbetade på det nya slottets dekorerande och där läraren även uppmammade svenska konstnärer. På den motsatta sidan ser man den konstälskande diplomaten och mecenaten greve Carl Gustaf Tessin visa Lovisa Ulrika sina från Paris hemförda konstverk — scenen är där Drottningholms bibliotek —, men för de andra två freskerna, Gustav III mottager på Logården de från Italien hemförda antikerna och Sergel modellerar Amor och Psyke-gruppen till tonerna av Bellmans luta, är Stockholms slott det ställe, där handlingen symboliskt är förlagd. Den konungskhet, som Larsson alltid, om ock under opponentåren latent, hade i sitt väsen, ledde honom här på rätt spår. Konsthistorien om de svenska 1600- och 1700-talen jävar icke de Geijerska orden, att Sveriges historia är dess konungars. Konstens blomstring under dessa århundraden hade varit otänkbar utan konungarnas hjälp och intresse. Och även om man icke kan säga detta om de sista hundra åren, har dock ett värdefullt stöd för konsten under 1800-talet kommit från den ädelt formade byggnad, vid vilkens uppförande under 1700-talets förra hälft man kan säga att svenska konsten först växte sig stark.

I november 1896 fick Carl Larsson mottaga underrättelse om att nämnden ej gillade de färdiga freskerna, ehuru den god-

5—253142. Laurin, Nordisk konst. IV.

44. NICODEMUS TESSIN ÖVERLÄMNAR SLOTTSBYGGNADSARBETET ÅT CARL HÅRLEMAN.

Fresk av Carl Larsson 1896. Nationalmusei nedre trapphus, Stockholm.

känt kartongerna. Larsson svarade, att han hoppades, att nämnden skulle övergiva »sitt hittills följda, antagligen exempellösa sätt att behandla ett beställt konstverk, vilket enligt nämndens utsago överensstämmer med av den gillade skisser och karton-

45. AKTSTUDIE TILL »RYKTET».

Kolteckning av Carl Larsson för takmålningen i Kungl. operans foajé 1897. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

ger, och vars slutliga utförande i färg på muren jag icke kunnat göra mer än på ett sätt, mitt eget».

När man tänker på all den fulhet och medelmåttighet inom skulptur och målning, som fanns hos det uppställda och uppsatta i Stockholm, blir det något groteskt med dessa nämndens klagomål över den främsta monumentala målning, som någonsin tillkommit i vårt land. De ivrigaste mot Larsson i nämnden voro Helgo Zettervall och C. D. af Wirsén. I museichefen

Gustaf Upmark och i Julius Kronberg hade han däremot sina mest energiska försvarare inom samma nämnd.

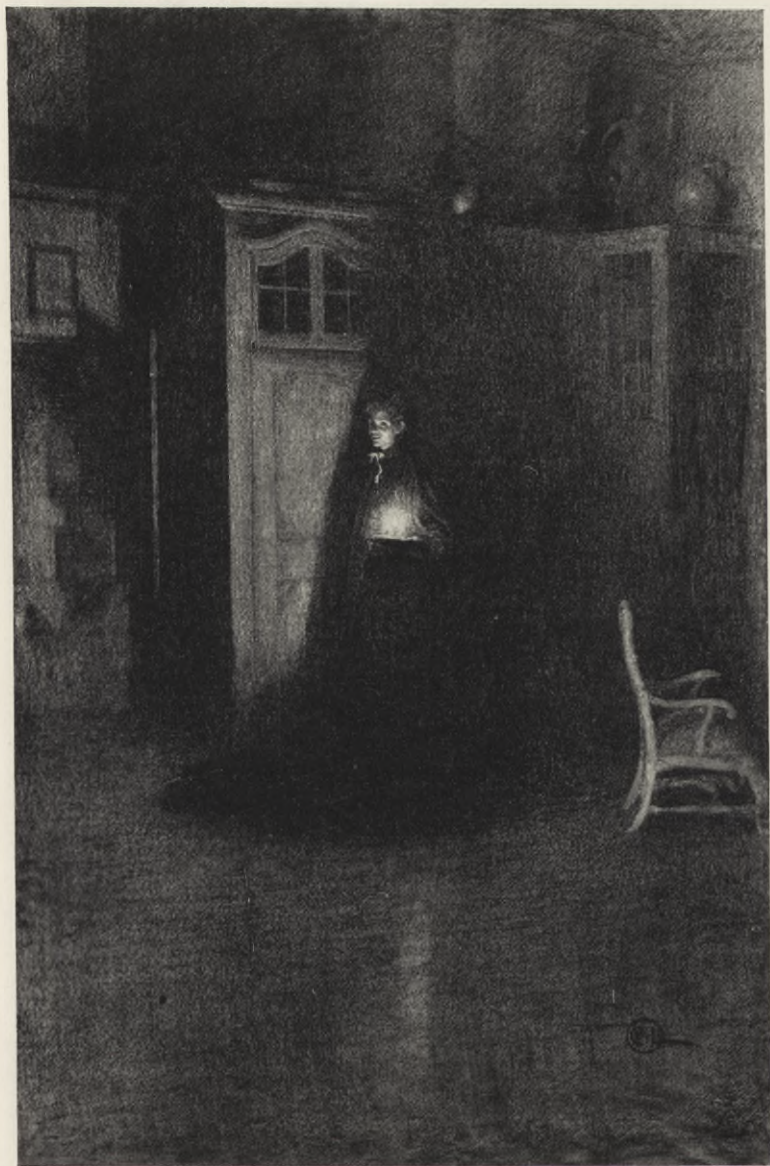
Vid århundradeskiftet utförde Carl Larsson på beställning av Föreningen Konsten i skolan i en ljusgård i Norra latinläroverket i Stockholm en stor fresk, som kallades »Skolungdomens korum på Ladugårdsgärdet». Den blev färdig 1901. Beställd av den, som skriver detta, förefaller honom ej det ämne konstnären valt — beställningen gällde endast ett ämne ur det samtida skollivet — ha den rätta äktheten i känslan. Det värnadsbjudande i bönen har svårt att komma fram i det något teatraliska och officiella militäriska korum. Förträffliga detaljer har emellertid bilden, och Larsson skrev några år efteråt: »Korum är mitt styvaste verk och skall bli berömt efter min död.»

En *äkta* historietavla, d. v. s. avbildar det samtida ämnet, blir »Korum» i alla fall, liksom den målning Larsson utförde i Göteborg 1903 i därvarande latinläroverk och kallade »Ute blåser sommarvind».

Till det ena väggfältet i Nationalmusei övre trapphus målade Carl Larsson 1907—1908 »Gustav Vasas intåg i Stockholm mid-sommarafon 1523», tyvärr i olja och ej i fresk, tyvärr utan att fortsätta med de av honom själv föreslagna och utförda ämnena ur svenska konsthistorien i nedre trapphuset. Festlig är emellertid bilden, där den unge konungen triumferande rider över den sällsynt dekorativt smyckade vindbryggan över Söderström och mottages av en förträffligt målad grupp stockholmare och stadens borgmästare, målad efter Larssons fader som modell.

I Operans foajé hade han redan 1897 utfört en stor takmålning och prytt lunetterna med ämnen ur den svenska musikhistorien, allt detta i olja. I Dramatiska teaterns foajé fick han tillfredsställa sin längtan efter det fantastiska. Som en jätteraket, utsänd av skalden på ena kortsidan, susar över natthimlen en ung kvinna, skaldens tanke, och mottages på andra kortsidan av en rödklädd skådespelare. Kritiken, en naken man med lagerkrans och bart huggande svärd, följer henne i flykten, och en grupp nakna gestalter, de mänskliga lidelserna, tumla om varandra i vällust och förtvivlan.

46. KARIN MED LJUSET I ATELJÉN VID GLASBRUKSGATAN I STOCKHOLM.
Kolteckning av Carl Larsson, 1890-talet. Thielska galleriet, Stockholm.

Under de sista två årtiondena av sitt liv grubblade Carl Larsson över ett ämne för det sista väggfältet i Nationalmuseums övre trapphus. I en följd av skisser sökte han sig fram, och slutligen, 1915, uppsattes den stora oljemålningen »Midvinterblot» på försök som pendant till »Gustav Vasas intåg». På denna lär man konungen triumferande med folket, på »Midvinterblot» ville han visa en konung, som offerar sig för folket. Midsommar mot milvinter, fröjd mot smärta. Framför det silvergråa trätemplet står Torsprästen, naken med en rävpäls på ena axeln synes konungen, bärande Carl Larssons drag, dragen på en släde. Kvinnorna dansa med mästerligt återgiven rörelse av våldsam extas en religiös väva vadmal. Koloristiskt var tavlan kanske ej alltigenom lyckad, men den är överfull av sköna och märkliga detaljer och utgjorde dock slutstenen i den dekoration, som konstnären tänkt sig och av vilka åtta bilder han fått fullborda sju. Nämnden avslag den 21 februari 1916 Larssons begäran, att den för 35,000 kronor skulle inköpa »Midvinterblot», detta trots att Zorn erbjudit sig att bekosta utförandet i fresk av såväl »Gustav Vasas intåg» som »Midvinterblot». Avslaget kränkte och sårade Carl Larsson djupt. År 1896, då freskerna tillkommo, var Larsson den radikale konstnären, klandrad från högerhåll inom konstvärlden; 1915 var han både konstpolitiskt och politiskt själv höger och i djupare mening av den anledningen illa tåld hos då ledande konstnärliga vänstegrupp.

Carl Larsson hade börjat med »De glada syndernas skald sjunger en sång till den sjunkande solen» och slutade sin konstnärsbana med ett förhärligande av offrets skönhet, som han både då det gällde konsten och livet nu ansåg vara det högsta. Han hade under sin nära halvseklång konstnärliga verksamhet arbetat mera än någon annan svensk konstnär, han hade som det svenska hemmets målare blivit svenska folkets konstnär på ett alldeles särskilt sätt. Men den färgkänsla, som fanns hos akvarellerna under 1800-talets två sista decennier, saknas i många av hans akvareller från 1900-talet. Dessa ha ibland en otrevlig sötaktighet samt verka ofta kolorerade, teckningen är kalligrafisk och Injerad. Vilka sköna effekter konstnären stundom *kan* nå med dessa raka linjer, förstår man av självporträttet (bild 49). Kritiken riktade sig

47. AUGUST STRINDBERG, FURUSUND 1899.
Teckning av Carl Larsson. Nationalmuseum, Stockholm.

under konstnärens senare tid mot det sötaktiga i teckningen och det i jämförelse med hans första akvareller okänsliga färganslaget.

Carl Larsson höll ivrigt på att han ej var porträttmålare, vilket inte hindrar, att utom de mästerliga och rörande porträtten av modern, ett i akvarell i Nationalmuseum, ett i olja i Thielska galleriet, och dem av fru Karin och barnen, han gjort åtskilliga andra av mycket hög rang. Bland damporträtten står kanske bilden av fru Anna-Stina Alkman i främsta ledet och bland herrporträtten akvarellerna av den finske författaren Jac. Ahrenberg, underbart karakteriserad i sin labila hållning, och av Gustaf Upmark d. ä., också han genialt tecknad i sin trygghet och vederhäftighet. Toppunkten av människoframställning har han dock nått i självporträtten. Det mest monumentala av dessa är det i den gula nattrocken (Göteborgs museum), som står så väl mot det blonda håret och skägget, ett porträtt som hälften allvarligt, hälften skämtsamt karakteriserades av hans kamrat och ibland antagonist Karl Nordström som en »guldräv». Djupast skildrad är han i självporträttet i Thielska galleriet, där han står i målarrocken med hatten på huvudet, både arbetare och konstnär, både vänlig och självmedveten, med friskhet och kraft, framhållna såväl i målnings sättet som av den grova duken.

Ser man på det oerhörda konstresultatet och skönhetskapalet han lämnat efter sig, gripes man av häpnad. Även som etsare och litograf har Carl Larsson gjort sig ett namn bland de främsta. Frikostigt delar han med sig av sitt överflöd. Teckningar, etsningar (bild 34), karikatyrer, litografier, akvareller, oljemålningar och fresker växa fram under hans händer, alla lysande av sin mästares glädje över tillvaron. Carl Larsson är ett kapital för Sverige, det går kraft ut av honom. Med sin arbetsglädje och skönhetsglädje är han en föresyn.

På ett mästerligt sätt har Carl Larssons liv och konst skildrats av den konstkritiker, som från 80-talets tidigaste år varit den, som bäst känt opponentkonsten och mest känt för densamma, Georg Nordensvan. Han slutar sin på livslång erfarenhet och på års-långa studier grundade bok med orden: »En högtidsdag till människa.» Kortare och sannare kan ej Carl Larsson skildras.

48. KVINNORNAS TEMPELDANS. DETALJ AV MIDVINTERBLOT.
Kartong av Carl Larsson 1915.

De två stora samtidiga svenskarna August Strindberg och Carl Larsson, vilka i tre decennier voro vänner — Strindberg hörde till Larssons första ungdomsbekanta —, ha likheter i sitt starka grepp på verkligheten och i den mystik, som utgör deras andra pol. De ha också stora olikheter. Det mörka svenska Loke-sinnet fanns hos den ene, den ljusa svenskheten med ett stänk av melankoli fanns hos den andre. »Öppen och glad som Frej», givmild och vänlig, i släkt med många av de bästa sidorna hos svenska folket, ägnade Larsson ej bara författaren utan också personen August Strindberg en hänförd okritisk vänskap. Den,

som skriver detta, mötte Larsson en försommarkväll i Falun. Han hade då läst sin gamle väns skildring i en ny Blå bok, utkommen den 27 maj 1908, där Larsson kallades »en av dessa fähundar, som tala väl om alla människor, emedan det renderar, icke av medfödd god vilja», en som »kröp och gav hugg, kände alla klocksträngar och alla trappor». Detta stick med förgiftad kniv smärtade Carl Larsson djupt.

Det fanns hos Carl Larsson en mäktig önskan att vara sig själv. Hur älskvärd och vänlig han än var, kände han ej människofruktan, och han icke bara vågade utan *måste* säga ifrån ibland ej blott mot konstopponenter, som hans gamla kamrater, utan även i politiken, då det varit lugnast och mera givande för honom själv att ha tegat. Han har utom sin strålande konst givit svenskarna ett exempel på en riktig man, god och modig.

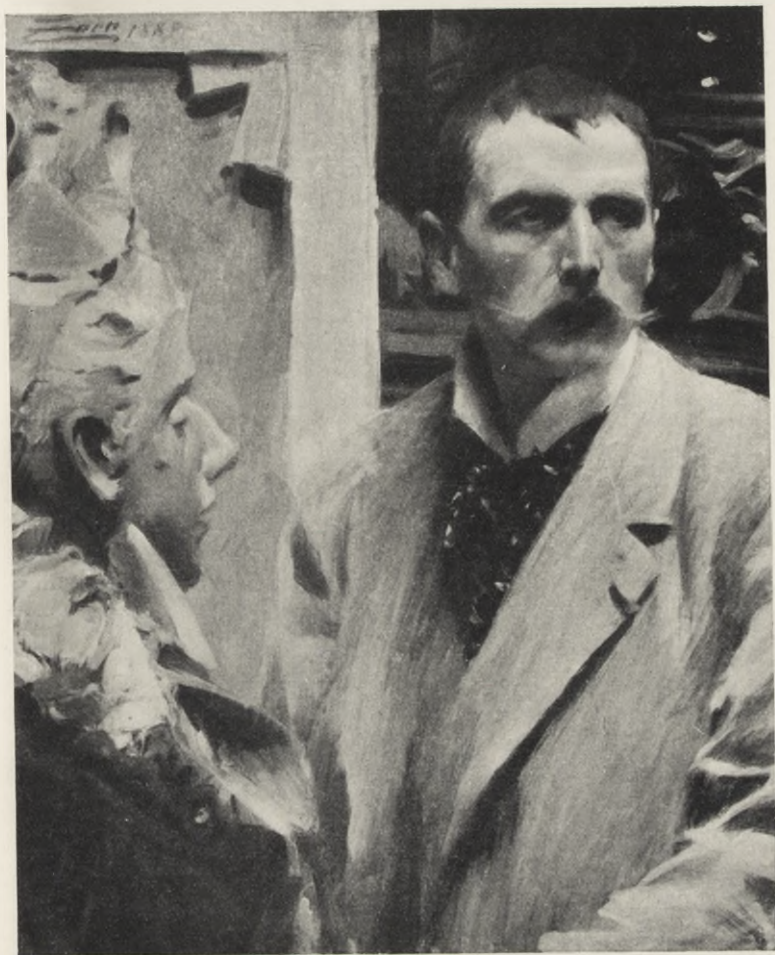
Carl Larsson avled plötsligt av hjärtslag i Falun den 22 januari 1919.

49. CARL LARSSON 1891.

Tecknad av honom själv.

50. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Anders Zorn 1889. Uffizierna, Florens.

Sedan Thorvaldsen har ingen skandinavisk konstnär nått ett sådant världsrykte som Zorn. Båda hade samma järnflit under en yta av indolens, samma in i det sista räckande produktionsförmåga — om också Thorvaldsen blev ett drygt decennium

51. EFTER FERIAN.

Målning av Anders Zorn 1887. Carl Robert Lamms samling, Näsby.

äldre. Båda avledo på höjden av ära, båda hade en oansenlig början och båda slutade, överhopade med ärebetygelser.

Man kan emellertid ej tänka sig större motsatser i den konstnärliga uppfattningen, den ene sökande efterbilda klassisk monumentalitet och med föga sinne för det tekniska, nående en kylig höghet, i lyckligaste fall med ett kyskt behag, den andre uteslutande pittoreskt återgivande naturen sinnligt och frodigt och med en fullständig avsmak för den litterära sidan.

Den 18 februari 1860 föddes i Mora i Dalarne gossebarnet *Anders Leonard*, son till en bajersk bryggmästare, Leonard Zorn, och bondflickan Grudd Anna Andersdotter från byn Utmeland.

Liksom vår förste och störste skulptör Sergel och vår mest nationelle skald Bellman har Zorn även tyskt blod i sina ådror, men född av gammal svensk bondestam i hjärtat av Dalarne, uppfostrad som vallpojke vid Siljans strand och bärande det kanske mest svenska av alla förnamn, har han full rätt till den hederstitel av svensk, som han tycktes sätta högre än alla dem han erhållit.

Grudd-Anders — så lydde hans dalanamn — visade sig mycket tidigt ha konstnärliga anlag. Då han vallade boskapen under de vitstammiga björkarna, täljde han hästar och kor, som han färgade med blåbärssaft. Efter en kort vistelse vid Enköpings elementarläroverk reste han, med rörande och svensk hjälpsamhet understödd av sina lärare, blott femton år gammal till Stockholm för att vid Konstakademien, första året med hjälp av några vänner till hans far, utbilda sig till skulptör. Snart övergick han dock till målning och intresserade sig särskilt för teckning efter naken modell. Lika egensinnig som begåvad, blev han missnöjd med undervisningen vid Akademien och lämnade 1881 denna konstanstalt, där ynglingen redan hunnit så långt, att han meddelade lektioner i akvarellmålning. Akvarellen »I sorg», målad av den tjuguarige Leonard — han begagnade först sedan 1885 sitt namn Anders — behagade till den grad Scholander, Akademiens sekreterare, att han ville köpa bilden av den unga damen i sorgflor.

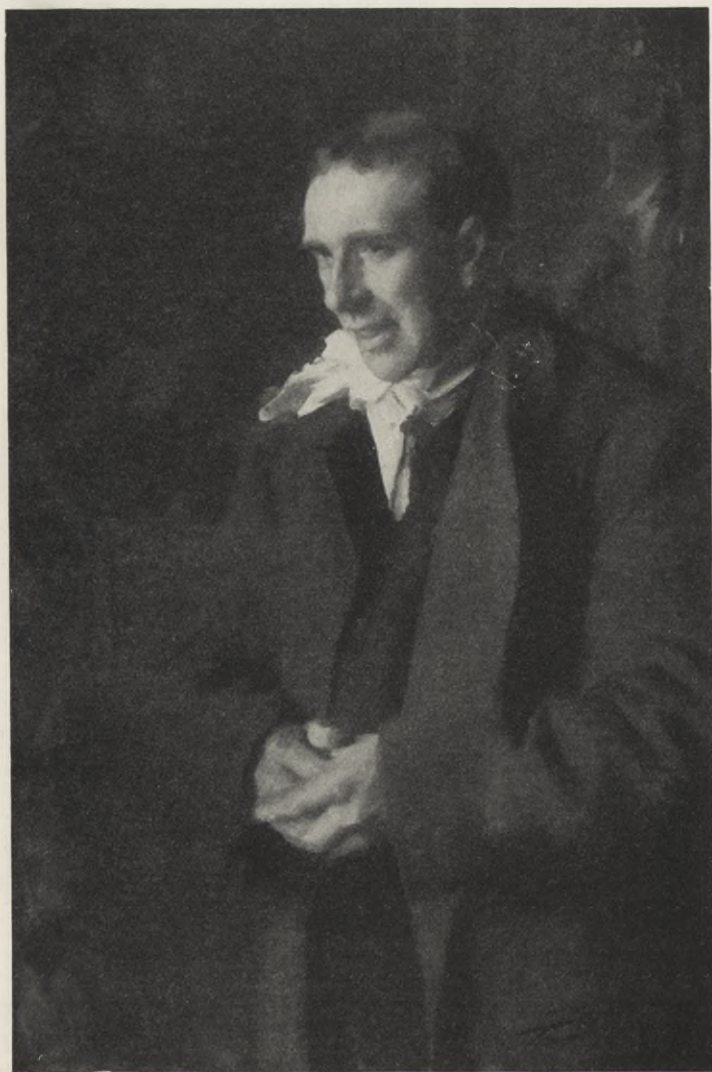
Det är typiskt för hans duglighet, att Zorn genom försäljningar och lektioner själv lyckades förtjäna ihop tillräckligt för en längre utländsk resa. Han begav sig först till England, där

han under 1880-talets förra hälft hade sitt hem. Väl fick han sina eleganta, ibland ytterligt detaljerade, ibland med frisk käckhet, alltid med förvånande skicklighet målade akvareller utställda på Royal Academy och Royal Society for painting in water colours, men han slog ej igenom i England. Med London till utgångspunkt gjorde han resor till Spanien, Marocko och Dalarna. Ett gemensamt drag hade trots ämnenas olikhet allt vad han målade. Det var gjort direkt efter naturen, och sällan har väl en konstnär mera envist hållit fast vid det direkta naturavbildandet. Från den tid han efterbildade de djur, han förde i vall, till hans senaste tavlor utgör hans verklighetssinne kärnan i hans konstnärliga personlighet. För den som skriver detta berättade han en gång om sin föresats att måla ett mera litterärt uppslag, »men», sade han, »då jag såg, hur vackert det var, då modellen tog av sig linnen, brydde jag mig ej om att måla något *upptänkt*, utan avbildade henne rätt och slätt som hon var».

Flera av Zorns akvareller från åttiotalet äro riktiga mästerverk av friskhet och noggrann naturiakttagelse. De uppskattades också av både konstbedömare och allmänhet, och det är betecknande både för Konstakademien och Zorn, att man erbjöd den blott tjugufemåriga konstnären Egron Lundgren-medaljen, den högsta utmärkelse Akademien kunde ge, och detta några år sedan han nödgats lämna institutionen, varvid Zorn å sin sida avböjde i en välformad skrivelse anbudet och undertecknade denna lakoniskt och självmedvetet med »Zorn».

Bland hans akvareller från åttiotalet märkas »Vårt dagliga bröd» (1886), hans gamla mormor, sysselsatt med sin måltid på åkern under skördetiden, och »Efter ferian» — den stora sevil-lanska vårfesten —, där den feta vitklädda spanjorskan insomnat på en stol invid sängen. Särskilt ha hans vågskvalpsstudier sitt värde. De öppnade med sin påtagliga sanning även äldre personers ögon för den nya konstens teknik. Zorns mästerstycke inom akvarellen torde vara bilden av den ur alla synpunkter delikata blondinen, kallad »Le tub», ur Faures samling, utförd 1888. Målningen visar en ung kvinna, som stående i en gummibalja kramar svampen mot bröstet, intagande nästan identiskt samma ställning som hans

52. COQUELIN CADET.

Målning av Anders Zorn 1889. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

53. MARGIT.

Målning av Anders Zorn 1891. Direktör Axel Jacobsens samling, Stockholm.

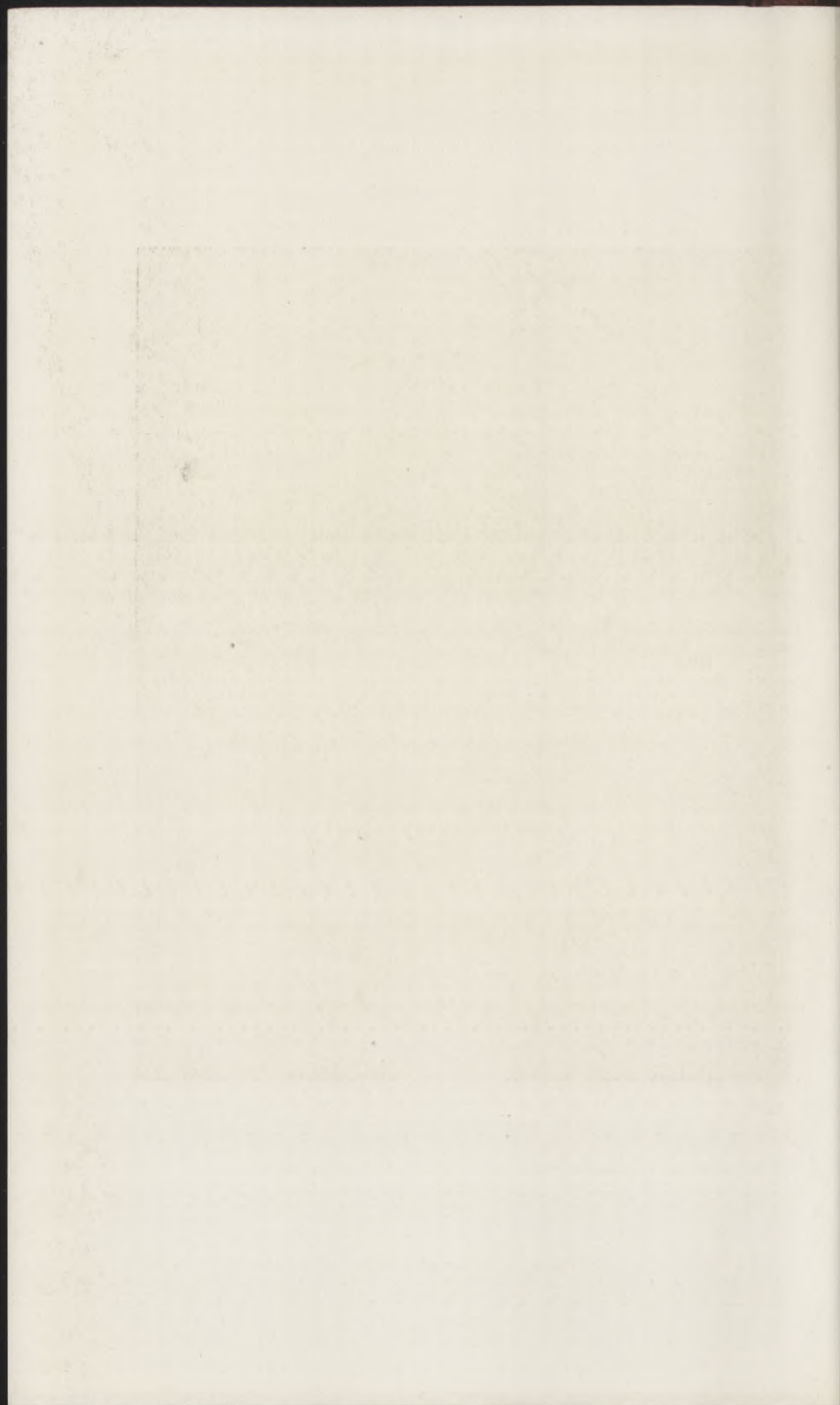
bronsstatyett »Morgonbad» (1908) framför Konstakademien i Stockholm. Vissa av Zorns akvareller ha ett drag av banal sötsliskighet.

Sig själv fann den store konstnären, då han började måla i olja. Hans första mera kända tavla av detta slag var »Fiskare i Cornwall», vilkens distingerade färgskala i grått och rosa

DETALJ UR MARGIT. Målning av Zorn 1891. Hos Direktör Axel Jacobsen. Stockholm.

54. STOCKHOLMSBILD.

Målning av Anders Zorn 1890. Direktör Axel Jacobsens samling, Stockholm.

genast uppskattades i Frankrike. Tavlan inköptes av Luxembourgmuseet. Zorn, som hade dalmasens svårighet att bocka och som hellre sade ohövligheter än han smickrade, som hellre stötte publik och kritik än han gav efter en millimeter, fick den *första* oljetavla han utställde såld till Luxembourgmuseet i Paris! Zorn fick hederslegionen i tjugusåldern och erhöll ungefär samtidigt beställning på sitt självporträtt (bild 50) för Florens' Uffizigalleri, där det nu har en hedersplats. Han hade hela sitt liv utom sin gränslösa talang en lika gränslös tur som bondpojken i sagorna, och han liknade de gamla nordbor, om vilka det hette, att de ej trodde på någonting utom sin egen kraft och lycka. Hans konst äger någonting av denna stor-slagna enhetlighet och självständighet. Påverkades han av andra och i så fall av vilka? Alla, som syssla med konst, veta, att konstnärer gärna förneka inflytanden och att många av de förnämsta visa nästan sårande likgiltighet för all annan konst än sin egen. Under vistelsen i Spanien tvangs emellertid den unge

6—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

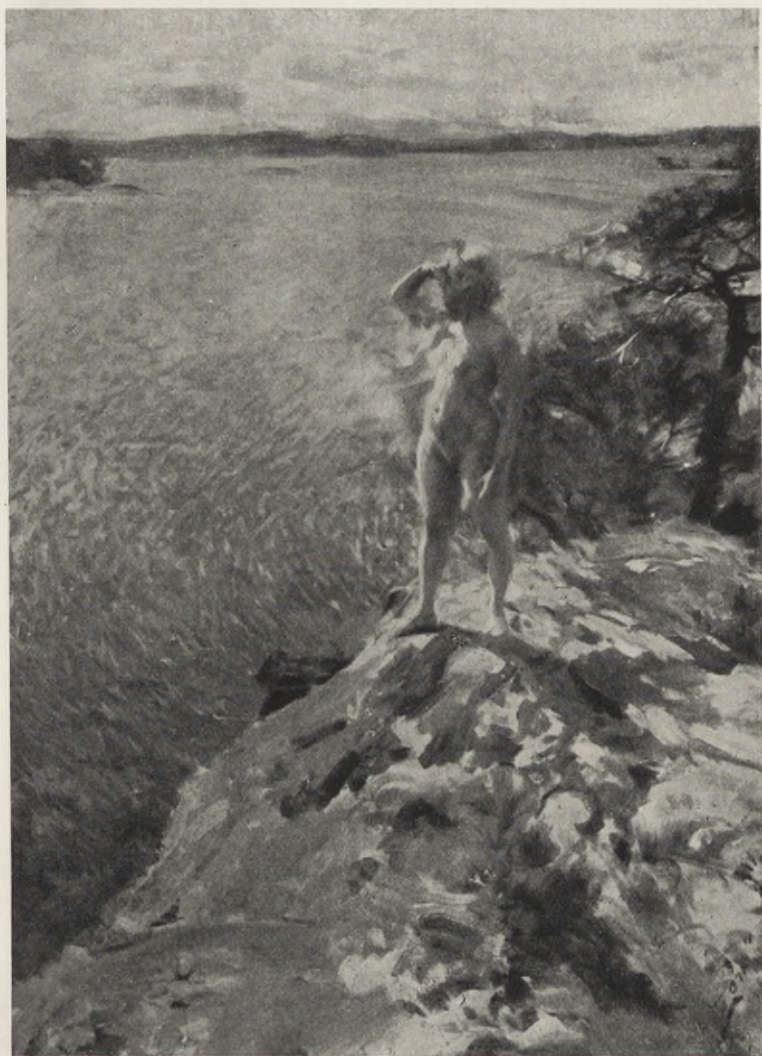

55. ISLE D'ADAM.

Målning av Anders Zorn 1890. Hos Direktör Jean Nicou, Saltsjö-Duvnäs.

efter verkligheten hungrande och törstande svensken till beundran för Velazquez, och att Frans Hals' bredast målade tavlor intresserat Zorn är säkert. Han har påverkats av de franska

56. SKÅRGÅRD.

Målning av Anders Zorn 1894. Nasjonalgalleriet, Oslo.

57. MIDNATT.

Målning av Anders Zorn 1891. Direktör Axel Jacobsens samling, Stockholm.

impressionisterna, men konstverket blir för honom kanske ej i så hög grad ett optiskt tekniskt problem. Jämför man en av Renoirs härliga framställningar av den nakna kvinnokroppen med Zorns, har den förres kvinnor i all sin blommande älsklighet, i all sin animala friskhet något av ytornament, under det att Zorn vill framställa ett stycke liv i rummet. Zorns måhända bästa tavla, »Naket», 1894, framställer en kvinna, som torkar sig efter badet. Skall man likna Zorn vid något, är det främst på Maupassants noveller man tänker, samma säkra teknik, samma sensualism, understruken men utan bismak av dekadenta kryddor. Dock skymtar kanske något av den heta sensualismens smärta fram hos den store franske berättaren, men därav finnes intet hos Zorn. Zorn går lidelsefullt upp i arbetet. En gång berättade han för författaren, att han, då han var sysselsatt med en liten träskulptur av en på golvet krypande naken kvinna, sedan han kommit i säng börjat tänka på att han borde ta av något vid ena axeln. Han stiger upp, tänder ljus, skär av en liten flisa och går och lägger sig igen.

58. RÖDHÅRIG NAKEN MODEL I SKULPTURATELJÉ.

Målning av Anders Zorn 1890. Hos Bildhuggaren Professor Emil Wikström, Helsingfors.

Det förefaller, som om Zorns konst år 1888 slagit ut i full blomning. Den skicklighet och elegans, som utmärkte hans första akvareller, såg ut som en vacker avslutning på ett konstnärskap av obetydligare art gentemot den must och fullhet, som känneteck-

nade hans nya arbeten, såväl akvareller som målningar. Den 1888 målade akvarellen »Une première», modern som med sitt barn går ut i vattnet, visar lejonklon. Det var samma år som hans »Ute» i Göteborgs museum tillkom, och här övergick han definitivt till oljemålningen. Det urgamla ämnet kvinnor och vatten har här fått en ny form. Hopkrupna på en grå, slät klippvägg i Stockholms skärgård sitta de ljushåriga kvinnorna i ställningar, som äro både lustiga och förtjusande. Deras mjuka kroppar mot de hårda grå klipporna, vattenytans nästan vällustiga skvalpande, allt detta är målat så, att denna tavla blir en lysande utgångspunkt för en hel följd framställningar av det ur viss synpunkt skönaste i tillvaron. Melankton ansåg, att en fullt rustad riddare var det vackraste i världen. Zorn får oss att tro, att en fullt avklädd vacker och kärnfrisk kvinna en sommardag mitt i den oberörda naturen åtminstone kan ställas upp som ett värdigt motstycke. Och inom den sorten är den stående nakna kvinnan på klippan med det ljusa håret fladdrande i blåsten, målad 1894 (Nasjonalgalleriet i Oslo), också en av hans bästa dylika tavlor.

Det är helt och hållet efter det pittoreska idealet Zorn strävar, och i sin rädsla, att åskådaren skall leta efter det klassiska, väljer han typer som skilja sig från sådana former. Ibland är det en gest av tafatthet, ibland, som »Improviserat bad» i Nationalmuseum, är det en nästan groteskt frodig baksida, som ger målaren tillfälle att antyda, vad det är för slags skönhet han vill nå.

Zorn förklarade en gång, att Velazquez' Innocentius X, det vackra porträttet av den fule påven, är den bästa målningen i Rom. Ett sådant yttrande visar, vad han ville ge i sina porträtt. Ingen stor porträttmålare, ty till de främsta måste han räknas, har så ojämna porträtt som Zorn. Ibland aldeles misslyckade med en sötaktig ytlighet, ibland återigen mästertligt förevigande ett ögonblick, då modellen var sig särskilt själv i hög grad, och orden liv och friskhet bli de första man får på tungan. I akvarellporträttet av den franska dansösen Rosita Maury har han lyckats synnerligen väl. Allt koncentrerar sig i ansiktet, som lyser av ett bedårande leende, i vilket sensualism och mondän älskvardhet blanda sig. Bland porträtten i olja är bilden av Coquelin

59. FRU AMALIA WALLENBERG.

Målning av Anders Zorn 1903. Hos Häradshövding Marcus Wallenberg, Stockholm.

cadet (bild 52) alldeles särskilt anmärkningsvärd. Den store skådespelarens uttrycksfulla ansikte strålar av intelligens, och färgskalans grågröna och blå färgtoner äro i hög grad distingerade.

Zorn målar med få färger och har tydlig förkärlek för rött. Av sin högt begåvade, energiska maka, som själv gjort en stor och klok kulturinsats — han gifte sig 1885 med fröken Emma Lamm från Stockholm — har han gjort ett av sina bästa porträtt. I röd mössa och röd rock sitter den blonda damen med en briljant målad grå hund i knät. Zorns tour de force inom porträttmålningen blir väl i alla fall den av liv överströmmande bild han kallar »En skål i Idun». Det är det illustra Stockholmssällskapets grundare, sekreterare och främste representant Harald Wieselgren, som i morgontimman — gryningsljuset börjar segra över lampskenet — håller ytterligare ett anförande. Zorn har i bilden fått fram det nästan intelligensövermodiga, det flödande i den sällsynt kvicke mannens än godmodiga, än sarkastiska vältalighet. Wieselgren lever för alltid i denna historiska porträttbild från 1892. I sina officiella porträtt lyckas Zorn oftast bra, kanske bättre, ju mindre officiellt porträttet är. Så i prins Carls ofantligt vinnande, på kornet träffade gestalt i den blå uniformen mot den vita väggen, ävenså i den intima bilden av Oskar II i frack och med serafimerordens ljusblåa band, där han trots den civila dräkten är full av konungslig auktoritet. Detta porträtt är dessutom så kvickt målat, att varje penseldrag ger åskådaren samma behagliga känsla som på spiken träffande adjektiv.

Zorns självporträtt i Nationalmuseum är en sammanfattning av honom själv och hans konst. Penselns energi, ja furia, avsticker mot hans eget trötta, nästan slappa uttryck, men i de magra fingrarnas nervositet och de snart sagt vällustiga vita och röda färgklickar han har på paletten ligger en antydning om vad som finnes inom denna yttre mask. En naken modell, delvis insvept i sitt mörka hår, är placerad i bildens ena hörn. Här har han skurit ut ett stycke ur livstavlans, nedtrollat ett ögonblick på duken och förevigat ett färgackord och några karakteristiska rörelser. Han har valt ögats höjd över grundplanet tämligen högt — giraffperspektiv, om uttrycket tillåtes. Denna synvinkel är även vald vid

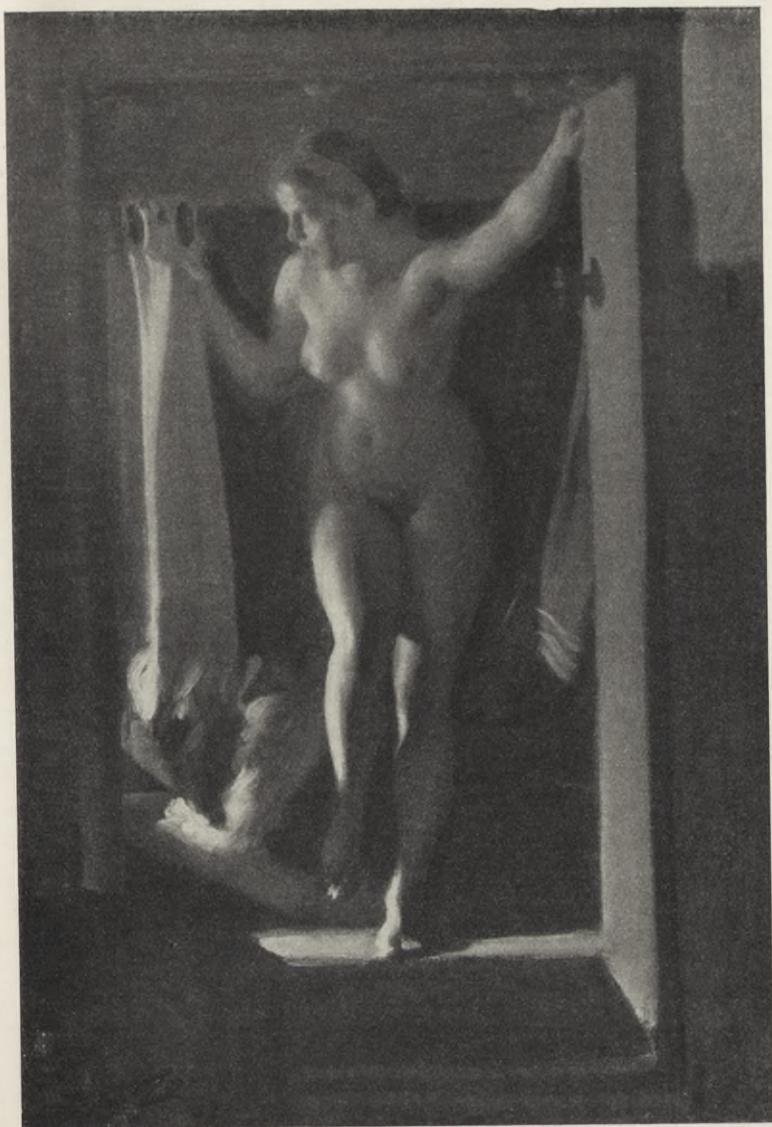
60. DANS I GOPSMORSTUGAN.

Målning av Anders Zorn 1913. Zornska samlingarna, Mora.

målandet av »Valsen» (1891, George Vanderbilts samling), där den eleganta virvelrörelsen på ett underbart sätt är skildrad. Och i hans danstavla »Midsommarafton», där han för oss ut från de gnistrande toaletterna och parfymdoften i balsalen till den ljusa sommarnatten i Mora och de klampande masarna har den gryende dagen återgivits av Zorn med en genialitet, som konstnären själv utan svårighet erkänt och beundrat.

Hur högt han kan nå som uteslutande landskapsmålare ser man av den yppiga grönskan och det nästan vällustigt målade vattnet i bilden från Isle d'Adam vid Oise, strax norr om Paris (bild 55). Liksom hans vän Liljefors ej inblandar någon partiskhet för eller emot sina rävar och örnar och blott glädes åt deras matlust, glänsande skinn och vackra fjädrar, så skildrar också Zorn med samma sympati publiken i en »Omnibus i Paris» — Mrs Gardners samling i Boston och ett annat något olika exemplar i Thorsten Laurins samling — som ock en Pariskokott i kvällsbelysning, »Natteffekt» (1895, Göteborgs museum), eller »Dalspelmannen Hins-Anders» — ett mästerverk i Thielska galleriet. Han strök i livet gärna under sina folkliga sympatier men såg också med stor välvilja på klubbherrarna bakom deras likörglas, och hans öga vilade med oskrymd vänlighet på vita kvinnohalsar, som skymta mellan sobelboorna. Hans ämnessfär har från första början varit synnerligen omfattande. Ovanligt höga kvaliteter, ej minst koloristiska, äger hans »Bryggeri» (1890, Thorsten Laurins samling), där han avvunnit bryggerihanteringen, från vilken han både på fars och mors sida härstammade, några originella och utsökta skönhets effekter. Från samma tid härstamma några av hans allra bästa tavlor, vilka inköptes av den franske konst-älskaren, operasångaren Faure, »Stockholmsbild», där damerna i sina nu gammalmodiga men rätt förtjusande dräkter på eftermiddagen vandra på Skeppsholmskajen vid det opalfärgade vattnet, och »Midnatt» med den på en gång friska och sinnliga stämningen över den kraftiga bondflickan, samt kanske i främsta rummet det mästerstycke av svensk målarkonst, som han kallat »Margit», den unga kullan, som binder in röda band i sitt röda hår, så förväntningsfullt leende mot det kommande dansnöjet.

61. SKÅPSÄNG.
Målning av Anders Zorn i Gopsmor 1917. Privat ägo.

62. MIN MODELL OCH MIN BÅT.
Etsning av Anders Zorn, Dalarö 1894.

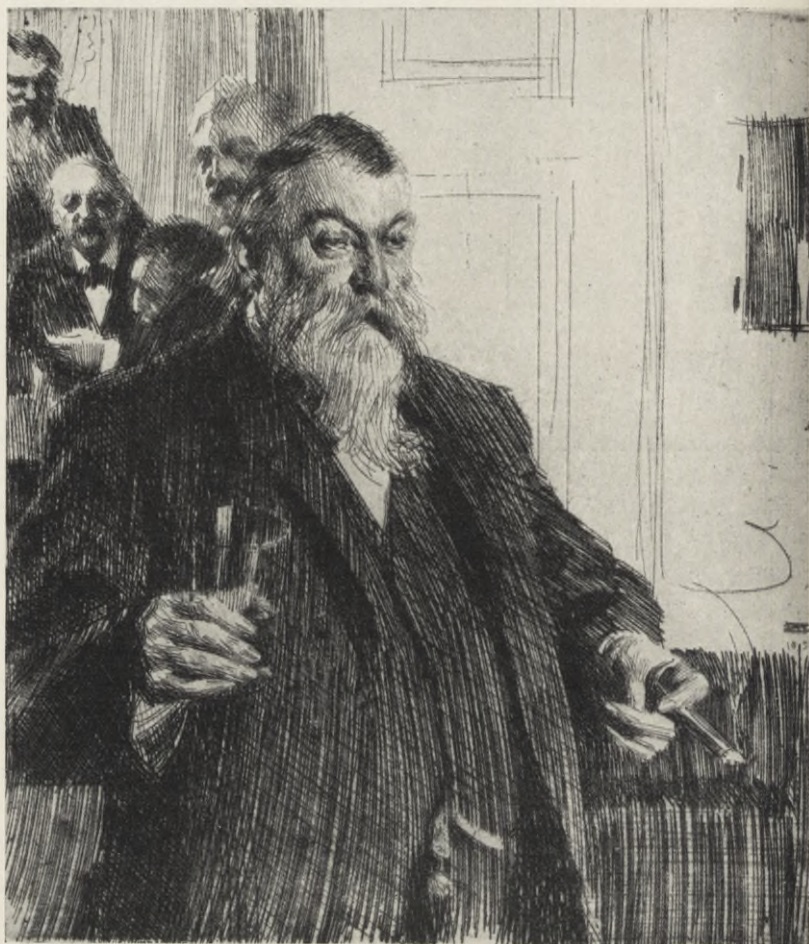

Dessa äro höjdpunkter i Zorns måleri. De tillhöra nu direktör Axel Jacobsens samling i Stockholm.

Bilden av den rödhåriga modellen, som klär på eller av sig i den finske skulptören Emil Wikströms ateljé, ger genom mot-sättningen mellan den kalla våta leran på de icke fullbordade statyerna, genom det torra gipspulvret i rummet å ena sidan och den varma vita kroppen — rödhåriga ha särskilt vit hud — å den andra det allra starkaste intryck av den kvinnliga kroppens goda egenskaper.

Anders Zorn, som under 1890-talets förra hälft bodde i Paris, bosatte sig 1896 i sin födelseort Mora. Där trivdes Grudd-Anders. Han hade full vetskap om eget värde och ägde en kärlek till hembygden, en stolthet över Sverige, som stod sig i alla väder. Och hur vida han än kom, i Orientens basarer, i Chicagos klubbar, på Paris' boulevarder, i sin fiskarstuga i Gopsmor vid Dalälven, där han arbetade kanske allra ivrigast och som en patriark eller rättare småkonung, omgiven av sina yppiga modeller och tjänsteflickor, med träsked ur träbunkar förtärde sin mat och dryck, eller i Operakällarens matsal vid sin tredubbla, s. k. Zornportion, krafter, alltid erfor och uttalade han en trygg belåtenhet över att vara svensk. Han trodde på fostbrödralagets och vänskapens helgd. Frikostig till slöseri men icke lättlurad, ordhållig, styvsint och fallen för stordåd, yvdes han något över att hava fyllt världen med sina bragder. Sköna dryckeskärl av guld och silver, konstfulla, färgrika vävnader och ljuslätta välväxta kvinnor gjorde honom blid.

Året indelade han efter de stora festerna, och ingen har frommare ätit av julsinkan eller närmat munnen till silverstånkan med julölet med mera helig vördnad än Anders Zorn. I kort päls, på en god gångare satt han heliga tre konungars dag på Siljans is och räckte fram de av honom själv skänkta prisen åt de masar, som hade de bästa travarna. På sommaren tonade över sjön ända till »Gesundas glimmande vik» de luråtar av en »märgfull och hednisk musik», för vilkas bevarande han ivrade. Hör man dessa toner från urtiden, förstår man bra hans målning »Kings-Karin» i sin schallett med rött i dräkten och ansiktet,

63. EN SKÅL I IDUN.

Hans Hildebrand, Axel Key, Carl Fredrik Wærn, Adolf Nordenskiöld och Harald Wieselgren.
Etsning av Anders Zorn 1893.

grinande av livslust och tokighet. Och man begriper också bättre de gamla dalastugorna, vilkas silvergråa färger Zorn älskade så högt.

64. MADAME ARMAND DAYOT.
Etsning av Anders Zorn 1890.

Omedelbart efter sommarsolståndet, som för Zorn tedde sig nästan lika allvarligt som midvinterblotet och alltid firades i Mora, begav han sig till Stockholm, där förberedelserna för den månads-långa segelturen i skärgården vidtogos. Och så bar det ut på fjärdarna med modeller, penslar, färger och dukar.

I sin brunröda kavajkostym och med den eviga cigarretten mellan fingrarna står Zorn på självporträttet från 1915 litet otymplig men tvärsäker, skådande ut över den jordiska tillvaro han känner så väl. Man säger, att de små barnen på sina oskyldiga anleten bära ett återsken från himmelriket, Zorns välbildade ansikte har ett återsken från jordelivet. Ännu större konstnärliga förtjänster har kanske självporträttet i pälsen (bild 66).

1903 restes i Mora hans staty av Gustav Vasa. Zorns håg låg från tidiga barndomen mot skulpturen, och han började vid Akademien för att bli skulptör. Moras störste son ville resa ett minnesmärke över den största händelse, som ägt rum på orten. På en låg kulle står den unge ädlingen i bonddräkt, han lägger hela sin själ i de ord han riktar till allmogen och knyter händerna för att samla sig till den yttersta ansträngning. Denna bronsstaty är i något över naturlig storlek, och den enda av Zorns skulpturer, som är utförd i stor skala.

Redan 1895 arbetade Zorn på en liten grupp, som sedan göts i brons i några exemplar. Den föreställer en faun, kyssande en nymf. Nymfens bakåtböjda yppiga gestalt, den kraftiga ryggen på faunen, där varje muskel deltagar i detta ögonblick av fullkomlig vällust, allt detta är av den allra högsta plastiska fulländning, och det är ej en tillfällighet, att Rodin av Zorn tillbytt sig denna bronsgrupp.

Med alldeles särskilt intresse sysselsatte sig Zorn med träskulptur. Han har av sin mor och mormor gjort livfulla porträttbyster.

Den sida av Zorns konstnärskap, som är mest känd, är hans etsning. Hans teknik är originell, helt och hållet hans egen. Om hur många etsare kan man säga det? Redan under 1880-talet fann han efter något sökande sin personliga teknik, de diagonala strecken, vilka som ett regn träffa kopparplåten. Sällan använder

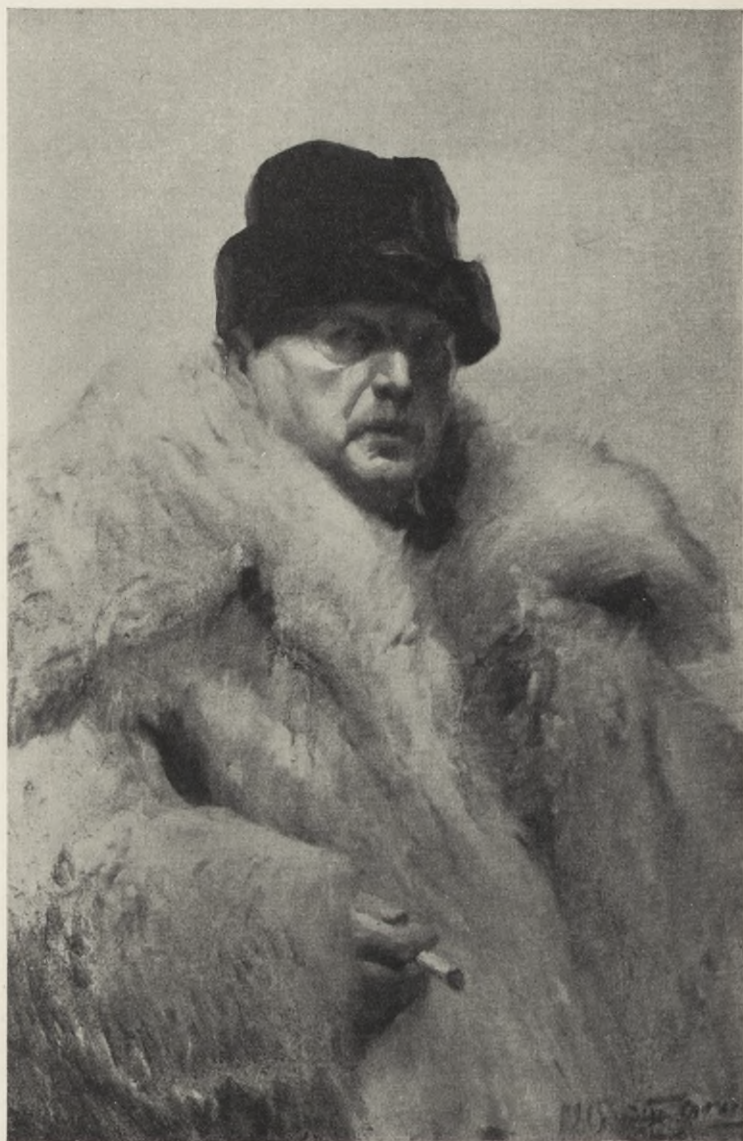

65. NYMF OCH FAUN.

Liten bronsgrupp av Anders Zorn 1895. Återgiven i hel skala. Nationalmuseum, Stockholm.

7-253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

66. SJÄLVPORTRÄTT.
Målning av Anders Zorn 1915. Zornska samlingarna, Mora.

han sig av konturlinjer. Han har förkärlek för hårt, ibland endast *en* gång, bitna plåtar. Det är svårt att bland hans till 288 nummer uppgående grafiska *œuvre*, vilket, så när som på tre vernismou-plåtar, uteslutande består av rena etsningar, framhålla något särskilt, ehuru hans etsning såväl som hans målning *kan* vara ojämn. Bland porträtten märkas den gamla Madame Simon, Renan, den amerikanske konstkännaren Mr Marquand, Wieselgren, kallad »En skål i Idun», senator Mason — Zorn har blivit alldeles särskilt uppskattad i Förenta staterna —, den raffinerade parisiska Madame Armand Dayot, hustru till den framstående konstämbetsmannen och vännen av svensk konst, och de särskilt i Frankrike så värderade etsningarna av de yppiga svenska skönhetererna fru Olga Bratt och fröken Maja von Heijne. Förträffliga porträtt äro också Rodin, med något av vis naturgudomlighet, Zorns vän Liebermann, dubbelporträttet av det i samlarvärlden bekanta amerikanska paret Mr och Mrs Atherton Curtis och bilden av hans konstnärsvän Vicke Andrén, hänfört tolkande till lutan den svensk, för vilken Zorn säkert haft den största kärleken och vördnaden, Bellman.

Många av sina tavlor har han återgivit i etsningar, som ha samma konstvärde som originalen. Här framstå särskilt »Une première», »Valsen» och »Omnibus». Inom etsningen når han kanske högst i skildringen av det nakna. Till detta ämnesområde höra »Min modell och min båt», »Ett dunkelt hörn», »Trasig särk» samt »Edö», flickan på skäret, en representant för den hos Zorn sällan förekommande skildringen av det graciösa, samt slutligen »Vattenringar», »På det yttersta skäret» och tjogtals andra.

Zorn var en stark och mycket flitig arbetare med både pensel, etsnål och modellpinne. Han målade hela året, men etsningsperioden inföll under senare år endast under jultiden i Mora.

Han var en man, en stor man, med en sådans fel och förtjänster. Han älskade livet och tolkade mustigt och frodigt detta liv i en konst, som var som han själv. Zorn avled i Mora d. 22 aug. 1920.

Ehrenstrahl målade under 1600-talets senare hälft bilder av djurlivet i de svenska skogarna, och hans »Tjäderlek» är återgiven med konstnärens och, som det förefaller, också jägarens intresse.

67. ÄNDER.

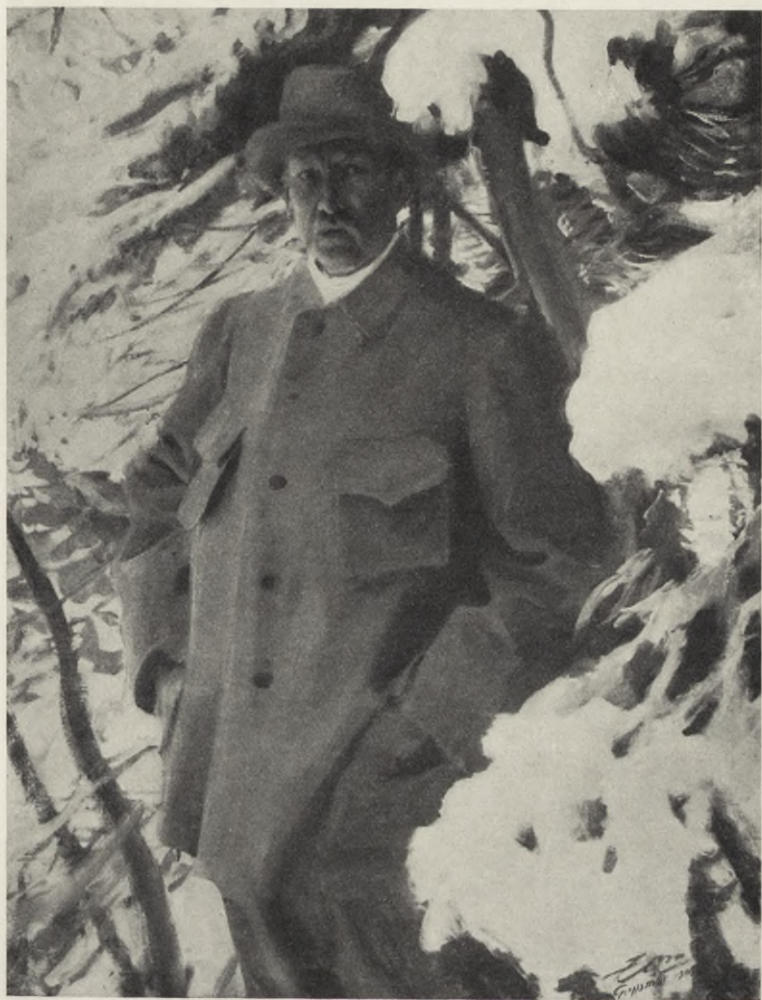
Målning av Bruno Liljefors 1888. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

Det skulle dröja tvåhundra år, till dess en stor svensk konstnär och djurvän skulle behandla dessa ämnen och göra det med en sådan konst och lidelse, att en mycket stor del av vårt naturälskande folk gladdes åt dessa bilder som åt en särskilt välkommen gåva.

Bruno Liljefors föddes i Uppsala 1860. Redan som liten sjuåring gjorde Bruno teckningar av tigrar. De skulle framdeles bli ett av hans favoritdjur, om han också i sina målningar hellre förhärligade deras frände katten, omtyckt på grund av svårutrotligheten av dess naturliga vildhet. Det har påpekats, att Bruno, så liten gosse han än var, med ett förvånande intresse och förmåga återgav själva rörelsen hos kattorna. Liljefors' fader var kruthandlare, en för sonen synnerligen lämplig sysselsättning. Denne har också återgivit sin fader som en gammal krutgubbe i skjortärmarna, läsande sin tidning och fylld av borgerlig och faderlig auktoritet.

Efter några terminers skolgång i Uppsala studerade Liljefors en tid vid Konstakademien under 1880-talets allra första år men drog ej jämnt med Georg von Rosen och avbröt studierna. Han gjorde

68. BRUNO LILJEFORS.
Målning av Anders Zorn 1906. Nationalmuseum, Stockholm.

69. RÄVJÄGARE PÅ PASS.

Målning av Bruno Liljefors 1890. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

70. VÅRAFTON MED VILDGÄSS.

Målning av Bruno Liljefors 1895. Hos Arkitekten Ferdinand Boberg.

nu en resa till Tyskland och Frankrike och målade i Freilassing i Oberbayern — här tyckte han särskilt om sig »för att naturen var så lika den där hemma» — som tjugutreåring »Katt på fågeljakt», ett mästerverk i hans tidigare stil, nu i Göteborgs museum.

År 1884 vistades Liljefors i Grez, blev vän med Carl Larsson och påverkades av dennes friska och eleganta teknik. Kapten Ernst Malmberg berättar en lustig historia om hur Zorn — det var före Liljefors' utländska resa — sade sig vilja lära Liljefors hur ett rävskind bör målas och visade, att pälsens mjukhet icke beror på någon försiktig behandling vid målningen utan på de olika färgnyanserna. »Zorn tog en stor pensel, smorde på med mycket akvarellfärg, satt och balanserade med blocket och lät färgen rinna omkring. När allt torkat, var där ett briljant rävskind.»

Resor lågo ej för Bruno Liljefors. Återkommen från sin vistelse i Frankrike, bodde han 1884—1894 i Kvarnbo nära Uppsala, under senare delen av 1890-talet till 1915 i Mörkötrakten i Södermanland och bosatte sig sedermera i Österby mitt i Uppland.

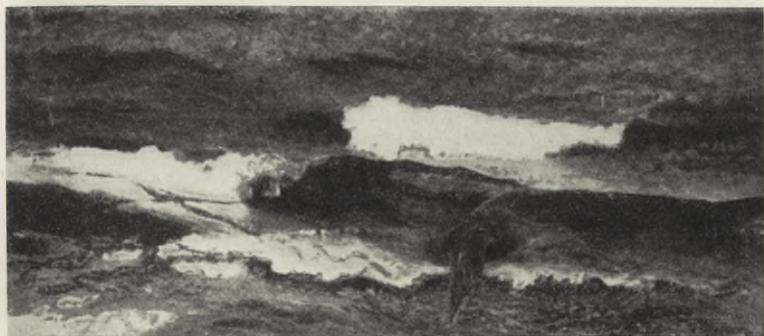
71. STORSPOVAR.

Målning av Bruno Liljefors 1899. Hos Grosshandlaren H. Josephson, Stockholm.

Bruno Liljefors älskar ensamhet och stillhet, d. v. s. det är väl ej alldeles tyst på hans gård. På Kvarnbo hade han på en gång tre rävar, en kungsörn, en uv, en duvhök, en fiskgjuse, raphöns, tjädrar, orrar, falkar, vråkar, grävlingar, harar, ekorrar, vesslor och en mård, som var så tam, att den hoppade upp på konstnärens axel. Alltid fanns det, då han sedermera bosatte sig på och vid Mörkö i Södermanland, gråtrutar, som hade brutit benet, vilket därför skulle spjälkas och vårdas, samt björningar, som han skyddade, till dess de klättrade upp på matbordet och deltog alltför livligt i måltiden eller summo ut i sjön för att klösa de badande flickorna, så att ett brummande och kraxande och ylande av alla slag hördes i de Liljeforsska gårdarna.

Under de första tolv åren av sin konstnärsbana höll sig Liljefors gärna till närbilder och detaljer och älskade en viss elegans i målningssättet. Den delikata målningen »Djurstudier i en ram» med kattor och småfåglar bland grönt, som målades år 1885, skänktes av H. Friedländer till Nationalmuseum. Hans kanske största mästerverk »Rävar på gåsmiddag», tumlande om bland hundkäx och smörblommor, målades 1886. Året förut hade han målat »Morkulla och räv» bland gräs och prästkragar och 1888 »Änder som flaxa bland näckrosbladen», bägge i Thorsten Laurins

72. BRÄNNING.

Målning av Bruno Liljefors 1901. Prins Eugens samling, Valdemarsudde.

samling, liksom även »Rävjägare på pass» från 1890. Ännu 1895 målade han i sin äldre teknik »Vårfton med vildgäss», hos arkitekt F. Boberg, där de stora och tunga fåglarna flaxa fram i den spänstiga vårluften mot en pärlfärgad, vid horisonten lätt rosig himmel och där han liksom på den stora vildgässtavlan i Köpenhamns museum ger oss en egendomlig känsla av att naturen har funnits och skall bestå, att den skall finnas då alla människor blivit stoft.

Den övergång till ett mera monumentalt målningsätt, som börjar med de ypperliga målningarna »Uven» (1895, Göteborgs museum) och särskilt med »Havsörnarna» (1897, Nationalmuseum), var ej *alltid* lyckad. Det kom ibland in något grovt och löst i målningsättet. Någon gång har han dock nått mycket högt i detta nya maner. Så i »Bränning», hos prins Eugen, ett naturutsnitt, på en gång impressionistiskt och fast komponerat. Thielska galleriet är rikt på Liljeforstavlor från hans senare period. En hel del är terrängstudier, där konstnären insatt en fågel och intresserat sig för de koloristiska uppslag med brunt i brunt, som uppkomma genom den förändring av fjäderdräkten, vilken omgivningen framkallar och som benämnes »skyddande likhet». Vackrast av dessa är måhända den målning, som konstnären kallar »Storspovar», där de eleganta vaddarna kliva omkring bland tuvorna och silvertoner glänsa mot de vackra bruna fjädrarna.

Man har förebrått Liljefors, att hans tavlor liksom bröderna

73. RÄV OCH HUNDAR.

Målning av Bruno Liljefors 1885. Nationalmuseum, Stockholm.

von Wrights (del II, sid. 331) blivit naturhistoriska planscher, och ibland har man nog svårt att frigöra sig från den känslan. Hans produktion har också varit så rik, att man ej sällan finner honom

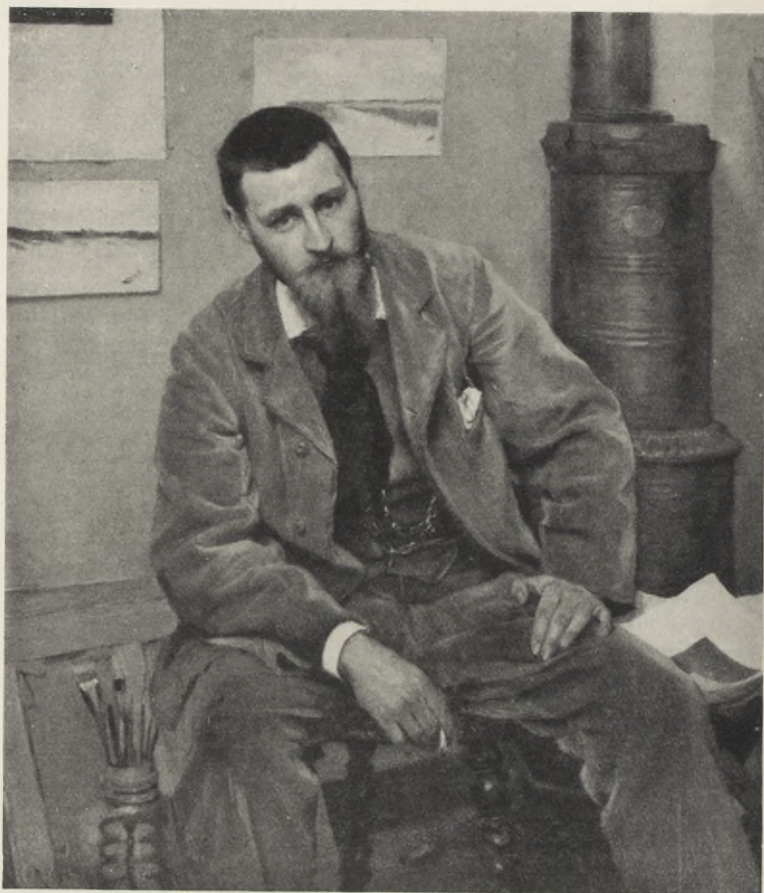

upprepa sig, och den kan å andra sidan icke alltid stå på samma höjd. För oss svenskar har han emellertid utom sin konstns stora förtjänster den djupt intresseväckande egenskapen att mer än någon ha trängt in i den svenska naturens väsen. Han ser på naturen med samma skarpblick som hans vän »Värdshusarn». Nära Kvarnbo ligger ett torp, som varit krog förr i världen och därför kallas »Värdshuset». Torparen kallades »Värdshusarn» och var en verklig skogsmänniska, som kände skogens alla hemligheter och kunde gillra och snärja fågel. Han var, säger en vän till Liljefors, en fullfjädrad krypskytt men ovärderlig för Liljefors. Det är den mannen, som stått modell både för den här avbildade »Rävjägare på pass» och för »Tjäderskytt» (1891), hos prins Carl. Men Liljefors såg på naturen med konstnärens ännu djupare blick. Han har själv avbildat sig i brun jaktdräkt, liggande på den bruna marken i skyddande likhet. Han har på detta självporträtt i Thielska galleriet ett sätt att handskas med sitt gevär, så att man fattar, att den store jägaren vid äldre år hellre glädde sig åt djurens liv än åt deras död. Hans konstnärsvän Zorn har också avbildat honom i grå kläder, skymtande fram mellan snötyngda barrträd (bild 68).

Ett tyst tack från många lika tystlåtna som Liljefors själv, vilka som han lyssnat till alla knäppar och pip i skogen och gripits av urkänslan vid solens uppstigande ur havet, går från hela vårt ofantliga land fram till den, som om vår svenska natur med sin pensel nedskrivit så hemlighetsfulla saker, att de ej kunna uttalas med ord.

74. KATT.
Teckning av Bruno Liljefors 1892.

75. MÅLAREN NILS KREUGER.

Målning av Richard Bergh 1883. Kunstmuseet, Köpenhamn.

Landskapsmålaren Edvard Berghs son *Richard Bergh* blev också målare. Han föddes i Stockholm 1858 och dog på Storängen vid Stockholm 1919. Bergh var lärjunge till Perséus (se del II, sid. 415) och studerade vid Konstakademien, där han 1881 målade prisämnet »Kung Hans och Gustav Vasa», i vilken senare

76. VÅRDAG I MEUDON.

Målning av Richard Bergh 1886. Hos Fru Ingrid Ehrenborg, f. Lamm, Stockholm.

morska lilla gossgestalt han fick in en tvärsäkerhet och svenskhet av dråpligaste verkan.

Det var i Paris Bergh fick sina tidiga och starka konstintryck. Här målade han först profilporträttet av skulptören Teodor Lundberg, en mäterlig pastell i blåa toner, året därpå, 1883, Nils Kreugers trygga och vänliga personlighet. Den sistnämnda tavlan utställdes på Salongen och sitter nu i Kunstmuseet i Köpenhamn. I grågul sammetsdräkt av det tyg, som de parisiska kroppsarbetarna begagna på grund av dess hållbarhet, sitter den minst tillgjort artistiske av alla konstnärer och röker cigarett. Den rent impressionistiska tekniken — Bergh var i högre grad impressionistpåverkad än någon samtida svensk — har han använt sig av i »Vårdag i Meudon». Det är Manet-penseldrag i den unga damen, som syr, avtecknande sig i den ljusa vårluften mot en Sisley-artad bakgrund av trädstammar.

Richard Bergh var en av de ivrigaste deltagarna i opponentrörelsen, ehuru hans väsen egentligen var mera filosoferande än oppositionellt. Han var en sökande ande på alla områden, om också främst inom konsten, och han har påverkats av så gott som alla konstnärliga och filosofiska rörelser i tiden. Han är en av vårt lands få konstfilosofier. Det mänskliga och det rent konstnärliga intresserade honom i lika hög grad, och han skriver i sina anteckningar för den 15 oktober 1918 sitt slutomdöme om konsten: »Den stora glädjen i all konst är i alla fall att genom den bättre förstå och älska det som lever» och har levat. Sina bästa verk ur rent artistisk synpunkt utförde han liksom Zorn, Larsson och Liljefors i början av sin verksamhet, främst under 1880-talet men också under 1890-talet, då målningsättet hade en friskhet, som den mycket grubblande och den mycket långsamt arbetande konstnären ej nådde fullt upp till i sina senare målningar, hur förträffliga de än voro, ej minst ur psykologisk synpunkt.

I porträttet av sin första hustru (1886, Göteborgs museum), och i den ypperliga pastellen i blått och rött av henne en morgonstund i ateljén, där hon sitter och matar sitt barn (Nationalmuseum), är han en färgkonstnär som aldrig senare. Intressant ur tidssynpunkt, mindre ur koloristisk men märklig i karakteristiken, är den stora tavla han kallat »Suggestion», föreställande

77. SUGGESTION.

Målning av Richard Bergh 1886. Nationalmuseum, Stockholm.

en hypnotisk seans år 1886. Särskilt roande är bilden av den unga fröken Hanna Hirsch, som går så upp i situationen, att hon alldeles tappar herraväldet över ansiktsmusklerna.

I Paris — Bergh var en mycket framstående kännare av den franska 1800-talskonsten — målade han 1889 porträttet av konstnärinnan Eva Bonnier. Både i komposition och i färg, gult och svartgrönt, är bilden av Eva Bonnier särskilt intresseväckande som ett uttryck för en högintelligent kvinnotyp från 1880-talet, en orolig ande, sliten mellan konstnärliga och husliga värv. Det ligger något av självplågeri i greppet om stoppnålen, som hon använder till strumpstoppningen, under det att hennes huvud grubblar på konstens högsta problem. Eva Bonnier var en god konstnärinna, särskilt på porträttmåleriets område, och hon har dessutom varit en betydande faktor i svenskt konstliv genom sin storartade donation till offentlig konst i Stockholm.

78. PORTRÄTT AV KONSTNÄRINNAN EVA BONNIER.
Målning av Richard Bergh 1889. Nationalmuseum, Stockholm.

Några år senare, 1891, målade Richard Bergh sin stora väninna Ellen Key, sittande kapprak och idealistisk.

Richard Bergh, som utgjorde en kärncell i Konstnärsförbundet, bodde vid 1890-talets mitt med sina kamrater Nils Kreuger och Karl Nordström i den vackra halländska staden Varberg. De tavlor, de under denna tid målade, sades tillhöra den s. k. Varbergsskolan. Här resonerades — mest av Bergh och Nordström — och målades, och man sökte efter en mera dekorativ stil med

mindre detaljer, med stora ytor och med en kärv teknik. Berghs Visby-tavla tillhör denna sort. Den tillkom 1894 och är en vision på ljusa dagen, där de gyllene snäckorna på det mörkblåa havet nedanför stadsmuren voro det fantasiinslag, som motsvarades av den gyllene fiolen på den ett decennium förut målade »Strömkarlen».

Opposition mot den konstnärliga realismen gjorde sig gällande redan under 1890-talet, så att man dels införde litterära element, sagor och symboliska fantasier — symbolism —, Ackes »Skogstempel», Berghs »Vision», dels försökte genom större och förenklade färgplan framkalla dekorativ verkan. Dessa senare tavlor av Varbergsskolan kallades av den något förbryllade allmänheten också, men alldeles utan fog, för symbolistiska tavlor. Med förstående hyllning hälsades emellertid denna relativa frontförändring i konstnärsförbundskonsten av de två inflytelserika kritikerna Edvard Alkman, som under 1890-talet verkade i Dagens Nyheter, och Tor Hedberg, som omkring 1900 skrev i Svenska Dagbladet. Dessa två kunniga och tvärsäkra kritiker i konstnärlig vänsterriktning gjorde starkt intryck på den bildade allmänhetens konstuppfattning.

År 1903 tillkom gruppavlan »Konstnärsförbundets styrelse», där Karl Nordströms trotsiga fina huvud utgör centrum. Han tyckes snärta till den välklädde, anglosaxiske, piprökande och godmodige Bob Thegerström, under det att olika nyanser av lugn representeras av Christian Eriksson, Eugène Jansson och Nils Kreuger. Längst till höger ser man Berghs svartskäggiga, mysande, vänliga anlete. »Han ser ut att ha ätit sig igenom en tagelmadrass», sade hans vänner.

Några år efteråt, 1905, utgav Bergh skriften »Vad vår kamp gällt, stämningsbilder från opponenternas tjugoåriga verksamhet», personlig, uppslagsrik, intresseväckande som allt han skrivit. Bergh kunde ibland på det lustigaste och älskvärdaste sätt vara vacklande i sina konståsikter och var ingalunda någon bronsklippa — rocher de bronze som fransmännen säga. Men han hade alltid den naiva säkra tron, att hederligheten var vänster-

79. GUSTAF FRÖDING.

Målning av Richard Bergh 1910. Hos Bokförläggaren Karl Otto Bonnier, Stockholm.

färgad, vilket nog förklarar mycket i hans spända förhållande till Carl Larsson.

Köpenhamns museum äger den stora tavlan »De gamla vid stranden», gubbar och gummor, posefritt men med för dem själva knappast klar vemodskänsla blickande mot solnedgången.

»Nordisk sommarkväll» kallar han den stora tavla, där från en veranda på Ekholmsnäs vid Kyrkviken på Lidingön ett ungt par står gripet av ögonblickets skönhet och fyllighet. Det glänser av sol ur den frodiga grönskan. »Jag tänkte hela tiden, när jag målade», sade konstnären till författaren av detta, »man skall se att humlornas surrande hördes.» Tavlan hör till de av den stora allmänheten mest skattade.

Bland de många karaktärsfulla porträtt Bergh under senare delen av sitt liv målade märkas ur konstnärlig synpunkt kanske

främst den redan i ställningen kostligt karakteriserade bilden av den vitale, självhumoristiske och sympatiska litteraturhistorikern Karl Warburg, den konstintresserade, fryntlige och belåtne judiske köpmannen Julius Caspar, en antites till »De gamla vid stranden» och av Hjalmar Söderberg kallad »Den gamle vid Strandvägen», samt det år 1905 målade porträttet av Berghs gode vän August Strindberg med ett ansikte fullt av vanda och genialitet under det eldslägsliknande håret, och slutligen Gustaf Fröding på sjuk-sängen, målat 1910, en profetgestalt i en öken av grått, fjärran från människorna. Man minnes, när man ser detta, att Bergh beskriver, hur han med den själssjuke Fröding åkt i släde under rimfrostyngda granar. »Är detta ej vackert», sade Bergh, och mera för att ej göra honom ledsen svarade Fröding: »Jag kommer ihåg, att jag förr tyckte, att det var vackert.»

Med mera levande känsla av ansvar mot konsten och svenska folket har aldrig ett museum styrts än under den tid, då Bergh 1915—1919 var chef för Nationalmuseum. Det var Konstnärsförbundets fullständiga genombrott, då det blev Bergh förunnat att nedlägga alla sina sista krafter, hela sitt varma intresse för att skaffa de tavlor han ansåg behövas och ordna allt efter de planer, på vilka han tänkte både dag och natt. Hans egen konst, den tidigare såväl som den senare, blev nu nästan alldeles likgiltig för honom. Han gick på det mest osjälviska sätt endast upp i *en* sak: god konst till det museum, som han själv ville få till »icke en likbod för tavlor» utan till ett, som han sade, svenska folkets »relikskrin».

Konstnärsförbundets själ, dess eldsjäl skulle man kunna säga, som med ett aristokratiskt bottenlöst förakt såg på konst-dilettanterna, renande sig själv genom att dagligen taga sig ett nya födelsens bad i urradikalismens salta vågor, var *Karl Nordström*. Han föddes 1855 på Hoga på Tjörn i Bohuslän och dog i Stockholm 1923. Nordström var, som sina vänner Bergh och Kreuger, först akademielev och Perséus-lärjunge. Han hörde till dem, som bodde och målade i Grez under 1880-talet. Det ligger något av sol, glädje och förälskelse i det eleganta, luftiga och ljusgröna pastellporträttet av hans hustru

Tekla Lindeström, född 1856. Han har sedan på ett litet oljeporträtt målat henne, den framstående xylografen, sysslade med en träsnittsstock och med skärm för ögonen, mindre elegant men psykologiskt mera inträngande än pastellen, också utfört i gröna toner; det finnes i Nationalmuseum. År 1886 målade han i Grez en lyckad porträttstudie av konstskriftställaren Klas Fåhræus, vilken skulle bli en av de mest intresserade främjarna och kännarna av den konst, som Nordström och hans kamrater representerade. Ännu 1892 — han hade då varit hemma i sex år — låg det en ljus lyrik över de Nordströmska tavlorna. Så i den egendomligt musikaliskt stämmningsfyllda »Templet», en byggnad på Djurgården vid Stockholm. Tavlan finnes i Nasjonalgalleriet i Oslo. Konstnären bodde under 1890-talets början på Skansen, som ännu ej var friluftsmuseum. Han målade då också, man skulle kunna säga glada snötavlor och utförde i en sorts streckmaner teckningar med de subtilaste stämningar, ibland elegant framhållande skönheten hos risiga träd och buskar.

Men allt kärvare och lidelsefullare blevo hans målningar. Ett drag av urhedendom ligger över hans bohuslänska klippor. På övergången mellan hans första och hans andra stiluppfattning och där det melankoliska inslaget redan gör sig gällande är bilden av den vita upplysta Vaxholmsbåten, »Skymning från Stockholms ström», som mystiskt glider fram, avtecknande sig mot södra landets gråa klippor. Utmärkande för Karl Nordströms trotsigt religiösa hedniska sinne är tavlan »Påskeld», vilken Zorn köpt av honom. I den frostiga påsknatten slår en väldig ensam flamma högtidligt upp mot himlen från bergsspetsen. Några röda reflexer från den nedgående solen synas dröja ännu på toppen, där drivor ligga kvar sedan vintern. Den för Nordström så karakteristiska tavlan tillkom 1893. Något av hemsighet och lidelse ligger också i »Varbergs fäste», utfört 1894, där havet svallar mörkgrönt i kvällsskymningen.

I Varberg deltog Nordström i Berghs och Kreugers strävanden efter enhetligare, mera dekorativ och monumental stil i landskapsmålningen. Hårdhet som klippans och känslighet som hos den atmosfär, som omgiver urberget på hans tavlor, det var det han ville ha och önskade ge. Han älskar att se jorden riktigt naken.

80. MIN HSTRU.

Pastellmålning av Karl Nordström 1885. Göteborgs museum.

ST. KARL NORDSTRÖM I GREZ.
Målning av Christian Krohg 1882. Nasjonalgalleriet, Oslo.

82. OVÅDER.

Målning av Karl Nordström 1893. Nationalmuseum, Stockholm.

granitgrunden, åkerträdan; trotsig som en klippa, vilken många milliarder gånger kastar tillbaka vågorna, så kände han sig. Han erfor äckel av att segla i medvind och styrde själv »förbundet», som välfärdsutskottet styrde revolutionens Frankrike. Kanske har han i sin konst nått allra högst i sina kolteckningar, där han skildrade sträva skärgårdslandskap och isolerade hemiska hyreshuskvarter i stadens utkanter, stämningar i släkt med dem, som sjödo i botten på kolteckningarnas upphovsmans trotsiga och känsliga själ.

Under en lång tid bodde Nordström vid Roslagstull i Stockholm i stadens utkant och målade där vinterbilder, ofta från vinternatten, i vilkas dystra skönhet det dröjde kvar något av

83. KLIPPOR OCH HAV (BOHUSLÄN).

Målning av Karl Nordström 1905. Hos Direktör Erik Frisell, Stockholm.

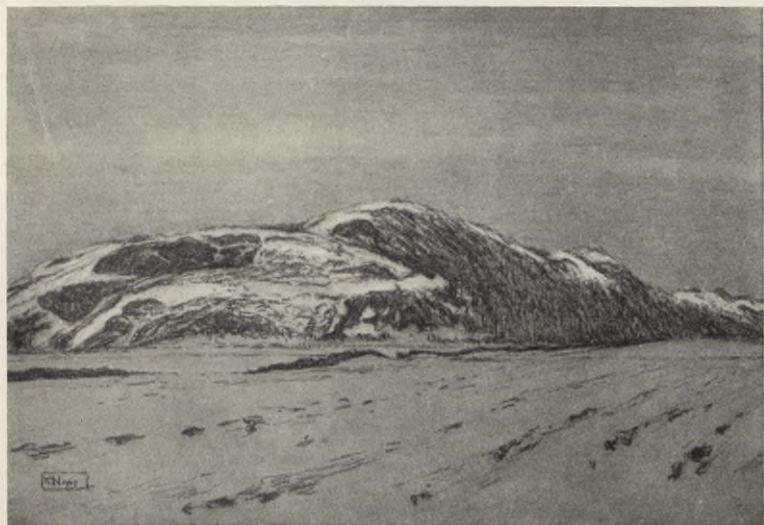
den »stämning», vilken snart skulle bli lika omodern som den under 1880-talet var högt skattad.

Det var med beundran och djupaste aktning de unga sågo upp till den omutligt stränga, också mot sig själv, den renhjärtade och blyga, ofta hårdhänta men i stort skurna personligheten Karl Nordström.

Ehuru föga i släkt med det danska lynnet, beundrade han dansk konst och yttrade till författaren 1897 vid utställningen i Stockholm, då vi sågo på Julius Paulsens och Hammershøis målningar: »Det här är nog det bästa av alltihop på utställningen.»

Omkring 1910 var Karl Nordström den konstnär, som stod högst hos de moderna, d. v. s. de tyckte inte så mycket om vad han gjorde själv, men satte högt värde på hans uppfattning av dem. Han var orubblig — åt höger, men i konst och politik, ej minst i konstpolitik, hörde han till dem, som alltid ansågo sig kunna stå till svars för ett steg till vänster. Vid slutet

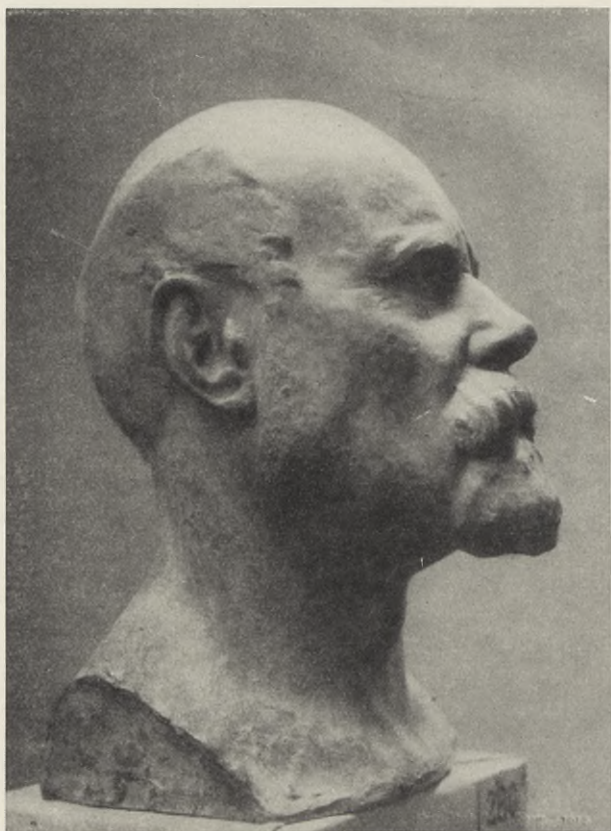
84. VINTERDAG PÅ TJÖRN.

Kolteckning med färg av Karl Nordström 1907. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

av hans liv påverkades hans teknik av de nyaste riktningarna, men han var dock för självständig för att som många andra lägga sig till med en *rent* modernistisk dräkt för sina känslor. Men sanningen trodde han, liksom Robespierre, alltid låg åt det hållet.

Mycket av det lidelsefulla, om också behärskade patos, som fanns i hans andra stilform, 1890-talets, gick förlorat i hans tredje och sista maner och ersattes av den torrhet både i känslan och formen, som den nyaste skolan tycktes sträva efter. Det teknikens behag, som många med skäl sätter som något av det främsta i en målning, nådde han, som påpekats, under Grez-perioden på 1880-talet.

Det föreföll bra många konstkännare omkring 1925 vid betraktandet av den konst, som tillkom under 1880-talet, som om de svenska konstnärerna under denna tid hade en måleriskt friskare uppfattning. Målarkulturen stod högt i den svenska Grez-skolan, man hade nämligen starka och ständiga intryck från det måleriets optimum, som den franska konsten hade vid denna tid. Det blev

85. KARL NORDSTRÖM.

Skulptur av Carl Eldh 1919. Prins Eugens samling, Valdemarsudde.

ofta något torrare i färgen och handlaget, något dogmatiskt tråkigt över den konst, som tillkom omkring 1900 jämförd med den, som samma konstnärer utfört tjuu år förut. Man har en parallell i de rent konstnärliga måleriska kvaliteterna hos även andra klassens konstnärer under 1770-talet jämförda med de konstnärer, som verkade under det torra och hårda målningsklimatet vid 1800-talets början. Man kan tänka på Fragonard sådan denne var

86. MORMORSEKEN, DROTNINGHOLM.

Teckning av Karl Nordström 1923. Tillhörde Tandläkare Emil Christensons samling, Stockholm.

87. SLUTAT DAGSVERKE. BOULEVARD DE MONTPARNASSE.
Målning av Nils Kreuger 1889. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

omkring 1770 och år 1800, då hans konst nedisats av den då moderna riktningen.

Det sista Nordström tecknade var en kraftig, av år och åska åtgången gammal ek. Den hade mycket av hans egen obändiga och ädelt formade starka personlighet.

Nils Kreuger föddes i en god köpmansfamilj i Kalmar 1858. I den stad, som i forna tider var Sveriges nyckel, framlevde han sin barndom och beundrade den gamla ärevördiga borgen, där Erik XIV och Karl IX, den fantastiske och den nyktre, arbetade på verkställandet av sina segerdrömmar. I hamnen bland fartyg, vilkas vita segel lyste mot det blåa Kalmarsund, där horisonten avgränsades av Ölands horisontala linje, trivdes han, och han längtade att som sjöman få följa med faderns trälaster. Lyckligtvis blev detta ej av, och redan tidigt blev hans lust att få utbilda sig till konstnär så stark, att han erhöll tillstånd att få lära sig måla i Stockholm, dit han 1874 anlände. Han försökte komma

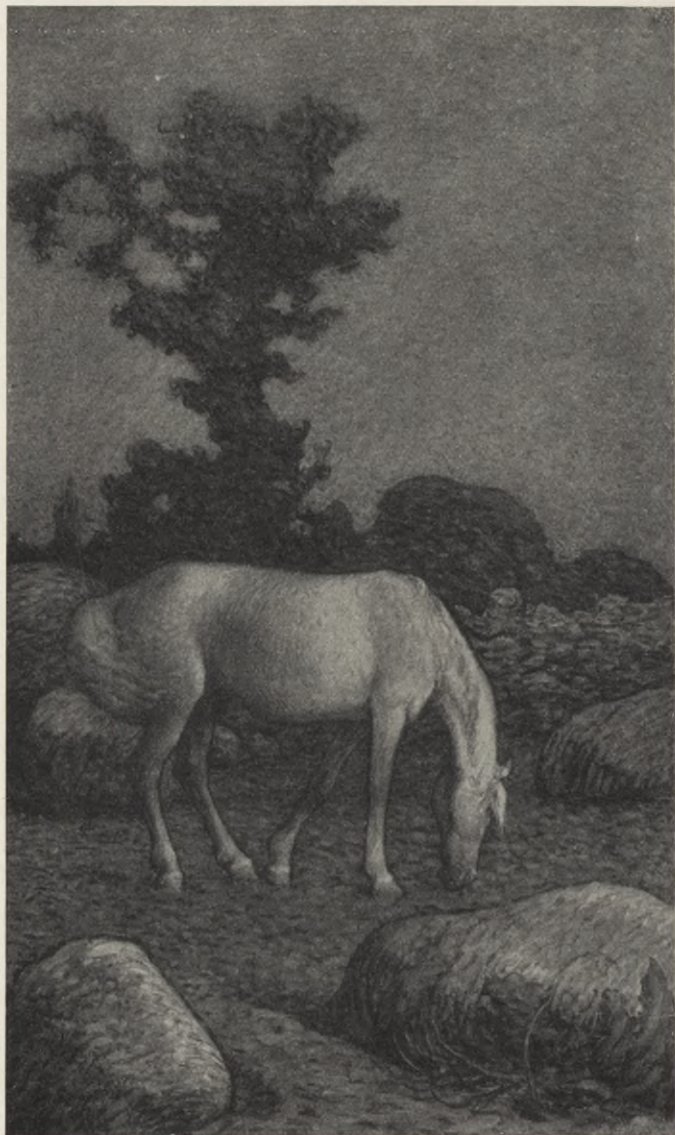

88. LIGGANDE KO.

Detalj av färglad teckning av Nils Kreuger 1895. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

in i Akademien, men en sjukdom hindrade honom från att på allvar börja i denna läroanstalt, som vid denna tid var starkt i behov av en reform och sedan av opponenter, Nils Kreuger och hans vänner, under flera decennier betraktades på samma sätt, som protestanterna sågo på Rom med dess katolska väsen, d. v. s. som Antikrist, Beelsebub och det stora vildjuret i Apokalypsen. Kreuger var emellertid nöjd åt, att han i följd av allvarlig sjukdom måste resa hem och därmed undgick Akademien, ty då han sedermera återvände till Stockholm, började han i Perséus' privata konstskola tillsammans med Richard Bergh, Karl Nordström och Oscar Björck. Perséus var en av dessa medelmåttiga konstnärer och ypperliga lärare, vilka ej sällan förekomma i konstens historia. Han gav eleverna god undervisning i valörstudier, som man då ännu icke hade sinne för i Akademien.

På hösten 1881 reste Kreuger till Paris, där Bergh 1883 målade hans porträtt (bild 75). Han bodde på vänstra Seine-

89. VIT HÄST I SOMMARNATTEN.
Målning av Nils Kreuger 1904. Thielska galleriet, Stockholm.

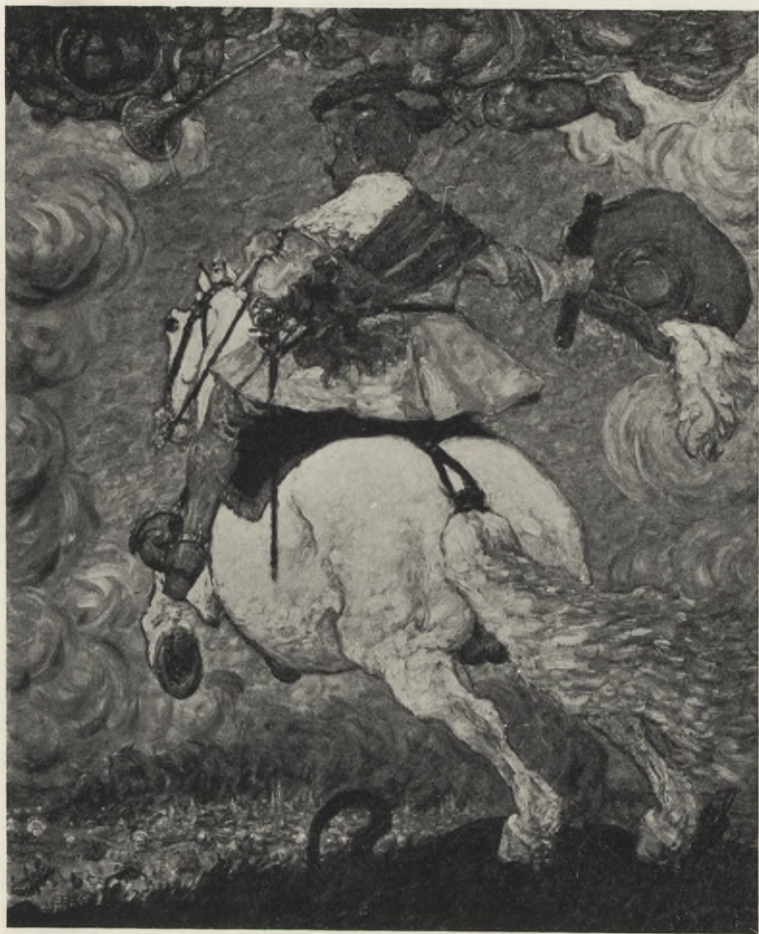
90. UTSIKT ÖVER VARBERG.

Målning av Nils Kreuger 1909. Prins Eugens samling, Valdemarsudde.

stranden nära Le Marché aux Chevaux, och denna hästmarknad intresserade honom på det livligaste. Han såg och målade de pittoreska arbetsåkdonen med de höga hjulen och de väldiga vita hästarna, flåsande i den disiga morgonluften. Kreuger målade hästarna i arbetets allvar, det hela omsvept och upplöst i de drömliga morgon- och aftondimmor, som lyriska realister älskade, amerikanen Whistler, fransmannen Cazin och åttioalets Kreuger. En av hans tavlor från 1889 heter »Slutat dagsverke. Boulevard de Montparnasse»: en blusman tänder sin pipa, och den blåa blusen står vackert mot den jättestora vita häst han leder. Denna tavla finnes i Thorsten Laurins samling. År 1884 sålde Kreuger till Pontus Fürstenberg sin målning »Vårplöjning». Det var den litterära och den konstnärliga realismens tid, då Strindberg öppnade, jag hade så när sagt, både ögon och näsa för jordens alla växter och jordens alla dofter. Kreuger förstod och målade skönheten i denna mera påtagliga verklighet. Han var också med bland dem, som bodde i Grez, och var ivrig opponent eller

kanske snarare en lugn sådan. Kreuger hörde, som nämnts, till dem, vilka vid nittioalets mitt vistades i Varberg och där sökte efter en monumentalare stil. Han hittade på ett för honom egenomligt målningssätt med prickar och streck, målade med tusch eller engelskt bläck för att, som han säger, få bilden att verka helare och riktigare i valörerna. Man trodde detta vara affektation, men ingen kan vara mera fri från tillgjordhet än den i konst och liv lika flärdlöse som vederhäftige Nils Kreuger. Sedan år 1896 har han varit bosatt i Stockholm men ofta tillbragt somrarna på Öland eller i det skånska Båstad vid Hallandsgränsen. Från dessa områden hämtar han sina motiv. Kreuger älskar de vida horisonterna, vilka nästan alldeles saknas i Mälarlandskapet. Han är lika mycket tecknare som kolorist. Själv betraktar han sig som landskapsmålare, sätter gärna in några djur, hästar, kor eller får, vilkas linjer sammansmälta med landskapet. Det ligger något av episk storhet över hans kor, vilkas tyngd och klumpighet aldrig skildrats så sant och man kan kanske tillägga så vackert som på Kreugers tavlor. Fåren, som beta på Alvaren, den öländska högplatån, tränga ihop sig i de karakteristiska flockarna. Men det är helst hästarna Kreuger målar, än spöklikt avtecknande sig mot himlen i det ljusa sommarlandskapet, än mot det mörkblå havet i bländande solsken, då den vita hästen vid Ölands långgrunda strand vadar ut i havet. Han målar aldrig djurporträtt. Han uppfattar djuren och landskapet som en totalitet och ger det hela ett så starkt dekorativt drag, att man, hur små tavlorna än kunna vara, ofta skulle önska dem infällda i väggen. Gärna använder han sig av de riktigt stora måtten, och några av de bästa väggtaflor, som finnas i Sverige, stamma från Kreuger. Två Ölandsbilder med kor och hästar, skänkta av fröken Eva Bonnier, pryda en folkskola i Stockholm, och en annan folkskola i samma stad har genom Föreningen Konsten i skolan fått en väldig väggyta prydd med en Kreugertavla, »Midsommarafton i Stockholms hamn», där i förgrunden skramla några enligt urgammalt Stockholmsbruk dagen till ära lövade arbetsåkdon, mångfärgade vimplar fladdra från skeppen i hamnen och hela tavlan lyser av sol och arbetsglädje.

91. GUSTAV II ADOLF. HISTORISK BAKSIDA.

Målning av Nils Kreuger 1918. Hos Grosshandlaren John Josephson, Stockholm.

Stockholms Nationalmuseum har bland sina många utmärkta Kreugertavlor den lilla triptyken »Vår i Halland», 1895, med sina dekorativa moln och sina genom havsvinden stiliserade träd, och den stora skumblåsta havsbukten i samma landskap, 1907.

9—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

Thielska galleriet har kanske den värdefullaste samlingen Kreuger-tavlor.

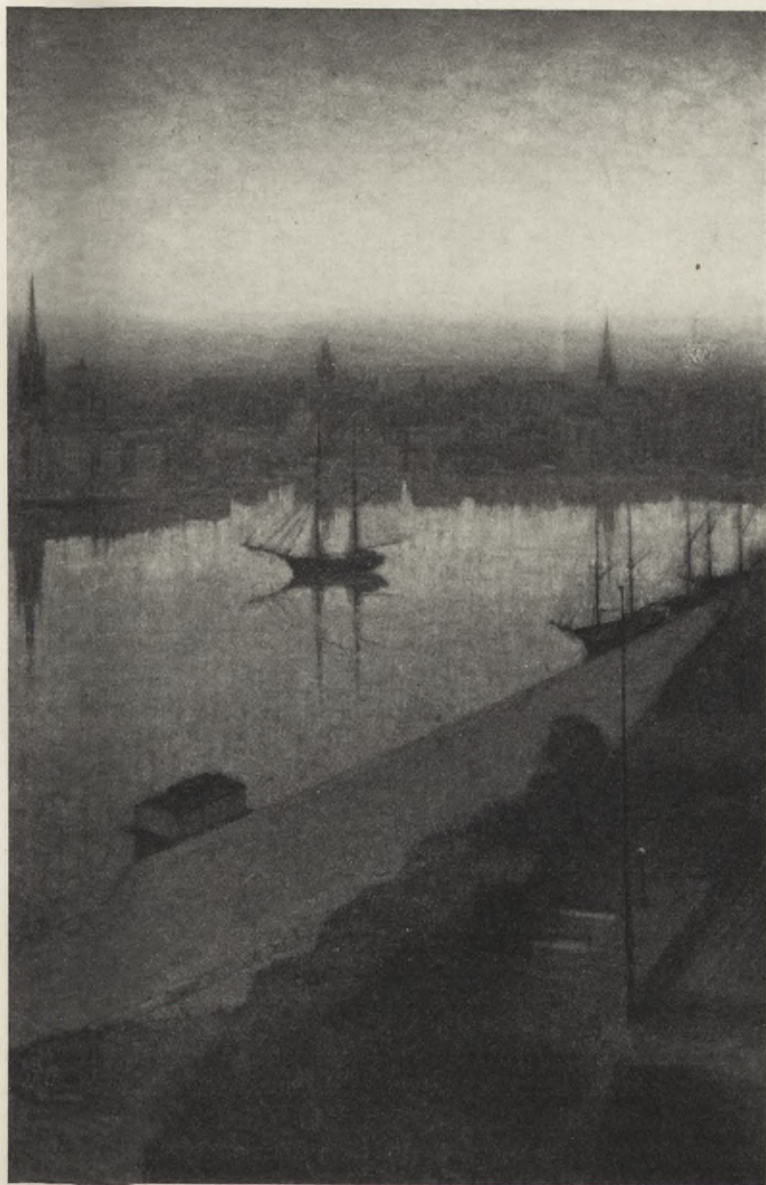
Kreuger saknar ej en viss trygg humor, och den passar denne äkta manlige konstnär. Hans historiska baksidor av firstar och väldige, Erik XIV, spinkig och ängslig för kometen, Johan III på Kalmar borggård och med två väldiga Ulmerdoggar, ilskna som han själv, Gustav II Adolf, galopperande på en vit häst, lika fetlagd som han själv, en härlig barockbild, äro alla lätt karikerade och starkt karakteriserade samt våldsamma i färg och uttryck.

De två egenskaperna redbarhet och fasthet utgöra själva roten av Nils Kreugers väsen och konst. Segt och ihärdigt har han plöjt och arbetat, skönhetens solsken strålar över den frodiga rika skörden.

Till Perséus' lärjungar — han har gjort ett porträtt av Perséus — hörde också *Eugène Jansson*, född i Stockholm 1862, död i Skuru nära Stockholm 1915. Fadern var vaktmästare i postverket. Under skolåldern hade Eugène Jansson fått sin fysik nedbruten av en svår sjukdom, som också framkallade en med åren tilltagande dövhet och även fullt naturligt lade grunden till en viss knarrighet i lynnet, som ökades genom det mindre lyckliga hemlivet.

Efter en mindre givande tid på Konstakademien i Stockholm — han hade till kamrat där den ovan omnämnde, sedermera svenskparisaren Carl Trägårdh — började han att måla rätt obetydliga landskap och även ganska jämnstrukna stilleben. Han var helt naturligt missnöjd med sin ställning och måste ej utan grämlse se vilka framsteg de unga svenska målarna hade tillfalle att göra i den eggande parisiska atmosfären, under det han själv fick stanna hemma. Säkert erhöll han starka och livande intryck från sina samtal med den från Frankrike hemvände Karl Nordström, konstnärsförbundskamraten och vännen som vid 1890-talets början bebodde det s. k. Gula huset på Skansen på Djurgården. När Jansson vid denna tid flyttade till Söder och fick en bostad med utsikt över Staden inom broarna, Riddarholmen och Riddarfjärden, föddes han som konstnär. Under sin trettioårsålder, 1892—1902, utvecklades den både skygge och trotsige mannen till en av Nordens främsta landskapsmålare. Fulltonigare har ingen skildrat Stockholm. Det är den starkaste musikaliska klang i

92. TIDIG VÅRAFTON.

Måling av Eugène Jansson 1894. Carl Robert Lamms samling, Näsby.

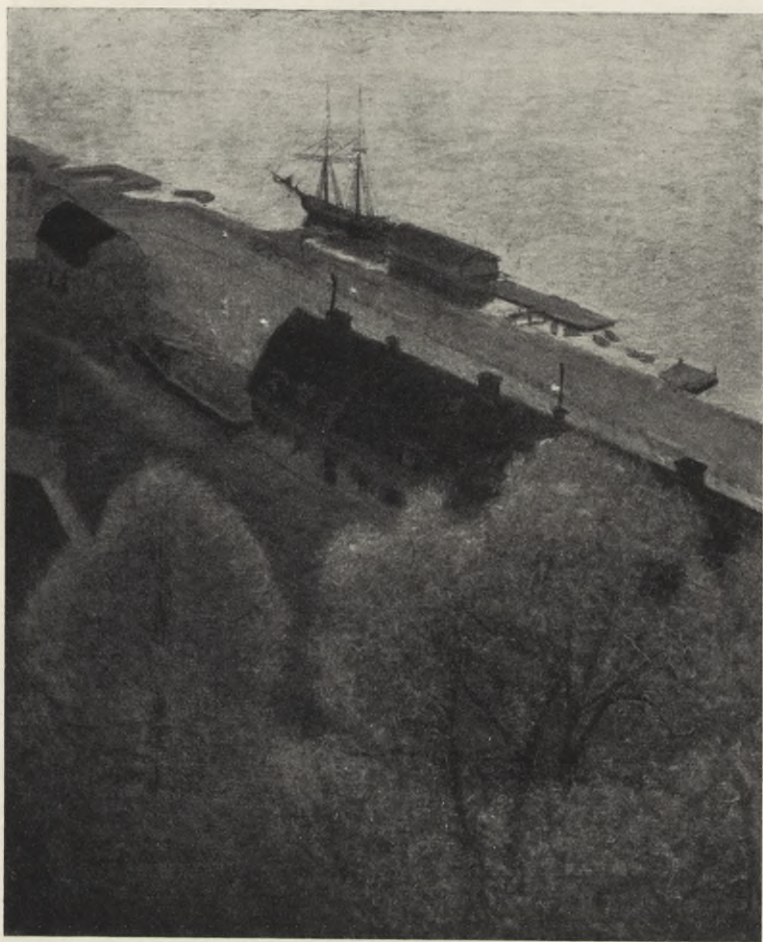

93. BESVÄRSBACKEN PÅ SÖDER.

Målning av Eugène Jansson 1899. Hos Klas Fähræus, Lidingön.

hans målning, utförd med en av Edvard Munch påverkad teknik. Han skildrar Stockholm än i disig morgonluft, än med röda aftonhimlars brand, än i ljus midsommarnatt, än i mörker och med stränderna kantade av ett gnistrande pärlband av lyktor. En egendomlig blandning av melankoli och trots finnes i hans framställningar av »proletärkasernerna», där man tycker sig känna, hur hatet jäser, än får han ur Besvärbackens släta husytor, där

94. VÅRQVÄLL.

Målning av Eugène Jansson 1894. Hos Bibliotekarien H. E. Lagerqvist, Stockholm.

morgonljuset svagt skimrar i fönsterrutorna, fram sommarnattens mystik i staden. Hans nattbilder från Timmermansgatan och Österlånggatan komma oss att tänka på evigheten och tillvarons gåtor.

Nordström berättar, att Eugène Jansson gärna fantiserade på

95. »JAG.»

Självporträtt av Eugène Jansson, målat 1901. Thielska galleriet, Stockholm.

pianot och att han även brukade spela Chopin. Man förstår detta, då man ser hans Stockholmslandskap, dessa passionerade nocturner.

Det är under 1890-talet och de första åren av 1900-talet, som Eugène Jansson ger sitt bästa. Färgen i hans landskap blev sedan mer och mer vad man brukar kalla materiell. Under 1880-talet angreps de moderna för sitt sätt att med ilsket grönt måla växtligheten, och man talade föraktfullt om deras »spenatgröna» och »ärtgröna» landskap, tänkande sig som motsats de bruna och såsiga färgerna i 1860- och 70-talens naturframställningar. Då man under 90-talet yttrade sig missnöjt om »blåmålare», syftades nog oftast på Eugène Jansson. Han har gjort de härligaste saker i blått men kanske ibland också fått något av blåbärssoppa över de dukar, på vilka han kramat ut flera dussin tuber med blåfärg. »Novembersol» (1898, hos författaren), en mycket stor tavla i ljusblått och silver, ger, fast bilden är tagen från Årstaviken invid Stockholm, en känsla av urtidsstorhet och ödslighet.

De sista åren av sitt liv, från 1906 till 1915, målade han också figur: brottare, dansande, badande och gymnastiserande matroser och atleter. Det vittnade om en okuvlig energi att lämna landskapsmålningen, just då han började bli förstådd, och fördjupa sig i den svåra framställningen av den nakna människokroppen. Dock torde man ej kunna neka till, att den egentliga tyngdpunkten i Eugène Janssons konst utgöres av hans skildringar från Riddarfjärden under 1890-talet.

Sin svaga hälsa hade Eugène Jansson med gymnastik och friluftsbadande sökt stärka, och i flera badhustavlor har han förbundet sitt intresse för bad och huvudhopp med framställningen av nakna kroppar i sol med blåa skuggor. I Thielska galleriet — Eugène Jansson var en av Ernest och Signe Thiels intimaste vänner — finnas några av hans vackraste Stockholmsbilder och även den stora, kanske bästa, badtavlan »I flottans badhus».

Prins Eugen har Eugène Jansson-tavlor från dennes olika perioder och motivkretsar, men den förnämsta torde vara »Gryning över Riddarfjärden», 1899. »Från lack och gulbrunt höjer sig himlen över smaragd med kobolt och ultramarin», beskriver Nils Wollin, Eugène Janssons biograf, denna tavla. Kanske har Eugène Jansson i sin konst dock aldrig nått högre än i den 1894 målade »Tidig vårafton» och den 1895 utförda »Solnedgång». Solen går ner och förgyller himmel och Riddarfjärd, som synas i strålande guldglans, och på Ludvigsbergs verkstäder lysa tegelmurarna blåroda. »Solnedgång» torde vara den på en gång mest monumentala och mest lyriska landskapsmålning, som tillkommit i Sverige.

År 1901 målade Jansson sitt »Demonstrationståg», som mäktigt ringlar sig över Gärdet, bärande röda fladdrande fanor, överskuggat av en hotfull himmel. Tavlan finnes i Folkets hus i Stockholm. Samma år tillkom »Jag», ett självporträtt, som passar till titeln, där konstnären står i blå tröja utan krage, hotfull och förmodligen anklagande samhället med undantag av sympatiska bankirer. Så hade han helst själv *velat* se ut. Genom ateljéfönstren skådar man ut över Riddarholmsfjärden. Det är natt; ett ljusband av lyktor kantar de mörka vattnen. Djupare har

ingen stockholmsk målare upprörts av vår stads skönhet än den murrige och godhjärtade triumfatorn över blåa färger uppe i fönstret på Badstugatan 40, Söder, Stockholm.

Kultur och kärlek till naturen utmärka prins Eugens konst, och hans insats både som konstnär och konstfrämjare har varit i hög grad lycklig för Sverige under det tredjedels sekel, varunder han hittills, 1926, verkat.

Prins Eugen föddes 1865 på Drottningholms slott. Det ligger något av parklynne, av förfinat natursinne hos denne på vårt vackraste lustslott födde prins, vilken skulle bli den, som i färg skildrade den trakt, där han bodde som man, halvöns vackraste park, »then konungsliga Djurgården», som Bellman säger.

Efter studier vid Oslo universitet och sedan i Uppsala, där han samtidigt erhöll målarundervisning av W. von Gegerfelt — se del II, sid. 411 — reste han 1887 till Paris, där han blev elev i Bonnats ateljé och, kan man väl tänka, fick intryck av Puvis de Chavannes, som var lärare i denna ateljé och som, då ännu omodern, sedermera skulle i hög grad tilltala prins Eugen genom sin svala, monumentala och aristokratiska konst. Ett par somrar studerade han, som ovan nämnts, för Hugo Salmson i Skåne. Redan som trettonåring, då han vistades i Karlsruhe i Baden, hade prins Eugen fått några lektioner i målning av Hans Gude och lärt sig beundra dennes genomfina personlighet. Norge har alltid varit sympatiskt för prins Eugen, och han tillbragte nu där ett par somrar, 1889 och 1890, och år 1891 har han daterat sitt »Månken i Valdres», en av de första tavlor den kritiske konstnären godkände. Den första tavla av svensk natur han signerade är en vårbild, en hög och smal målning med vita sippor i gräset under en halvutsprucken björk. Man ser en Mälärvik i bakgrunden, och vi befinna oss i Balingsta, nära slottet Vik vid Lärstafjärden ej långt från Uppsala. Tavlan har något av 80-talets blondhet, men det lidelsefulla, som utmärker prins Eugens första period, kommer fram i skogsbilden från Solnatrakten, där man genom tallstammarna ser solen lysa röd. Han har kallat bilden »Skogen glesnar», den är daterad 1892.

96. VÅR.

Från Balingsta i Uppland. Målning av Prins Eugen 1891. Hos Fru Ellen Lundberg-Nyblom.

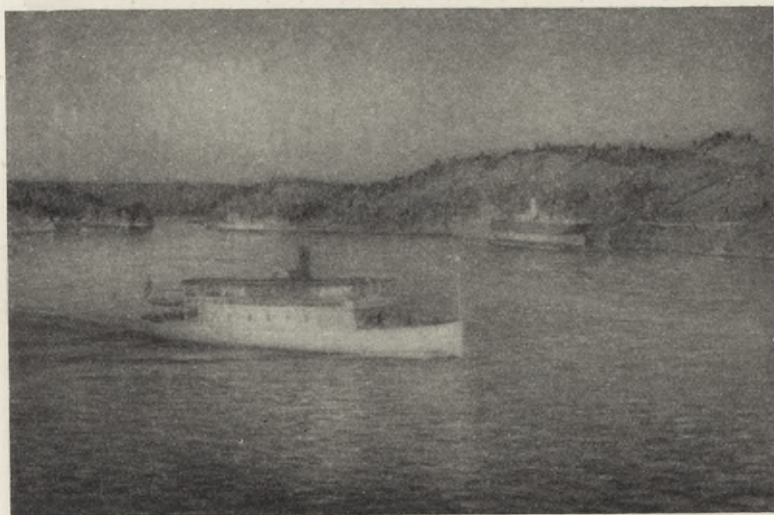

97. MOLNET.

Målning av Prins Eugen 1895. Göteborgs museum.

Prins Eugen var god vän med konstnärsförbundarna och tillhörde andligen Konstnärsförbundet. Det var vid denna tid, 1893, som han skänkte Josephsons »Strömkarlen» till Nationalmuseum. Hans konstnärsvänner börja nu också söka sig fram från det impressionistiska till det dekorativa och monumentala, och här ovan har talats om den s. k. Varbergsskolan, där Bergh, Kreuger och Nordström önskade skapa en mera komponerad

98. DEN VITA BÅTEN.

Målning av Prins Eugen 1906. Hos konstnären.

landskapsmålning. Gauffin påpekar, hur denna dragning åt fantasi och mystik, förenad med sinne för större linjer i landskapet, också något påverkades av tysk-schweizaren Arnold Böcklin, vilken vid denna tid — låt vara för en mycket kort tid — beundrades av norska och svenska konstnärer av då modern riktning. Från detta håll har man eljest under ett halvsekel väl ensidigt ansett tysk konst vara skadlig och av ondo. Det är i målningarna »En sista solglimt» med sina popplar, Böcklins träd, samt i »Det gamla slottet», riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhielms gamla slott Sundbyholm i norra Södermanland, detta högtidliga och mystiska drag kommer fram hos prins Eugen. Över det gamla vita slottets röda tak ser man ljusa molnmassor torna upp sig och avteckna sig mot en blekblå, åskdiger himmel. I dessa två tavlor och i den jämnt två år efteråt målade »Molnet», där ett stort vitt moln sammanbinder en i den tidens nya teknik mera »helt», d. v. s. med detaljerna mindre utpenslade, målade trädgrupp med en gräsbevuxen backslutning, ligger nog det bästa

av prins Eugens konst från hans första skede, verksamheten under 1800-talet. Ett romantiskt lyriskt drag är hos prins Eugen förkärleken för nattstämningar, av mörkare men i synnerhet ljusare sommarnätter. Så i »Sommarnatt», i Nationalmuseum, och i den stora väggmålning prinsen utförde över ett liknande ämne, också det från Tyresötrakten, som är uppsatt i Norra latinläroverkets i Stockholm ljusgård, 1899. Kanske har prinsen aldrig djupare träffat det lyriskt musikaliska i vår ljusa natt än i »Nattmoln», ett väldigt gråvitt moln, som glider över en fjärd, där man i sommarnattsljuset dock kan skönja, om ock svagt, både vattnets ljusblåa och strändernas gröna toner.

I Thielska galleriet finnes denna tavla, målad 1901 och med motiv hämtat från Tyresö. Samma år tillkom även »Det lugna vattnet», i Nationalmuseum, där den lilla runda sjön, minnande om en helig offersjö, ligger hägnad och stilla, under det att molnen oroligt jaga över natthimlen, som välver sig över vattnet.

I de vackraste rum i Sverige, de av Louis Masreliez dekorerade salarna i Arvfurstens palats, där Sofia Albertina bodde under sin broder Gustavs dagar, levde prins Eugen på vintrarna. Så småningom flyttade han över till den nya, särskilt i det inre ståtliga byggnad, som av Ferdinand Boberg uppfördes åt honom på Valdemarsudde på Djurgården. Här hade, egendomligt nog, Sofia Albertina haft sin sommarbostad. Hon beskriver, hur hon här sitter och ser från udden hur svenska flottans fregatter segla ut mot segrarna i ryska kriget. Prins Eugen hade redan i början av 1890-talet intresserat sig för den pittoreska udden och avmålade den på en pastell. Nu ville han göra den till en furstes och konstnärs boning, lämpad för arbete och sällskaplighet, överfull av blommor och med utmärkta konstverk inne och ute, ty även parkens skönhet förhöjdes genom skulpturer, omsorgsfullt valda av den höge ägaren.

Som en helig lund med träden som kolonner och kronorna som valv har prinsen målat absiden i högtidssalen i Norra latinläroverket i Stockholm.

År 1904 flyttade prins Eugen till Valdemarsudde, vars omgivning har han målar dag och natt, i synnerhet natt. »Gamla

99. NATTMOLN.

Från Tyresö. Målning av Prins Eugen 1901. Thielska galleriet, Stockholm.

kvarnen på Valdemarsudde», målad 1908, »Det dagas», med utsikten över segelbåtarna och Stockholm från Valdemarsudde, målad samma år, och de äkta stockholmska nattavlorna med vita skärgårdsångbåtar, vilka i den ljusa sommarnatten avteckna sig mot södra landets kärva tallbevuxna och knalliga bergås, som nu om natten står så mjuk i ton, voro de förnämsta av de konstverk, som tillkommo på denna lyckliga plats.

Prins Eugen är en arbetsmänniska. Han tar sin konst på allvar. Under sin vistelse i Italien, särskilt i Florens och Rom — dessa platser ha varit honom särskilt kära —, har han insupit

»ce grand calme», det stora lugn, som är utmärkande för naturen och den antika kulturen och som även anses vara ett särdrag hos den rätta furstligheten.

Sverige känner han som en svensk konstnär och prins bör göra det från Lappland till Skåne. Han har målat Östergötland, där han i Örberga vid Vadstena byggt sig en gård, men han känner också Västgötabygden alldeles särskilt.

Det monumentala i naturen — i vår rätt oplastiska natur — har han uttryckt i fresken »Solen strålar över staden» från 1912, i Östermalms läroverk, Stockholm, i den dekorativa altarbilden »Helig lund», en oljemålning för Kiruna kyrka 1912, samt i den stora fresken i Stockholms stadshus' galleri, där huvudstadens pittoreska stränder blicka gyllene fram mellan stiliserade träd.

År 1914 uppfördes för att tjäna till galleri ytterligare en byggnad, förenad med det större huset på Valdemarsudde. Här har han, som han säger själv, kring en kärna av målningar, utförda av Karl Nordström, Nils Kreuger och Eugène Jarsson, och, som man kan tillägga, en utsökt samling av hans egna bilder, sammanbragt ett högst värdefullt komplement till de ypperliga konstverk, vilka sällsynt väl placerade pryda de furstliga rummen i huvudbyggnaden.

Den svåra konsten att vara mecenat på rätta sättet har ingen fyllt eller kunnat fylla som prins Eugen, åtminstone här hemma. Klokhet, kunskap, kapital samt smak och ej minst tak behövas.

Över prins Eugens konst ligger något förfinat och harmoniskt, och detta är bra sällsynt, särskilt hos svenska konstnärer.

Med samhörighetskänsla och varmt intresse ser prinsen på den nordiska konsten, och hans kunskap om och kärlek till våra grannländers konst äro fotade på ihärdigt seende och refekterande från den tidiga ungdomen.

Prins Eugens egen konst skattas mycket högt av Nordens alla folk.

Som officiell målare i detta ords goda mening har *Oscar Björck*, född i Stockholm 1860, varit den mest representativa under ett tredjedels sekel. Redan som liten gosse — han var endast tretton år — kom han in i Akademien. Efter ett halvt

100. PRINS EUGEN MÅLAR I STOCKHOLMS STADSHUS' GALLERI FRESKEN
»STOCKHOLMS STRÄNDER» 1923.
Efter fotografi.

sekel skulle han bli dess vicepreses. Redan som tjugutreårig utförde han målningen »Nödskott», som inköptes av danska staten och som, vilket är ännu märkvärdigare, i snart ett halvt hundratal år suttit på hedersplats. Den målades 1883 under vistelse på Skagen, där Björck, som ovan påpekades, tillhörde den Krøyer-Ancherska vänkretsen. Solid i sin målning och osentimental — den danska Skagenluften var nyttig och stärkande — har han alltsedan ungdomen för Danmark och dansk konst alltid haft en särskild känsla.

Vid mitten av 1880-talet vistades han på resor i Frankrike och Tyskland, och Oscar Björck är en av de få nordiska konstnärer i vår tid, som på samma gång ser med sympati på god fransk konst och på god tysk konst.

Oscar Björck gifte sig 1885 med överintendenten Boklunds (se del II, s. 260) dotter Isaria, så kallad efter hennes moders stad, det av Isar genomflutna München. Av henne har han gjort sina allra bästa porträtt, det vid pianot (hos konstnären), som konvalescent (bild 102), en liten ypperligt målad tavla, minnande liksom den föregående om dansk intim konst, och slutligen det stora porträttet av fru Isaria, i Nationalmuseum, åttioårig i bästa mening, där både karakteristiken och det friska målningsättet förena sig att göra bilden till kanske det tyngst vägande i Oscar Björcks hela verksamhet.

Utom en Susanna, påverkad av Kronberg, målade Björck under 1880-talet och 1890-talets början bilder från italienskt arbetsliv i likhet med en Eilif Peterssen, en Krøyer m. fl. och förevigade de skomakare och smeder — de senare på den mycket förtjänstfulla tavlan »Italiensk smedja» (1885, Göteborgs museum) — vilka under romantiken fört en så obemärkt tillvaro. Vid början av 1890-talet tillkommo några utmärkta ladugårdsbilder från Sverige.

År 1895 öppnade Operakällaren i nya Operahuset i Stockholm sin matsal, och Oscar Björck hade prytt det vackra rummet och dess av mörkt trä utförda, tyvärr dock av en del onödiga svulstiga förgyllda ornament tyngda väggar med målningar av nymfer och satyrer. Dessa naturväsen, hungriga, törstiga och kär-

101. NÖDSKOTT.

Målning från Skagen av Oscar Björck 1883. Kunstmuseet, Köpenhamn.

leksfulla, skulle enligt ärevärdig tradition sedan renässansens tider symbolisera det ätande publikums önskningar och syften, klädda i konstens form. En interpellation av den stridbare, originelle lektor P. P. Waldenström framlämnades i riksdagen. Interpellanten undrade, om ej dessa vänliga naturväsen under sin strävan efter harmoni inom den sinnliga tillvaron kunde väcka publikens önskan att försöka sig i liknande riktning. Interpellationen hänvisades till Konstakademien med förfrågan, huruvida bilderna kunde räknas som konst. Det hade varit svårare för Akademien att svara, om frågan hade gällt, huruvida de kunde väcka önskningar, att denna syndiga värld skulle fortsätta. Akademien hade det lätta uppdraget att svara ja på frågan. Bilderna voro konst. Spörsmålet om etikens och estetikens ställning till varandra är ytterligt svårt. Oscar Björcks målningar i Operakällaren framkallade för att besvara detta så pass olika personligheter som Paul Petter Waldenström, Pelle Staaff och

10—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

Viktor Rydberg. Bland bilderna är måhända den mest lyckade en liten faun, som i ett träd satt sig i klykan mellan stammen och en stor gren, kanske sinnebildligt framställande vikten av en bekväm sittplats under ett restaurangbesök.

Oscar Björck är en ojämn porträttmålare — liksom Zorn. Utom de förut nämnda porträtten av fru Isaria kunna bland de mest konstnärliga och karaktärsfulla framhållas: den humoristiske kärngubben fabrikör Åkerlund från Borås (1893), det »gulligt» bruna av prins Eugen (1895) — hela det sympatiska allvaret hos modellen har konstnären lyckats få fram —, den sneda och vinda men så trevligt vederhäftiga gamla damen, fru Charlotte Clason, arkitektens moder (1891), den strålande friskheten hos fru Olga von Heidenstam (1900, Kunstmuseet, Köpenhamn) och slutligen det samma år tillkomna porträttet av den utmärkte skalden själv (Göteborgs museum). Verner von Heidenstam blickar ut från sin av vita kolonner uppburna veranda över Stora Värtans vida vatten. Hellas — Sverige! Högstämd 1890-talsromantik finnes i bilden, och över det magra, karaktärsfulla ansiktet vilar det äkta svärmodet hos en siare och skald.

Ett av de märkligaste Björckska porträtten är också det av Konstakademiens preses mellan åren 1885 och 1901, friherre Johan Nordenfalk. Den gamle mannen sitter och granskar ritningarna till Akademiens nya hus, i bakgrunden glänser ramarnas gamla guld, och blåkopiepapperen med ritningarna bilda tillsammans med det solbrynta ansiktet och guldets ett särdeles mustigt färgackord.

Flera gånger har Oscar Björck målat utmärkta porträtt av friherrinnan Anna Trolle, under 1900-talet sällsynta och lyckade exempel på vad verkligt eleganta damporätt kunna vara. Den ädla frihet i hållning, den lugna säkerhet, som vissheten om rättmätig hyllning ger, finnas såväl hos det här avbildade helfigursporträttet i svart, guld och rött som hos den lika utmärkta bilden av den sköna prinsessan Ingeborg, stående hon också, kvinnlig och imponerande, klädd i vitt i en slottsinteriör i vitt och guld. Lika bra som aristokratiska personligheter målar han plutokratiska. Så porträttet av bankdirektör Louis Frænckel i Han-

102. FRU OSCAR BJÖRCK PÅ SJUKBÄDDEN.

Målning av Oscar Björck 1886. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

103. FRIHERRINNAN ANNA TROLLE.
Målning av Oscar Björck 1906. Hos Friherre Nils Trolle, Trollenäs.

delsbanken i Stockholm. Vänlig och illparig, genomskådande supplikanter lika bra som förslagsställare, står det hjärtegodas judiska finanssnillet och blickar mot åskådaren.

Alf Wallanders käcka ansikte (bild 115), omgivet av det röda hattbrättet och med cigarren i munnen, har han givit så, att man nästan hör det friska, hjärtliga skrattet från den sällsynt livsbejakande mannen.

Sin egen godmodiga, epikureiska, kloka och rödblonda Lucius Verus-typ har Björck flera gånger målat.

Med en under decennier räckande energi har Oscar Björck lika klokt som kraftigt främjat svensk konst genom utställningar i Sverige och i utlandet. Hans gästfrihet, hans kunskaper på konstområdet och även på andra områden, hans bonhomie, hans trogna vänskapsförbindelser till personer i olika konstläger ha gjort honom till konstdiplomat. Sveriges konst står i tacksamhetsskuld till den duktige målaren och framstående utställningskommisarien Oscar Björck.

Till samma grupp som Konstnärsförbundet i åsikter, sympatier och vänskapsförbindelser hörde Georg och Hanna Pauli, ehuru båda redan 1891 utträdde ur förbundet.

Georg Pauli föddes 1855 i Jönköping. Han studerade under 1870-talet vid Akademien i Stockholm. Pauli hörde genom börd och uppfostran och även genom sin konstnärliga läggning till de ej alltför vanliga högkultiverade svenska konstnärerna. Till Paris kom han tjuguarig, och kanske ingen av våra målare har rest så mycket och fått så många intryck, som han med pensel och kanske ännu mer med pennan artistiskt, kvickt och fyndigt har återgivit. Georg Pauli har rätt att kalla sig »artist». Han har påverkats av alla sorters målare, av de Nittis elegans, av Puvis de Chavannes' ädla monumentalitet, av Lhôtes modifierade kubism. Georg Pauli är då det gäller andra konstnärer ej så tilltalad av dessas eviga förändringar i formuppfattning och försök att modernisera sig, men man måste ge honom rätt i att de passa hans egen natur. Pauli är mångkunnig, ofta paradoxalt resonerande. Från hans realistiska period under 1880-talet meddelas här den utsökt smakfulla bilden av en dam i ett ekipage, ett uttryck för

104. UNE PROMENADE.

Målning av Georg Pauli 1883. Hos Grosshandlaren Karl Sucksdorff, Stockholm.

de latinska folkens känsla för vagnlyx. Målningen är tämligen ensamstående i vår konst, där man under decennierna vid århundradeskiftet avskytt det eleganta nästan lika mycket som man i den danska konsten gör det. Man lägge märke till hur skickligt insatt damen är och hur artistiskt avskuret ekipaget. Av de genretavlor, Pauli under 1880-talet målade, äro de förnämsta »Konstkritik» (1881, Göteborgs museum), målad i Venedig, där man på en gata ser flickor av folket betrakta en målning, en ypperlig sak i olja, minnande både om Josephson och Birger, »Aftonlektyr» (1884, Galleriet i Helsingfors) och »Vid sjukbädden» (1885) samt »Romerska ammor» (1888, Göteborgs museum), en bild full av sol, färg och lustighet, hörande till det riktigt goda som på den tiden tillkom i måleri. Då man ser på den sistnämnda tavlan, tycker man sig höra de skarpa skrattsalvorna och de underklassiga italienska nasaltonerna.

Intresset för det monumentala fanns tidigt hos Pauli, vilken som tjugufemårig målade sin »Spinnerska från Capri» (1880, Nationalmuseum). Hennes slända pekar mot monumentalkonsten. Också koloristiska förtjänster finnas på de väggmålningar, vilka Pauli utförde i Hotell Rydbergs matsal i Stockholm och som tillkommo omkring 1890. De hade ett drag, som minde om Verner von Heidenstams sammanförande av svenska och klassiska motiv. Dessa väggmålningar voro de första på profan plats, som tillkommit i Sverige under 1800-talet. År 1891 målade så Carl Larsson i den göteborgska flickskolan, och år 1896 utförde han freskerna i Nationalmuseum, under det att samtidigt Georg Pauli fullbordade sina fresker i Göteborgs museum. Han kallar dem »Handel och sjöfart», »Vetenskap och konst» och »Parnassen». De bekostades — naturligtvis — av Pontus Fürstenberg, och Pauli skriver själv: »Till ämne för de båda sidofälten har jag valt motiv, som skola uttrycka de motsatta sidorna i Göteborgs samhällsliv — handel och sjöfart på den ena väggen, konst och vetenskap på den andra. Därmed har jag ock kunnat skildra själva byggnadens historia, ty som du vet är museet inrett i Ostindiska kompaniets gamla varumagasin.»

Under 1900-talet utförde Georg Pauli en hel del monumentala målningar. Så fresken »Midsommarstången klädes» (1900) i Södermalms högre allmänna läroverk i Stockholm, skänkt av Konsten i skolan, freskerna »Stockholmska utsikter» i Handelsbanken i Stockholm, »Plöjning i sydligaste Sverige» och »Järnhantering i nordligaste» i Riksbanken samt den ljusa, ovanligt lätta väggmålningen »Maj är välkommen» (1909) i Östermalms läroverks musiksäl. I nya Dramatiska teaterns i Stockholm foajékafé har han sin kanske mest lyckade dekorativa målningsserie från 1908, grupper av skådespelare under de sista hundra åren, samlade i olika delar av Kungsträdgården. Han har här fått tillfälle att göra historiemålningar, som han vill det, och avbilda en tid, vilken, såsom han en gång sagt, »är tillräckligt avlägsen att äga förtoningens charm och tillräckligt nära för att jag ej skall stå personligt främmande för densamma». Det är egendomligt vad

105. GRUPP AV 1870- OCH 80-TALENS SKÅDESPELARE SAMLADE I KUNGSTRÄDGÅRDEN.
Målning av Georg Pauli 1903. Dramatiska teaterns foajékafé, Stockholm.

Sittande: fru Gurli Ulff och Svante Hedin, Knut Almlöf framför, Gustaf Fredrikson bakom bänken. Bakom Almlöf fru Helfrid Kinmansson. I bakgrunden till vänster: August Lindberg, Olga Björkegren och Ellen Hartman. Dräkterna från 1880-talet.

dessa Pauliska skådespelargrupper verka friska och intresseväckande genom åren.

Det ligger i den Pauliska psyken något av herrgårdsllynne. Han har intet av det proletariska, och ordet distingverad kommer en ofta på tungan, då det är tal om de bästa Paulitavlorna. Knappast någon i vårt land var så skickad som Pauli att il-

lustrera »Gösta Berlings saga». Han fick här just det avstånd i tiden, som han behövde. Han trivdes i romantikens Värmland med dess kavaljerer, äppleblommor, unga och gamla mamseller och långsträckta sjöar. Det ligger oss så nära och dock så fjärran.

Med en galghumoristisk lust att opponera, synbar ej minst i hans tidning »flamman» — 1917 — 1921, med litet f och en del nyheter av samma mindre värdefulla art, men också med mycket både lustigt och riktigt —, njöt han av allmänhetens Entrüstung. Han hade också sin glädje av konstnärskamraternas förbluffelse över att plötsligen ha honom till vänster om sig under en tid, då man endast fruktade angrepp från vänstersidan. Vid kubismens uppträdande övergick Pauli till en modifierad kubism och utförde väggmålningarna »Ynglingar i studier och i lek» i Jönköpings nya elementarläroverks trapphus. Det var 1913. Fem år förut (1908) hade han en stor freskserie, »Åldrar och årstider», hos doktor Albert Pauli, Djursholm, där figurerna verkade synnerligen stela, oaktat

106. MÄNNISKOKROPPENS MEKANISM.

Kartong av Georg Pauli till kalkmålning i Tekniska högskolan (hörsalen för mekanik och maskinlära). I flamman 1918.

107. FRÖKEN VENNY SOLDAN, SEDERMERA GIFT MED JUHANI AHO-BROFELDT.
Målning av Hanna Pauli 1887. Göteborgs museum.

de ej voro kubistiska. Vad Jönköpingsmålningarna beträffar tyckas lekarna vara lika torra som matematiska studier. Man hade den säkra uppfattningen, att detta »Stadium paa Livets Vej» snart skulle övergivas och att kubismen skulle bli ytterligare modifierad. Så skedde även, men blott så småningom.

Ännu i sin kartong (1918) till kalkmålning i Tekniska högskolan i Stockholm, hörsalen för mekanik och maskinlära, har Georg Pauli med modifierad kubism, men rätt krångligt, skildrat människokroppens maskineri (bild 106). Man kommer att tänka på Strindbergs ord om kvinnan som matematisk figur:

»Se höftens väldiga parabel lik kometens bana,
som leder ut i rymder, anade, ej kända . . .
Hon vänder sig och strax jag ser
desamma linjer ändrade till halvellipser,
som bilda jordens lopp kring solen,
och som tillsammans forma ägget,
ifrån vars brännpunkt skötets radier löpa ut. — —
Från skuldrorna till ljumsken tecknat står det helga hexagrammet.»

Men på Paulis bild är kanske det sexuella ej så starkt understruket.

För stadens kassakontor i Stockholms stadshus har Pauli tämligen torrt och grått i moderat kubism symboliskt skildrat något, som torde ha med penningförhållandena att göra.

För sådana, som främst fästa sig vid de rent konstnärliga förtjänsterna, blir Paulis konst bäst under den tidigaste perioden. Som konstskriftställare och särskilt som reseskildrare står Georg Pauli i allra första ledet. Hans smakfulla nonchalans, hans konst- aristokratiska överlägsenhet och den kvickhet i detta ords alla meningar, varmed han utdelar sina komplimanger och elakheter, äro i högsta grad roande, men alldeles osvenska. Efter Egron Lundgren, som han genom sin beskhet skiljer sig från i temperamentet, har han icke haft sin like, och hans böcker om konstnärslivet, »I Paris, nya konstens källa», hans personliga hågkomster från Rom vid 1800-talets slut, hans resor i norra Afrika, hans bok om prins Eugen, allt detta hör till sådant, som skänker oss njutning och förtjänar, liksom hans målningar från första perioden, att skattas ännu mer än som skett.

Ett par år före Hanna Paulis födelse, noga räknat 1861, blev det tillåtet för kvinnor att studera vid Fria konsternas akademi. Det var bildhuggaren Molin, fontänens upphovsman, som genomdrev detta. »Molin bråkar med sina fruntimmer», skrev Scholander redan 1854.

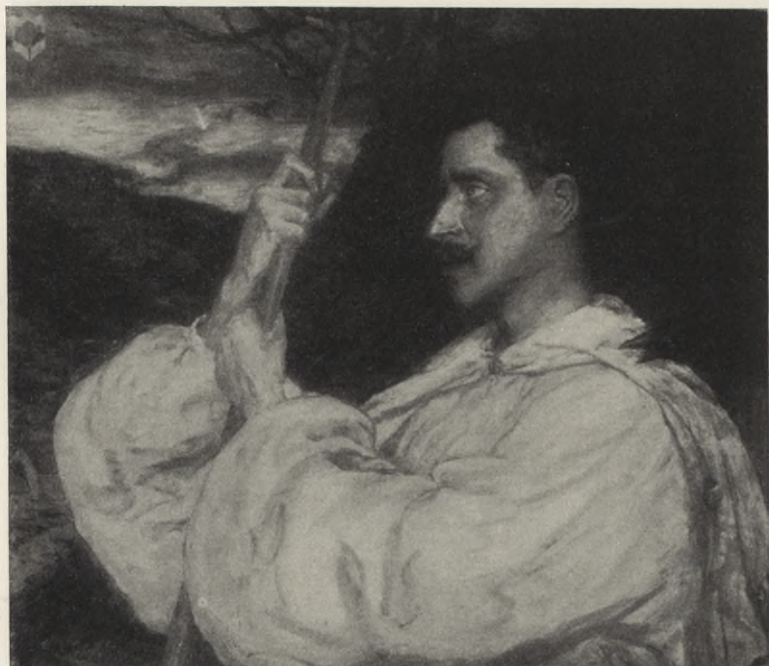
Hanna Hirsch-Pauli har under sin konstnärsbana visat sig vara av så stora mått, att hon nog får räknas som den betydelsefullaste kvinnan här i Sverige på konstens område, kanske det enda, där det är en hyllning att om en kvinna använda ordet manlig. Hanna Pauli är i sin konst manlig på samma sätt som den stora norska målarinnan Harriet Backer.

108. FRÖKEN CLARY FRIEDLÄNDER, SEDERMERA FRU ERIK JOSEPHSON.
Målning av Hanna Pauli 1892. Hos Arkitekten Erik Josephson, Stockholm.

Hanna Pauli föddes 1864 och var dotter till bokförläggaren Abraham Hirsch. Hon levde sin barndom och sin ungdom i ett högt bildat judiskt hem vid Stora Nygatan, mitt i hjärtat av det gamla Stockholm. Liksom alla bra och även alla dåliga målare kluttrade hon beständigt redan i barndomen. Hon berättar själv, att hon under konfirmationstimmarna sysselsatte sig med ritning och att rabbinen hotade att skvallra för hennes »vördade fader», men då han fick se hennes teckningar, muttrade han för sig

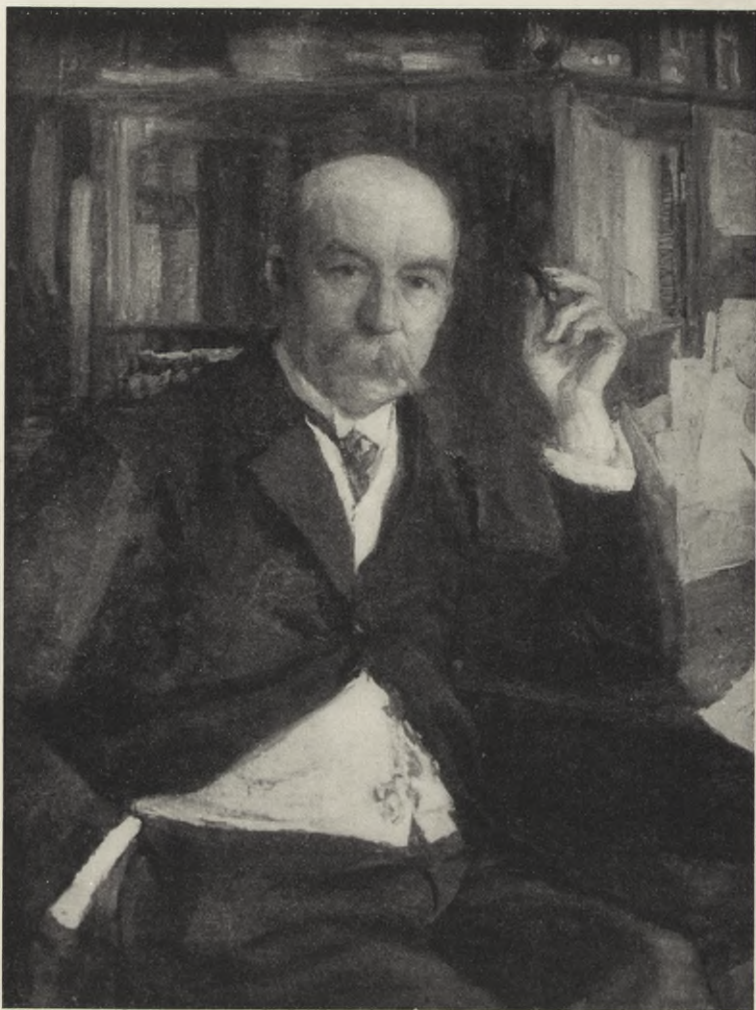
109. VERNER VON HEIDENSTAM SOM HANS ALIENUS.

Målning av Hanna Pauli 1896. Hos Bokförläggaren Karl Otto Bonnier, Stockholm.

själv: »Ach, det är doch skönt, denna pennans och fantasiens lek. Fortsätt att rita, meine liebe Tochter.»

Efter studier vid Konstakademien reste hon till Paris. Det ligger mycket av Hanna Paulis egen person i hennes bild av den finska målarinnan Venny Soldan-Brofeldt, författaren Juhani Aho's maka (1887), som med en min av förvåning över hur konstigt allting är här i världen satt sig på golvet i en position, så omedveten och disgraciös, att endast en nordisk kvinna och säkert ingen fransyska skulle kunnat intaga den. Men i Frankrike begrep man troligtvis bättre denna tavlas höga koloristiska kvaliteter och den delikata blåa tonen.

Hanna Hirsch gifte sig 1887 med konstnären Georg Pauli,

110. PROFESSOR ADOLF NOREEN.
Målning av Hanna Pauli 1912. Göteborgs nation, Uppsala.

och de två utgjorde sedan ett konstnärspår i ordets vackraste mening. Människorna glömma för lätt, att konstnärsglädjens

realitet motsvaras av konstnärssorgen, men vare sig det Pauliska hemmet var vid Fjällgatan på Söders höjder i Stockholm eller i Göteborg, där Paulis bodde under 1890-talets mitt, eller vid Bellmansgatan ovanför Mariahissen i Stockholm eller på Storingen, fick man där känna vad andlig stimulans vill säga.

Hanna Pauli har genomgått 1880-talets realism och har under den tiden gjort några av sina bästa tavlor, bland andra de små smakfulla skildringarna av den Friedländerska familjens olika medlemmar (1892), särskilt i bilden är arkitekten Erik Josephsons här avbildade maka (bild 108). Hennes fader var den kände konstsamlaren och mecenaten Herman Friedländer. Så kom nittioåret med sin fantasikonst. Den blonda äktsvenska prinsessan i ultramarinblå mantel, sittande framför stadsporten (1896, Nasjonalgalleriet i Oslo), hör till den tid, då de Heidenstamska versernas musik var det Hanna Pauli helst hörde, och hon har själv fått in mycket av den periodens klangfärg i sin tavla »Hans Alienus som pilgrim» (1896).

Såsom alldeles särskilt lyckade måste bilderna av hennes föräldrar anses. Med vördnadsfull kärlek har hon 1902 målat tavlan med den vackra gamla modern i sorgdräkt, och det finnes knappast någon svensk hemtavla, som gett så mycket av familjelivets skönhet, som bilden av systemen Betty, läsande högt för den gamle om en engelsk lord till det yttre påminnande Abraham Hirsch. Genom fönstret ser man Storkyrkans torn.

Bland de bästa porträtt hon målat är bilden av doktor Anton Nyström, föreläsande på Arbetarinstitutet. Ställningen är så slående återgiven, att då man ser på porträttet nästan hör man hans rösttimbre och förstår, att den religion han omfattar är positivismen. Porträttet av professor Adolf Noreen (1912) har ännu större konstnärliga kvaliteter och är lika karakteristiskt, det känner man, då man betraktar den klare, kvicke och lärde mannen med den, som Klas Fåhræus säger, »innehållsrikt solida skallen».

För Hanna Pauli är vänskap inte ett tomt ord. Här har hennes rörliga sinne en fast punkt. På den stora tavla i Nationalmuseum, som kallas »Vänner» (1906—1909), ser man från

111. GUSTAVIANSK INTERIÖR.

Målning av J. A. G. Acke 1900. Göteborgs museum.

salongen på Bellmansgatan den blånande rymden över Riddarfjärden genom fönstret. Några av de närmaste vännerna, Richard Berghs, Karl Otto Bonniers, Klas Fåhræus och hans maka,

Arthur Bendixson, konstnärinnans syster Betty och hon själv, karakteristiskt för henne sittande på golvet, äro samlade, Ellen Key läser högt, troligen ur någon snäll anarkists skrifter. Tavlans komposition stora förtjänster, men bäst är kanske den anda av högstämd samhörighet författarinnan har givit.

Ett »Regentenkammar», som holländarna kallade en porträttgrupp av ett gilles eller en välgörenhetsinrättnings styresmän eller styreskvinnor, har hon utfört i sin stora tavla över Handarbetets vänner styrelse (1910—1923). Det är en stor sak att taga för sig en sådan uppgift, och vi ha ej synnerligen många sådana moderna i världen och ovanligt få inom svensk konst. Men både färganslaget och damernas så skilda nyanser av kvinnlighetens olika förtjänster äro ypperligt målade. Damerna diskutera i sina svarta dräkter mot en gobelängfond och med ett lysande rött tygstycke mellan sig.

En frisk genialitet finnes hos den självhumoristiska och mot sig själv mycket stränga och fordrande konstnärinnan. Hennes jämmerrop och veklagan över sin bristande begåvning, ej minst inom målarfacket, komma visserligen ur hjärtats djup men besvaras med oskrymd glädje och skepsis av åhörarna, som känna värdet av hennes lödiga konst.

En äkta konstnärstyp, som såg världen liksom i en dröm, var *J. A. G. Acke* — han ändrade sitt namn från Andersson till Acke 1904 — född i Stockholm 1859, en stor del av sitt liv verkande på sitt ställe Ackleja vid Vaxholm, död i huvudstaden 1924. Han var en originell människa, en försökare inom alla områden. Acke tecknade, målade akvareller, oljemålningar, ritade möbler och rumsdekorationer samt gjorde till och med som amatörarkitekt ritningar av ganska märklig art, fick ett förslag till Stockholms stadshus prisbelönat och utförde ritningar för en konsthall, för vilken det ej skulle behövas någon tomt. Han gjorde därför upp förslag till en sorts Rialtobro, stödd på de granitklippväggar, som genomsprängts för Stockholms Nybrogatas förlängning. Denna i luften svävande utställningslokal blev dock icke utförd.

År 1891 gifte han sig med Zachris Topelius' dotter, landskapsmålarinnan *Eva Topelius* (född 1855), och gjorde sedan av konst-

112. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av J. A. G. Acke 1903. Thielska galleriet, Stockholm.

närskamraterna ofantligt högt skattade illustrationer till den store svärfaderns älskliga barnsagor. Den blide finske författarens gestalt, sådan han såg ut i sin höga ålder, har ypperligt förevigats av mågen. Porträttet finnes i Thielska galleriet. Där finnes också ett av Ackes bästa porträtt, bilden av den norske folk-talaren och tidningsmannen Erik Wullums i alla avseenden rödlätta person. I samma samling finnes hans stora tavla »Skogstemplet», 1901, med de två nakna människorna. »Mossa gömmer, människohjärtat skapar evinnerligt.» Det var mera symbolism än anatomi i denna av Levertin högt skattade tavla, där förtjänsterna äro litterära, ej konstnärliga. Målningen har de blågrågröna toner Acke älskar och som kanske bäst komma fram i hans friska bilder från havet. Hans porträtt äro ibland, liksom mycket av hans konst, väl lösa. Förträfflig är bilden av den stränge och betydande kritikern Tor Hedberg i grön nattrock och ännu bättre är kanske självporträttet, där Acke, klädd i kortbyxor, står så spansk i sitt konstnärliga självmedvetande, förande penseln och paletten som värja och sköld. En liten violett symbolisk pajasdocka ligger på golvet.

Strax före sin plötsligt inträffade död — han dog med penseln i hand framför sitt staffli — hade han i stora galleriets fönster-nischer i Stockholms stadshus i det för hans konstnärstag synnerligen lämpliga skulpturmaterialet stuck format eleganta långbenta kvinnor.

En gång, då Acke arbetade på stuckrelieferna i stadshusets fönsternischer och höll på med en av de vackra kvinnorna, sade han till sin medhjälpare med sin litet sömniga nasala röst: »Hör du, jag gör en fluga på näsan på henne. Det syns inte där-nerifrån, men jag har roligt av det själv.» Det var l'art pour l'artiste.

År 1900 målade Acke en akvarell, som han kallade »Gustaviansk interiör». Man ser på väggen skuggan av ett älskande par, som kysses. Livet är en dröm, livet är en skugga, flyktig men rik på skönhet, hur kort ögonblick det än utgör i evigheten.

I en av sina genompersonliga, rörande och urkostliga små berättelser, »En aladåb», beskriver Acke, hur han julafton 1889,

113. WILHELM STENHAMMAR.

Målning av Robert Thegerström 1900. Nationalmuseum, Stockholm.

då han bodde på Åland, skulle åka över isen för att »köpa julgott i Mariehamn». Han flög på huvudet genom isskorpan, »rusade fram under den grova isen, brummande med skallen i taket som en broms vid midsommar. — Tankarna komma många — en hel flaska munk skall jag ta med hem — det är vackert, det gröna ljuset i vaken; färgen i vårt öga är en välsignelse — det är inte många, som ha tid att glädja sig åt det, som är vackert — visst är det livat att leva . . . . . Och nu simmar jag med glatt mod mot ljuset, mot mitt rätta element — till luft i luckan. Naturligtvis kom jag upp.» Men när han var uppe ur den andra vaken, blev, säger han, »hela jag stel som en aladåb». En livskonstnär var Acke.

Landskapsmålaren och porträttmålaren *Robert Thegerström* föddes 1857 i London och dog 1919. Han blev student här i

114. FRU FANNY WALLANDER, F. HÜBNER.

Målning av Alf Wallander 1896. Hos Arkitekten Sven Wallander, Stockholm.

Sverige och arbetade sedan vid Konstakademien i Stockholm, men bibehöll alltid något av det anglosaxiska till det yttre, då han med trygg humor rökte sin pipa, tillåtande sig ett eller annat

115. ALF WALLANDER.

Målning av Oscar Björck 1893. Hos Arkitekten Sven Wallander, Stockholm.

mer eller mindre kraftigt skämt. Så har Bergh avmålat honom på sin tavla över Konstnärsförbundets styrelse 1903.

Efter att ha gjort vidsträckta resor både i Europa och Afrika, bosatte han sig slutligen på Djursholm, där han sysslade med landskapsmålning och porträttmålning såväl i pastell som olja. Hans största duk torde vara landskapet med de dansande flickorna i Dramatiska teaterns i Stockholm trappuppgång. Bland porträtten märkas de av hans förtjusande hustru samt några av våra mest framstående musiker — Thegerström var själv mycket musikalisk — Tor Aulin, Hugo Alfvén och Wilhelm Stenhammar. Den senare har han avbildat på en stor duk, målad i grönt och svart. Den blott tjugunioårige kompositören och pianisten sitter vid en blank svart flygel, böjer tillbaka det blonda, ädelt for-

116. VÄVNAD MED KRÅKOR.

Av Alf Wallander. På 1897 års utställning i Stockholm.

made huvudet i en lyssnande pose, under det att de sällsynt välbildade händerna smeka tangenterna.

Alf Wallander, född i Stockholm 1862, död där 1914, var en brorson till den i del II, s. 302, omtalade Wilhelm Wallander. Alf Wallander brukade berätta, hur upprörd farbrodern blev åt hans deltagande i opponentrörelsen, men så vidare underligt var det väl ej, om den sextiofyraårige professorn ansåg, att den tjugutretåriga Alfs och hans kamraters förslag, att akademipojkarna skulle välja professorerna, var något äventyrligt.

I Paris blev den både energiske och smidige Alf Wallander uppmärksammas som pastellmålare, och hans »Tiggargubbe» (1889, i Göteborgs museum) fick första medalj på Parissalongen och berömdes av själve Meissonier. Samma år målade Wallander den också i Göteborgs museum förvarade »På heden», som han fullbordade på Dalarö och där han nådde högst som pastellist. Inom oljemålningen har han väl knappast gjort något bättre än porträttet av svärmodern, den gamla fina reputerliga

damen, klädd i svart, mot vilket violetta iris i blomglaset avteckna sig (bild 114).

Arbetsglädjen strålar från den vänsälle, livsduglige, arbetssamme mannen, som var en fröjd för sina vänner. Tyngdpunkten i Alf Wallanders konstnärsgärning låg dock inom konstindustrien. Hans praktiska lynne ledde honom dit. Här visste han, att stora uppgifter väntade, och han blev redan 1896 knuten som medarbetare vid Rörstrand. Som konstnärlig ledare verkade han också i Aktiebolaget Svensk Konstslöjd, där den betydande textilkonstnärinnan *Selma Giöbel*, född i Hammar i Närke 1843, död 1925, som också var med vid Handarbetets Vänners grundande, arbetade och där Wallander 1902 själv övertog ledningen.

Det fanns något av djärvhet hos de Alf Wallanderska uppslagen till möbler och textilier. Färgrika, exotiska och originella voro hans vävda tapeter med guldfasaner i grönskan, lämpliga för de praktrum, som våra rikmän omkring år 1900 icke skaffade sig. Ännu stramare dekorativ karaktär hade hans vävda bonader och kuddar, ibland med skator bland frukter eller, som den här avbildade, med de dekorativa kråkorna, vilkas naturliga allvar gör dem trots deras oansenlighet värda att ihågkommas vid dekorativa uppgifter.

Kraft och strålande gott lynne voro de utmärkande egenkaperna för Alf Wallanders person.

Hans maka *Gerda Wallander* var hans kusin. Hon föddes i Stockholm 1860 och dog där 1926. Hon blev hans studiekamrat och hustru och den gladaste och älskvärdaste värdinna i deras vackra konstnärshem i Stockholm och på Stocksund. Hon har utfört landskap — från Utö och Sandhamn —, stadsbilder från Stockholm, interiörer från Nationalmuseum, Haga och Stavsund, baron Axel von Klinckowströms 1600-talsslott, där hon i stora salongen vid den öppna jättespisen avbildat den intima vänkretsen i den gästfria miljön (tandläkaren E. Christensons samling), alltid med en bred, ibland något ullig färgbehandling. Bland hennes många porträtt är det av Hjalmar Söderberg det mest lyckade. Det litet frusna och tafatta i den store stilistens yttre och det desillusionerade hos den skeptiske författaren ha här fått en tolkning lika god som Söderbergs egen personskildring.

117. FÖRFATTAREN HJALMAR SÖDERBERG.
Målning av Gerda Wallander 1916. Thielska galleriet, Stockholm.

118. VÅRLANDSKAP.

Målning av Herman Norrman omkr. 1890. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

En landskapsmålare, som under de sista tio åren av sitt korta liv utställde med Konstnärsförbundet, var den i Småland 1864 födde *Herman Norrman*, vilken 1906 avled i Tranås, där han livnärde sig som möbelsnickare. Norrman hade studerat vid Konstakademien och gjorde sedan resor både till Paris och Nordamerika. En intensiv känsla och självmedvetenhet tala ur den begåvade nittonårige konstnärens här meddelade självporträtt. Det tillhör den värdefulla samling, som av den för Konstnärsförbundets målningar mycket intresserade konstfrämjerskan fröken Ester Lindahl skänkts till staten och som utgör kärnan i Nyköpings museum. Några år efter självporträttet utförde han i Göteborg ett med ovanlig färgkänsla och smak målat porträtt av fröken Ida Bäckman, i svart klänning mot rött.

Den ljusa lätthet man på 1880-talet älskade i landskapet ha få nått som Norrman i sina bilder. Den konstnärliga ungdomen på 1920-talet sätter dessa tidigaste Norrman-landskap till och

119. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Herman Norrman 1883. I Nyköpings museum, Ester Lindahls samling.

med före de ypperliga, lidelsefulla, liksom murade, rödbruna småländska skogslandskap, som omkring 1900 först gjorde Norrman

120. FRÖKEN IDA BÄCKMAN.

Målning av Herman Norrman 1887. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

känd. Han stöddes då — och synnerligen välbehöfligt — av livlig beundran från fröken Eva Bonnier, prins Eugen och Ernest Thiel.

Bland de konstnärsförbundare, som äro särskilt skattade i utlandet, ej minst i Italien, är främst *Gustaf Fjæstad*, född 1868

121. RIMFROST PÅ IS.

Målning av Gustaf Fjæstad 1901. Thielska galleriet, Stockholm.

i Stockholm. Kanske beror detta på att han är en snömålar, icke snögloppets men snödrivornas och rimfrostens tolkare. Hans mest betydande produktion är från sekelskiftet och finnes i det Thielska galleriet, där både tavlor, vävnader och i trästammar snidade s. k. stabbestolar samt mattor, sökande realistiskt återgiva lavar och blåsippor bland torrt gräs, förekomma. Vad mattorna beträffar, torde den Fjæstadska stilen vara något betänklig. I sina målningar söker han oftast det dekorativa och det både då det gäller drivornas former och vattnets krusning. I den här avbildade tavlan »Rimfrost på is» från 1901, i Thielska galleriet, ger han däremot ett naturalistiskt utsnitt ur ett landskap. »Man skulle», skrev en gång en framstående svensk konstlär, »mähända väntat en handfastare skildring av naturen hos denne sportsman och genomsunde befrämjare av en naturlig klädedräkt.» Och det finnes verkligen ett drag av söt-

122. PÅ VAXHOLMS VERANDA.

Målning av Gösta von Hennigs omkr. 1910. Hos Klas Fähræus, Lidingön.

aktighet hos vissa av målningarna, som utförts av denne energiske kraftkarl.

En egendomlig ställning i Konstnärsförbundet intog *Gösta von Hennigs*, född 1866 i Rogslösa i Östergötland. Han var den ende politiskt konservativt sinnade i förbundet, och därtill ingalunda hågad att sticka under stol med sina militära sympatier, kaptensson och nationalistiskt lagd som han är. Mycket sent blev von Hennigs känd utom kamratkretsen. Han var fyrtio år, då allmänheten började ond göra sig över hans brett målade, färgstrålande bilder från kapplöpningsbana, cirkus och varieté. Hela detta pittoreska, kring världen dragande följe, där skönheten och det groteska blandas och där skrällande musik och eggande skrik försätta åskådaren i en dionysiskt uppskakad stämning älskar Hennigs särskilt att avbilda. Det är något friskt

123. GAMLA HUS I STOCKHOLM.

Målning av Aron Gerle 1904. Nationalmuseum, Stockholm.

vågsamt i denna livsform, trots allt smink och all förkonstling. Och Hennigs hjärta tillhör det friska i liv och målningsätt. Ibland sakna ej hans bilder ett litet stänk av brutalitet. Det blåser på den här återgivna bilden från Vaxholms veranda, där några kraftiga borgerliga Stockholmstyper av båda könen dricka punsch och där det mörkblåa i kavajen står bra mot kuttrarnas vita segel och dessa mot den blå sjön i bakgrunden.

Aron Gerle, född i Dalsland 1860, har med sin ärliga men ibland något torra konst i ypperliga litografier skildrat landskap från Dalarne. Han har målat bilder från norra skärgården samt Stockholmsutsikter och de gamla kåkarna kring Roslagsgatan och på Söder, vilka han avunnit stämningvärden för det öga och hjärta, som förstå.

John Kindborg, född i Stockholm 1861, död där 1908, målade efter studier hos Perséus under 1880-talet Stockholms utkanter

124. SJÖBODAR.

Målning av Axel Sjöberg omkr. 1915. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

på ett sätt, som öppnade ögonen på många konstintresserade ej bara för den nya tekniken med de ljusa färgerna och den bredare penselföringen utan också för hans framhållande av stadsutkantens estetiska värden, som den samtida realistiska litteraturen också ofta påpekade.

I skärgården, men i den kärva och hårda yttersta skärgården, trives *Axel Sjöberg*, född 1866 i Stockholm. Liksom Hennigs är han ofta något materiell i sin färg. Han har med sitt hjärta och sina målarögon omfattat den sköna kargheten i de yttersta klipporna och i de små åkerlappar, som ligga där. Han känner med de mystiska svarta skarvarna, som flyga över vattenytan. Han trivs på sitt manliga vis, då han ser isfyllda sund, mörkröda översnöade halvförfallna sjödodar, och det fröjdar honom att den svarta havsranden förefaller ännu trotsigare och allvarligare under en vintrig himmel.

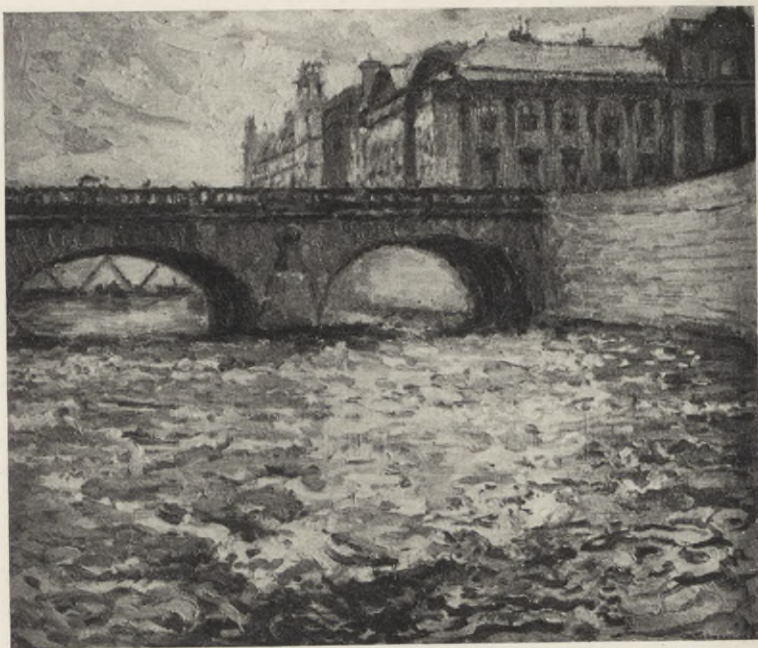
125. SJÖBOD.

Målning av Rikard Lindström 1909. Hos Dispaschören Conrad Pineus, Göteborg.

En son till den utmärkte dekorationsmålaren *Fritz Ahlgrensson* (1838—1902), vilken bl. a. utförde den mäktigt målade djupröda ridån till gamla Operan, var den 1872 födde *Björn Ahlgrensson*, död 1918. Senare delen av sitt liv bodde han i Värmland och har avbildat detta landskap och den nästan hörbara tystnaden både utomhus och inomhus, då de stora snöflingorna falla.

Ett mindre världsfrånvänt målarhjärta än Axel Sjöbergs har *Rikard Lindström*, född i Stockholm 1882. Lindströms »Sjöbod» i grått och blått är av en mildare art än Sjöbergs (bild 124). Personliga i uppfattning och kolorit verka de små vita badande kvinnofigurerna i det mörkblåa vattnet vid stränder med höga, smala träd eller hans segelfartyg, som spegla sina akterspeglar i vattnet i olika europeiska hamnar. Båda slagen av bilder tala om en ljusare syn på livet, naturlig hos en av våra originellaste och trots hans eklestiska utseende tokroligaste berättare i tal och skrift. Rikard Lindström är liksom Axel Sjöberg

12—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

126. NORRBRO OCH NORRSTRÖM.
Målning av Axel Erdmann 1910. Stockholms stadshus.

en av våra största kännare på Stockholms skärgård, och Lindström har också han väl förstått och återgivit den kärva skönheten på Ornön, då sommargästerna flyttat in och den stora ön ligger där med stugorna bland markens bruna toner vid skumblåst hav (hos generaldirektör I. Tengbom).

En landskapsmålare med ämneskrets från huvudstaden är *Axel Erdmann*, född i Stockholm 1873. En större samling av hans Stockholmsbilder finnes i stadshuset, där målningarna äro infällda i väggen i ett av biblioteken. Erdmann har avunnit även så pass opoetiska gator som Götgatan och Sturegatan måleriska affekter. Man kunde önskat att konstnärer med hans hjärta och öga för Stockholm hade målat vår huvudstad lika mångsidigt och flitigt under föregående århundraden.

127. RESIGNATION.

Målning av Carl Wilhelmson 1895. Nationalmuseum, Stockholm.

Carl Wilhelmson föddes 1866 i Fiskebäckskil. Hans fader var sjöman. Tidigt kom han till Göteborg, där han, liksom Carl Larsson ett decenium förut i Stockholm, livnärde sig som litograf. Efter studier för Carl Larsson, som vid 1880-talets slut var lärare vid Valands målarskola i Göteborg, reste Wilhelmson till Paris. Sedan han återvänt till fosterlandet 1897, blev han först under en längre tid lärare vid nyssnämnda målarskola i Göteborg. Bland konstverken från denna tid märkas den 1898 målade tavlan »Trött», konstnärens gamla moder, sittande i en stol,

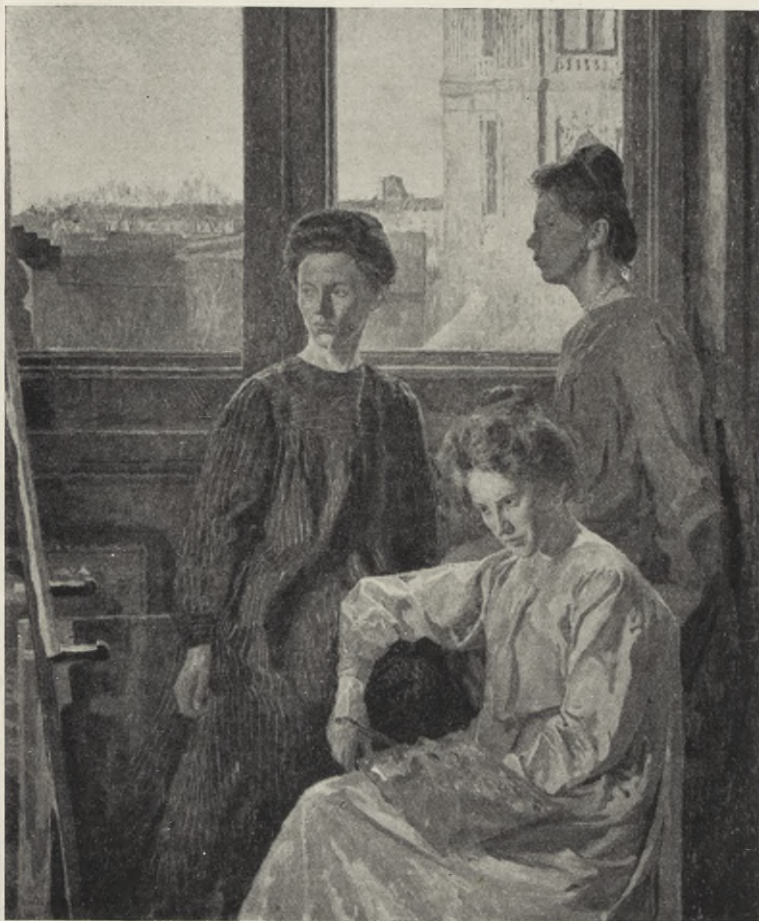

128. TRÖTT.

Målning av Carl Wilhelmson 1897. Nationalmuseum, Stockholm.

och året därpå »Kvinnor på väg till kyrkan i Fiskebäckskil». Här finner man den stämning av högtidligt, nästan dystert allvar,

129. MÅLARINNOR.

Adelheid von Schmitterlow, Hanna Borrie, Tora Holmström.

Målning av Carl Wilhelmson 1902. Thielska galleriet, Stockholm.

som hör till den stränga ortodoxa riktningen — schartauanismen —, vilken råder bland en stor del av det bästa folket på Västkusten.

Det ligger ett nästan danskt drag över Wilhelmsons interiörkonst, i hans koloristiskt så förtjänstfulla skildringar från fattiga goda hem, dock har han även en svensk kärvhet i skildringen av sina fiskare, lantarbetare och gruvarbetare. Man kan nästan se på dem, hur tystlåtna och fåordiga de äro. I hans tavla »På berget», här återgiven, har man en känsla av att det är söndagen som väntas ut. De verka handfallna i detta ords egentliga mening, dessa gamla fiskare, av att icke ha händerna kring åror eller rorkult. Man känner också vederhäftigheten i deras arbete likasom samma egenskap hos deras konstnärlige framställare. Färgerna äro oftast ljusa och friska; ej sällan återger konstnären solskenet, men skuggglöst och med en sådan sparsamhet med färgen, att duken ofta synes igenom. Hans kvinnotyper förena magerhet och dygd i en grad, som skulle oro ett romanskt sinne. »Gårdens dotter», från 1903, som sitter kapprak på sin stol i sin svarta klänning, lägger armarna i kors men skulle sett lika ärbar ut även om hon ej gjort denna från medeltiden inom den germanska världen som särskilt anständig betraktade gest. De unga, magra kvinnliga konstnärsämnena i Thielska galleriet (1902), som dystert grubbla över konstens svårigheter, den barhuvade enkla kvinnan i sin schal, som en höstafton på Västkusten sitter och funderar över livets besvärligheter, alla dessa Wilhelmsonska målningar ha svensk karaktär i allra högsta grad. Något av svensk sävlighet finnes det i de många arbetstavlorna från olika landskap ända upp till gruvarbetet i Lappland. Men modellernas och konstnärens ärlighet lyser fram i alla dessa tavlor. Kanske kunde man ibland önska att i arbetsframställningen också kraften och energien finge stimulera åskådarna, och den anmärkningen gör man särskilt framför den eljest i färg så ypperliga bilden i Stockholms posthus, bekostad av fröken Eva Bonnier, där man ser hamnarbetet vid Stockholms Skeppsbro.

Wilhelmsons ämnesområde har under 1910- och 1920-talen utökats betydligt. Han har gjort folklivsbilder från spanska småstäder, typer från engelska kusten och även förtjänstfullt målat naket. Mindre lyckad blir han, då han väljer fantasiämnen.

130. PÅ BERGET.

Målning av Carl Wilhelmson 1905. Göteborgs museum.

Helst målar Wilhelmson dock sin hemtrakt i Bohuslän, där man ser små ljusklädda flickor i solskenet eller sittande omkring några färgglada frukter och blommor.

Måhända står han dock högre i sina tavlor av de svartklädda bohuslänningarna och bohuslänskorna, som avteckna sig mot blått hav, vita stugor och röda tegeltak, och allra främst i de på en gång delikata och kärva bilderna från enkelt och hederligt folks hem (bild 127), ur vilka han avvinner de finaste färgtoner i grått och skärt, tavlor som göra honom till vår förnämste interiörmålare vid 1900-talets början vid sidan av hans lärare Carl Larsson.

Bland porträtten, alla ej lika lyckade, märkes särskilt bilden av den energiske, översvallande frikostige och godhjärtade, syn-

131. I ATELJÉN.

Målning av Carl Wilhelmson 1912. Hos Konsul Victor Hoving, Stockholm.

nerligen framstående disponenten vid Luossavaaras och Kiruna-vaaras malmfält, doktor Hjalmar Lundbohm, blickande ut över det rike, där han var okränt konung, samt bilderna av den godmodige och lärde naturforskaren professor Leonard Jägerskiöld (1911), sittande vid sitt studiebord i sin linnerock, och av den store nykterhetsvänlige folkpedagogen doktor Knut Kjellberg med det för en dylik egendomliga epitetet sprudlande kvick.

En särställning intaga de två egendomliga konstnärerna Sager-Nelson och Aguéli, men de höra mest till Konstnärskretsens.

Med stark känsla för det mystiska och fyllda av oro och

132. SJÄLVPORTRÄTT.
Teckning av Olof Sager-Nelson 1894.

trots, voro de också på själva målarteknikens område oppositionella sökare.

Olof Sager-Nelson, född 1868 på en herrgård i Värmland, dog 1896 i Biskra i Norra Afrika. På skulptören Knut Åkerbergs (se nedan) ateljé i Stockholm arbetade 1892 Sager-Nelson med

133. FIOLSPELARE.

Målning av Olof Sager-Nelson, Paris 1894. Göteborgs museum.

målning, påverkad åtminstone till sinnet av fotografier efter van Goghs och Cézannes då här okända målningar, vilka skickats hem av Aguéli, som Nelson sedan i Paris råkade. Ännu målade Sager-Nelson landskap i naturalistisk stil och av ovanlig friskhet. De hade väckt Carl Larssons beundran. Doktor Axel Gauffin har i sin artikel »Ur Sager-Nelsons utvecklingshistoria, ett bidrag till kännedomen om nittioalets psyke», beskrivit hur Sager-Nelson, då han nere i Marstrand undervisades i landskapsmålning av Johan Ericson, av denne kritiserades för en grön spenatton. Fürstenberg, som betraktat de två, upphävde då sin röst och yttrade, som Ericson sade, »med den auktoritet, som millionerna skänkte»: »Det är ganska bra, måla han bara!» Det var lyckligt för Sager-Nelson, att Ericson fällde de kritiska orden, då

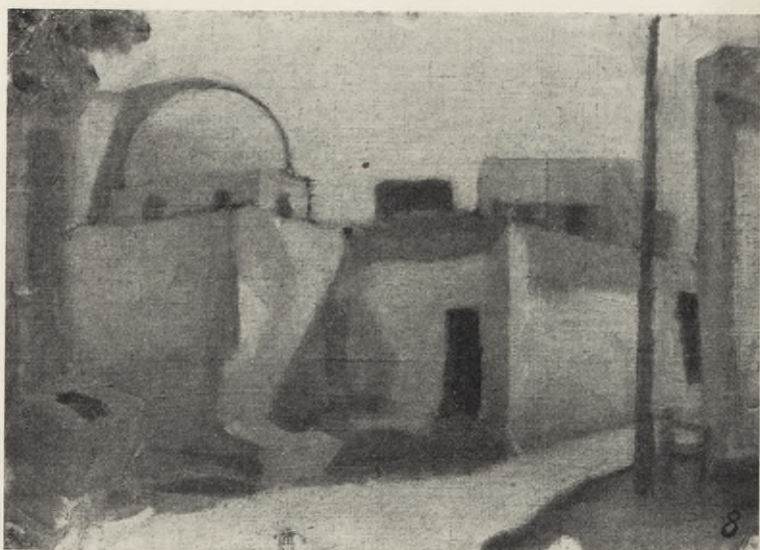

134. FOSTERBRÖDERNA.

Målning av Olof Sager-Nelson 1894. Nationalmuseum, Stockholm.

Fürstenberg hörde det, ty mecenaten blev därigenom intresserad för Sager-Nelson.

I Paris, där Nelson var bosatt 1894—1895, tillkommo nästan alla hans fätaliga men betydande målningar. I sin dystra mörk-

135. EGYPTISKT KUPOLHUS.

Målning av I. G. Aguéli. Nationalmuseum, Stockholm. Gåva av fru Agelii.

gröna ateljé — »här luktar grönt», sade en finsk konstnär — utförde han i svarta och gulgröna toner porträtt av sina vänner, den franske lyrikern Charles Grolleau och den finske målaren Werner von Hausen (prins Eugens samling) samt några andra extravaganta idealister, ibland anarkister, som längtade efter en skönhet av mystisk art. Mättade av en så allvarlig melankolisk stämning, att den blir nästan smärtsam, av ett nästan sjukligt uppgående i musiken, ett avnjutande av sig själva på sorgens grund, äro personerna på hans tavla »Fiolspelaren». Det är naturligt, att den överkänslige, världsfrämmande norske skalden Sigbjörn Obstfelder högt skattade Sager-Nelsons målning. Av den egendomliga, mild anarkistiska, fanatiska djurskyddskvinnan Madame Huot — »La dame au silence», kallar Sager-Nelson porträttet — har han med sin vanliga dystra kolorit gjort ett mästerverk av kvinnlighet och hänsynslös kraft i det svaga. Sager-Nelsons

psyke var tidigt märkt av dödstanke, han led av lungtuberkulos. Hans innersta väsen — det yttre kunde ibland vara ej så odelat angenämt — har kanske klarast kommit fram i den lilla prinsessan Maleine, sittande vid dammen, brådmogen, drömmande om en »bitterljuv» lycka.

Som en anarkistisk Jeremias, döljande hakan och munnen med handen, sitter Aguéli på det porträtt, som hans vän Sager-Nelson målade av honom.

Johan Gustaf Agellii, sedan av konstnären, troligen på grund av dennes stora antipati för det germanska, ändrat till *Ivan Gustave Aguéli*, föddes 1869 i Sala och dog, överkörd av ett tåg i Barcelona, 1917. Han hör till de originellaste personerna i svensk konsthistoria. Aguéli vistades mest i Paris, men också i Orienten. Då han undervisades av Zorn, bad han sin lärare upphöra med undervisningen. Han häktades i Paris som anarkist, han läste hebreiska i Uppsala och arabiska i Kairo, han skrev i astrologi och författade en mohammedansk teologisk uppsats om »La ilah il Allah», »ingen gud utom Gud»; men han har också målat. Om det är utmärkande för dilettanten att vörda och beundra den obetydligaste småsak han format i konstväg, så var Aguéli dilettantens motsats, ty han var alltid missnöjd med vad han gjorde och behandlade sina små duklappar med den sublimaste nonchalans.

I Sverige hade man ej sett något av Aguéli offentligt före 1912, på Konstnärslöfunds utställning. Han skisser väckte då ett visst intresse hos de mest modernt lagda.

Efter Aguélis död i Barcelona, Spaniens oroligaste stad, där upprorsstämningen har hållit sig i sekler, skrev prins Eugen dit för att få konstnärens kvarlåtenskap hemsänd. Man svarade, att det icke fanns några taylor. Prinsen bad då, att de lappar, som troligen lågo här och där på golvet i rum och garderob, skulle hemsickas. Ett större paket med dylika ankom också till Stockholm, utställdes och såldes för en mycket betydande summa. Det mesta utgöres av motiv från Orienten, skissartat behandlade, små palmländskap, huvud av en mer eller mindre svart gosse eller flicka, men ofta mycket känsliga i färg, något minnande om Gauguin.

136. HESSELBOMS HEM.

Målning av Otto Hesselbom omkr. 1905. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

Den furstlige konstnären hade förstått den anarkistiske och givit honom, som han hjälpt uti livet, ett tillfälle att efter sin död bli känd som en fin och ärlig sökare.

Landskapsmålningen ligger för svenskarna, och helt naturligt blir den ofta lokalbetonad, man skildrar barndomsminnenas naturomgivning.

Otto Hesselbom, född 1848 i Dalsland, död 1913, började först sent med sin målning och hade då en verksamhet som metodistpredikant bakom sig. Han var tidigare känd i Venedig än

137. ORO.

Målning av Axel Fahlcrantz 1920. Tillhör konstnärens stärbhus.

i Vänersborg. Allvarlig och dekorativ är hans mest kända tavla, »Vårt land» (Nationalmuseum), där man ser de vida utsikterna över skogarna kring Vänern i hans hemtrakt. Ännu närmare kommer han sitt upphov i bilden av det egna hemmet i det dalsländska landskapet.

Landskapsmålaren *Axel Fahlcrantz*, född 1851 i Stockholm, död där 1925, var son till den kvicke biskopen och skalden Christian Fahlcrantz i dennes äktenskap med skalden Valerius' dotter. Han var således brorson till den under 1800-talets första hälft (se del II, sid. 215) så högt skattade målaren Carl Johan Fahlcrantz. Den försynte, tillbakadragne, världsfrånvarande Axel Fahlcrantz är konstnärligt i släkt med sin farbror. Han har samma lyriska musikaliska naturuppfattning, blott ännu vagare. Dessa stämningar med namn som »Stillhet», »Himmel och vatten» eller »Oro» äro tidlösa och nästan rumslösa. Man tänker på en mycket begåvad musikalisk dilettant — Fahlcrantz var själv

kompositör —, som fantiserar på pianot. Spelandet skänker åhörarna en viss allmän melankoli, men så småningom börjar man längta efter en fastare utformning.

Johan Tirén, född 1853 i Själevad i Ångermanland, död 1911, väckte genom sina skildringar av lapparnas liv ett stort intresse. Bland dessa hans lapptavlor märkas »De vilsegångna», 1882, »Efter snöstorm», lappkvinnan vid sin sons lik, 1885, och »Lappar tillvaratagande skjutna renar», 1892. Alla dessa blevo populära, och man var under 1890-talet ängslig både för det populära och det etnografiska i konsten. Man finner dock verkliga konstnärliga förtjänster i många av hans tavlor, särskilt i Tiréns sommarskildringar från Lappland, hos vilka man häpnar lika mycket över den frodiga vegetationen, de väldiga blomstånden, som över den must, med vilken konstnären återgav detta.

Ivar Nyberg, född i Vänersborg 1855, död 1925, var en god genremålare och höga konstnärliga kvaliteter har hans lilla målning »En tecknare» (1884, i Nationalmuseum), som skildrar Vicke Andrén, arbetande i den rökmolnfyllda ateljén.

Viktor Andrén föddes 1856 i Uddevalla och studerade omkring 1880 vid Konstakademien. Hans teckningar till Kasper och Ny illustrerad tidning voro eleganta eller flota, som det sedan hette, men hade ej den humor och den äkta Stockholmston som hans ypperliga målningar över det stockholmska restauranglivet, vilka bildade en fris i matsalen i den vid Kungsträdgården liggande Restaurant du Nord, stängd våren 1911. Man minnes särskilt den majestätiska åtbörd, med vilken värden visade sina framstormande skaror på smörgåsbordet, och det starka fysiologiska välbehag, den genomsvettige, fetlagde och ljusklädde Kungsträdgårdspromeneranden erfor vid förtärandet av en flaska richyvatten. Bland Andréns takmålningar, som de flesta andra av vår tids takmålningar en efterklang, där man sökt nå senrenässansens prakt och yppighet, märkes hans plafond i Stockholms opera. Högre har han nått i Operakaféets takmålning, där ej minst den fjärligsfångande amorinen har ett naivt behag, och även de unga kvinnorna i klädsam nakenhet och inbjudande ställningar få mångt öga att rikta sig uppåt. Zorn har suveränt etsat Vicke

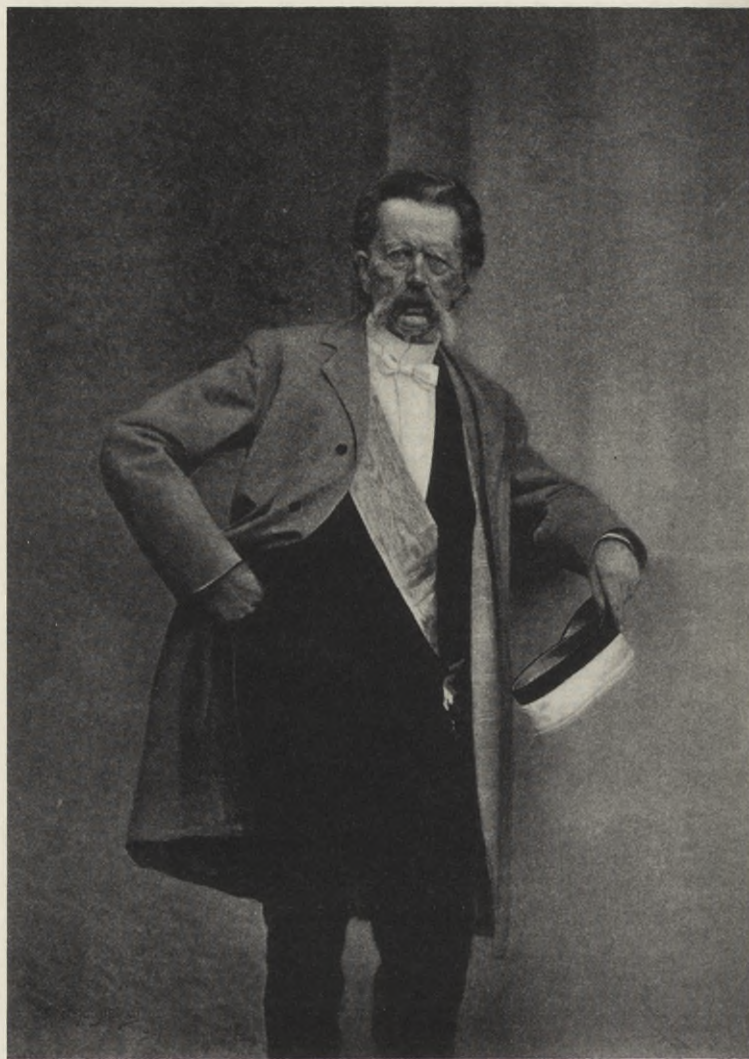
138. FJÄRILSFÅGANDE AMORIN.

Detalj ur Viktor Andréns takmålning 1895 i Operakällarens i Stockholm kafé.

Andrén sjungande till luta en Bellmanssång. Ingen har sjungit Bellman med ädlare yra och vällust.

Axel Jungstedt föddes 1859 i Norrköping och hörde till Perséus-lärjungarna. Han blev efter studier vid Konstakademien bekant under 1880-talet för sina klara, duktigt genomförda, ej minst vad ämnena beträffar utan också vad utförandet angår litet torra skildringar från sandgropar, stenbrott och gruvor. Under 1890-talet och följande decennier var Jungstedt officiell akademisk porträttmålare. Bäst har han lyckats i sitt ypperliga självporträtt i Akademiens porträttsamling, en livfullt målad bröstbild, där det blonda, fina ansiktet står förträffligt mot den vita rocken. Oh lika högt har han nått i framställningen av Gluntarnas författare och kompositör, där Gunnar Wennerberg, den

13—25342. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

139. GUNNAR WENNERBERG.
Målning av Axel Jungstedt 1901. Uppsala studentkår.

140. MARSKVÄLL.

Målning av Edvard Rosenberg 1901. Nationalmuseum, Stockholm.

høge ämbetsmannen och gamle studenten, vid en vårfest 1901 står med studentmössa i handen och serafimerordens blåa band över bröstet och talar till senfödda generationer.

Bland ej till Konstnärsförbundet hörande konstnärer märkes *Edvard Rosenberg*, född i Stockholm 1858. Han var en av de många Perséus-eleverna och studerade i Paris under 1880-talets början. Rosenberg är en musikalisk natur med stark känsla för det svenska. Titlarna på hans målningar: »Sommarafton i Stockholms skärgård», »Februarinatt med månsken», »Sommarkväll med månuppgång över havet», »Stjärnenatt» m. m. ange hans melanholiska, lyriska läggning.

Ett manligt klingande ackord har han anslagit i sin kanske främsta tavla, »Marskväll», i Nationalmuseum. Den är storslaget komponerad, denna björkbacke med av vinden formade drivor. Vinterkyllan förbinder sig här med något vårligt i ljuset, och detta väcker genljud i många svenska hjärtan.

Till akademikerna, men kanske tydligare än någon annan av dem påverkad av fransk impressionism, hör *Wilhelm Behm*, född

141. MÅNSKENSNATT PÅ GOTLAND.

Målning av Gottfrid Kallstenius 1900. Nationalmuseum, Stockholm.

i Ervalla i Västmanland 1859. Hans tavlor likna varandra mycket i teknik och stämning, men de påminna också om sin sympatiska upphovsman, och dessa hans svenska landskap ha alla en musikalisk klang samt återge med sina färgfläckar oftast rodande aftonhimlar mellan glesa trädstammar.

Bland de akademiker, som under 1900-talet idkade landskapsmålning, intaga Kallstenius och Bergström de främsta platserna. *Gottfrid Kallstenius* föddes 1861 i Västervik. Efter studier vid Konstakademien i Stockholm vistades han under 1890-talets början i Frankrike och Italien, särskilt i Rom, och bosatte sig sedan i Stockholms närhet.

Hans landskap, ofta med ämnen från hemtrakten Tjust, äro verklighetsutsnitt, ej sällan med stark stämmingsrikiedom. Middagshettan i tallskogen, där man nästan tycker sig känna kådofften och där trädens mörkgröna kronor avteckna sig mot den djupblå himlen, eller de töande drivorna i skogen, målade så

142. UTSIKT FRÅN BREVIK PÅ LIDINGÖN.

Målning av Gottfrid Kallstenius 1907. Hos Kommendörkapten Gustaf Lilliehöök, Karlskrona.

att man får det fysiologiska intrycket av den kalla fuktiga luften, mäktiga fjärdar över vilka en enslig stjärna lyser äro motiv som Kallstenius med samvetsgrann konst och djup känsla återgivit. Monumentalt har han på den här meddelade bilden från Brevik på Lidingön återgivit de stockholmska omgivningarnas oplastiska former och dessutom gett något av den regntvagna luftens höstliga klarhet. Den känsla av naturens mystik, varmed hans lyriska sinne är förtroget, kommer fram i den stora tavlan »Månskensnatt». Man ser här ut över den gotländska slätten, vilande minnesrik och fager under en genom månskenet ändå ljusare sommarnatt.

Kallstenius är en högt bildad person och lärd på många områden, särskilt teoretiskt och praktiskt förfaren i målarkonstens teknik, där han varit den förste i Sverige, som påvisat de moderna färgernas bristande hållbarhet och varnande påpekat, att om ej kemiskt fullt tillförlitliga färger användas, tavlorna inom en kort tid förändra sig och slutligen genom i färgerna pågående kemiska processer spricka och bli fullständiga ruiner. Hans hustru *Gerda Roosval*, född i Kalmar 1864, är också konstnärinna och har särskilt målat några aktstudier, som visa en rent förvånande kraft och formkänsla.

Bergslagen skildras av *Anshelm Schultzberg*, född i Falun 1862. Han har på det mest energiska och framgångsrika sätt verkat för svensk konsts utställande och visande i olika världsdelar, varvid han gjort den svenska konsten en ovärderlig tjänst.

143. VALBORGSMÄSSOAFTON I BERGSLAGEN.

Motiv från Grangärde i södra Dalarne. Målning av Anshelm Schultzberg 1896. Nationalmuseum, Stockholm.

Schultzbergs produktion är ojämn, men den storslagna bilden »Valborgsmässafton i Bergslagen», där eldarna skimra över det blånande, halvt snötäckta landskapet, hör, både vad färg, stämning och komposition beträffar, till dem av hans verk, som ha ett högt värde. Under 1920-talets mitt har Schultzberg gjort ypperliga snötävlor från Djurgården.

Jämten *Anton Genberg*, född i Östersund 1862, är en produktiv konstnär, som i sina bästa tavlor ger sin jämtländska hemtrakt, ej bara samvetsgrant utan med den förmåga att se landskapet »i sin rätta färg» — C. J. L. Almquists ord —, som man endast får genom att leva i och leva sig in i detsamma.

Genberg är bosatt på Storängen invid Stockholm och har utom i de jämtländska blånande eller snötäckta sluttningarna också målat från Bergslagen, landskap ovanligt sanna i ton, och har även av det tämligen motspänstiga ämnet svenska bruks-

144. HÖGFORS BRUK.

Målning av Anton Genberg 1919. Hos Generalkonsul Axel Ax:son Johnson, Stockholm.

byggnader i sin tavla »Högfors bruk» fått in konstnärliga kvaliteter. Egendomligt nog kan denne norrlänning i sina bilder från Rivieran träffa själva lokaltonen och nästan ge den förening av doft från mandariner, blandande sig med tångstank, vilken utmärker de små städerna, som ligga vid det djupblåa Medelhavet, där de vita husen i olivdungarna ofta omväxla med skära. Anton Genberg är en solid landskapsmålare.

I de svensk-finska konstnärsförbindelserna har *Louis Sparre*, född 1863 i Gravelona nära Milano, haft en viktig roll. Sparre var omkring århundradeskiftet först i Borgå och sedan i Helsingfors i AB. Iris tillsammans med belgaren A. Finch (se nedan) verksam inom det konstindustriella området — lergods och textilier — och målade dessutom förtjänstfulla finska interiörer och goda porträtt. Genom Sparres lilla vackra, med konstnärliga träsnitt försedda bok »Det gamla Borgå», som han utgav 1898, räddades det värdefullaste i den kulturhistoriskt intressanta staden. Sedan

145. YVONNE TENGBOM.

Målning av Louis Sparre 1918. Hos Generaldirektör Ivar Tengbom, Stockholm.

1909 är Sparre bosatt i Stockholm; där han målat många utmärkta stadsbilder. Han är dessutom en god etsare. Bland hans särskilt lyckade människoframställningar — Louis Sparre är en

146. VINTERSÖNDAG.

Målning av Gustaf Ankarcróna 1899. Hos Ryttmästaren E. Swedenborg, Skövde.

av våra bästa porträttmålare — äro bilden av hans gamle fader uppfinnaren Ambjörn Sparre med det nobla ansiktet, den temperamentsfulla skådespelerskan Tollie Zellmans okynniga och delikata uppsyn samt det auktoritativa porträttet i mörkblåa toner av vindragarskråets siste ålderman (1922, Stockholms stadshus). Bland barnporträtten märkes främst den tjugande och friska Cornelia Kuylenstierna i vitt och grönt, och den lilla oskyldigt skrattande Yvonne Tengbom förekommer på en lika konstnärlig som mänskligt ypperlig målning. Louis Sparres maka *Eva Sparre*, född på Villnäs nära Åbo 1870, syster till Finlands befriare Gustaf Mannerheim, har gjort en insats som konstnärinna genom sina vackra, skickligt utförda, med syror behandlade bokband.

Carl Johansson, född i Härnösand 1863, har målat redbara realistiska landskap, ofta afontstämningar, huvudsakligen med motiven hämtade från mellersta Norrland.

Gustaf Ankarcróna, född i Huskvarna 1869, började som äkta smålänning och övergick sedan till äkta dalmas. Ivrigt och sonort har han i vita vadmalsknäbyxor verkat i Leksand för bibehållande av allt gammalt och fornt. Sverige är honom tack

147. BADHUSKAMRERAREN CHRISTIAN GEIJER.
Målning av Vilhelm Smith 1906. Hos Direktör H. G. Geijer.

148. SOMMARKVÄLL.

Målning av Erik Hedberg 1909. Hos Brukspatron M. Nisser.

skyldigt för det intresse han också väckt hos andra, då det gäller att bevara gamla oersättliga gråa stugor. Redan tidigt slutade han att måla, men var under 1890-talet en god skildrare av svenska typer och svenskt landskap. Till det yttre är Gustaf Ankarcrona en svensk typ med något mitt emellan Fritjof och Gustav Vasa.

En enstöring är *Pelle Swedlund*, född i Gävle 1865. Efter akademistudier i Stockholm vistades han i Frankrike, Belgien och Italien och flyttade sedan till hemlandet. Han är en lyriker han också, men med väldiga färgackord, kanske ej alltid fullt rent klingande. Bäst har han lyckats i sina Brüggebilder från 1890-talet. »Det öde huset», i Nationalmuseum, är ett motiv från den sköna drömmande belgiska staden, som blivit kallad »Bruges la morte» och som i Swedlunds bild av svanorna, vilka stilla glida på kanalen framför den gula fasaden med stängda fönsterluckor, fått en på en gång romantisk och verklighetstrogen skildring.

Koloristiskt ser *Vilhelm Smith*, född 1867 i Karlshamn, på sina motiv. Efter studier vid Konstakademien utförde han sedan under resor i Italien duktigt och redbart målade italienska folk-

149. SOMMARDAG VID SURESNES.

Målning av Alfred Bergström 1896. Hos Grosshandlaren Otto Dahlström, Stockholm.

typer, både lazzaroner och arbetare i osteriorna. På senare tider har han hämtat sina ämnen från hemlandet, målat mindre svartmuskigt än förut och mera klangfullt i färgen »Marknad på Karlshamns torg» samt »Droskstation på Gustav Adolfs torg», en vinterkvällsbild från 1910. Som porträttmålare har han lyckats särskilt i den roliga bilden av badhuskamreraren Christian Geijer.

Om det är rik färgklang Swedlund vill framkalla, så är hans vän *Erik Hedberg*, född 1868 i Järbo i Gästrikland, mästare i att ur de torftigaste landskap och stugor få fram skönhetsvärden, så att vi klart känna, att han avvinner de gråa stugorna i den mörkblå aftonluften en nordisk, lyrisk, allvarlig ton. Ecke Hedbergs folklivsskildringar äro ofta livade av en äkta och manlig humor.

Alfred Bergström, född i Stockholm 1869, studerade först vid Konstakademien och sedan i Paris samt ägnade sig helt åt landskapet. Bergström är en genommusikalisk person och komponerar både i toner och färger. Han har ej varit så ymnig i sin pro-

150. VINTERDAG VID TULLINGE.

En gårdsflygel vid Tullinge i Södertörn. Målning av Alfred Bergström 1908. Nationalmuseum, Stockholm.

duktion, men vad han gör är allvarligt genomfört och moget. Det atmosfäriska, temperaturen, kunna få återge som Alfred Bergström.

Redan 1896 målade han den mästerliga bilden av en sommar- dag vid Seinen vid Suresnes i närheten av Paris. Dammigheten, den kritstofffyllda luften och den tryckande hettan äro på bilden givna på ett slående sätt. Lika övertygande ger han det atmo- sfäriska och kylan i skildringen från en svensk herrgård en frost- klar vinterdag, i Nationalmuseum. Han återger här liksom i många andra av sina snötavlor glindrandet och snöns vithet utan någon obehaglig strösockersötma.

Jämnårig med Bergström är *Oscar Hullgren*, född i Må- lilla i Småland 1869. Han är en av våra bästa målare av havet och kan ge vågen den rätta tyngden och makten. Hullgren har själv något av havsluftens sundhet. Ofta har han målat från Christiansö vid Bornholm, där Isakson också arbetade, samt på

151. STRAND VID BORNHOLM NEDANFÖR HAMMERSHUS' RUIN.
Målning av Oscar Hullgren 1926. Hos konstnären.

själva huvudön Bornholm, vilken med sina nästan italienska formationer ej sällan återgivits av de danska målarna och där Hullgren som ingen gett havets skumblåsta blånad. Oscar Hullgren är vida berest, och hans kanske främsta tavla är den ur alla synpunkter, ej minst den koloristiska, utmärkta solröksfyllda målningen »Palermos hamn» med sina jätteångare och deras röda och mörkblåa färger samt de gröna tonerna på bergssluttningarna av det ädelt formade Monte Pellegrino. Denna lilla tavla står sig gott vid sidan av de bästa Medelhavsmålningar. Men det är ej bara Medelhavet och Östersjön han känner. Han har träffat stämningen vid den portugisiska kusten och avbildar lika förträffligt landskapet inne i landet som de fantastiska båtar, som segla i Tejos mynning. Karl Asplund, särskilt kännare också på havets skönhet, säger om Hullgrens nordiska havsutsikter, att de skola »helt säkert tack vare känslans ärlighet och den stora kunnigheten alltid bevara sitt värde».

Tvillingparet *Emil* och *Bernhard Österman* föddes i Finninge i Västra Vingåker 1870. De äro svåra att skilja åt till utseendet, och deras konst är också i hög grad besläktad. Efter

152. PORTRÄTT AV KYRKOHERDEN HARALD AHLBERGER.
Målning av Emil Österman 1899. Hos konstnären.

studier vid Konstakademien i Stockholm gjorde Emil under nittio-talets sista år i likhet med sin broder studier i konstens huvud-städer. Man brukar förutsätta, att Emil är den äldre.

Många konstdomare och konstnärer, som tillhöra det radi-kalare lägret, bruka då de se bröderna Östermans tavlor med en viss överlägsenhet yttra sig om fotografisk likhet och salongs-konst. Liksom under början av förra århundradet, då man tyckte att porträttkonsten ej var så viktig och rekommende-rade, om det nödvändigt behövdes några porträtt, att veder-

153. GREVINNAN AGNES VON ROSEN, F. VON BLIXEN-FINECKE.
Målning av Emil Österman 1916. Hos Greve Clarence von Rosen, Väsby, Äs.

börande konstnär borde följa den »nederländska skolan», så har det också nu, då det gäller officiella porträtt eller familjepor­trätt, kommit in en särdeles omotiverad undran om vad de egentligen skola vara till. Porträttkonsten är emellertid en av de äldsta av alla konstarter. Att föreviga den form våra kära — och häri inräknas man vanligtvis sig själv — äro eller varit iklädda under livstiden, detta är och skall förbliva en av de naturligaste önskingarna. Goda och redbart utförda porträtt få ett bestående värde såsom den del II, sid. 408, meddelade karakteristiska bilden av Reinhold Norstedt.

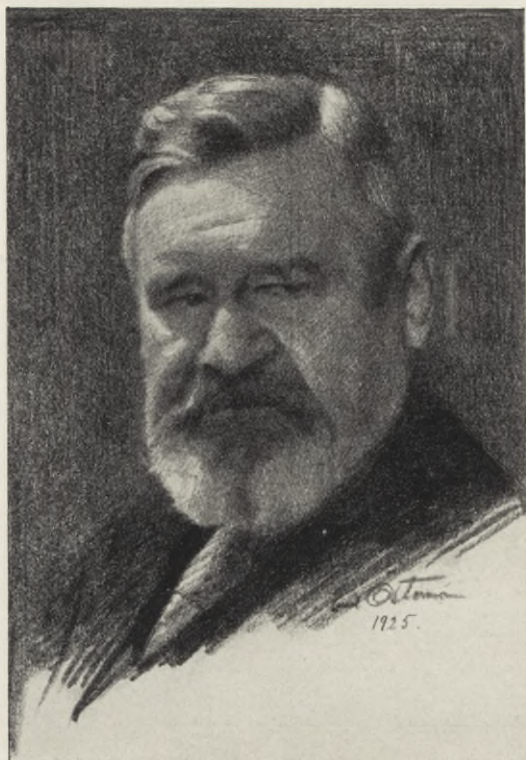
Bland Emil Östermans porträtt märkas en av de bästa teckningarna av Oskar II, en utmärkt helfigursbild av Gustav V i amiralsuniform, amiral Lindman i frack och serafimerorden. Man kan vara mycket bra målad, fastän man bär serafimerorden, liksom Giorgiones Malteserriddare icke blir det minsta sämre för att han bär sin imponerande dekoration. Emil Östermans porträttkonst spänner över vida områden. Bland de bäst målade av hans dampor­trätt är den ur alla synpunkter vinnande bilden av grevinnan Agnes von Rosen, och sympatiskt, om ock på ett annat sätt, är det med monumental humor skildrade porträttet av kyrkoherden Ahlberger. Den självmedvetne Sörmlandsprosten har nordstjärnans kommendörskors av andra graden om halsen, men kan bilden kallas för officiellt porträtt? Knappast. Säkert hör det till ett av de roligaste i landet. Han verkar äkta. Veder­börande kyrkoherde undrade vid en likpredikan, om ej den dödes frihandelstendenser kunde bli till men för saligheten. Det var under den gamla goda tiden. Professor Carl Curman (1908), myndig, klok och kraftig, är kanske toppunkten i den Emil Östermanska bildserien men har en värdig pendang i bilden från 1926 av hans makas, fru Callas, ädla, sköna, åldriga ansikte. Österman har också gjort en av de största porträttmålningar, som någonsin tillkommit i landet, i sin bild från 1916, »Svenska konstnärer i min ateljé», och där några såsom Curman äro målade efter döden. Curmans silvergråa huvud utgör medelpunkten i en grupp av mer än tjugu personer, som åhöra med på det mest roande sätt åter­givna skiljaktigheter i uttrycket ett av de ypperliga härmnings-

nummer, varmed konstnärskamraten Emerik Stenberg brukar högeligen roa sällskapet.

År 1926 målade Emil Österman »Sällskapet Iduns nämnd», den främsta gruppbild som tillkommit i Sverige efter Berghs »Konstnärsförbundet». Ett tjugotal herrar, olika representanter för svensk odling, ha samlats kring ett bord. Luften är fylld av rök, vilket, åtminstone då det gäller tavlor, är särskilt lyckligt. Solröken låter landskapet, tobaksröken rummet stå i ton. Utom den ständige sekreteraren, den mångsidige och rolige doktor Ruben G:son Berg, ses bland de mest lyckade porträtten den vitale professorn Vilhelm Leche, den ciceronianske välalaren historikern Theodor Westrin, den klassiske skådespelaren Nils Personne m. fl. Här meddelas en teckning av den kanske mest träffade av allesammans, Karl Wählin. Klokt, kunnigt och välbalanserat har Karl Wählin skrivit om konstföreteelserna, och med seg ihärdighet och fullkomlig oväld har han under mer än ett tredjedels sekel lett tidskriften Ord och bild, vars kulturinsats varit ovärderlig, ej minst i nordisk konst.

Det var icke så lätt för bröderna Österman i begynnelsen. En gång hade Bernhard målat en pastell, troligen rätt ryslig, en hyllningsgård till den då nyss avlidna Anna Klemming, gjord efter en fotografi, som framställde henne i balkongscenen i Romeo och Julia. Han inlämnade tavlan i en pappershandel och fick tack vare en mild försyn själva julafton veta, att den var såld för 90 kronor. Självt påstår han att knäna nästan veko sig under honom, då han med en hatt, som släppte brättet, och skor, som släppte sulorna, samt försedd med en alltför god aptit begav sig in för att mottaga de nittio kronorna och såg tavlan fortfarande hänga i fönstret. Pappershandlaren lugnade honom och sade, att den ännu icke var avhämtad. Närgånget synande honom, lämnade han pengarna med orden: »Det här var visst välkommet.» »Åhja», svarade den stolte konstnären, »pengar är alltid bra att ha, säkert också för er», och då han skulle lämna tio procents provision, följaktligen nio kronor, lämnade han en tia med orden: »Detta blir jämnt» samt gick ut och köpte sig en ny hatt. Något av denna grandezza finnes i bägge brödernas konst.

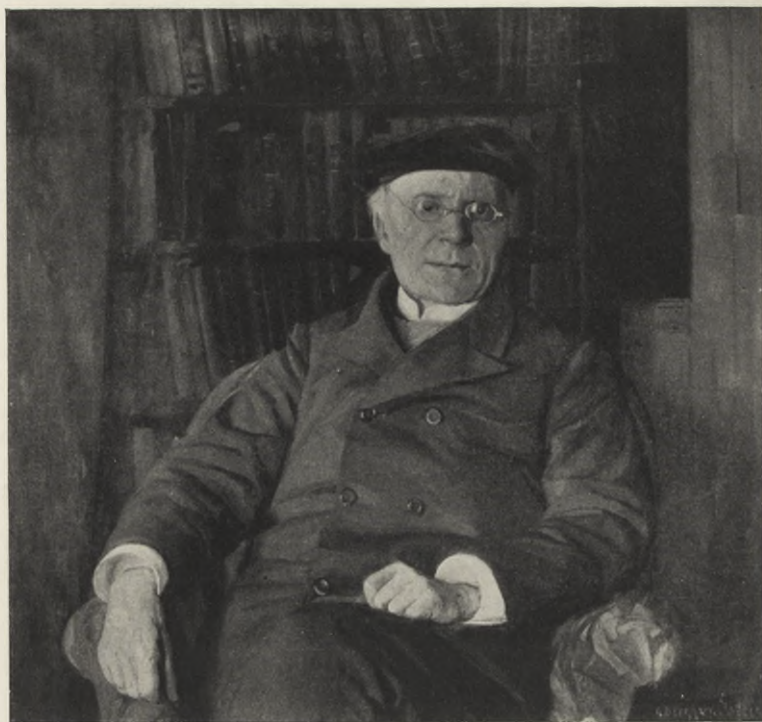

154. KARL WÅHLIN.

Teckning av Emil Österman 1925. Hos Redaktör Karl Wåhlin, Stockholm.

Bland Bernhards tavlor märkas några förträffliga porträtt av hustrun, salongsporträtt i god mening. Särskilt lyckat i uppställning och uppfattning är det av modellen själv högt uppskattade, som framställer den gästfrie, ej minst mot svenskar överflödande välvillige Jonas Lie. Det utfördes 1901 i Paris. En annan högt intellektuell person, biskop Billing, målades året därpå av konstnären. Men kanske har han nått allra högst i bilden av Berlins polispresident von Stubenrauch, utförd 1908 och skildrande den på en gång gemytliga och oryggliga mannen på ett sätt, som tränger

155. JONAS LIE.

Målning av Bernhard Österman 1901. Göteborgs museum.

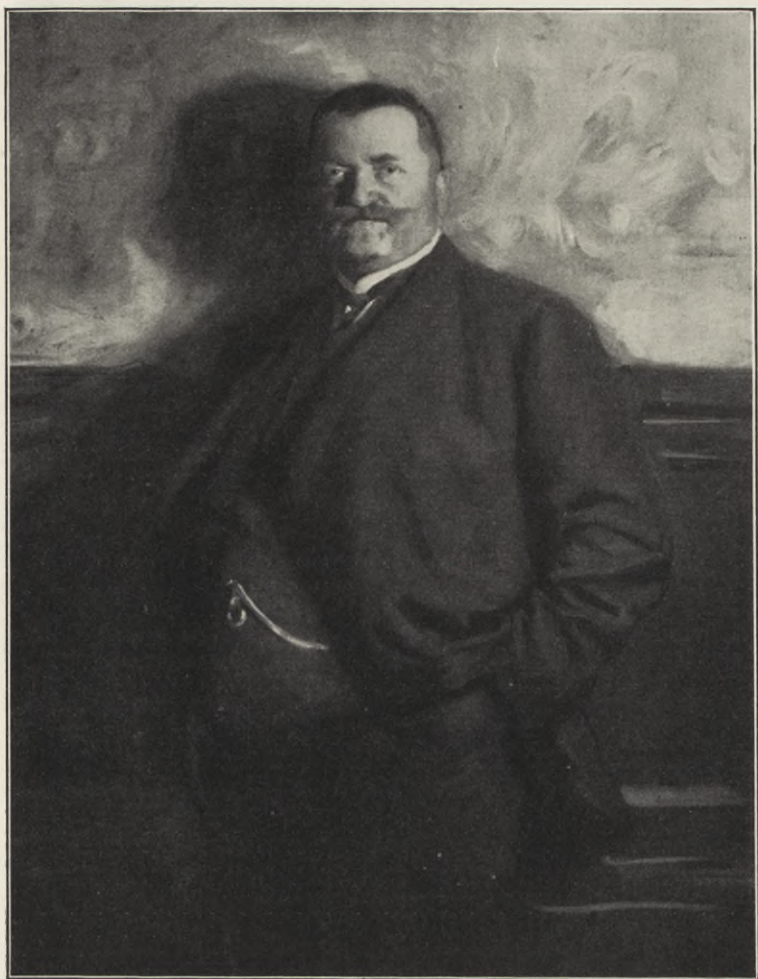
till botten av personligheten och, kan man säga, till den folksjäl han representerar, tysken med fryntlighet och hårdhet i förening, vänlig vid ölsejdeln men med oböjlig kraft svarande för ordningen.

Ett intressant motstycke är konstnärens förträffliga porträtt av den franske generalen Weygand, som räddade Polen från ett bolsjevikangrepp 1920. Mot en vit vägg avtecknar sig den lille fransmannen, alert, färdig, otålig som en foxterrier.

Inom den dekorativa konsten har *Olle Hjortzberg*, född i Stockholm 1872, varit en betydande kraft, ej minst sedan han 1920 blev ledare för Konstakademiens dekorativa skola.

Sina första intryck av det dekorativa fick han genom sin

156. POLIZEIPRÄSIDENT VON STUBENRAUCH.
Målning av Bernhard Österman 1908. Hos konstnären.

svåger Agi Lindegren (se nedan). Sedan Olle Hjortzberg slutat sina studier vid Konstakademien, gav han sig ut på en åtta års studieresa. Han löste för sig och sin hustru första klass' biljett

157. KRISTUS DÖPES.
Freskomålning i Engelbrektskyrkan i Stockholm av Olle Hjortzberg 1918.

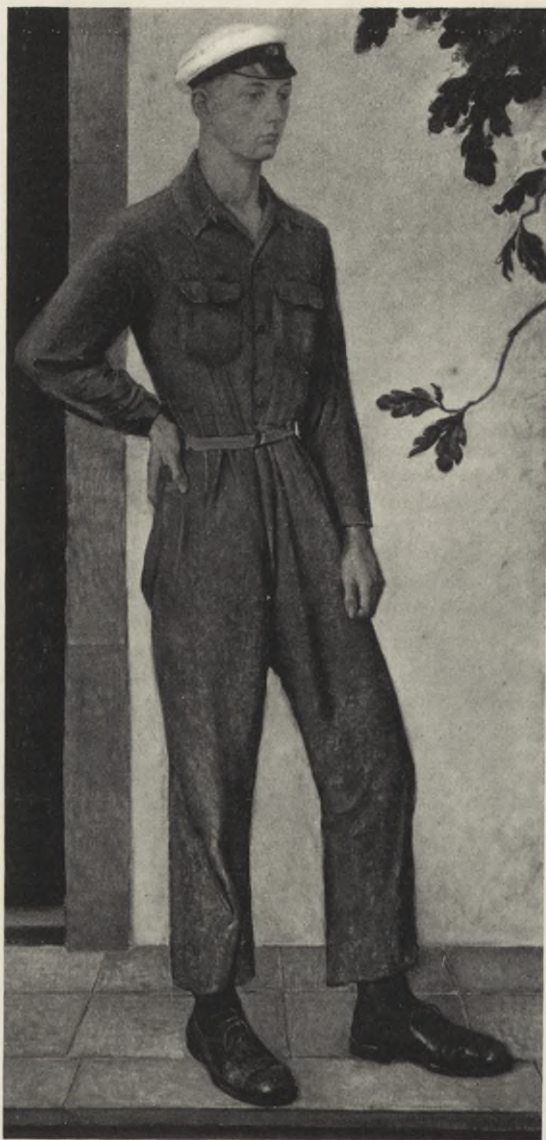

158. ERIK DEN HELIGE, STOCKHOLMS SKYDDSHELGON, VID STADENS RÅDHUS
OCH STADSHUS.

Skiss till väggmålning av Olle Hjortzberg 1915. Hos konstnären.

till Paris men nödgades stanna i Köln för att utföra en del dekorativa teckningar, omslag och dylikt, som han måste ögonblickligen skicka till Stockholm för att få välbehövt tillskott till den magra reskassan. Han är ett riktigt konstnärstemperament, också när det gäller det finansiella. Han är full av energi, arbetslust och utvägar och såväl till sin karaktär som till sin konst solid i alla avseenden. Mesta delen av den tid han var utomlands

159. STUDENTEN FOLKE HJORTZBERG.
Målning av Olle Hjortzberg 1925. Hos konstnären.

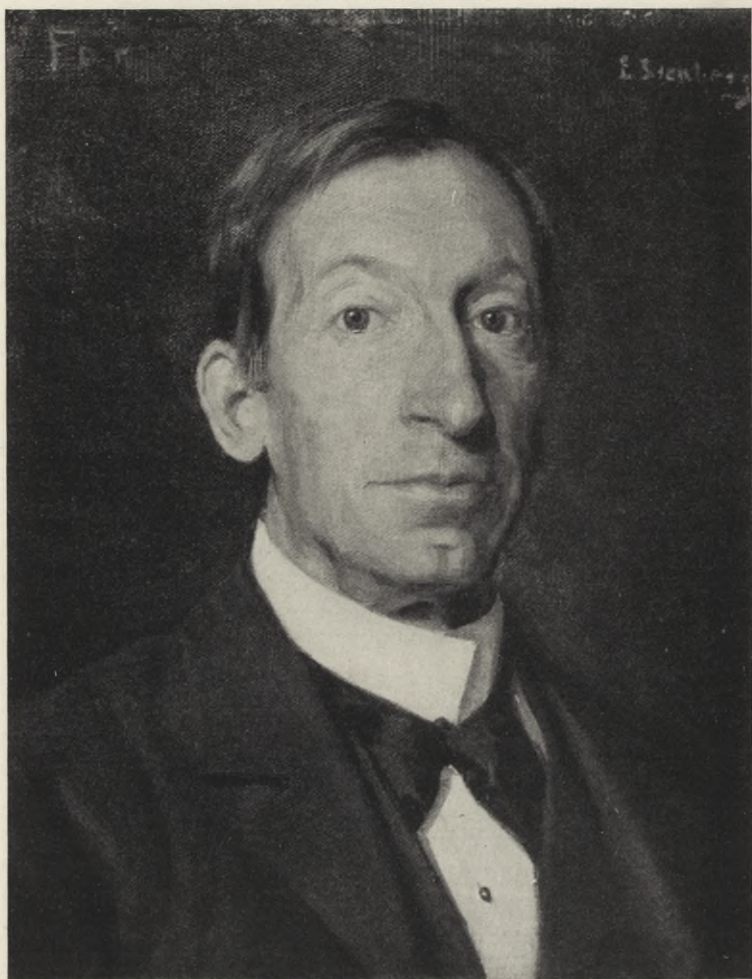
vistades han i Italien, och här målade han i Florens 1901 det vackra porträttet av sig själv och den blonda hustrun i blå klänning, sittande under ett av citroner dignande träd. I Palestina fick han impulser för den religiösa murala målning, som efter hemkomsten 1905 skulle bli hans huvuduppgift. År 1907 dekorerade Hjortzberg Klara kyrka i Stockholm och året därpå, 1908, prydde han bönsalen i Folkskolläraryrkesseminariet på Söder i Stockholm med kristliga symboler och smyckade på ett smakfullt och sobert sätt också det utmärkt vackra trätaket. Det mesta bekostades med storartad offervilja av den i anden brinnande rektor Fredrik Lundgren, vad proportionerna beträffar ett av de mest imponerande mecenatskap som förekommit i Sverige.

I den av Knut Wallenberg skänkta Uppenbarelsekyrkan, som av Ferdinand Boberg byggts vid Saltsjöbaden, har Hjortzberg 1913 dekorerat. I Engelbrektskyrkan i Stockholm har han på altarcappellen 1914 målat den korsfäste, omgiven av den kristna menigheten. Ännu högre står hans målning av Kristi dop i samma kyrka. De heliga kropparna äro kanske väl utmärklade och långdragna, men de ha den allvarligast tänkbara dekorativa hållning.

Hjortzberg har blivit anlitad vid dekoreringsbåde i rådhuset och vid Tekniska högskolan i Stockholm. Bland hans allra bästa saker är den mäktiga skissen till en bild av Stockholms skyddshelgon, Sankt Erik konung, till häst. Den jättelika figuren avtecknar sig mot stadens tvenne viktigaste hus, det vittrappade rådhuset och det under byggnad varande tegelröda stadshuset.

Säker målmedvetenhet och kunnighet utmärka Hjortzbergs konst, och han har lyckligtvis blivit använd flerstädes i vårt stora land. Ingen kan bättre än han lära de unga, hur den murala konsten skall hänga ihop med byggnaden och hur allvarlig den konstnärliga uppgiften är. Hjortzberg kan få fram de dekorativa värdena i en boksida, här har han varit initiativtagare av mycket stor betydelse. I sina affischer (bild 196), ibland också i sina porträtt, visar han vad fasthet och klarhet betyda för ett konstverk.

År 1925 gjorde han det här avbildade porträttet av sin son, den nyblivne studenten Folke. I blå kläder och med konkav mage står ynglingen och ser pigg och svensk ut. Han vet ej,

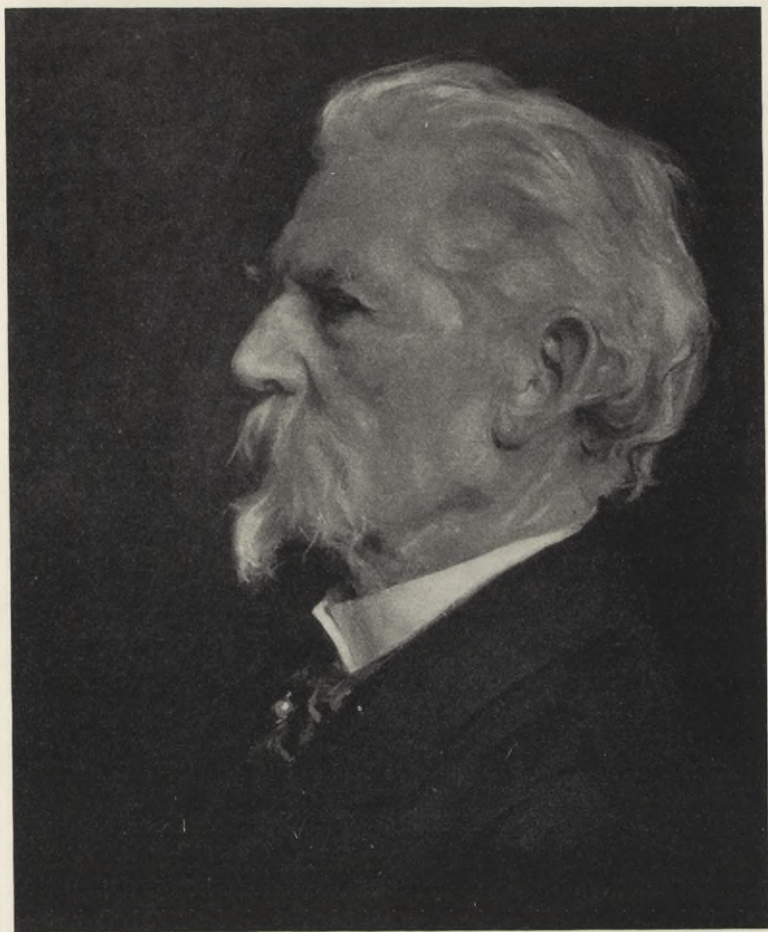

160. KAMMARRÄTTSREVISIONSKOMMISSARIEN GUSTAF STENBERG.
Målning av Emerik Stenberg 1896. Hos konstnären.

att han står modell, det ser man på fotställningen, men hans fader kunde göra honom monumental i alla fall.

En »konterfejare» av hög rang är *Emerik Stenberg*, född

161. GUSTAF RYDBERG.

Målning av Emerik Stenberg 1916. Konstakademien, Stockholm.

1873 i Stockholm. Hans fader var revisionskommissarie i kammarrätten, och mycket av ämbetsmannens ordning fanns hos gossen. Emerik arbetade flitigt i skolan, avbildade under rasterna sina kamrater och under lektionerna sina lärare. Ja, han greps

Leksand 22/1 1901

162. PUNGKULLA.

Teckning av Emerik Stenberg, Leksand den 22/1 1901. Hos konstnären.

av en sådan människohunger, att han gick upp på Börssalen på Svenska akademiens högtidsdag, till kyrkomötet så ofta det gick för sig och till och med, vilket oftare var möjligt, i riksdagens båda kamrar och fröjdade sig åt de olika former gudsbelätet iklädde sig såväl i den Första som i den Andra kammaren. Han medhade vid dessa besök en kalender och antecknade i kanten om skägget blivit något vitare eller om flintskillen gått något fram eller, vilket var sällsyntare, något tillbaka. Han började i Konstakademien 1891 och utförde 18-årig det lilla mästerverket, porträttet av mormodern.

Dalarnne, det landskap, där de karaktärsfullaste typerna finnas, blev honom kärt från 1894, och han bosatte sig några år senare om somrarna i byn Ullvi i Leksands socken. På utställningen 1897 hade han blott tjugufyraårig insänt den nu i Göteborgs museum befintliga »Likvaka i Dalarnne». Den har koloristiska förtjänster, något som eljest icke är utmärkande för Stenberg. De brokiga nationaldräkterna, här gult, vitt och svart vid eldsken, äro vackert samstämda. En mängd kärnfulla typer har han återgivit både i målning och teckning, och särskilt Emerik Stenbergs teckningar av Leksandsallmogen under 1890-talet komma ur alla möjliga synpunkter att få ett bestående värde. Han äger humorns gåva, och det är icke för mycket sagt, att professor Emerik Stenberg är en av vårt lands allra främsta berättare av roliga historier, icke av den vanliga sorten, som är rätt tråkig, men en historieberättare av den art, som Bellman lär ha varit, där varje tonfall och hela minspelet samt ej minst uppfattningen äro rent konstnärliga.

Främst är Stenberg som porträttmålare. Med något av gammaldags hederlighet, med det kunnande, som utmärker de gamla goda porträttmålarna, utan artisteri och ibland utan den festlighet och den subtila smak som finnas hos de stora, har Emerik Stenberg målmedvetet arbetat. Om någon kan sitt yrke, så är det Stenberg, och vad karakteristiken angår är han bland de främsta. I bilden av häradshövdingen i Leksand Hjalmar Claëson (1895) har han i färg — grått och brunt — och i karakteristik fått in den högsta tänkbara materiella och andliga likhet. Flärdlöshet, godhet och redbarhet ha fått sitt mest fullkomliga uttryck i detta porträtt. Blicken hos det Wallenbergska porträttet verkar lika hemmastadd i fenomenvärlden, som det världsfrånvarande är påtagligt återgivet hos professor Rudin, vilkens Johannessjäl lyser fram ur det ädla gubbansiktet. Universitetskanslern Swartz är återgiven i sin egenskap av bankman; det energimättade är här särskilt framhållet. Om vederhäftig kraft talar den ur karakteristikens synpunkt utmärkta, koloristiskt något torra bilden av kammarrättsrådet Carleson. I Oscar Montelius' mäktiga gestalt har han fått fram en av de ljusa asarna.

Med vilken sympati och med vilket allvar har han ej inträngt

163. TORPAREN OCH SÅNGAREN JOHAN ERIK MALM.

Målning av Gunnar Hallström 1901. Direktör Thorsten Lauréns samling, Stockholm.

i de två här avbildade anletena. Man ser människan bakom kammarrättsrevisionskommissarien i faderns bild, och i det fina anletet av svenska konstens Nestor, den store landskapsmålaren Gustaf Rydberg, lyser den skarpblick, varmed han ser på naturen. Det finnes intet av bohemväsen i Emerik Stenbergs konst eller liv, men det finnes det viktigaste för en man och en konstnär, allvar i arbetet och äkthet i känslan.

Svenskhetens urcell Björkö i Mälaren är medelpunkten för *Gunnar Hallströms* liv och konst. Han föddes 1875 i Stockholm. Under 1900-talets första decennium skapade han under nästan fullständig likgiltighet från de konstintresserades sida en serie gedigna dekorativa, stämningsmättade skildringar från Mälarkustens land och folk. Svenskt väsen har kanske aldrig återgivits så innerligt och sant. Manligt, rent och stort har han tecknat och målat skridskoåkare och skidåkare på Mälarisarna, återgivit gamla gårdar på det uråldriga Björkö-Birka, där fadrens ben

då och då påträffas under åkerns blommor och där husen ligga så gammalaktigt trygga under trädkronor vid syrenhäckar. I den nötblunda dragsoffan vilar den giktbrutne torparen och sångaren Erik Malm, åttiofyra vintrar gammal. Några ängsblommor stå på den gråmålade stolen. Kärnkraft men också tacksamhet för livets glädjeämnen, dess blommor och sånger talar ur denna vördnadsbjudande bild. Det finnes, trots den kulturhistoriska kunskap, som Hallström besitter, intet undervisande eller understruket i hans Björköbilder. Hans personer ha den kyskt återhållna känsla, som är nordisk; en blandning av frost och vår finner man i hans »Valborgsmässoeld», där de av lågorna belysta åskådarna från berget skåda ut över landskapet. Det har varit en stor förlust, att Hallström under 1910- och 1920-talen blott i den mest sävligt nordiska takt och med allt lösare formgivning kommit med sina svenska folklivsbilder.

Oscar Bergman, född i Stockholm 1879, har under decennier fortsatt med sina små tecknade och utpetade svenska landskap av ofta god verkan.

Filosofen, diktaren och målaren, hantverkaren och konstnären *Ole Kruse* föddes 1868 i Haderslev i Slesvig. Efter långa »gesällvandringar» som resande Malersvend i Tyskland och Schweiz, kom han 1896 till Sverige och bosatte sig sedermera i Göteborg. Bland hans vänner där voro målaren Ivar Arosenius, skulptören Gerhard Henning och den frikostige skeppsredaren och konstsammlaren Werner Lundqvist, som varit en så verksam och storstilad mecenat mot Göteborgs museum.

Fra Angelico och Albrecht Dürer voro Kruses egentliga lärare i naivitet, men det torde vara en av de svåraste egenskaper att skaffa sig. Kruses nästan asketiskt färgade idealism var säkerligen av äkta slag. Med sina kanske ej i allt lika Franciskus enkla konstnärsvänner sökte han i ett broderskap, som något minde om de engelska preraphaeliternas, efter ödmjukhet, glädde sig åt enkelhet och åt dyrbar prakt och ägnade sig åt en religion, där skönhetskult och stilla fromhet blandade sig med vördnadsfull glädje över vackra guld- och silversaker samt ädla viner. Och då *Ole Kruse* i Böödalens krönika Anno Domini MDCCCCV skriver:

164. MARIA I ROSENGÅRD — EN HYMN TILL KÄRLEKEN.
Målning av Ole Kruse 1905—23. Hos konstnären.

»Solen er Blomsternes og Fuglenes, Dyrenes och Menneskernes bedste Ven», så finnes det ingen anledning att säga emot, såvida den inte skiner för starkt. Hela sin dekorativa barnafromhet har Ole Kruse samlat i sin stora år 1909 avslutade målning »Livets träd», där varje litet djur, varje liten vit eller violett prick har sin djupa symboliska betydelse. »Højt over alle Bjerger, ud over alle Lande, strækker Livets Træ sine Grene. Og se, i Træets Krone staar Templet, Rosen og den gyldne Lilje, Alfaders høje Rune» o. s. v. Men även den helt profane känner, att här finns både vilja och skönhet, och det ligger ej mindre av dessa egenskaper i de teckningar Kruse gjort, även om de icke äro så överrika av symboliskt djupsinne.

En triumfator inom fantasien var *Ivar Arosenius*, född i Göteborg 1878, död nyårsdagen 1909. Hans fader var kapten i Väg- och vattenbyggnadskåren. Den lille Ivar, som led av blödarsjukan, vilken slutligen ändade hans liv, levde i sagornas värld. Han är fullt självständig, ehuru han rönt påverkan, väl mest från den egendomlige mystikern, den nyssnämnde dansken Ole Kruse. Efter studier hos Carl Wilhelmson var han lärjunge vid Konstakademien i Stockholm och slutligen elev hos Richard Bergh. Han fortsatte sina studier i Paris men kom hem 1905 och gav då under de sista fyra år han hade kvar att leva sitt mesta och bästa. Han gifte sig, vistades först på Åby nära Norrköping och sedan vid Älvängens station vid Göta älv nära Göteborg.

Arosenius hade på grund av sin sjukdom dödstanke över sig och blev blott trettio år gammal. Men som hos Watteau och hos Bellman var hans melankoli en sorg i rosenrött. Liksom Bellman ger han utan någon falsk försköning åt sina fyllbulvar och slinkor humorns och poesiens skimmer, och liksom sagorna — t. ex. Stor-Klas och Lill-Klas — på visst sätt stå bortom gott och ont, så ge Arosenius' bilder något av oskuld åt de stupfulla karlarna och de lösaktiga kvinnorna, som vackla och ragla fram bland blommor och gula fjärilar. Åt den tavla, som kallas »Rus», 1906, förargas man icke, d. v. s. om man icke är alltför snusförnuftig och utan sinne för poesi, och man skrattar icke elakt utan vänligt åt den lycklige lille knöl, som på bilden »På gästgivaregården» låter nubbar och köttbullar glida ner genom en tacksam strupe. Det gravlika allvaret hos de mindre lyckligt lottade, som arbeta med ölfaskor allena, är underbart riktigt träffat med sitt nationella svenska drag. Det är väl ej uteslutet, att den magra, ibland bitande elake, melankoliske och slutne ynglingen, vilken, som hans biograf Axel L. Romdahl säger, i sällskap »blott halvt var med», tänker på sig själv, då han ritar den grymme hundturk, som med vild matlust slukar den lilla vita sovande flickkroppen med ögonen. Det är världens härligaste munsbit.

Arosenius brukade säga: »En fågel i skogen är bättre än tio i handen.» Kanske menade han: Den vinbutelj, det runda kvinno-

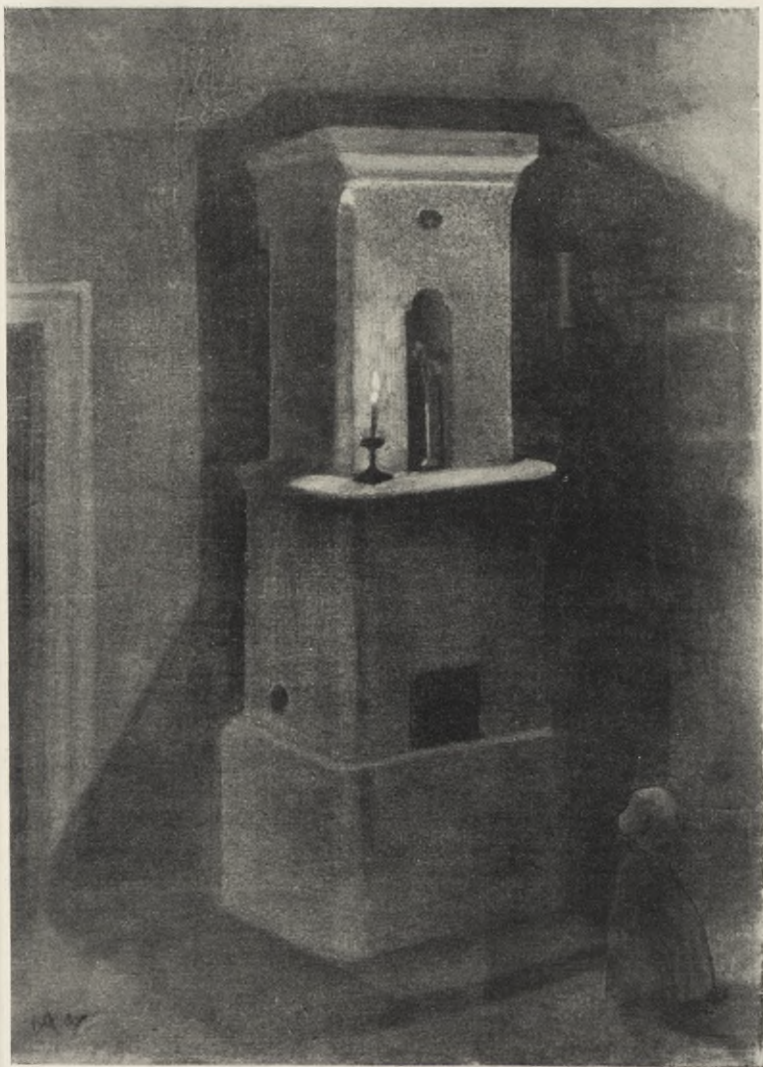

165. PÅ GÄSTGIVAREGÅRDEN, ÅBY.

Akvarell av Ivar Arosenius 1906. Hos Förste Hovtandläkaren J. N. Sandblom, Stockholm.

bröst vi längta efter, den lyckostund, den soliga och saliga sommarmorgon vi hoppas få vara med om, är härligare i vår fantasi, än då vi fått vad vi önska. I den klara, dyrbara droppen humor speglar sig världen rikare och skönare än den i verkligheten är, det visste Ivar Arosenius bättre än någon. Hans små fulla gubbar och knubbiga flickor se liksom han själv i högsta grad världen i ton. Färgerna, ofta rött och ultramarin, ge oss en känsla av dyrbarhet, som gamla miniatyurer glänsande på det vita pergamentet. De ha ofta något av det ädelstensgnistrande, som hör ihop med Tusen och en natt. Ofta skapar han en Orient, där röda huslängor från Vimmerby avbrytas av Bagdads minareter. Arosenius är den äkta konstnären, som låter det lilla bli stort, det oansenliga dyrbart och djupt, då hans pensel eller penna fått röra vid papperslappen.

166. FLICKAN MED LJUSET.
Målning av Ivar Arosenius 1907. Göteborgs museum.

167. IVAR AROSENIUS.

Efter fotografi i Åby av Nils Adler, konstnärens sväger, juni 1906.

Han älskade livet med allt vad detta ord innebär av mystik, av lockande lust. Han ser på det som den älskande ser, med vördnad och dock med längtan efter hänsynslöst tillägnande. I bilden av sin lilla flicka, vilken står och blickar så undrande mot ljuset, som lever i det stora mörkret, har han framkommit med sin egen bävande fråga.

Ivar Arosenius är en konstnär, som i humorns form och med linjer och färger samt en världsuppfattning, som är helt och hållet hans, har kunnat åt många ge mycket dyrbart.

* * *

Att Skåne, så olikt det övriga Sverige, skulle ha en hembygdskonst, är givet, och lika klart är det, att en viss provinsiell självöverskattning har lätt att växa fram i ett landskap, som i så många avseenden är landets främsta.

168. FLICKAN OCH TURKEN.

Akvarell av Ivar Arosenius 1908. Hos konstnärens dotter Eva B. E. Arosenius.

Av år 1925 levande svenska konstnärer är emellertid skåningen Gustaf Rydberg (del II, s. 405) en av de allra bästa. Bland skånska målare var den för tidigt avlidne *Anders Truls-*

169. MIN MOR.

Målning av Anders Trulsson 1911. Malmö museum.

son, född 1874 och son till en kusk på Tosterup, död 1911 i Cività d'Antino, både som skildrare av Skåne och skåningar en gedigen konstnär, som högt skattades av sin lärare Zahrtmann, vilken levde i den i danska konsthistorien så kända syditalienska staden, då Trulsson där avled. Den intensitet, Trulsson

nedlade både i sina landskap och i sina porträtt, kommer starkt fram i självporträttet. På skånsk bondkultur och vederhäftighet kommer man att tänka, då man ser det alltigenom äkta porträttet av modern. Trulsson har också målat konstnären och slottsherren Ernst Norlinds huvud med något både av faun och profet.

Per Gummeson, född 1858 i Borrby i Skåne, är en solid skildrare av de skånska gårdarna. Han målar de blommande kastanjerna utanför Skanörs rådhus och korsvirkesbyggnaderna eller »klinhusen», de av rödmålade bjälkar avdelade vita husväggarna eller längorna. Gummeson bor och verkar i det vackra Röstånga och hör i sin konst till de lugna skåningarna.

De gedigna egenskaper, som med skäl tillskrivas Skånes jord och dess folk, utmärka också *Fustus Lundegårds* konst. Han föddes 1860 i Västra Sallerup, Skåne, och dog 1924. En dansk hemkänsla har hans bild av en ung flickas rum, »En jungfrubur» (1909), och sommarens hela rikedom, höjd av kulturkänslan från det gamla vita slottet Ousbyholm, lever under de väldiga lövmassorna på trädet i förgrunden.

Bland de (1925) mera modernt lagda Skånemålarna, vilka i allmänhet äro skånskt välbalanserade, intager *Johan Johansson*, född i Lund 1879, främsta platsen. Hans landskap och stadsbilder äro mycket lätt modernistiskt färgade, och detta gäller även om det något karikaturla, men särdeles karaktärsfulla porträttet av Skånes ypperlige målare i dikt Anders Österling, som lärt uppsvenskarna att uppskatta den skånska sommarnatten över bokskogarna, där de finlemmade rådjuren med sina vackra ögon melankoliskt blicka mot tillvaron.

Ernst Norlind föddes 1877 i Vellinge i Skåne och har med stark lyrisk känsla skildrat den silvriga atmosfären över skånska myrar, där sagofågeln storken svävar rödbent elegant och mystisk över skånska landet, och han har nästan personligt avbildat de kråkor och råkor, som förmörka aftenhimlen, då de med smattrande och skrånande oväsen slå sig ned i lövskogen.

Husaren *K. O. J. Åkesson*, en arbetarson, född 1879 i Malmö, är en skicklig porträttmålare och har målat eleganta officerare och högättade damer, skildrade med skånsk honnör för dessa

170. OUSBYHOLMS SLOTTSGÅRD.

Målning av Justus Lundegård 1911. Hos Fru Käthe Lundegård, Vadmöllan.

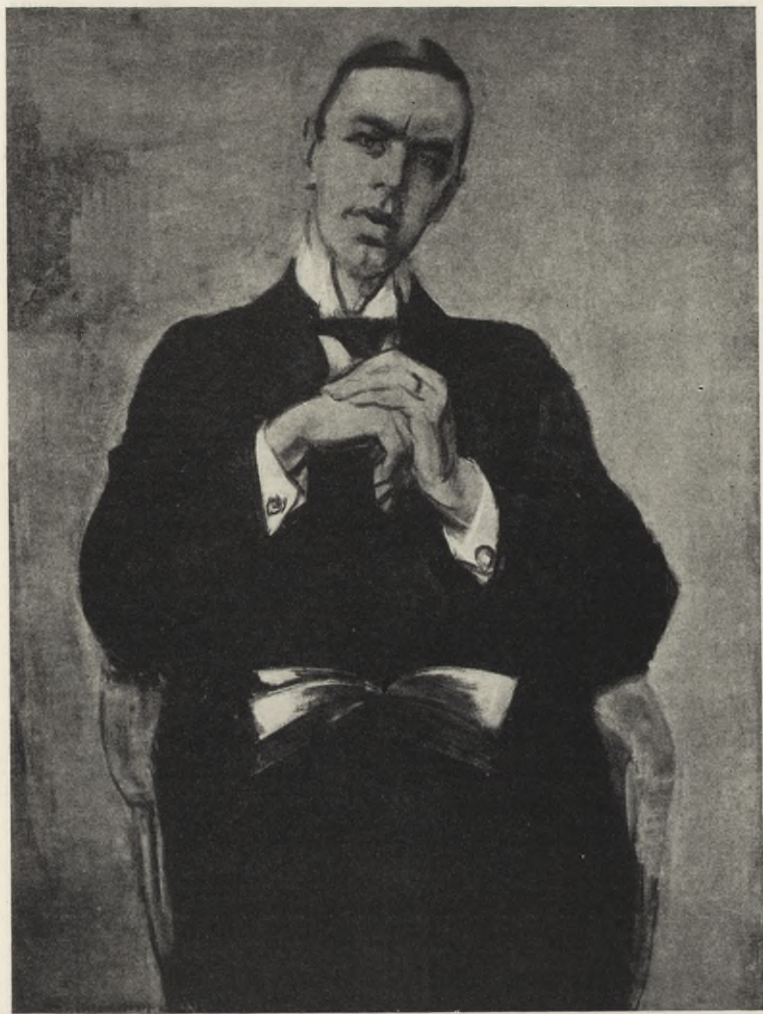
angenäma människotyper. Bland hans mest lyckade porträtt är det av den smärta, långa, aristokratiska fru Märta Odelberg, född Sjöcrona. Man får med ansiktets originella skönhet, och trots att hon, iklädd en blå sammetsklänning, är avbildad sittande, känner man något av det tafatta behag, som var en ytterligare förtjänst hos den tidigt bortgångna unga kvinnan.

* * *

Strävan efter monumentalitet och stora format har alltid funnits hos *Axel Törneman*, född i Persberg i Värmland 1880, död i Stockholm 1925. Han hör både i ålder och i teknik till dem, som stått mitt emellan Konstnärsförbundet och modernisterna.

År 1905 framträdde han med den stora, i de grellaste färger målade förträffliga och tidstypiska bilden »Nattkafé i Paris», som finnes i Thielska galleriet. På stora dukar har han ibland med målad färgmosaik avbildat sin ståtliga, vackra norskfödda maka. Åt sitt intresse för det dekorativa fick han ge uttryck i översta våningen i

171. ANDERS ÖSTERLING.

Målning av Johan Johansson 1919. Malmö museum.

Östermalms läroverk, där han under takbjälkarna på beställning av prins Eugen målade Tor i världsgryningen, kämpande med

172. VÅR.

Målning av Ernst Norlind 1910. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

väldiga jättekroppar. Mindre lyckad är takmålningen i en föreläsningssal i Tekniska högskolan i Stockholm, där nakna manliga och kvinnliga kroppar symbolisera negativa och positiva elektriska strömmar och där man förgäves väntar på en urladdning i de väl parallellt förbiglidande figurerna.

Lyckligt fyllde han uppgiften att i Andra kammarens sal i riksdagshuset med fresker måla lunetterna. Man ser en vårdkas flamma under hotfulla moln, man ser Torgny på tinget och Engelbrekt och hans män på mötet i Arboga. Högst har han nått i de på en gång svala, storformade och sköna freskomålningarna i blått, grönt och ljusrött, varmed han smyckat ett rum i Stockholms stadshus. Smärta vattennymfer och spänstiga tritoner glida i vattnet kring stränderna. Sjöhästar stegra sig i böljorna. Allt är en sinnebild av Stockholm som vattenstad. Man ser stadshuset under byggnad, hyllat av dessa sjöväsen,

173. FRU MÄRTA ODELBERG, F. SJÖCRONA.
Målning av J. Åkesson 1902. Hos Kapten Victor Odelberg, Gustavsberg.

och det hela är värdigt det hus, där stadens gudinna och stadsfullmäktige ha sin varelse.

174. STOCKHOLM SOM VATTENSTAD.

Detalj. Al secco-målning av Axel Törneman 1923. Stockholms stadshus.

Av konstnärsparet *John Österlund*, född i Stockholm 1875, och *Mathilda Wigert-Österlund*, född i Stockholm 1873, har den förre huvudsakligen gjort sig känd genom pittoreska målningar från Visby och restaureringar av medeltida kalkmålningar, den senare genom landskap av ovanligt fin diskret kolorism.

En konstnär, som ej hör till någon av de eljest i Sverige verkande riktningarna utan som snarast har ett engelskt tycke, ej minst då det gäller färgens sötma, är *David Wallin*, född 1876 i Östergötland. Glänsande vita kvinnokroppar med drömmande, ädelt bildade ansikten, skimra fram i grönskan på Wallins taylor. Han vill ge sommar, vitt solljus och rikedom men låta den kroppsliga yppigheten höjas av sjäfullhet. I porträttet av Georg von Rosen (1908) har han både i formen och i den grå färgtonen något förfinat. Men allra bäst har David Wallin lyckats i bilden av stadshusarkitektens maka, fru Karin Östberg (1910), dotter

175. MOR OCH BARN.

Målning av David Wallin 1916. Hos Förste Hovtandläkaren J. N. Sandblom, Stockholm.

till konstfrämjaren Ernest Thiel, åt vilkens sköna romarinneliknande anlete han givit en värdig tolkning (bild se nedan). 1923 målade han ett porträtt av den magnifika kulturpersonligheten Henrik Schück, där hos mannen den yttre och inre glansen fullt motsvara varandra.

Ehuru Wallin har intet av the Pre-Raphaelite Brotherhood-teknik, finns det dock hos honom något av obligat Burne Jones-melankoli, som verkar tröttande och enformig. Det ligger något ofriskt över många av Wallins tavlor. Det kan likväl icke nekas till att det finnes mycket tilltalande i Wallins självständiga konst-

176. RIDDARFJÄRDEN MED RIDDARHOLMEN OCH SÖDER.
Målning av Jurgen Wrangel 1910. Hos konstnären.

närskap. Koloriten kan ibland ha ett skimmer av guldglansen från högrenässansen.

Värmlänning som Törneman är också *Sigge Bergström*. Född 1880 nära Filipstad, har han målat sin hembygds mossiga gulgröna berg och små blåa sjöar. Bergström är även en gedigen porträttmålare med manligt kynne och har särskilt lyckligt skildrat både i olja och teckning Verner von Heidenstams imponerande diktarfurstegestalt. Bland hans målade porträtt under de senare åren märkes särskilt det av generaldirektör Buhre i sin blandning av officiell ämbetsmannastramhet och privat gott humör. Måhända ligger tyngdpunkten i Bergströms konstnärliga insats i de kärnfulla träsnitt han med utnyttjande av träsnittsteknikens bästa sidor utfört både i porträtt och landskap. Främst bland träsnittsporträtten står den alltigenom manliga bilden

177. RIDDARHOLMSKANALEN.

Målning av Akke Kumlien 1924. Hos konstnären.

av fadern, kraftkarlen och bruksidkaren (bild 209). För det nordiska konstutbytet har Sigge Bergström som Sveriges Allmänna Konstförenings intendent genom de under 1920-talet anordnade utställningarna av de största svenska, norska, danska och finska konstnärernas verk gjort en ovärderlig insats. Ehuru Sigge Bergström egentligen betraktar sig som målare, var han initiativtagare till det konstnärliga träsnittet och är den främste inom detta område i Sverige.

Ivar Kamke, född i Stockholm 1882, är en skicklig målare, som utfört eleganta porträtt och »flott» målade folklivsbilder från Holland. Kamke har gjort några goda etsningar, många med motiv från Orienten.

Jürgen Wrangel, född 1881 på Häckeberga slott nära Lund, har under långa och grundligt utnyttjade vistelser i Paris mer än nästan alla andra svenska konstnärer satt sig in i den franska impressionismens teknik och särskilt beundrat den Ma-

178. FRU ASTRID RUDEBECK, F. PLATEN.

Målning av David Tägtström 1924. Hos Hovmarskalken Nils Rudebeck, Stockholm.

netska penselföringen. Wrangels ämnessfär utgöres av landskap från Paristrakten, från södra Skåne och från Stockholm, så den återgivna »Riddarfjärden» med impressionistiskt solljus över vågorna. Han har i Carl Milles' hem på Herserud, Lidingön, i en loggia på gården målat blåa och lätt stiliserade, dekorativa italienska landskap.

Det utmärkande draget i Jurgen Wrangels konst är smak.

Den finnes i varje penseldrag, i varje torrnälsstreck på koppar-plåten. Stämningen i Skåneland har han skildrat på sina etsningar till Anders Österlings dikter. De bilda tillsammans något av det mest utsökta i bokform, som vi äga i Sverige.

Jurgen Wrangels Stockholmsbilder pryda en av salongerna på den stora svenska Atlantångaren Gripsholm.

Den på den konstnärliga typografiens område med stor framgång verkande *Akke Kumlien*, född i Stockholm 1884, son till den i del II, sid. 395, nämnde arkitekten Axel Kumlien, som byggt Järnkotoret i Stockholm, har utom sitt sanerande av bokomslag, rubriker och texttytor utfört en hel del utsökta små tavlor. Dessa målningar i grågulgröna och svarta toner äro oftast av idyllisk karaktär och tillkomna huvudsakligen ur koloristisk synpunkt. Stilleben, skärgårdsbilder, Parisgator äro ämnena. Beundran för Manets färgsmak och penselföring framlyser i de flesta, så ock i den här meddelade tavlan av Riddarholmskanalen. Denna hotade del av Stockholms skönhhet, den stilla flytande, blänkande vattenytan, har fått en konstnärlig tolkning av den diskrete och starkt kännande Stockholmsälskaren.

Genom sina undersökningar av färgernas hållbarhet och de tekniska förutsättningarna för måleriet har Kumlien som lärare vid Konstakademien gjort en insats av ööverskådlig betydelse.

David Tägtström föddes i Stora Tuna i Dalarne 1894. Han går ut från teckningen och är även en god, något av engelsmannen Seymour Haden påverkad etsare, vilket synes av hans lilla etsning av »Falun från järnvägsbron». Känsligast, och det vill ej säga litet, då det gäller Tägtström, är han i sina lätt färglagda teckningar. Men hur högt han kan nå i sin målning ser man av den här meddelade distingerade och själfulla bilden av fru Astrid Rudebeck, född Platen.

* * *

Redan före 1861, då bildhuggaren Molin genomdrev i Konstakademien, att kvinnorna också skulle få konstundervisning därstädes, fanns det målade damer i Sverige. Lo-
16—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

179. MODERSGLÄDJE.

Målning av Hildegard Thorell 1894. Nationalmuseum, Stockholm.

rens Pasch d. y:s syster Ulrika var en god konstnärinna, och detta gäller till en viss grad också om Maria Röhl och Amalia Lindegren (se del II, sid. 237, 238). Högre konstnärliga kvaliteter funnos hos Sophie Ribbing och särskilt hos Amanda Sidvall (se

180. INTERIÖR FRÅN REINHOLD OCH ANNA NORSTEDTS HEM.

Målning av Anna Munthe-Norstedt-Siberg 1912. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

del II, sid. 415, 417). I landskapsmålningen är *Charlotte Wahlström*, född i Svärta i Södermanland 1849, död 1924, kanske den

181. FRU EUGENIE KAHN.

Målning av Eva Bonnier 1897. Hos Herr Erik Kahn, Stockholm.

allra förnämsta i sina solitt utförda stämningsbilder från den svenska landsbygden. *Hildegard Thorell*, född i Kroppa i Värmland 1850, har utfört många goda porträtt. Särskilt har hon lyckats i den mustiga och koloristiska tavlan, kallad »Modersglädje», i Nationalmuseum. Det är hustrun till den i del II, sid. 414, nämnde Skånemålaren Jakob Kulle, skildrad i mörkblå klänning med sitt barn vid bröstet. Motsättningen mellan vitheten hos barmen, halsen och ansiktet och det kastanjebrunröda håret är målad så, att denna tavla blivit fru Thorells mästerstycke.

En betydande, ja, den mest betydande stillebensmålarinna vi haft och även en förträfflig konstnärinna, då det gäller interiörmålning, är *Anna Munthe-Norstedt-Siberg*, född i Döderhult i Småland 1854. Hon gifte sig 1875 med konstnären Reinhold Norstedt.

182. HÄNGBJÖRKEN.

Målning av Ester Almqvist 1900. Privat ägo.

Den naivitet gentemot naturen, som är en så viktig sida hos de *riktiga* konstnärerna, äger Anna Norstedt i hög grad. Hon glädder sig på ett innerligt och ödmjukt sätt åt en narciss eller ett par mörkröda hallon på ett kålblad eller en gammal silvergräddskål på ett kaffebord. Hur förtjusande i sin omedvetenhet är ej den lilla flickan, som övar sig på pianot i Hakarps prästgård (Göteborgs museum), full av barnslighet och plikt känsla. Anna Norstedt är bland de få, som kunna måla hemmets luft. På den här återgivna bilden, ett stycke vägg i konstnärsparet Norstedts hem, Tunnelgatan 25 i Stockholm, ser man hur även de döda tingen leva, ej bara glansdagarna på speglar och ramar, utan

även föremålen ha liksom sitt eget liv. Varje litet konstverk på väggen är älskat. Reinhold Norstedt brukade säga: »Har man en van Goyen, behöver man aldrig vara ledsen.»

På en stol ligger en trekantig hatt, och en värja står bredvid. Med rörande naiv vördnad betraktade konstnärinnan dessa delar av den året förut avlidne makens akademiuniform, full av känsla för de historiska och traditionella värdena.

I vördnadskänsla och iver att ge sitt allra bästa kunde ej en Tizian gått längre, då det gällde uppgiften att avkonterfeja hans höga Kejsersliga majestät av det heliga Romerska riket, än Anna Norstedt tog uppgiften att avbilda uppnäsan på den lilla foxterriern Liss, men båda konstnärerna lyckades också bra.

Mina Carlson-Bredberg, född i Stockholm 1857, studerade i Paris och hade på världsutställningen 1889 ett käckt, livfullt målat självporträtt. Hon har sedan framträtt med en rad porträtt, som fått beröm, särskilt från expressionistiskt vänsterhåll, ehuru de i formgivning och färg eljest ha föga gemensamt med denna riktning.

Målarinnan *Eva Bonnier*, född i Stockholm 1859, död i Köpenhamn 1909, har varit en så frikostig konstmecenat — hon tillhörde den i svensk kultur och konst betydelsefulla och verksamma bokförläggarfamiljen — att man ofta glömt hennes egen goda konst. Hon har, utom att ge upphovet till Richard Berghs ypperliga porträtt av henne (bild 78), själv år 1886 gjort ett porträtt av sin person, så åttioårig i dräkt och teknik som det gärna kan vara (bild se nedan). Eva Bonnier hörde med liv och själ till Konstnärsförbundsgruppen. Bland hennes porträtt märkas ett av den i svenska konsthistorien så ofta förekommande konstälskaren, statsgeologen Hjalmar Lundbohm och även ett, som särskilt kan framhållas, av Oscar Levertin, där den store melankolikern lustigt är träffad i ett ögonblick av gott lynne, då han, som hans vänner väl minnas, kunde skratta med en alldeles särskild intensitet. Lika smakfullt målad som vänligt och starkt karakteriserad är bilden av gamla fru Eugenie Kahn (1891), framställarinnan av de berömda saltgurkorna, kompositrisen till Gurkvalsen. Den gamla välvilliga judiska frun är framställd då hon i någon familj spelar en Waldteufel-vals för ungdomen. Imponerande auktoritet, icke bara

183. BÅT VID LOFOTEN.

Målning av Anna Boberg-Scholander 1924. Hos Överstelöjtnant C. A. Nyström, Stockholm.

personens utan även konstverkets, finnes i Eva Bonniers porträtt av husföreståndarinnan hos Albert Bonnier Mussa Bank (1890). Den målarkultur, som var ett privilegium för de unga svenska målarna under 1880-talet, lyser från de Eva Bonnierska målningarna

Märta Tynell, född i Gävle 1865, har särskilt i sina målningar från Riddarfjärden visat en poetisk och koloristisk uppfattning av personlig art. Hennes opalfärgade, huvudsakligen i gult skiftande målning av Mariahissens hus, bildande en komplex med det ovanför liggande huset med tornet — tavlan finnes i Hôtel Royal, Stockholm — hör till de goda av vår tids Stockholmsbilder.

Solid och frisk i sin konst är *Ester Almqvist*, född i Bromma vid Stockholm 1869. Hon har i sin målning »Höstplöjning» (1911, Göteborgs museum) fått in de mustiga bruna och gula höstfärgerna, och i sin mäktiga jättebjörk, som i enslig storhet avtecknar sig mot djupblå luft och gul sand, gjort ett trädporträtt, som torde vara enastående i svensk konst. Ester Almqvist står i allra första ledet bland de målade damerna.

184. EN SMÅLANDSTORPARES MIDDAGSRÄST.
Teckning av Albert Engström i Strix 1902.

Anna Boberg, född i Stockholm 1864, dotter till den i del II ofta omnämnde professor F. W. Scholander, Konstakademiens sekreterare, är mångsidigt begåvad som sin fader. Hon har ej minst i Italien skaffat sig ett berömt namn för sina bilder från Lofotens ögrupp, där hon med karskhet uthärdat svåra strapatser, under det hon målat de hisnande snöhöljda branterna och de fornåldrigt formade fiskarbåtarna med deras typ av vikingaskepp. Fru Boberg är gift med arkitekten Ferdinand Boberg.

Agnes Wieslander, född 1873 i Tockarp, Hjärnarps socken,

185. EN KARL X GUSTAVS-TYP FRÅN VÅR TID TRÄFFAR EN FLICKA PÅ LANDSVÄGEN.
Teckning av Albert Engström 1922 i tidningen Julkvällen.

Skåne, har skildrat sin skånska hembygds vida utsikter över den bebyggda slätten och givit det storartade i detta landskap, som förstås så innerligt av sina invånare — så Ola Hansson —, och som egendomligt nog varit så länge oförstått av den stora allmänheten i rikets övriga delar, där den nordisk-romantiska uppfattningen av fjällandets större poetiska, ja, etiska värden ännu lever kvar efter 1840-, 50- och 60-talens artistiska och litterära påverkan.

I Skåne och i det övriga Sverige har *Tora Holmström*, född 1880 i Tottarp nära Lund, genom sina något kärva men också kraftiga figurmålningar väckt intresse. Hon är elev till Wilhelmson och förekommer på dennes tavla »Målarinnor» från 1902, i Thielska galleriet, en bild från lärotiden i Göteborg (bild 129).

* * *

Albert Engström, född 1869 på gården Bäckfall i Lönneberga i Småland, intager som person, som tecknare och som

författare under hela detta århundrade en betydande plats i svenskt liv. Hans konst och hans författarskap ha återgivit svensk natur och svenskt folklynne kanske bättre än någon annan. Det luktar i hans *œuvre* brännvin och matsnus men också tjära, björklöv, skvattram och både skogs- och havsluft. Hans berättelser och hans teckningar ge de svenska bönderna, de svenska sjömännen och de svenska busarna, så att man känner sig hemma. Inga fel äro bortljugna, inga förtjänster ditljugna. Konstnärens skarpblick har trängt till botten av vissa sidor av svenskt väsende, och hans penna har i bild och ord sagt mycket viktigt och djupt om vårt lands och vårt folks egenart. Albert Engström är utpräglad manlig utom däri, att kvinnan nästan alldeles saknas, åtminstone i sina ädlare och skönare former, i hela hans tecknade värld. Men det är av ålder ett också av Schück framhållet äkta svenskt drag att i litteraturen föredraga grovt skämt med käringar framför galant gyckel med vackra flickor. Under sin lustiga teckning av Ellen Key skämtar Engström vänligt med den för erotik så intresserade författarinnan i ett briljant distikon, där de något ironiska orden

Tack, att du väckte till liv kärlekens halvglömda konst

förekomma.

Mildare känslor och erotiken närliggande finnas hos det dråpliga paret Karl X Gustav och bondflickan. Synnerligen välfödd och välvillig, stannar den av pilsner och gott humör svällande typen på landsvägen i form av en livsbejakande jägare. Den enkla flickan, fylld av förstående skrattlust, verkar avgjort svensk jämförd med sin Pfalz-Zweibrückenmoitié. Bilden är hämtad ur en serie »Vad de skulle passa till», som av Engström ritades 1922 för jultidningen Julkvällen, och där de svenska regenterna förekomma i nutidsdräkt.

Efter ett par års studier i Uppsala kom Engström 1892 till Göteborg, där han i Valand under Carl Larsson fick sin konstnärliga utbildning. Så blev han Konstnärsförbundare och arbetade som tecknare två år i Söndagsnisse för att sedan som redaktör, tecknande och skrivande, verka i Strix från 1897, då denna tidning

186. REDAKTÖR ENGSTRÖM MED BOCKFOTEN.
Självporträtt av Albert Engström 1925.

tillkom. Slutligen kanske trodde han sig vara som redaktör det högsta uttrycket för jordisk och himmelsk höghet och använde sig först på skämt, sedan måhända någon gång på allvar i sitt gudomliga redaktörsmajestät av binde- och lösenyckeln i en kritik över allt och alla, som han ansåg förbjuden för andra men som sitt eget

187. DUBBELSORG.

Teckning av Anders Forsberg i Strix 1904.

uteslutande privilegium. Å andra sidan utbildade han sin typ till en humoristisk djävul, i vilkens bakom hornbrillorna framblickande ögon en något tillkämpad stränghet och förstående humor sammansmälte. Säkert har han, trots sin egenskap av dubbelakademiker, ej så litet av diabolism i sitt yttre — han tecknar sig själv med bockfot —, och troligt är, att han som defensor spiritus och advocatus diaboli verkar ganska förfärande för vissa aktningvärda delar av vårt folk, då han, som Stangenberg säger,

»med bestickande dialektik
oss skänker hembränneriets etik».

Albert Engström är en utpräglad personlighet med kärlek för det karakteristiska, särskilt det karakteristiskt svenska. Han har »skrivit opp», som allmogen ibland säger, tusentals svenskar. Han hör till de fullt originella männen, och han kommer att i sekler genom sin geniala snabbskrift och dess förkortningar i sina teckningar berätta om svensk ilska, svensk kraft och svenskt gott lynne.

188. MORMOR OCH DOTTERDOTTER.
Teckning av Knut Stangenberg i Kasper 1925.

Skämtteckningskonsten hade i Sverige en blomstringstid under början av 1900-talet. Frånsett den allt överskyggande storheten i svenske skämttecknaren Albert Engström, finnas också stjärnor av olika storlek och glans. Få områden inom konsten återge så som skämtbilderna de intimaste tidsdragen och nyanterna hos det nationella. De småborgerliga löjligheterna från 1900-talets första decennier leva i Anders Forsbergs teckningar. *Anders Forsberg* föddes i Karlstad 1871 och var lärare i frihandsteckning vid Tekniska skolan i Stockholm. Den melanholiske skämtaren dog för egen hand 1914. Varje klass har

189. HUNDVENDETTA.

Blyertsteckning 1921 i Knut Stangenbergs Skämtdikter.

sin komik och ger sin färg åt det groteska, som ligger i dess sorts självförhåvelse. Bondens grötmyndighet, de »klassmedvetna» arbetarnas högfärdiga självbelåtenhet, småborgarnas snusförnuf-tiga förträfflighet, konstnärernas föraktfulla nedblickande på brackan och slutligen naivitas majestatis hos den allra högsta personen, som vi nu (1926) här i Sverige i nära två decennier fått vara utan men som väl alltid kommer igen någon gång. Från den svenska lägre medelklassens hem har Anders Forsberg tecknat (bild 187). Det är dubbelsorg hos fru Ryggqvist. Maken och knähunden King ha samtidigt gått ur tiden. »Du tycks, kära Sofi», säger hennes väninna, »sörja King mer än din man.» — »Ja, salig Ryggqvist får jag ju träffa i ett annat liv, men King får jag

190. SVENSK MILITÄR.

Teckning av Hilding Nyman i Strix 1923. Hos författaren.

aldrig se mera.» Det är något verkligt rörande i denna äkta sorg och denna visshet om den transcendentala världen, som kommer fram under de stora callabladen vid det lilla med vit duk försedda kaffebordet med dess småbröd.

Den hypokondriska gyckelmakaren *Oscar Andersson*, född i Stockholm 1877, död för egen hand 1906, var kanske ännu mer framstående i uppslagen »Mannen som gör vad som faller

honom in» än i sina ibland rätt lösa teckningar, i vilka han dock kan nå högt i konstnärlig kraft.

Överste *Magnus Adlercreutz*, född i Stockholm 1868, död 1923, tecknade under signaturen P:son karikatyrporträtt av militärer, diplomater och hovmän, ett galleri av betydelse för det börjande 1900-talets inre historia och där bildernas karakteristik är lika dråplig som deras komik.

Knut Stangenberg, född 1871 i Vassunda, Uppland, gick i Konstnärsförbundets skola och var sedan medarbetare i Söndagsnisse, så i Strix och slutligen i tidningarna Puck, Kurre och Kasper. Framstående, ja, enastående i sin komiska »lindansarvers», där han med studentikos och suverän nonchalans behandlar både litet och stort, är han som tecknare, särskilt då han använder blyerts, ofta en mästare. Mustigt och lustigt skildrar han familjelivets komik, och fylld av naturkänsla, en jägare av Dianas nåde, tecknar han hundar och harar med samma intresse som de rara gummorna och näpna backfischarna. Text och bild stå på samma höjd i en 1925 utförd färglagd teckning i den eljest ur konstnärlig och litterär synpunkt under de sista femtiosju åren (1926) — tidningen grundades 1869 — oftast mindervärdiga Kasper. Mormor säger: »Kära Anna, du är alldeles för gammal att leka med pojkar.» — »Vet, mormor, ju äldre jag blir, ju roligare är det att leka med dem.» Och de båda kvinnorna förstå varandra, trots ålderskillnaden, det ser man tydligt på deras minner (bild 188). — Knut Stangenbergs teckningar och verser äro guldgruvor av äkta personlig humor och visa något, som stora humorister ha, nämligen en personlig filosofi, en världsåskådning, som är hans egen och som påminner om den, som kan finnas hos en mycket kvick, mycket kunnig, mycket livspigg gammal student. Stangenberg är en stilla, försynt person och har det lugn, som ofta brukar vila över sådana som trivas särskilt bra i skogen.

Bland tecknarna märkes även *Hilding Nyman*, född i Göteborg 1870. Han var elev i Konstnärsförbundets skola. Nyman har koncentrerat sig på skämtteckning och utfört konstnärligt redliga och konstnärligt renliga teckningar i Strix.

191. GET OCH KILLING.

Målning av Ernst Küsel 1924. Hos konstnären.

Det är en präktig fördelning av svart och vitt i Nymans här meddelade teckning ur militärlivet med skildringen från den militära folkhögskolan (bild 190). Löjtnanten säger till sina beväringsspojkar: »Om Sverige skall kunna existera, så behöver vi modiga män. Kan 77 säga mig en historiskt modig man.» — 77: »58 Karlsson.» — »Jaså, vad gjorde han?» — 77: »Han slog en löjtnant på käften.» — Med ovanlig friskhet och påtaglighet skildrar Nyman soliga sommardagar i Stockholms skärgård, då vattnet plaskar så blankt och trevligt kring den gamla bryggan, som har så stora stämmingsvärden, och han målar den ljumma augustikvällen, när allt är så stilla vid stranden. Badhuset verkar nästan spöklikt; ett ensamt ljus lyser i den med badhuset sammanbyggda tvättstugan.

I samma lilla konstnärskoloni vid Saltsjö-Duvnäs, där Ny-
17—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

man och Stangenberg bo, lever också *Ernst Küsel*, född i Nacka 1873. Han torde vara världens bästa bock-, get- och killingtecknare. Även hans gäss och höns, men kanske ändå mera hans ankor, vilkas vita, fettglänsande fjädrar han givit en delikat skönhet, som kommer en att tänka på de stora holländska fjäderfämålarna från 1600-talet, göra honom till en betydande, icke tillräckligt uppskattad konstnär på detta område.

Till samma grupp hör *Enoch Ringnér*, född i Askersund 1870. Han har mest målat dalfolk på tavlor, som t. o. m. Zorn uppskattade. Högst når han i sina små landskap, vilka äga en friskhet och en svensk lokalton av förvånande stark både nationell och konstnärlig verkan.

Erik Lange, född 1876 i Grängesberg i Dalarne, har tecknat i skämttidningar men också gjort dekorativa silhuettaktiga figurer med utmärkt dekorativ färgsättning.

Lust för starka färger, en viss frodighet och en i svensk konst icke så vanlig sensualism finnas hos *Torsten Schonberg*, född i Stockholm 1882. Han har gjort goda målningar men lyckats kanske bäst i etsningar, såsom »Leda med svanen», affischer och karikatyrer. Schonberg har varit vår bäste affischtecknare under senare år. Rent mästertliga äro hans av Konstakademien 1905 inköpta chargerade porträtt av de akademiska professorerna. Det är ett i sanning vidsynt och prisvärt uttryck av obegränsad hyllning åt konsten, då akademiska lärare av eleven inköpa de förlöjligade porträtt denne gjort av dem själva. Dessa bilder höra till det allra bästa inom den under 1900-talets början så rika svenska skämtteckningen. Georg von Rosens spanska grandeza träffar Schonberg lika säkert som baron Gustaf Cederströms militäriska rätlinighet i det yttre, i det inre är han en sympatisk frilans av Don Quijote-typ, och likaså medaljgravören professor Adolf Lindbergs runda och humoristiska gestikulation (bild 265), då han bland kamraterna eller på Idun med de lustigaste handrörelser stryker under sina historier (1905, i Konstakademien, Stockholm).

John Bauer föddes i Jönköping 1882 och dog vid Per Brahes förläsnings i Vättern utanför Omberg hösten 1918. Bauer är också

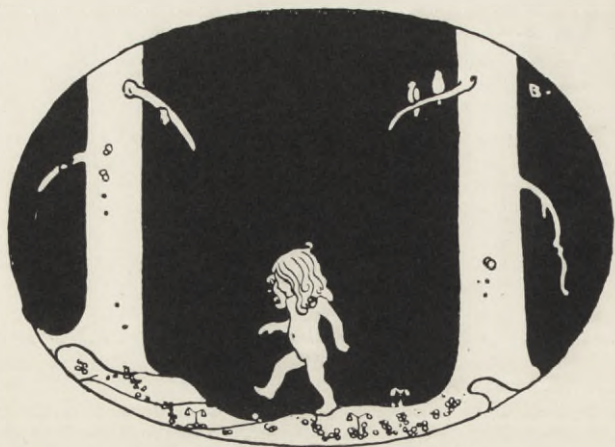

192. GEORG VON ROSEN.

Teckning av Torsten Schonberg 1905. Konstakademiens lärarrum, Stockholm.

sagotecknare men har ett utpräglat sinne för elegans i linjen, vilket gör, att hans små sagoflickor, som trippa i skogen, hur nakna de än må vara, ibland förefalla, som om de förirrat sig från någon större herrgårds eller villas barnkammare. Men in i en svensk sagoskog, med mystik och riktiga troll, kan

193. OSKULDENS VANDRING.

Teckning av John Bauer 1912 i Bland Tomtar och Troll.

han föra oss. Den är full av skönhet och den ljushåriga, av sundhet svällande nordiska kvinnotyp, som Bauer målat som Fröja för en flickskola i Karlskrona 1917, kan nog vara farlig och lockande även för fullvuxna. Detsamma gäller om hans underbart riktiga litografi av en huldra, vilken för oss civiliserade människor, om också inte för bönder, torde vara ovanligt porträttlik. I figuren Humpe har han i skulptur och teckning skapat en liten nordisk Puck.

Under 1890-talet hade den konstnärliga affischen en blomstring i Paris. På dessa pappersytor med sina färglickar, på vilka allt möjligt utskreks, kunde, tyckte man, färgen och linjerna behandlas av verkliga konstnärer i stället för av klåpare, så att de finge konstens pregnans och

194. HUMPE.

Teckning av John Bauer 1912 i Bland Tomtar och Troll.

kunde liva upp plank och vita husväggar.

Jules Chéret, Steinlen, Forain,

Toulouse-Lautrec

voro de förnämsta franska affischkonstnärerna och överträffade vida vad som

gjordes i de andra länderna. Här i Sve-

195. OSKULDENS VANDRING.

Teckning av John Bauer 1912 i Bland Tomtar och Troll.

rige infördes idén med konstnärliga affischer av den, som skriver detta, år 1895. Både Ragnar Östberg och Carl Westman voro intresserade för saken och gjorde själva lyckade affischer. Allra främst som svensk affischkonstnär stod under 1890-talet Nils Kreuger, vilkens dråpliga »Karl X Gustav drickande Stora bryggeriets öl» måhända är den bästa svenska affisch från den tiden.

Användningen av konstnärliga affischer slog ej tillräckligt igenom vare sig här eller i det övriga Europa. Några goda konst-

196. AFFISCH FÖR OLYMPISKA SPELEN I STOCKHOLM 1912.
Utförd av Olle Hjortzberg.

197. AFFISCH FÖR STORA BRYGGERIET I STOCKHOLM.
Utförd av Nils Kreuger 1895.

198. KAKETSOK, MED TILLNAMNET PINARSOK, KÄMPAR MED NARVALEN.
GRÖNLÄNSK MYT.

Teckning i färg av Ossian Elgström 1916.

närer, Olle Hjortzberg, Torsten Schonberg och Isaac Grünewald, ha under 1910- och 1920-talen gjort färgstarka och lyckade dylika. En mängd teckningar, etsningar och affischer ha utförts av *Eigil Schwab*, född i Stockholm 1882.

Nordens nordligaste folk, lappar och grönländare, ha tecknats av skåningen Elgström. *Ossian Elgström* föddes 1883 i Strövelstorp, Skåne. Han har studerat både för Zahrtmann och Christian Krohg, men han står ensam i bästa mening i sina bilder från Lappland och Grönland, som ge en känslan av att vara målade

199. VISION.

Etsning av Gerhard Henning 1915. Nationalmuseum, Stockholm.

av en lapp eller grönländare, vilken, konstnärligt oberoende av främmande inflytande, skapat en egen konststil för dessa isiga trakter. Man tänker på de gamla hällristningarna från bronsåldern. År 1914 börjar han med sina bilder från de borealiska folken. Fantasien flammar vilt, ibland rått, men sällan utan stora estetiska värden, både i färg, komposition och stämning. Elgström har funnit sin egen stil, om man också, men ej då det gäller tekniken, kommer att tänka på en Gauguins exotism och intresse för det primitiva. På den 1912 utförda dörren med järnbeslag — den minner om den till Rogslösa kyrka ledande, del I, sid. 11 — har han avbildat birkarlarna och björnjakten med svart utklippt järnplåt, spikad på trädörren. Dörren finnes i Nationalmuseum. I det stora verket »Människor och andar», 1921,

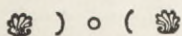
200. TECKNING TILL TITELBLADET AV OVIDIUS' ARS AMATORIA.
Av Yngve Berg 1925.

tecknar han Manguaraks besök på månen och andra eskimåmyter, än burliska, än hemska men gripande på sitt vis.

Gerhard Henning (se sid. 332), egentligen skulptör, har i några miniatyrartade delikata etsningar fått in en exotisk sensualism och en raffinerad konstnärlighet.

Den kanske vackraste svenska bok, där satsyta och illustrationer bilda en enhet, är den Bellmansupplaga, som 1917 utkom på Albert Bonniers Förlag med teckningar och litografier av *Yngve Berg*, född i Stockholm 1887. Han har en smak och en skicklighet i sin teckning, en förmåga att ge den ögonblickliga rörelsen och dessutom en stilkänsla, som ställer honom alldeles för sig bland alla svenska tecknare omkring 1925. Hans kanske något Sergelpåverkade pennteckningar till Bellman äro mer än litografierna värda det sällsynta lovordet, att de ge åskådaren ett plus, ej ett minus, vilket är det vanliga då ett poetiskt snilleverk skall illustreras. Det finnes i Yngve Bergs pennteckningar och

Se stjernorna de blänka,
Och nattens kulna dimmor stå;
Jag orkar ej mer tänka,
Ej se, än mindre gå;
Gubbar min sann,
På hvarann
Måste man
Nu förlikas som man kan.

Jag dimper öfver ända,
Min hjertans Supe-bror, jag ber,
Din skål min vän, kan hånda
Vi aldrig råkas mer;
Nu ha vi fått
Mycket godt,
Mycket vått,
Som vårt hjerta efterstått.

201. SIDA UR FREDMANS SÅNGER.
Teckning av Yngve Berg 1917.

202. AXEL RINGVALL.

Teckning av Einar Nerman 1910.

litografier till Bellman utom stil en välgörande sinnlighet och friskhet samt den rätta tidstonen och humorn, ej minst på den här meddelade bilden av Bacchi slagne hjälte, som bortbäres av skänkjungfrurna, med motivet hämtat från:

203. SCEN UR BOCCACCIO'S DECAMERONE.

Teckning av Bertil Lybeck 1922.

Peronella döljer, då hennes man plötsligt kommer hem, sin älskare i ett vinkar. Detta har mannen sålt; men hon föregiver då, att hon själv redan slutit köp därom med en annan, som just är därinne för att se efter om det är helt. Denne kommer då ut, låter mannen skrapa det och hämtar det sedan till sitt hus.

Kom, sköna källarflickor,
i hurtigt språng,
i tripp och trav,
slå upp båd' sprund och svickor
och låt mig suppa brav.

Nyklassiskt svala trots sin verkningsfulla motsättning mellan de välformade manliga och kvinnliga kropparna äro Bergs sällsynt lyckade lavrartade teckningar till Ovidius' »Ars amatoria», värdiga den antika lärodikt, som har mest av 1700-talet och som i snart 2,000 år tack vare sitt ämne varit aktuell.

Einar Nerman är född i Norrköping 1888. Den ofantligt produktive konstnären, som illustrerat Bellman och Selma Lagerlöf och dekorerat väggarna i Restaurant Kastenhof i Stockholm samt utgivit en mängd ypperliga karikatyralbum, var lärjunge till Matisse och Carl Wilhelmson. Han har hittat sin egen eleganta

204. QUARTIER LATIN.

Etsning av Bertil Lybeck 1919 i Grafisk konsts publikation.

linje och kan med samma stilfullhet återge raffinerade parisiskor eller engelskor och t. ex. den andligt och kroppsligt frodige operettskådespelaren och komikern Axel Ringvall, den odödliga tunnbindarmästaren Lambertuccio i »Boccaccio» samt den levnads-lustige naive svenske vivören Gondremarck i Offenbachs »Pariserliv». Ringvalls mäktiga kroppshydda är omskriven med en kon-tur, som gör honom till det väldigast tänkbara salongslejon.

Elegansens banalitet är Nermans Karybdis. Av smaklöshetens Scylla kommer han icke att uppslukas. Nerman bor i London, där han högt skattas för sina knivskarpa och raffinerade teckningar av skådespelerskor, med starka motsättningar mellan svarta och vita ytor.

Sällsynt kraft ock smak utmärka de teckningar, med vilka *Bertil Lybeck*, född vid Göteborg 1887, prytt Boccaccios »Decamerone». Dessa med ovanlig konstnärlighet nedkastade krokier ha något av romantikens våldsamhet. Ur de svarta streckskurarna

205. LANDSKRONA GAMLA FÄSTNING.

Målning av Emil Johansson-Thor 1923. Nationalmuseum, Stockholm.

lysa fram odygdiga florentinska flickansikten eller andra välformade kroppsdelar, ibland tjocka, lystna munkar. De minna, dessa Lybecks teckningar, något om Gustave Doré, något om Scholanders teckningskonst, men de äro dock fullt personliga uttryck för Lybecks egen sprudlande fantasi. Bertil Lybeck är Parissvensk. Hur lustigt och förtjusande har han ej i sin etsning »Quartier Latin» tecknat det intellektuella och konstnärliga bohemväsendet. Han och hon flytta. De äga bara det nödvändigaste; han bär på madrassen, som dekorativt bullar upp sig, hon trippar efter med pippi i bur. Konstnären förstår dem. En gång sade Lybeck, då han en vårdag besåg en kubistutställning: »Det är tråkigt med kubism om våren.» Man förstår rätt bra vad han ville säga.

En av de allra främsta svenska litografiska konstnärerna anses av de mest kräsna grafikkännare vara *Emil Johansson-Thor*, född i Landskrona 1889. Som målare är Johansson-Thor väl snarast intimist och har en om 1500-talets nederländska konstnärer minnande enkel rättframhet vid återgivande av landskapet. Dock är han inte naivistiskt arkaiserande. Han har avbildat på litografier och målningar både sin födelsestad Landskrona och Hälsing-

206. VIVAN PÅ CAFÉ AFTONSTJÄRNAN.

Etsning av Axel Fridell 1919 till festskriften för Hjalmar Söderberg, »Vängåvan».

borg, och hans skildringar av vederhäftiga skånska bondgårdar ge en känsla av äkthet både vad inträngandet i hembygdens landskap beträffar och i det konstnärliga återgivandet av detsamma.

Gustaf Magnusson, född i Stockholm 1890, har i sina skickliga tornålsetsningar avbildat både herrar — stadshusnämnden —

207. STORTORGET EN VINTERNATT.
Tornålsetsning av Gustaf Isander 1919.

och damer, de senare dock mest med för dem fördelaktiga frodiga baksidor (bild 210). Även i Magnussons tavlor finnes en viss humor, så i självporträttet med den lille självsäkre sonen samt i Magnussons både vackra och lustiga målning av en välfödd »Leda med svanen».

Axel Fridell föddes 1894 i Falun. Han är en utmärkt etsare både av figurer och landskap. Oftast använder han sig av tornålsmetoden. Här meddelas hans särdeles skickligt utförda karakteristiska bild av uppasserskan Vivan i Hjalmar Söderbergs lilla pjäs »Café Aftonstjärnan». Konstnären har i henne fått in något naivt sinnligt av nästan rörande verkan. Fridells etsningar från Stockholms ström och Vasabron ha både fasthet och lätthet, d. v. s. just det, som en etsning bör ha.

Gustaf Isander föddes 1863 i Stockholm. Han var länge
18—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

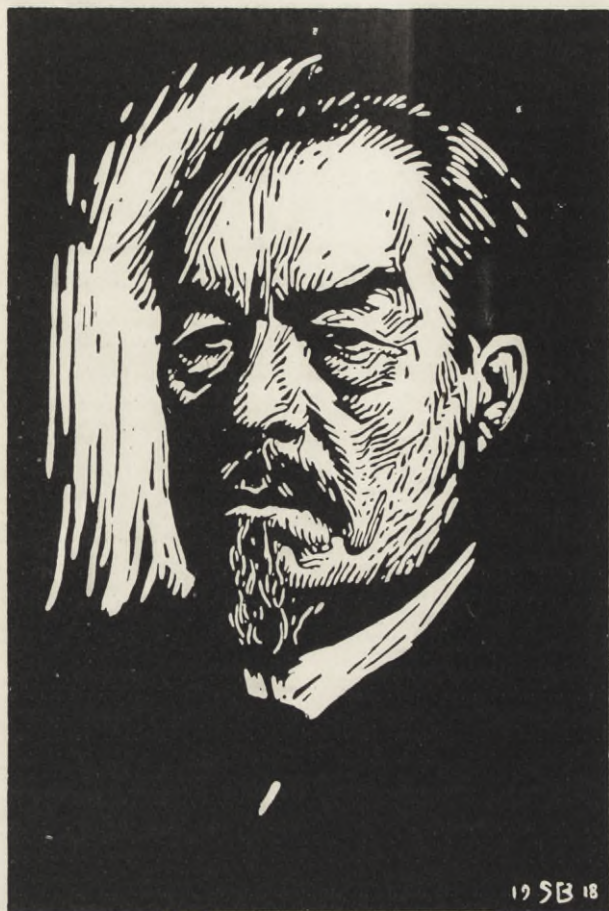

208. NEJLIKOR.

Träsnitt av Siri Magnus-Lagercrantz, utfört 1908.

uppassare på Kahns Bierstube och hade fyllt femtio år, då han alldeles okänd och självlärd lyckades vinna konstkännarnas intresse för sina med torrnaal och oerhört tålmod utförda bilder från sin födelsestad. Han har skildrat Stortorget i Stockholm en sommar dag och samma torg en vinternatt. Han har avbildat Finska kyrkan vid Slottsbacken samt Stockholms slott (1925) och gjort ett fåtal plåtar av liksom »rentvagna» stadsbilder, Gauffins träffande uttryck. Man kan knappast tänka sig ett mera utröttligt inträngande i ämnet än det Isander kommer med i sina etsningar. I kampen med de oerhörda svårigheterna har han utbildat en personlig stil och låter oss i sina klara och precisa teckningar av husfasader och gatuperspektiv, där varenda gaten är särskilt utformad, ana andliga hemligheter i tillvaron.

209. BRUKSÄGAREN CARL BERGSTRÖM.
Träsnitt av Sigge Bergström 1918.

Också i Sverige har intresset för det konstnärliga träsnittet gjort sig gällande under 1900-talet. 1915 utkom en visbok, utstyrd med bilder och ornament skurna i träsnitt, utgiven av Föreningen Originalträsnitt. Det heter där i förordet:

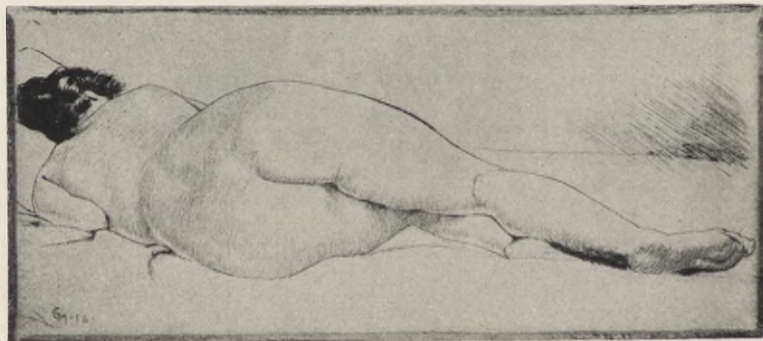
Vår strävan med boken är här att dig lära
att träsnittet åter bör komma till ära,
att ädlare prydnad en bok ej kan få,
det, ärade läsare, bör du förstå.

— — — — —

Med tillbörlig vördnad härmed vi dig hälsa!
Vi Sahlström och Bergström och Sundström och Elsa
Björkman, Siri Magnus, Carl O. Petersen
och Strååt och desslikes herr Artur Sahlén.

Anna Sahlström, född 1876, *Sigge Bergström* (sid. 238),
Harriet Sundström, född i Stockholm 1872 — träsnitt av djur,
särskilt hundar —, *Elsa Björkman Goldschmidt*, född 1888, *Siri
Magnus-Lagercrantz*, född i Göteborg 1875, *Carl O. Petersen*,
född i Malmö 1880 — karaktärsfulla djurbilder —, *Hjalmar
Strååt*, född i Norrköping 1885, *Artur Sahlén*, född i Säm,
Västergötland, 1882 — Stockholmsskildrare i träsnitt —, *Gerda
Nordling*, född å Gustavslund invid Hälsingborg 1875.

August Brunius' vackra bok »Det moderna handträsnittet»,
utgiven 1917 på Handpresstryckeriets Förlag, Råsunda, där det
dekorativa originalträsnittet, utvecklat i Paris av Auguste Lepère
och schweizaren Félix Valloton, i Tyskland av den i Prag födde
Emil Orlik och i England främst av William Nicholson, får visa
sina bästa svenska representanter. Boken är tillägnad den för den
grafiska konsten så verksamme museimannen doktor John Kruse.

210. MODELLEN VILAR.

Etsning av Gustaf Magnusson 1916. Plåten tillhör Föreningen för Grafisk konst.

211. KRONPRINSESSAN LOVISA AV DANMARK.
Marmorhuvud av Ingel Fallstedt 1886. Nationalmuseum, Stockholm.

Under 1700-talet liksom under 1800-talet var Frankrike det land, där de främsta skulptörerna verkade. Houdon, den store, kanske den störste av alla porträttskulptörer, levde långt in på 1800-talet, Rude, Barye och Carpeaux hade sin hela, Rodin sin väsentligaste verksamhet under detta århundrade. Knappast torde dock någon svensk bildhuggare rönt inflytande från dessa nu som 1800-talets största skulptörer ansedda konstnärer, om man undantager de intryck, Milles fick av Rodin under århundradets allra sista år.

Vid 1870-talets slut och 1880-talets början, då de svenska konstnärer, som sedan skulle bli opponenter, studerade i Paris, var det de franska skulptörer, som sedan blevo ansedda såsom de största i Norden genom den av Carl Jacobsen anordnade franska skulpturutställningen i Köpenhamn 1888, vilka påverkade våra svenska bildhuggare. Av dessa är det väl egentligen Chapu och Paul Dubois, vilkas rykte stått sig.

Påverkad av fransk och även av modern italiensk konst utförde *Ingel Fallstedt*, född i Stockholm 1848, en serie realistiska skulpturer. Ingel Fallstedt tog sitt liv 1899 i Köpenhamn. Hans huvuden hade en påtaglighet och en livfullhet, som då högt skattades.

Det ligger något tidstypiskt i Fallstedts bilder av de stora Göteborgsgrosshandlarna och särskilt i det smakfulla 1886 av honom modellerade huvudet av Karl XV:s dotter, den danska kronprinsessan, sedermera drottningen Lovisa, i sin åttiotalshatt med hakband.

Väl prosaisk och oskulptural är Fallstedts staty av John Ericsson i kavaj, uppsatt 1899 i Göteborg. Rodin har i sin staty av den argentinske statsmannen Sarmiento lyckats att få skulpturala värden fram ur den moderna herrdräkten; men det går lätt att misslyckas i bildhuggeri med våra rätt oplastiska plagg.

Den främste skulptören bland opponenter och den som ivrigast deltog i oppositionen mot Akademien var *Per Hasselberg*, som fick sina egentliga konstnärliga intryck av de franska 1870- och 1880-talsskulptörerna. Född 1850 i Hasselstad vid Ronneby av fattiga föräldrar, började Per Åkesson redan tidigt att skulptera och tog då efter sin födelseort namnet Hasselberg.

Efter korta studier vid Konstakademien i Stockholm kom han 1876 på ett 500-kronorsstipendium, som han fått från Kommerskollegium, till Paris. Så blev Hasselberg genom denna officiella penninghjälp liksom Milles tjugu år senare genom sitt 200-kronorsstipendium från Slöjdföreningen bestämd att ägna sig åt bildhuggarkonsten i Paris. Som tjugunioårig erhöll Hasselberg 1879 pris för ett förslag till gravmonument över Runeberg. Han kallade figuren »Inspirationens genius», och denna genius

212. GROSSHANDLAREN, KONSTFRÄMJAREN OCH HEDERSDOKTORN
PONTUS FÜRSTENBERG.

Försilvråd bronsstatyett av Per Hasselberg, 1880-talet. Göteborgs museum.

förefaller nog att ha haft mycket gemensamt med Chapus inspiration. Den blev emellertid icke utförd. Året därpå 1880, tillkom den sedan i marmor av Nationalmuseum, av Pontus Fürstenberg och av bryggaren Carl Jacobsen i Köpen-

PER HASSELBERG.

213. PRINS EUGEN.

Bronsbyst av Per Hasselberg 1889. Prins Eugens samling,
Valdemarsudde.

hamn samt av en anglosaxisk konstsamlare beställda »Snö-
klockan». Det har påpekats, att den till formen är en omdikt-
ning av Michelangelos resignerade slav, om också med ett helt

annat innehåll; å ena sidan kuvat trots, å den andra sidan den unga flickans uppvaknande till medvetenhet av livets allvar och lycka. På grund av namnet, Snöklockan eller Snödroppen, och den poetiska innebörden i detta har denna staty fått en popularitet, som vida övergår den, som nåddes av Hasselbergs konstnärligt högre stående verk. Till dessa kan dock knappast räknas den stående kvinnofiguren på fontänen i Brunnsparken i Göteborg. Arbetet, till vars uppresande Pontus Fürstenberg skänkte penningar, gav anledning till att Hasselberg personligen råkade den göteborgske mecenaten, framför vilkens hus vid Brunnsparken just den s. k. »Johanna i Brunnsparken» står. I detta hus, som just inreddes till att hysa de Fürstenbergska samlingarna, öppnades samma höst som opponentutställningen i Stockholm hölls, 1885, det Fürstenbergska galleriet. I den stora salen, som Carl Larsson just detta år målade (bild 36), står »Snöklockan» i mitten, och vid övergången mellan taket och väggarna utförde Hasselberg sex skulpturgrupper, kallade »Ångan», »Elektriciteten», »Magnetismen», »Dynamiten», »Fotografien» och »Telefonen». Om också känsliga och realistiska detaljer finnas i mängd hos dessa tolv figurer, stötes man dock av maskiner och apparater, sammanblandade med de skulpturala motiven, och dessa grupper göra väl knappast lika gott intryck på konstännarna ett halvt sekel efteråt som de andra Hasselbergska konstverken. Hasselberg var en flitig arbetare och höll på, att med arbete kunde man nå fulländning — »kunskapen» —, och tröttnade ej att upprepa, att konst kommer av kunna. Ja, nog behöves fliten alldeles särskilt för konstnären, men geniet blir dock det primära, och det hade den flitige Hasselberg.

Albert Edelfelt har framhållit, att poesien låg på botten i Hasselbergs spekulerande, i oändlighet resonerande och efter tidens läggning starkt materialistiskt filosoferande väsen.

En av Hasselbergs tidigaste och den kanske bästa av hans byster utförde han 1883 av sedermera opponentkamraten Ernst Josephson. Den är full av övermodig livsglädje av den mest sympatiska sort. En annan av dessa tidiga byster utförde han 1889 av konstnärskamraten och beundraren prins Eugen.

214. GRODAN.

Marmorskulptur av Per Hasselberg 1890. Göteborgs museum.

År 1885 hade Hasselberg fått höra av läkare, att han knappast kunde påräkna att få leva mer än ett drygt år. Han samlade sig då till den ädla och klart plastiska gruppen »Farfadern», som 1886 förekom på Konstnärslörbundets första utställning. Den gamle farfadern, med överkroppen blottad, slumrar med den

215. PER HASSELBERG LÄGGER UPP MODELLEN TILL NÄCKROSEN.
Teckning av Anders Zorn 1892. Hos Christian Eriksson, Stockholm.

sovande sonsonen i knät. Lyckligtvis fortsatte konstnären att leva ytterligare i åtta år. Efter Hasselbergs död restes »Farfadern» i brons i Humlegården 1895. Den bekostades av hans vänner, vilka visste, hur kär den tanken var för konstnären, att en skulptur *endast* på grund av sin skönhet skulle resas på en offentlig plats. Ett senkommet uttryck för det svenska pryderiet under 1800-talets mitt var, att sonsonens oskyldiga nakenhet väckte förargelse hos annars vetiga personer, ty eljest under det tidevarv, som här behandlas, har den svenska publiken av alla klasser och nästan av alla åskådningar varit alldeles fri från pjoskigt pryderi.

Egentligen låg ej utförandet av »statyer» för Hasselberg. Han gjorde visserligen några goda förslag till dylika, men lyckades i allmänhet bättre i sina porträttbyster. Bland dessa märkas den av Louis De Geer, av S. A. Hedlund, av Albert Bonnier och några ännu mera lyckade statyetter av de stora göteborgarna Viktor Rydberg, Olof Wijk och särskilt den lille tvärsäkre Pontus Fürstenberg, som han utförde i försilvrad brons.

Summan av sitt konstnärliga kunnande nedlade han i de två skulpturerna av unga kvinnor, som han kallade »Grodan» och »Näckrosen». Liksom hos Sergel ligger det hos Hasselberg ett starkt sinnligt drag. Det kommer fram i den livfulla och lustiga bilden av den unga modellen han modellerat i den osökta och behagfulla hopkrupna ställningen hon av sig själv intagit, en realistisk Vénus Accroupie.

Sitt bästa arbete, »Näckrosen», utförde han i Stockholm 1893, året före sin död. »Näckrosen» är den livs- och kvinnodyrkande bildhuggarens hyllning till kvinnokroppen. Som en stor vit utslagen blomma i en ställning lika omedveten och lika oemotståndlig som den mot solen, vindar och fjärlar öppnade blomkalken, slumrar den unga kvinnan.

Då Hasselberg 1894 avled i Stockholm, blott fyrtiofyra år gammal, gjorde den svenska skulpturen en oersättlig förlust. Hasselberg har kallat ett av sina arbeten, en ung gosse, som leker med fåglar, »Le Charme». Behaget med sin blandning av lekfullhet, av elegans, av smidighet är en osvensk egenskap, men den är mycket utmärkande för Per Hasselbergs konst.

216. ANDERS ZORN.
Teckning av Per Hasselberg 1892.

CHRISTIAN ERIKSSON.

217. TJUSNING.

Bronsvas av Christian Eriksson 1889. Nationalmuseum, Stockholm.

I Hasselbergs ateljé i Paris arbetade Christian Eriksson.
Han var åtta år yngre än »Snöklockans» skapare.

218. ANSIKTSMASK AV FINSKE SKULPTÖREN ROBERT STIGELL.
Utförd av Christian Eriksson omkr. 1890. Nationalmuseum, Stockholm.

Christian Eriksson föddes 1858 och var son till en möbelsnickare i Taserud nära Arvika. Som ornamentsbildhuggare började det unga konstnärsämnet, och det oupplösliga sammanhanget mellan god konst och gott hantverk, som fanns hos medeltidens och renässansens skulptörer, är också särskilt utmärkande för *Christian Eriksson*. Vid mitten av 1870-talet arbetade han hos en ornamentsnickare i Stockholm, och ännu icke tjugoårig, 1877, fortsatte han i Hamburg med sin konstindustriella verksamhet. År 1883 kom han till Paris för att lära sig modellera figur, och han väckte en viss uppmärksamhet genom en staty av en utmärglad yngling, mager som man ville ha det under ungrenässansen, kallad »Martyr» och visande mycken känslighet i formen. Egentligen slog han igenom på världsutställningen i Paris 1889 genom sin bronsvas »Tjusning», där på kärlets kant en flicka blåser flöjt för en liten lustig gosse, så att även ormar

219. LEK.

Marmorskulptur av Christian Eriksson 1903. Hos Fru Mimi Althainz, Stockholm.

CHRISTIAN ERIKSSON.

220. JAKT.

Bronsgrupp av Christian Eriksson. Rest i Slottshagen i Hälsingborg 1920.

och grodor tjusta vilja vara med, allt modellerat med en smak och en mjukhet, varav vi ej förut i Sverige sett många prov på det konstindustriella området, och här starkt tidsbetonat. Samma

19-253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

221. BALTZAR VON PLATEN.
Bronsstaty av Christian Eriksson. Rest i Motala 1922.

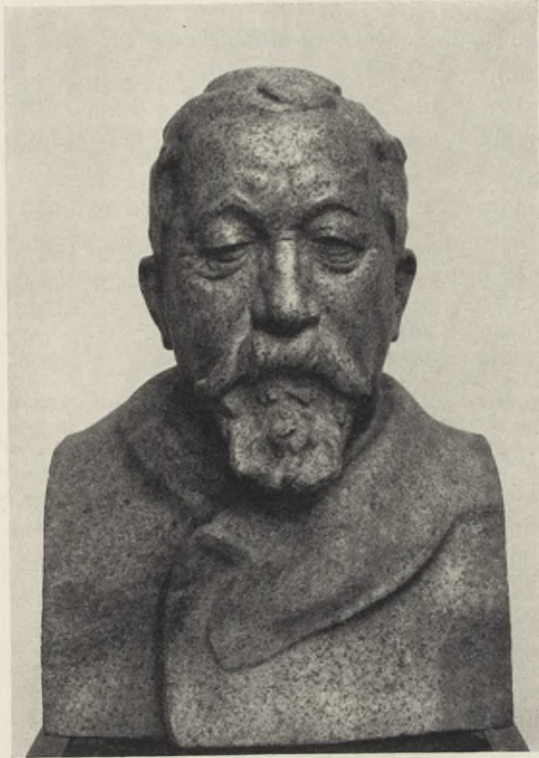

egenskaper finnas i den 1891 tillkomna, sedan 1894 i marmor utförda väldiga reliefen av Linné, avbildad i 1700-talets dräkt (i Nationalmuseum). Linné står och betraktar en blomma under ett träd, där en dryad eller Flora skymtar över dess krona. Det fanns hos Eriksson två sidor, känslan för den bondaktiga vederhäftigheten — värmlänningen — och för det graciösa — parisaren. Från Bretagne har han en bronsbyst och en bronsrelief av små bondflickor, den senare en liten rultig bondtös, som ser på en procession. Statyetten av den svenska bondkvinnan i schalet, som binder en kärve, har en vederhäftig strävhet. Behaget finnes i rikaste mått i det drivna silverfatet »Livet» med alla dess många figurer och kanske allra mest i bilderna av de små nakna flickorna »Lek», i marmor (bild 219), och »Dansa på tå», skuren i lön med en känslighet och en delikat form- och ytbehandling av högsta art.

Vid samma tid som den finske skulptören Stigell var sysselsatt med sin ståtliga och våldsamma jättegrupp »De skeppsbrutna», utförde Christian Eriksson omkr. 1890 i Paris hans faunartade och glädjestrålände anlete, sedan uthugget i ett marmorblock (bild 218).

Christian Erikssons vänskap för den mäktige och konstintresserade chefen för Luossavaara-Kirunavaara, doktor Hjalmar Lundbohm, vars karaktärsfulla huvud han huggit i granit, har givit anledning till en del skulpturer av lappar i trä och brons, där det etnografiska och det konstnärliga gått upp i varandra. »Dygderna» i förgylld brons i Kiruna kyrka höra till denna period, och den lilla bondflickan med nedslagna ögon är en lyckad bild av ödmjukheten.

Olika ha de två kvinnofigurerna, den utmärklade och den, som klämmer på sina fyllda bröst, blivit bedömda, vilka äro dörrfigurer till Livförsäkringsaktiebolaget Thules hus i Stockholm. Sinnebildligt återgivande livets fullhet och nöden, monumentalt och klart utförda, äro de goda prov på hur skulpturen kan inordnas i arkitekturen, och detta torde även gälla bilden av den nakna kvinnan över Sundsvallsbankens portal vid Fredsgatan i Stockholm. Hur skulpturen kan överträffa arkitekturen nästan för mycket ser man i medaljongerna av skånska folktyper, som förekomma, modellerade av Eriksson, på Skånebankens f. d. hus vid Fredsgatan.

222. HJALMAR LUNDBOHM.

Granitskulptur av Christian Eriksson 1924. Nationalmuseum, Stockholm.

Bland Christian Erikssons mest monumentala verk äro de livssprudlande relieferna på Dramatiska teaterns eljest ej vidare lyckade fasad. De utfördes 1908, och några år efteråt, 1912, uppsattes »Läsande man» och »Läsande kvinna», ett par väldiga statyer, avsedda till välbehöflig prydnad i Kungl. bibliotekets torftiga entré! På Kornhamnstorg i Stockholm restes den gjutna bronsbilden »Bågspännaren» med sin reliefprydda, höga granitpedestal. Det var 1916. Den hopkrupna fjortonhundredtalssvensken är den bästa tänkbara sinnebild för försvarsviljan och för den

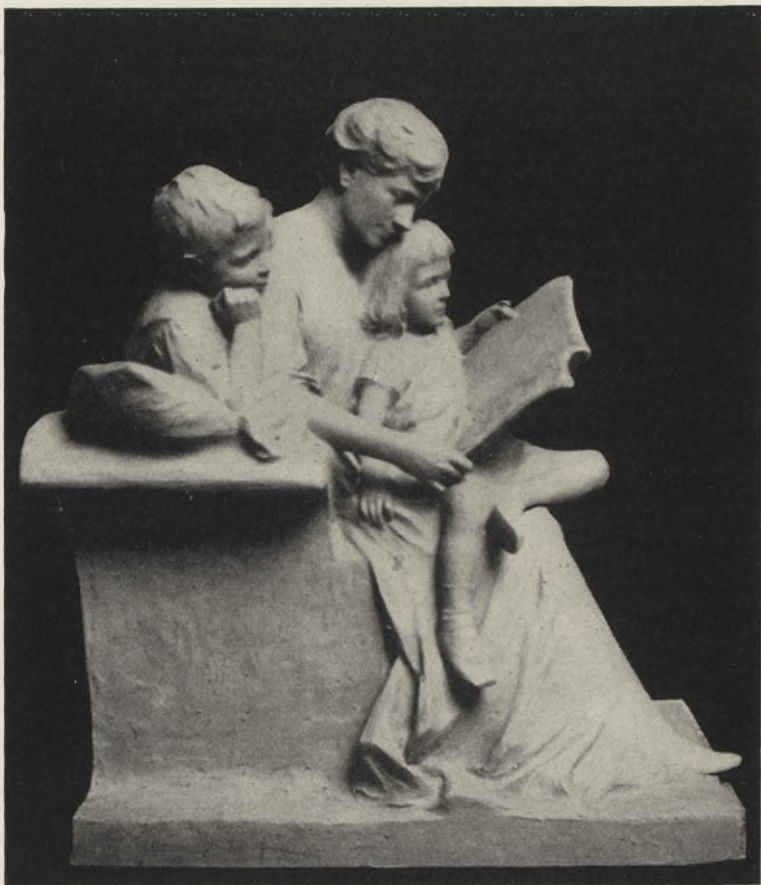

Engelbrektska resningens anda. Relieferna på den fyrkantiga fotställningen äro dock ännu mera dekorativa än bronsbilden. Detta ypperliga monument var avsett för Falun men ansågs icke tillräckligt gott för denna stad. Hälsingborg däremot är den av Sveriges städer, som utom huvudstaden har den värdefullaste utomhusskulpturen. Tack vare direktör Malte Sommelius är den vackra staden vid Öresund prydd med mycket god skulptur, och Christian Erikssons »Jakt» hör till det värdefullaste. Spänstighet och liv utmärka detta 1920 uppresta konstverk (bild 220). Christian Eriksson har under detta årtionde varit särskilt verksam och utfört S:t Görans och draken-gruppen på taket av Stockholms stadshus. Den kan dock svårligen mäta sig med den Notkeska gruppen i Stockholms Storkyrka.

Bland det förnämligaste, som tillkommit i vårt lands statykonst under sista tiden, är den 1922 i Motala avtäckta bilden av Baltzar von Platen (bild 221). Både tidstypiskt och plastiskt sluter sig redingoten kring den manliga gestalten, som är full av häftighet och vederhäftighet på en gång. Christian Erikssons Karl IX, uppsatt 1926 i Karlstad, har en både imponerande och elegant hållning.

Seghet och redbarhet i arbetet, men också mycken lätthet och behag i utförandet, är utmärkande för Christian Erikssons konst. Tillsammans med sina bröder i Arvika, Bröderna Eriksson, har han utfört skåp och hyllor, som åtminstone då de tillkommo ansågos av Europas mest kräsna även franska kännare vara typiska för det bästa av modernt konstsnickeri och som till skillnad från det mesta av samtida modern möbelkonst bibehållit sitt värde.

Till Konstnärsförbundarna hörde *Aron Jerndahl*, en bondson från Möklinta i Västmanland och född 1858. Denne bildhuggare har mest tagit sina ämnen från böndernas liv. Så den trötte bondgubben med spaden, som han kallar »Det lider mot skymning» och som i brons är uppsatt i en park i Köpenhamn, så också den lilla statyetten, en Stina Stursk-typ, som vredgad knyter till sin schalet. Hans skulptur är realistisk och hans manshuvud »Från livets karneval», i Nationalmuseum, vittnar om en stor förmåga av karakteristik.

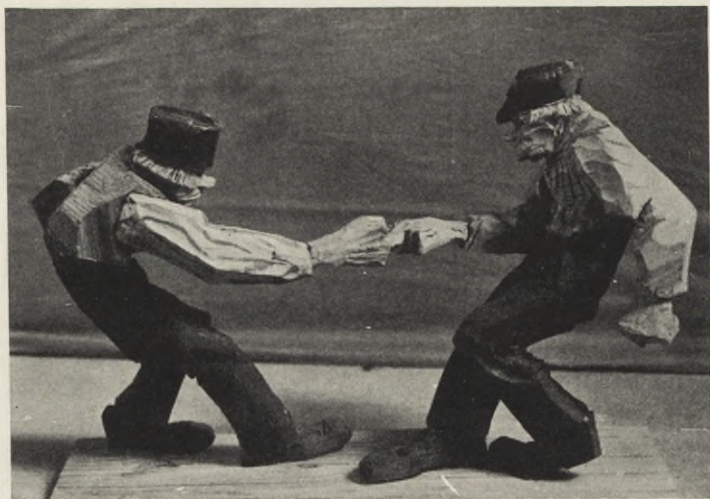

223. SAGOR.

Grupp i gips av Teodor Lundberg 1905. Hos Fru Ellen Lundberg-Nyblom.

Ett par år yngre än Hasselberg är *Teodor Lundberg*, född i Stockholm 1852, död i Rom 1926. Han studerade vid Konstakademien och under 1880-talets början i Paris för Falguière. Bland hans stora produktion märkes i första rummet hans *S:t Göran* från 1896, en skönt och ädelt formad naken yngling med stolt hållning och vacker manlighet, kanske med något slät yta. Den beställdes

224. FINGERKROK.

Trästatyetter av Axel Petersson omkring 1910.

av Lundbergs konstnärskamrat och mångårige vän prins Eugen. År 1897 tillkom »Vågen och stranden», en kvinna med en på en gång mjuk och lidelsefull rörelse, kyssande en ungdomlig mansgestalt. Gruppen är uppsatt i stora trappan i Kungl. slottet i Stockholm. Året därpå, 1898, restes mot korväggen till Stockholms Storkyrka Lundbergs »Mäster Olov». Konstnären har ovanligt bra lyckats få fram det tryggt manliga hos Olavus Petri.

Bilden av »Svea med en fallen karolin» har en ädel hållning och överträffar i konstnärligt hänseende vad som dylika officiella och nationella monument bruka ge. Den var avsedd för svensk-graven vid Poltava, men restes 1904 på Artillerigården i Stockholm. Det mest lyckade av Lundbergs verk är kanske den 1905 utförda gruppen av hans familj, kallad »Sagor», där barnen på ett lika naturligt som plastiskt sätt smyga sig till den sago-läsande modern, den begåvade författarinnan fru Ellen Lundberg-Nyblom, vilkens båda namn höra samman med svensk och dansk konst och litteratur. Det är att önska, att de ädla formerna skola bevaras i ett lika ädelt material.

225. GUSTAF F. STEFFEN.

Porträttrelief av Knut Åkerberg 1900. Hos Professor G. F. Steffen, Göteborg.

En, man kan väl säga genial skämtbildskonstnär i träskulptur var *Axel Petersson*, född 1868 i Döderhults socken i Småland och död i Oskarshamn 1925. Han kallades vanligen Döderhultaren och var en begåvad mångfrestare, som uttog patent på ett sätt att reproducera kartor och, skriver hans biograf Albin Ytterlund, bråkade med »perpetuum mobile och metoder att lura tyngdlagen».

På alla områden, också på skulpturens, var han autodidakt. Det var ej alltför fett att vara skulptör i Döderhult. Han berättar, hur en dag en småländsk läsarpatron hade beställt en

betande ko i träskulptur av honom. »Skall ej patron hämta sin ko», sade konstnären, då kon var färdig. — »Neej, jag har ångrat mig. Mitt samvete förbjuder mig att kasta bort så mycket pengar på sånt skräp, men vill ni ta en krona för kon, så må det vara hänt.» Döderhultaren parlamenterade sig dock till de tre kronorna, som utlovats, och den fromme mannen suckade förebrående: »Vi ha fått för intet, därför skola vi ock giva för intet.»

Överlägset och med verklig humor återger denne högt begåvade bondskulptör de »fattuge åtbörder och innocenta fysionomier», som Linné fann hos det enklare folket i vårt land. De småländska figurerna, svartmålade men med ansiktena i träets färg, ha något av den groteska skönhet man finner i den japanska konsten, men som under Döderhultarens fingrar fått något ursvenskt.

»Bröllop», »Beväringsmönstring» och »Begravning» heta några av de grupper han utfört. Axel Petersson från Döderhult har också lyckats på ett utmärkt sätt att ge rörelsen, det ser man av den här avbildade gruppen »Fingerkrok» (bild 224).

Anders Wissler, född i Linköping 1869, har gjort »Tors fiske» på den stora fontänen på Adolf Fredriks torg på Söder i Stockholm. Wissler är även en framstående keramiker.

En i sin hembygd högt skattad bildhuggare, mest känd för sina lovsånger över kvinnokroppen och dess olika ställningar och förhållanden, är den i Hököpinge, Skåne, 1868 födde *Axel Ebbe*. Han studerade skulptur i Köpenhamn för Stephan Sinding. »Atlas' dotter» (1892) bollar med fötterna med jordklotet och »Solrosen» (1893, Kungsparken, Malmö) sträcker med en spänstig, vackert funnen och återgiven åtbörd armarna mot solen.

Själfulla småhuvuden, modellerade med utsökt känslighet, ha utförts av *Johannes Collin*, född i Gödelöv i Skåne 1873.

Knut Åkerberg, född i Stockholm 1868, tillhörde Konstnärsförbundets skola i Stockholm 1892—1893 och diskuterade ej utan skärpa och stora konstkunskaper — han hade 1891 vistats i Paris och hade då före andra fått blicken öppnad för de vid denna tidpunkt modernaste riktningarna — med Gerle, Aguéli och andra. Åkerberg har sedan tillbragt nästan hela sitt liv i Florens och München.

226. UNGDOMLIGT SJÄLVPORTRÄTT.

Gipsrelief av Carl Milles, avsedd att polykromt glaseras för att brännas i den ugn han hade åren 1910—1913. Hos Fil. d:r Arvid Bäckström, Stockholm.

Han är solid både som karaktär och konstnär. Den här meddelade reliefen av den högt begåvade Gustaf F. Steffens, »Världsåldrarnas» författares, högburna och intressanta huvud med den dekorativt insatta fezens horisontala linje ger plastiskt den energiske och originelle kulturhistoriske vetenskapsmannens yttre och inre.

Utan sammanhang med Konstnärsförbundet men sammanknytande som detta, om också 20 år senare, vid fransk konst,

närmast Rodin, utvecklade sig Milles, Sveriges efter Sergel främste bildhuggare.

Carl Andersson, son till major Emil Andersson, föddes på faderns gård Örby i Lagga socken nära Uppsala 1875. Han och hans syskon antogo sedermera namnet Milles, genitivform av faderns smeknamn, Mille, Milles barn. Nedanstående uppgifter om konstnärens liv i skola och i Paris härröra sig från konstnären själv, som så minnes detta tidsavsnitt.

Hans barndom var ej lycklig. Fadern, en begåvad man, som älskade både konsten och naturen, gjorde stora ekonomiska förluster och såg med oro hur föga framfart den unge Carl hade i Jakobs läroverk i Stockholm. Bl. a. skolkade han en längre tid från skolan och tillbragte sin mesta tid i Stadsgården, förgäves sökande plats på en båt till utlandet. Man vågade och ville ej ta den sjuklige gossen till sjöman. Genom en dotter till Sergel med skådespelerskan Fredrika Löf, syster till den Eufrosyne Löf, åt vilken Karl XIII lät Masreliez utföra den utsökt dekorerade, ännu bevarade våningen vid Salviigränd i Stockholm, härstammar Milles från den svenska bildhuggarkonstens fader. Kanske kom något av den lust till avbildande i lera eller teckning, som gossen från tidiga barndomen visade, från denne. Och måhända har det okuvliga mod han visat i sitt liv och i sin konst något sammanhang med farfarsfaderns, fänriken Anders Anderssons, vilken 1789 vid Pardakoski med 12 man erövrade 4 kanoner av ryssarna. I 4:e klassen och således med ett rätt obetydligt litterärt bagage lämnade den kroppsligt svage, tafatte gossen Jakobs läroverk i Stockholm och kom i snickarelära samt besökte även Tekniska skolan. För konsten hyste han emellertid en hemlig beundran, och han har berättat, hur han följde efter bildhuggaren Börjeson ute på den snöiga gatan, avsiktligt trampande i dennes fotspår och uppsändande böner till Gud att en gång bli lika stor som denne konstnär.

Ett stipendium på 200 kronor tilldelades honom av Svenska slöjdföreningen, och därigenom räddades Milles åt konsten. Detta skedde på följande sätt. En vän till hans fader hade välvilligt erbjudit Milles en plats som gymnastiklärare i Santiago i Chile

227. STEN STURE OCH HANS MÄN.
Bronsgрупп av Carl Milles 1902—1925. Rest den 13 febr. 1925 på Kronäsen invid Uppsala.

samt lagt av en biljett åt ynglingen i Marseille. Nu möjliggjorde de 200 kronorna för honom att stanna något i Paris på vägen dit, och den tiden svälldes ut till fem år, och biljetten fick ligga. Målaren Per Ekström brukar tala om den »eklut» en konstnär har att gå igenom, och den luten var synnerligen skarp för Milles. Hos ornamentsbildhuggare arbetade han i trä och sten och började sedan på egen hand om nätterna göra figurer. En tid var han betjänt i en amerikansk klubb i Paris men slutade där, sedan han, påstår Milles själv, gett en av klubbmedlemmarna en örfil. Levnadsstandarden var låg. Han hade ofta blott 10 centimer om dagen att leva på men fick då överblivna brödbitar av en hygglig kafévärd samt stekte en liten fläskbit i ett chokladburkslock, uppsatt på en av konstnären sirligt formad stålträdsställning över petroleumköket.

Milles hade kommit till Paris 1897 och hade i olikhet med de flesta konstnärer ett stort intresse för konstsamlingarna. Han beundrade Puvis de Chavannes, men förstod, säger han själv, ej ännu Rodins 1898 utställda storformade, mäktigt levande Balzac. Så mycket mer beundrade han sedermera den store nyskaparen inom fransk skulptur.

Bland Milles' första saker var bilden av den sköne ynglingen Hylas, vilken av najaderna drogs ned i källan. Denna nu i Västerås' museum förvarade marmorfigur påminde kanske något om Hasselbergs konst. Milles utformade vid denna tid en hel del små impressionistiska skildringar i brons från det fattiga Paris och även i samma stil bilder från holländskt sjö- och bondfolk. Men kanske fanns det mest av rörelse och stil hos den lilla serpentin-dansös, han utförde för en konsthandlare och som denne med berömmande ogillande kallade »trop peu banale».

En dag inlämnade Milles på Salongen en kandelaber med reliefer från Dantes Helvete. Bärarna gycklade med konstverket, och förargad slog Milles sönder detta och lät bitarna ligga. Någon dag efteråt kommer till hans blygsamma bostad en herre. »Jag är Rodin, jag såg er sönderslagna gipskandelaber på Salongen. Det var en bra sak. Vill ni ej komma hem och hälsa på mig.» Den blyge svensken har berättat, att han stod i två timmar utanför bostaden, innan han vågade stiga på hos den store fransman-

228. JULIUS KRONBERG.

Bronsbyst av Carl Milles 1904. Göteborgs museum.

nen. Med svenska konstnärer var han sällan tillsammans. Han arbetade för sig själv, men för Christian Eriksson hyste han den största beundran, ehuru han ej vågade göra dennes bekantskap. Mycken välvilja rönt Milles hos svenske ministern i Paris Henrik Åkerman och dennes maka.

Det var genom en skiss till Sten Sture-monumentet Milles blev känd i Sverige.

År 1489 uppsattes Berndt Notkes S:t Görans-grupp i Stockholms Storkyrka på Sten Stures befallning, avsedd att vara ett nationalmonument över den svenska segern på Brunkeberg. I början av 1870-talet — 1874 — hade John Börjeson gjort en mycket lyckad skiss till Sten Sture under Brunkebergsslaget 1471. Sten Sture framställdes till häst med representanter av svenska folket stående omkring sockeln.

229. ERIK WETTERGREN.

Granithuvud av Carl Milles 1911. Hos konstnären.

Den under lång tid i Sverige bosatte norske affärsmannen H. R. Astrup skänkte Uppsala studentkår en porfyrykolonn som fotställning till en Sten Sture-bild, syftande på att Uppsala universitet under Sten Stures riksföreståndarskap grundades av ärkebiskop Jakob Ulfsson. En pristävlan om en Sture-bild på denna kolonn utlystes. Milles, som sedan med förkärlek använde kolonner som postament för sina bilder, gjorde *denna gång* en annan

fotställning och kunde av den anledningen ej bli förste pristagare. Hans skiss väckte vid prisutdelningen i Uppsala 1902 dock en sådan förtjusning — den stöddes bl. a. av Richard Bergh och Gustaf Cederström —, att då han nästa år kom med en ny skiss en insamling påbörjades av studenterna, och den frikostige konstfrämjaren herr Hjalmar Wijk från Göteborg gav en stor summa för att detta monument skulle resas på Tunåsen på Upplandsslätten nära Gamla Uppsala. Det var en både historiskt och vad värre är konstnärligt särskilt olämplig plats. Egentligen hade Sture-monumentet bort stå på den gamla valplatsen, d. v. s. Brunkebergstorg, som också genom form och storlek varit särskilt lämpligt. Men då monumentet ägdes av Uppsala studentkår, och ehuru Sten Sture haft föga eller intet att göra med att de kyrkliga auktoriteterna grundade ett universitet i Uppsala, så kunde det naturligtvis i alla fall stå i denna stad. Den som skriver detta hade i så fall helst sett monumentet rest på S:t Eriks torg. Att däremot ställa det i fria naturen, så att det trots sin storlek krymper ihop, att låta det stå i ensamhet, sällan skådat av människoögon, är ännu befängdare än att den trakt, där det skulle resas, hörde till den del av Sverige som höll med Danmark och stred mot Sturen. Efter slaget vände sig Herr Sten mot dessa bygder och näpste hårdhänt Upplandsbönderna för deras bristande svenskhet, låtande var tionde mista huvud och hals. Milles har emellertid under de mer än 20 år, som förflutit sedan första skissen gjordes, mer och mer utvecklat gruppens monumentalitet. Rastlöshet är ett av hans kännetecken. Få ha arbetat vidare med en sådan kraft som Milles. En viss likgiltighet hos konstnären för de arbeten han fått färdiga gör, att Sten Sture-monumentet höll på att aldrig få en varaktig stad. Det kunde lätt ha gått med det som med Börjesons Brunkebergsmontument, som hade blivit gammalmodigt, innan det hann bli uppsatt. Alla konstnärer ha en tid, då de äro gammalmodiga, och det är lyckligt om de då ha en fast plats, där deras konstverk, ifall de ha den rätta livskraften, kunna invänta den tid, då de ej äro gammalmodiga utan gamla goda konstverk.

I februari 1925 uppställdes på Kronåsen strax söder om

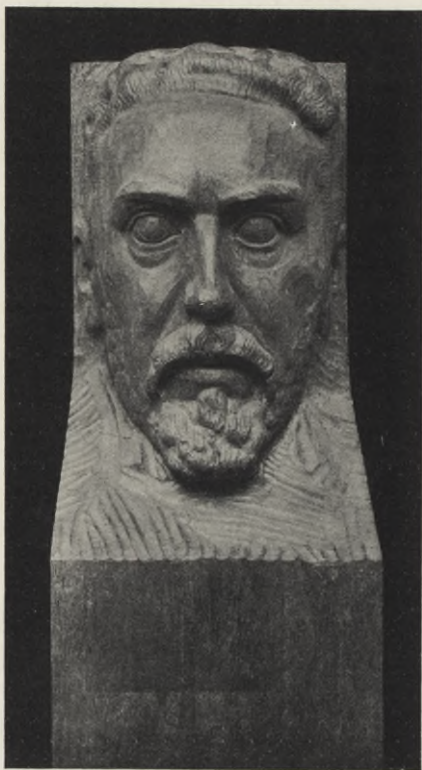
Uppsala på den högsta murade pelaren i Sverige det väldiga bronsmonumentet av Sten Sture och hans män. Det är sålunda tyvärr uppsatt i fria naturen, där konst icke passar och där en staty kan verka lika främmande som en rokokobyrå i en tallskog. Parken, som bär tydliga spår av människohand, kan med fördel prydas av skulpturverk, icke den oberörda naturen. Sten Sture-gruppen är satt så högt, att man blott delvis och med stora svårigheter kan se densamma.

Nära ett kvartsekel hade det tagit att få Milles' Sture-fråga löst. Han började med att förkasta den kolonn, som var pristävlns förutsättning, han slutade med en pelare, hög som ett femvåningshus.

Redan innan Milles var 30 år och ungefär samtidigt med den första skissen till Sturemonumentet utförde Milles en porträttbyst, 1904, i brons av en äldre konstnär, som visat honom mycken välvilja, Julius Kronberg. Det drag av nästan latinsk grandezza, som fanns hos Kronberg, kommer här tydligt till synes i den kanske mest pittoreska porträttskulptur vi äga i Sverige.

I livfullhet och karakteristik och även monumental uppfattning överträffar Milles som porträttbildhuggare alla svenska skulptörer.

20—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

230. OSCAR LEVERTIN.

Herm i trä, utförd av Carl Milles 1910. Nationalmuseum, Stockholm.

231. GUSTAV VASA.

Träskulptur av Carl Milles 1925. Nordiska museet, Stockholm.

Kanske kunna bland porträtthuvudena särskilt framhållas de av musikern Hugo Alfvén, museimannen Erik Wettergren och författaren Gustaf Stridsberg, alla i granit, Ferdinand Bobergs huvud i brons och i samma material det skrattande, originella hu-

vudet av fröken Janken Wiel-Hansen samt Oscar Levertins siare-anlete, fullt av smärta och storhet, på den i vårt Nationalmuseum förvarade hermen av svart ek. Härtill bör även läggas den vid Norrköpings museum uppsatta bilden av universitetskanslern Swartz, en krafttyp i granit, här avsedd att minna om hans frikostiga gåva till Norrköping, nämligen den byggnad, som innesluter både biblioteket och museet.

Bland de många porträttstatyerna, vilka som monument uppstälts, märkes den kolossala sittande bilden av den gamle Gustav Vasa i målad gips, under ett och ett halvt decennium pryddande Nordiska museets förhall och sedan ersatt med en ännu mera karaktärsfull, i trä skuren bild, framställande riksbyggaren i sin krafts dagar, bekostad av den mot svensk konst och kultur storartad frikostige hovjägmästaren Helge Ax:son Johnson.

I tidskostym har Milles återgivit skalden Franzén. Bronsfiguren, uppställd 1910 i Härnösands stadspark, böjer sig över en älsklig grupp i granit av två unga flickor, Selma och Fanny, skaldens tvenne sånggudinnor. Den stora gruppen är av konstnären utförd gratis. Man gottgjorde honom endast för självkostnaderna. Då järnvägsbroarna, enligt uppgift av Milles, voro för klena för att bära det tunga skulpturverket, transporterades Franzén-monumentet på en pråm, dragen av en bogserbåt. En svår storm höll på att sänka denna dyrbarhet för Norrland. Det är karakteristiskt, att även denna särdeles kostsamma flyttning — den gick till 3,000 kronor — måste betalas av konstnären.

Lugnare och mer stram och trots all realism monumental är den i Köping 1912 resta stoden av den store 1700-talskemisten Scheele. Genialt har konstnären framställt Scheele utan alla åthävor, stilla höjande retorten och blickande på den kemiska blandningen. Ställningens enkelhet med de parallella fötterna och personens flärdlösa uppgående i experimentet äro av förbluffande påtaglighet.

Ett bevis på hur likgiltig man vid den tiden ställde sig mot skaparen av ett monument är, att vid ett överflöd av tal, varmed alla tackades för Scheele-monumentets tillkomst, upphovsmannen själv bortglömdes. Slutligen, då de flesta gästerna avlägsnade sig, ägnade hans konstnärskamrat Richard Bergh också verkets bild-

232. DANSERSKOR.

Bronsgrupp av Carl Milles 1914. Avbildad då den stod hos Direktör Henke, Saltsjöbaden.

huggare ett välförtjänt tack. Från vänsterhåll såg man på Milles med en viss tveksamhet. Han hade ej tillhört Konstnärsförbundet och hade icke »genom dörren kommit in i fårahuset».

233. EUROPA OCH TJUREN VID HAVSSTRANDEN.

Skiss till mittfigur för fontänen i Halmstad. Grupp i brons av Carl Milles, utförd 1924.
Hos författaren.

I sina talrika djurgrupper, elefanter, björnar — vid ingången till Berzelii park i Stockholm — och de havsdjur, födda av naturen eller fantasien, som dyka, hala, tjocka och förfärande, upp ur havsdjupen, söker han en blandning av det groteska och monu-

234. NAJADEN.

Bronsskulptur av Carl Milles 1926. I dammen vid Milles' bostad på Herserud, Lidingön.

mentala. Man får i dem den förening av bullighet och kraft, som barocken älskade. Milles' fantasi är outtömlig i sin frodighet. I hans vackra hem, som prydes med en värld av figurer i trä, brons och sten och som blickar ut över Lilla Värtan från Li-

235. FOLKE FILBYTER RIDER ÖVER BÄCKEN.

Skiss i gips till mittelgrupp för Folkungabrunnen i Linköping. Av Carl Milles 1924.

236. DEN GAMLA ORMEN GLÄDER SIG ÅT ARBETETS
MÖDA OCH FÖRBANNELSE.

Relief från Lagens dörrhalva i Uppenbarelsekyrkan i Saltsjöbaden.
Av Carl Milles 1912.

dingöns höjder, lever han sedan 1909 — han är sedan 1905 gift med österrikiska konstnärinnan *Olga Granner*, född 1874 i Leibnitz, Österrike, en förträfflig porträttmålarinna. Han utökar varje år detta hem och dess terrasser, han anlägger dammar, där najader och tritoner dyka upp och där de sköna eller groteska kropparna glänsa av det sprutande vattnet, än med lystna och lockande former, än med löjeväckande och förfärande.

Som havet kastar upp på stranden snäckor och pärlor, och som ur dess dolda djup föddes både Afrodite och fjälliga vidunder, så uppstår i Milles' av former och känslor överflödande sinne en värld, som skönt och sinnebildligt ger oss, vad vi själva dunkelt ana av naturens vällust och smärta.

Hans produktion är så rik, hans skaparkraft är så sprudlande, att man ej här kan räkna upp ens alla hans stora saker.

Också på det religiösa området har han skapat konstverk av högt värde. Vid början av 1900-talet tillbringade Milles en tid i München, och då han hörde till dem, som gärna sågo på

237. LYCKORIKET I LIVSTRÄDET, VARS STAM
AVSÅGAS AV DEN ONDE.

Relief från Lagens dörrhalva i Uppenbarelsekyrkan i Saltsjöbaden.
Av Carl Milles 1912.

konst, både gammal och ny, fick han säkert där liksom i Paris starka intryck, vilka han omformade i sin personlighet. Från den gamla tyska romanska konsten härstamma alabasterrelieferna i Saltsjöbadens Uppenbarelsekyrka och kanske ännu mera de mäktiga bronsportarna till samma kyrka. Med gripande naivitet skildrar han på dessa dörrars reliefer med en intensitet, som icke ofta förekommit sedan konstens stora tider, hur människorna, strävsamt böjda mot jorden, arbeta i sitt anletes svett under det att den gamla ormen hånler, eller hur man i livsträdets grenar bygger sitt lyckorike, under det att den onde avsågar dess stam — på Lagens dörrhalva —, och slutligen på den dörrhalva, som behandlar Evangelium, bl. a. hur Paulus' mäktiga gestalt tågar genom rymden, »förgätande det som till rygga är och sträckande sig mot det som framman till är».

De högrelier på fasaden av Enskilda bankens hus i Stockholm, som Milles utfört i svart granit, skildra det ekonomiska livets utveckling från byteshandel till bankväsende och stå kanske högst i stilkänsla och karakteristik i hela hans produktion.

238. VÄRLDSHANDELN.
Granitgrupp av Carl Milles 1913 för Enskilda Banken i Stockholm.
Byggnaden färdig 1915.

239. SJÖGUDEN.

Pollare i röd granit, skulptur av Carl Milles 1913.
Hos konstnären.

Särskilt friska äro också hans danserskor, vare sig de förekomma i sten eller brons, i relief eller friskulptur. Deras mjukhet, trots de arkaiskt stilerade formerna, deras ädla rytm och friska sinnlighet uttrycka den blandning av monumental fasthet och varm livskänsla, som utmärker god konst och vilken just i rikaste mått finnes i Milles' arbeten, man får hoppas »mildrande sinnena hos det rätt trumpna och tafatta folk», hos vilket denne egenomlige och store konstnär uppstått.

Barockens glädje åt rinnande och sprutande vatten delas av Milles, och sjöjungfrur och tritoner, Europa och Susanna och

240. BISKOP JOHANNES RUDBECKIUS.
Bronsstaty av Carl Milles. Rest 1923 i Västerås.

andra med vatten förbundna personligheter ha med förkärlek formats av konstnären. Så »Solglitter», den vackra vanvettsögda sjöjungfrun, som susar över havsytan, så den livsbejakande tritonen, som blåser upp vatten ur snäckan och vars sammanhang med Berninis tritonfontän på Piazza Barberini i Rom Milles själv icke förnekar. Det lilla övermodiga sjöväsendet har av Milles placerats på en underbart ädelt formad svart stenvas. Ett exemplar finnes hos prins Eugen bland Valdemarsuddes blommor. Till sist märkes bland fontänfigurerna hans »Europa och tjuren» på fontänen i Halmstad (1926). Tjurens ryggböjning minner om antika Mitraofferreliefer, där tjuren vrider sig i smärta, men här med sin sköna börda kråmar han sig vällustigt och räcker förälskat ut tungan i pur förtjusning. Den bildar med Europas hand, arm och fladdrande mantel en verkningsfull linje. Med syftning på Apollo har Milles på en kolonn utanför Liljevalchs konsthall avbildat en bågskytt, stående på en örn (1916), och den »Springande häst», han under 1920-talet framställt i olika storlekar och som rusar genom rymden som ett mäktigt uttryck för spänstighet, snabbhet och kraft, är säkert en symbol för hans rika och våldsamma konstnärsvilja.

Kanske den mäktigaste av Milles' statyer av historiska personligheter är den av Johannes Rudbeckius, rest 1923 vid Västerås' domkyrkas tegelmurar. Den imponerande svenske kulturfrämjaren från 1600-talet står mäktigt, kraftig och svällande med sitt långa skägg. Den ena väldiga näven håller en liten svensk psalmbok. På den högra axeln sitter ett barn, en genius, om vilken Rudbeckius själv brukade tala, viskande honom bud från högre världar.

Man kan hos Milles tala om en sprudlande, nästan vulkanisk arbetslust. Ingen svensk bildhuggare har fått tillnärmelsevis så stora och så många uppgifter, om man också ej får glömma, att det ekonomiska resultatet, det som blir kvar sedan material, frakter och arbetslöner åt medhjälpare äro utbetalda, brukar vara oproportionerligt klen. Detta gäller de flesta skulptörer, men Milles med sin nästan egensinniga idealitet vidtager för honom själv oerhört dyrbara förändringar och förbättringar på sina konstverk. Allmänheten oroas av de ej sällan konstiga skisserna. Ibland förklarliga och naturliga, ibland över hövan enfaldiga invändningar

förekomma i pressen, och allmänheten undrar och ondgör sig. Så bli konstverken färdiga och sorlet förstummas. Ibland irriterar konstnären genom att, som fallet var med Engelbrektsstatyn, avsedd att sättas på en kolonn vid stadshuset, skissen ideligen ändras. Väl vore, om både konstnären och allmänheten försökte förstå varandra bättre. Ibland blir man förargad åt, att konstverket under decennier omarbetas, men slutet gott, allting gott; så »Industrimonumentet», bekostat av bokbindarmästaren J. A. W. Lindmanson, död 1909. År 1926 uppsattes det framför Tekniska högskolan i Stockholm (bild 441). Relieften på bronsskålen visar påverkan av mykenska guldkärl, amasoner och hundar jaga centaurer; på stenfoten små reliefer av hantverkare. Det hela väl dunkelt som symbol för industrien, men en av de skönaste monumentalbrunnar, som finnas.

I Strömparterren i Stockholm har Svenska Akademien 1926 låtit resa ett Tegnér-monument. På postamentet sitter Tegnér's huvud i medaljong. Fotställningen bär en kolossalstaty, en naken, hjälmprydd yngling, »Solsångaren», som tillbedjande sträcker armarna mot solen. Den är omformad ett dussin gånger av den hänsynslöst sökande och strävande konstnären, men »Solsångaren» har dock ej, såsom en av rikets högste och intelligentaste män ganska förklarligt befarade, »fått fiskstjärt». Statyn är ett storverk!

Till »Folkungabrunnen» i Linköping, ett ofantligt långt brunnskar, som skall skilja huvudgatan från Stora torget, har Milles gjort geniala skisser. Mittgruppen med Folke Filbyter, det mystiska upphovet till ätten, som rider omkring på sin magra krake, letande efter sina söner, är av storartad verkan (bild 235). Lika betydande är förslaget till ett Swedenborgs-monument i London. Andeskådaren och vetenskapsmannen vänder bländad bort huvudet, där han ligger, knäböjande och bedjande, inför en ängel med mäktiga vingar.

Milles har utfört tre medaljer i mycket stort format. Den bästa av dessa är av den moderna svenska arkitekturens grundläggare Gustaf Clason (bild 270), en föreställer vår store skald Verner von Heidenstam och slutligen en visar överintendenten John Böttigers både utan och innan fint bildade huvud. Böttiger, chef för Kungl. Husgerådskammaren, är Sveriges främste kännare av vävda tapeter. Medaljen meddelas här starkt förmin-

241. JOHN BÖTTIGER-MEDALJEN.

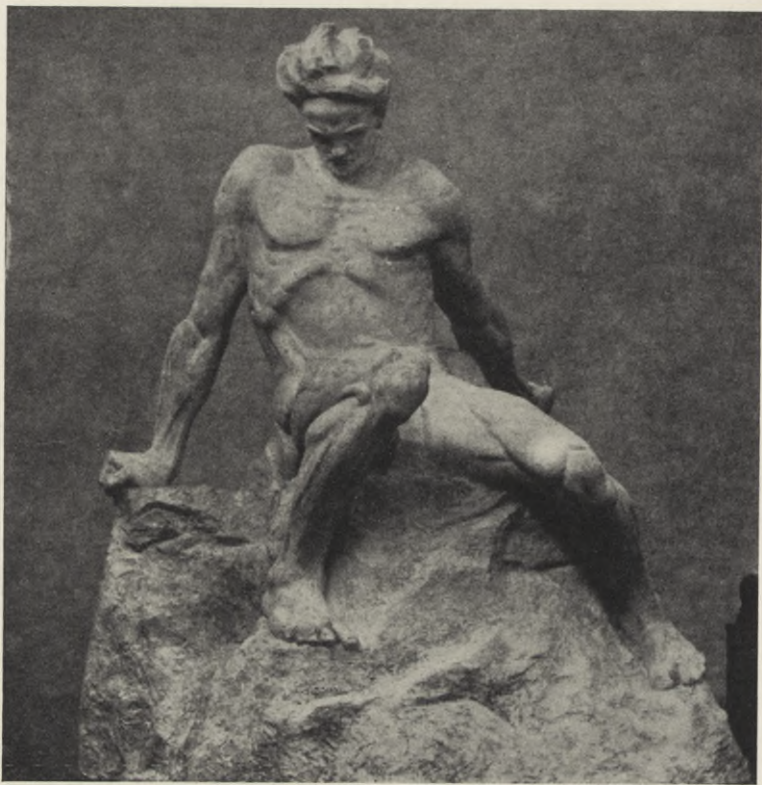
Utförd av Carl Milles 1923. Nationalmuseum, Stockholm.

skad (bild 241). Baksidan återger sinnebildligt vävnadskonsten. Inskriften är: »Historiens vävnad tolkad, bevarad.» Bland de mindre och präglade medaljerna märkes medaljen till Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söners hundraårsjubileum.

Milles är ett geni. Han omspanner som ett sådant vida områden. Åt kroppens lust och själens bävande frågor kan han ge form.

Under 1910- och 20-talen visade bildhuggarkonsten i Sverige en större livskraft än någonsin förut. Bland den äldre generationens konstnärer arbetade med full kraft Christian Eriksson, av mellangenerationen Eldh och många andra goda skulptörer. Även bland de yngsta fanns det goda krafter. Det tyngst vägande namnet var emellertid under 1900-talets första fjärdedel Carl Milles.

Till Konstnärförbundet hörde också *Carl J. Eldh*, född 1873 nära Uppsala. Efter studier i Paris vid 1890-talets mitt bosatte han sig i Stockholm och utställde en hel följd av unga nakna kvinnor, figurer som hade en viss tamhet, men utförde också samtidigt i trä och silver med en betydligt känsligare och konstnärligare teknik små sittande eller stående kvinnofigurer, formade med en starkare sensuell känsla än de stora sakerna. En serie byster, statyetter och huvuden av Fröding, Richard Bergh, Karl Nordström (bild 85) och Nils Kreuger visade Eldhs förmåga som människoskildrare. Ädel hållning har den

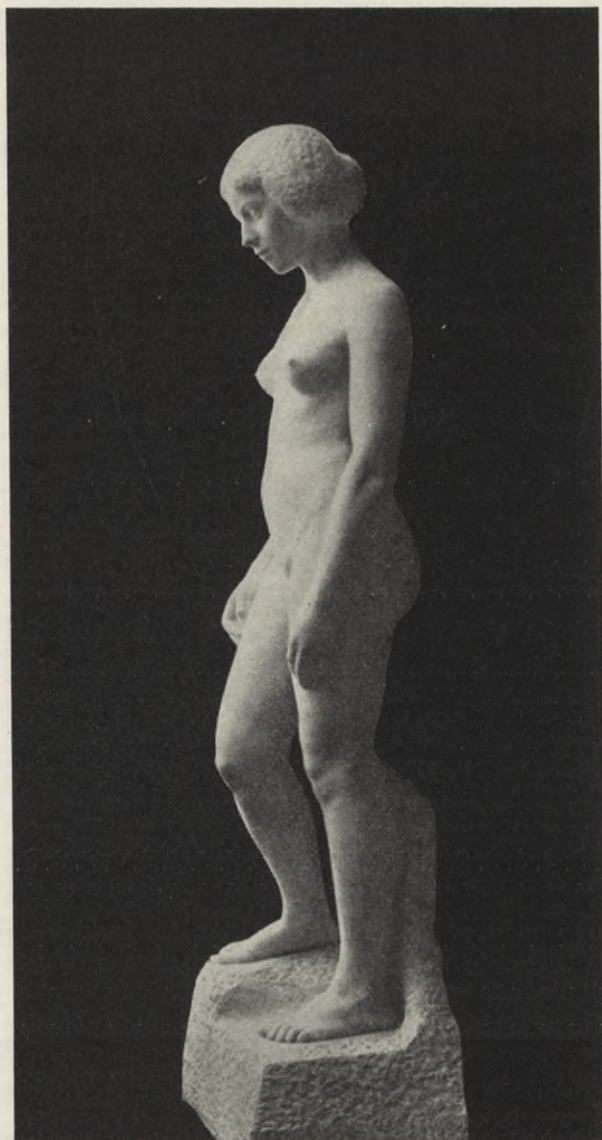

242. AUGUST STRINDBERG.
Gips av Carl Eldh 1911. Hos konstnären.

1904 utförda högrelien i marmor kallad »Läsning» eller »Germaine», avbildande en läsande ung flicka. Den skänktes av Föreningen Konsten i skolan till Kungsholms läroverk.

Käckhet och ungdomlighet lysa från det enkelt och vackert hopkomponerade paret »Ungdom» från 1911. Denna grupp skattades högt både av Zorn och den norske konstmeceaten Christian Langaard, vilka skaffade sig var sitt exemplar. Året efter, 1912, tillkom Eldhs kanske mest lyckade kvinnostaty, »Ung flicka», köpt i gips till Nationalmuseum. Konstnärens eget

243. UNG FLICKA.

Marmorskulptur av Carl Eldh. Hos konstnären. Gipsexemplaret, utfört 1912,
i Nationalmuseum, Stockholm.

21—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

244. STINA.

Bronsskulptur av Herman Neujd 1901. Thielska galleriet, Stockholm.

exemplar i marmor framhåller den blomlika friskheten i denna sällsynt välformade unga kvinnokropp, som har omedvetenhetens behag i högsta grad.

År 1916 restes på Djurgården Eldhs staty av den självmedvetne, studentikose unge Gunnar Wennerberg, Gluntarnas skald. Vid Birgerjarlsgatan i Stockholm uppsattes år 1921, bekostad av Eva Bonniers donation, en av Eldh skulpterad fontän i form av en låg kolonn, vars yta prydes av kvinnor och barn i stark högrelief. Den begjutes ovanifrån av vatten. Uptill avslutas fontänen

CARL J. ELDH.

245. SIGILL.

Utfört av Otto Strandman 1898. Hos Fru Gunilla Laurin,
Stockholm.

av en fågel i brons, populärt kallad »Stenskvättan». De lätt stilerade figurerna med sina moderna, alltför tjocka handleder och fotleder ha dekorativa värden, där de framskymta mellan växtstänglarna, och det hela förefaller ingalunda förtjänt av den oersonliga antipati, fontänen väckt hos lekt och lärd. I stadshusträdgården i Stockholm uppställdes 1923, skänkta av den frikostige Stockholmsmecenaten John Josephson, vilken även givit Wenner-

246. DIANA MED HINDEN.

Bronsstaty, 2,40 hög, av Otto Strandman 1923. Hos konstnären.

bergsstatyn, tre nakna statyer av August Strindberg, Ernst Josephson och Gustaf Fröding. Helt naturligt väckte denna nakenhet en viss häpnad och oro hos allmänheten, men de antika halvgudarna framställdes gärna nakna för att understryka deras olympiska höghet, och den kristna konsten brukade ofta avbilda personerna i helvete och skärseld utan kläder. Och bägge dessa synpunkter kunna förenas, när det gäller de tre stora lidande andarna, då vi tänka oss dem fyllda av längtan och trots i en värld, där både kavajer och till och med himmelska sida vita kläder bli snarast opassande. Strindberg är kanske den mest lyckade. Han griper i bröstet med ett självplågande grepp, likasom för att blotta hjärtat.

Ännu högre har Eldh emellertid nått i den jättestora gipsbild, där han skildrar August Strindberg som Loke (bild 242), smädande och plågande både sig själv och andra. Också där har konstnären använt sig av den heroiska nakenheten.

Herman Neujd föddes i Adelöv i Småland 1872. Han har i sin skulptur, som ofta gått i det ypperliga konsthantverkets tecken, utfört i olika material statyetter och huvuden, bland vilka det lilla trumpna men näpna bondflickehuvudet »Stina» i brons, 1901 (i Thielska galleriet), är beaktansvärt.

Otto Strandman, född i Göteborg 1871, behandlar på det smakfullaste och konstnärligaste vis sitt material, det må vara brons eller trä, och lyckas oftast bäst i sina småskulpturer, sigill (bild 245), bläckhorn och dylikt, samt i sina små, sunt sensuella kvinnostatyer. Strandmans statyettgrupp »Dansen», 1909, i litet format, tre frodiga, ystra, nakna kvinnor, som dansa, »trampande jorden med jämna steg», har något bacchiskt övermodigt av allra bästa verkan. I »Diana», den omkring 1925 modernaste av alla antikens gudinnor, har han gjort en monumental staty, där gudinnans stolta former och hållning på ett nytt och verkningsfullt sätt avteckna sig mot hinden med de spensliga men viga benen, både roligt och riktigt hopsamlade på en liten yta.

En man för sig i svensk skulptur är *David Edström*, född i Småland 1873. Tidigt kom han till U. S. A., var landstrykare, arbetare, eldare, återvände till Sverige och blev då elev vid Konst-

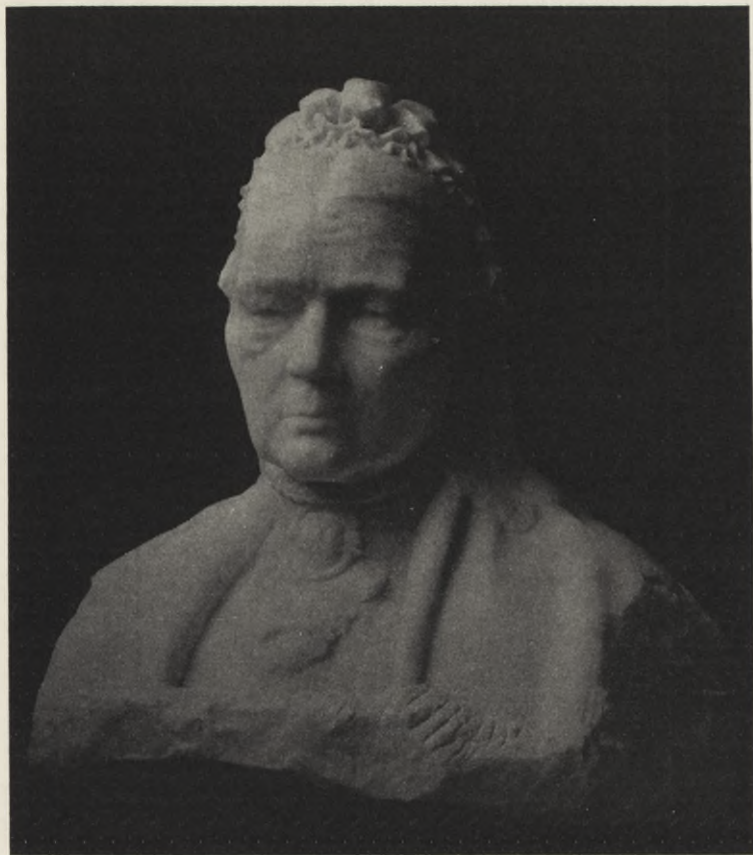

247. AXEL L. ROMDAHL.

Bronsbyst av David Edström 1914. Göteborgs museum.

akademien i Stockholm, där en och annan »démêlée» med Akademiens direktör greve Georg von Rosen torde ha framkallat en och annan »rupture». Edström vistades sedan i Italien och var gift med Oscar Levertins syster, författarinnan Anna Levertin. Han levde mest i Florens och sedan i Paris. Under en längre vistelse i Stockholm omkr. 1910 utförde Edström en serie ypper-

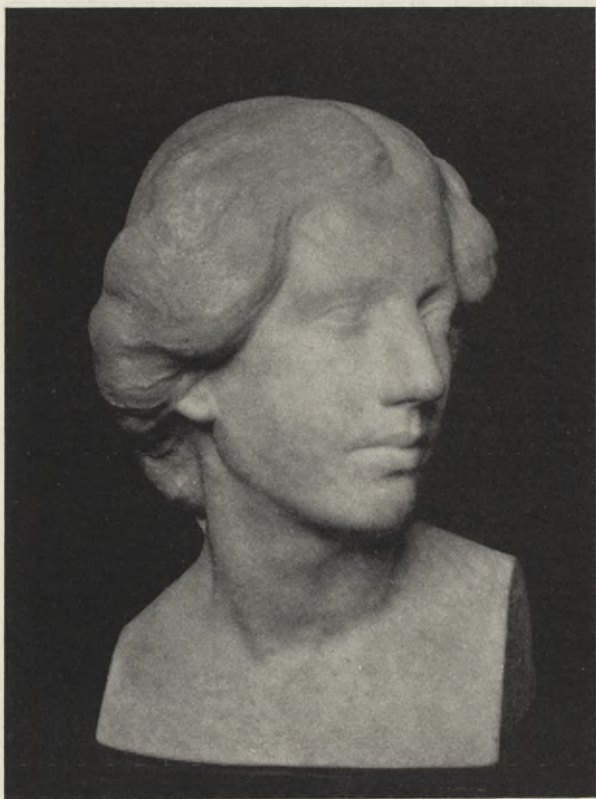

248. KONSTNÅRENS MODER.

Byst i gips modellerad i Narveryd 1902 av Gottfrid Larsson, skulpterad i marmor 1911.

ligt karakteriserade huvuden i stort format, bokförläggaren Karl Otto Bonnier, nationalmuseichefen Ludvig Looström och det något mefistofeliska huvudet av den energiske och intellektuelle konstfrämjaren och finansmannen Ernest Thiel. Edström har även gjort i mindre format ett huvud av kronprins Gustav Adolf. Göteborgs museums chef, konstforskaren Axel L. Romdahl, avbildar

249. KONSTNÄRENS SYSTER SARA.

Marmorbyst av Olof Ahlberg 1912. Nationalmuseum, Stockholm.

Edström 1914, där modellens gossaktiga frimodighet kommer fram, och om detta konstverk också ej är alldeles så epokgörande, som konstnären i ett ögonblick av självberusning sade — »ett så gott porträtt har ej någonsin gjorts i svensk skulptur» —, så är det dock i mycket framstående.

Genialitet saknas emellertid ej i Edströms ibland något ansträngt intellektualistiska skulpturer. Yverboren svenskhet parerar sig hos honom med U. S. A.-själv tillräcklighet, och något även-

250. HÖSTEN.

Gipsrelief ur serien Årstiderna av Sidney Gibson 1913. Hos konstnären, Haga vid Stockholm.

tyrligt var det föredrag han på inbjudan av ärkebiskopen höll vid Uppsala universitet 1924 i en Olaus Petri-föreläsning, där han belyste sammanhanget mellan religion och konst, framhållande »det mulligas» religiösa såväl som skulpturala förtjänster.

Att Edström icke är bosatt i Sverige är emellertid ingen anledning till att glömma, att han är en av de betydande svenska konstnärerna och att han hedrat den svenska konsten i Staterna.

Gottfrid Larsson, född i Östergötland 1875, har infört arbetartyper i den svenska skulpturen och dessutom gjort en synnerligen vacker fontän i Linköping, prydd av en plastiskt hopkrupen kvinnofigur. Han har även snidat dekorativa dylika, Ett berättigat självmedvetande vilar över hans bröstbild av den vackra doktorinnan Gunhild Hybbinette, men han har kanske lyckats allra bäst i den här meddelade bilden av hans moder, där konstnären på ett sympatiskt och känsligt sätt givit ålderns och moderskapsnets auktoritet (bild 248).

Kraft och säkerhet i formen utmärka *Olof Ahlberg*, född i Häggenås i Jämtland 1876. Han blev känd genom den 1909 tillkomna, fast och slutet formade grävård, ur vilkens svarta granit han bildade en liggande sörjande kvinna. Den ligger på Alf Wallanders grav på Solna kyrkogård. Karaktärsfulla

251. KÄRLEKSGRUPP.

Bronsskulptur av Gerhard Henning 1921. Hos konstnären.

porträttbyster i röd granit, främst kanske det energiska huvudet av den konstfrämjande bankdirektören C. Lignell i Östersund med de effektfulla motsättningarna mellan det polerade ansiktet och det opolerade håret, visa att han även är betydande som porträttist. År 1908 utförde han det vackra blundande huvudet av sin maka. Sällan har ren intellektualitet fått ett så vackert

252. AUGUST BRUNIUS.
Huvud i sten av Erik Rafael-Rådberg.

uttryck som i det magra, tunna ansiktet av matematikern Hansell, 1915. Ahlbergs utomordentligt känsligt komponerade marmorgrupp »Innerlighet», 1923, står främst bland hans största saker, under det att han i sina huvuden måhända nått högst i ett lika själfullt som livsvarmt format huvud av system Sara.

Den mest raffinerade smak finnes hos *Sidney Gibson*, född 1877 på Jonsered vid Göteborg. Han är både skulptör och konsthantverkare (se nedan). I sin skulptur älskar han de gracila formerna. I den här meddelade reliefen »Hösten» (bild 250) har han med utmärkt smak och formkänsla fyllt ytan och inkomponerat de två små faunerna i rektangeln.

Carl Fagerberg, född på Dalarö 1878, är en av våra goda djurskulptörer. Hans »Lokatt» i mörk granit skänktes 1919 av

253. KROKUS.

Detalj. Skulptur av Tore Strindberg 1920. I trädgården vid Stockholms stadshus.

Föreningen Konsten i skolan åt Johannes' folkskola i Stockholm.

Gerhard Henning är både svensk och dansk. Han är född 1880 i Stockholm och har, som förut nämnts, varit tillsammans med den Arosenius-Kruseska kretsen både i Paris och i Göteborg.

Av en förvånande friskhet äro de små eller halvstora bronsgrupper han utfört. Man ser där på bronzen, hur konstnärens

fingertoppar njutit, då de på lermodellen formade alla dessa subtiliteter.

Alfred Nyström, skaparen av Linnéstatyn i Humlegården, sade på tillfrågan, vad han hade för ställning på den kvinno-statyn, på vilken han arbetade: »Asch, det finns ju egentligen bara två ställningar på en kvinnostatyn», och han gjorde de åtbörder, som äro utmärkande för »Eko» och för »Blyg». Henning har åter en oändlig mängd med ställningar. Ibland till och med, och så på den i Nationalmuseum förvarade bronsgruppen »Faun och nymf», sådana av en spänstig erotisk energi, som för tanken till goda franska skulpturer från 1700-talets mitt. Hans etsningar (bild 199) i miniatyrstorlek ha en viss enformighet men ge elegans, saga och sensualism i förening och detta färgat av den originelle konstnären Gerhard Hennings temperament.

Erik Rafael-Rådberg, född i Kristinehamn 1881, och hans konst utmärkas för käckhet. Han slår dock ibland slint som i sin Jenny Lind-statyn på Djurgården. Som en Pan i en helig lund tronar Frödingshermen i granit med sitt mäktiga huvud. Den är rest på Djurgården nära det Gröndal, där skalden dog. Bland Rådbergs många porträttbyster märkas särskilt huvudena av de stränga kritikerna August Brunius och Gregor Paulsson i svart granit. Ypperligt har konstnären psykologiskt skildrat modellernas nordiska allvar. Han har också gjort ett lyckat konstverk i granit av Georg Göthes förfinade och ädla huvud, en gåva till Nationalmuseum av dess tjänstemän, som skänkt det i sin beundran för den man, vilken vigt hela sitt liv åt ihärdig och osjälvisk konstforskning och vilkens bok om Sergel hör till det finaste och bästa av svensk konstmonografi.

En brorson till August Strindberg, den 1882 i Stockholm födde *Tore Strindberg*, har gjort ett intressant förslag till ett monument av sin frände, en väldig kvinnofigur, hållande en mask för ansiktet. Han har även utfört ett flertal lyckade porträttplaketter. Hans kanske konstnärligt mest betydande arbete är den unga flickstatyn, som kallas »Krokus». Den uppsattes i brons i Stadshusets trädgård till minne av konstvännen Axel Liljas arbete och intresse för Stockholms prydnad med konstverk.

254. KATT.

Skulptur i blå marmor av Anders Jönsson 1915. Hos Bankdirektör Gunnar Schönmejr, Stockholm.

Genom sitt sällsynta behag är den till verklig glädje på den sköna men krävande platsen.

Skåne har i skulptörerna Anders Jönsson och Ivar Johnsson två bildhuggare av betydelse. *Anders Jönsson*, född 1883 på Näsbyholm, Skåne, hade ej fyllt trettio år, då han hos kännarna väckte intresse genom den mäktiga sinnligheten och formskönheten i en kvinnotorso. Kort därpå (1913) utförde han sin fontän »Barnbrunnen», tre barn i ring, en originell och vacker sak, som pryder en plats i Malmö. Hur känsligt och själfullt han

kan modellera ser man kanske klarast av de magra intellektuella huvudena »Ung man» (1916, Nationalmuseum) och lyrikern Sten Selander (1920). Och allra främst står han i dessa egenskaper i det av lidandets höghet märkta andligt auktoritativa huvudet av en engelsk dam. Det fanns i den fine konstkännaren Emil Christensons ypperliga samling. En nästan egyptisk monumentalitet och något av det för kattsläktet utmärkande stolta och mystiska har Anders Jönsson givit i den katt i blå marmor han utförde 1915.

En frisk barnslig sinnlighet finnes i Jönssons staty från 1926 av den lilla nakna flickan, som promenerar så självmedveten med sin trevliga rygg och sin svällande välformade mage. Förtjänster har också Jönssons år 1926 utförda staty av Moses, som med mäktiga steg nedstiger från Sinai.

Stora tag finnas hos *Ivar Johnsson*, född på

Vittskövle i Skåne 1885. Ett sunt, om ungrenässansen minnande drag hos Johnsson är sammanhanget med konsthandverket, och detta framlyser i de fajansreliefer i vitt och blått han 1917 utfört till Tekniska högskolan i Stockholm, där de dels som plattor, dels som väggfontäner infällts i väggarna. Till samma högskolas väldiga gårdar har han också i granit format reliefer av mäktig monu-

255. MRS NANCY HENRY.
Skulptur av Anders Jönsson 1918.
Hos Skulptören Nils Sjögren.

256. DAVID.
Bronsstaty av Ivar Johansson 1923. Rest i Hälsingborg.

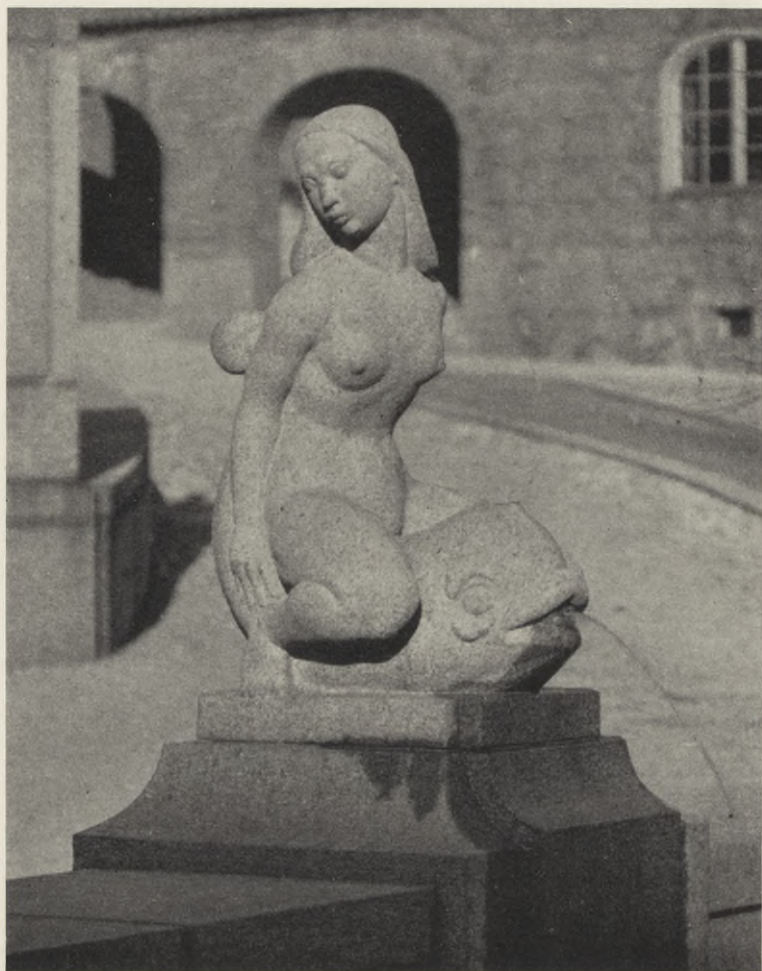

257. VÄGGFONTÄN.

Skulptur av Ivar Johansson 1917. Tekniska Högskolans arkitekturavdelning, Stockholm.

22—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

258. SJÖJUNGFRU MED DELFIN.

Granitskulptur av Ivar Johansson 1921. Tekniska högskolans gård, Stockholm.

mental fasthet; och den granitfontän (1921), som utgör medelpunkten på den stora gården, hör i sin stränga enkelhet och sin för ett naturväsen lämpliga naivitet i anlete och hållning till det

bästa inom arten från vår tid. Det är en flicka, beundransvärt hopkomponerad med en delfin, vars stjärt synes bakom hennes högra arm. I sitt ansikte har hon något av naturens heliga enfald.

Av änkan efter direktör Sommelius, på sin tid stadsfullmäktiges ordförande i Hälsingborg, skänktes till uppsättande i denna stad, som är ovanligt lyckligt lottad, då det gäller *konstnärlig* offentlig skulptur, Ivar Johnssons »David med Goliats huvud». Mager som en Donatello-figur knäböjer ynglingen, hållande svärdet i högra handen och sättande foten på Goliats huvud. Dylika framställningar av David med Goliats huvud restes under medeltiden i de italienska städerna som ett uttryck för stadens karskhet och frihetskänsla. Den lille men tappre trotsar övermodiga jättar. Med kommunal förargelse, ja, med raseri, minnande också de om ungrenässansens släktfejder, mottogs den ståtliga gåvan av den vackra skånska handelsstaden.

Gösta Almgren, född 1888 i Söderala, Hälsingland, har gjort en del porträtthuvuden, bland vilka särskilt märkes det uppgymnastiserade ansiktet av vår store klassiske skådespelare Nils Personne, vilkens mimiska intensitet lyser från det Almgrenska blanka metallhuvudet. Lika monumentalt har han fått fram ansiktsformen i den brons, som återger den temperamentsfulle och på geniala uppslag rike ärkebiskop Nathan Söderbloms drag.

Arne Hallén, född i Stockholm 1890, är både skulptör och etsare, det senare på stora, av syror skarpt bitna plåtar med starka motsättningar i svart och vitt. Hallén är en försökare på olika tekniker och har lyckats utmärkt i dekorativa, träskurna, förgyllda figurer. Älskliga, själfulla barnansikten och en ypperlig bild av John Böttigers skulpturala drag höra till det bästa han gjort. Av konsthistorikern Karl Asplunds maka har Hallén utfört ett vackert huvud i vitglaserad lera (1917).

Nils Sjögren föddes i Stockholm 1895, studerade i Uppsala och beslöt sig först senare för att bli skulptör. I Paris var han lärjunge till Bourdelle. Allvar och skönhet stråla från det vackra änglahuvudet, som förekommer på ett förslag till gravmonument över löjtnant Johan Ankarcrona, vilken offrat sitt

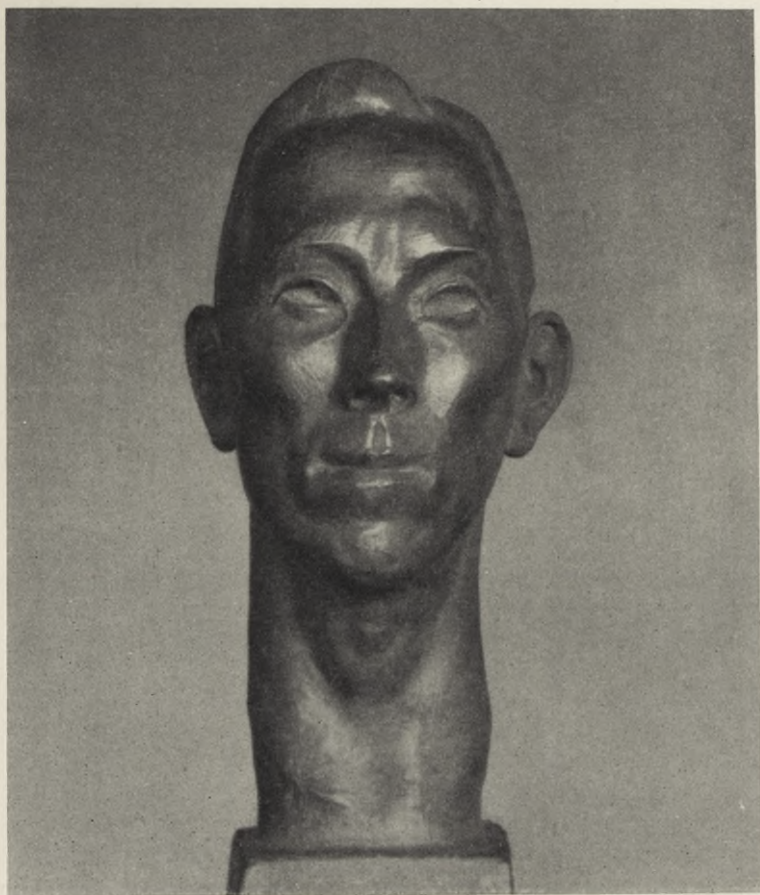

259. NILS PERSONNE.
Bronshuvud av Gösta Almgren 1920. Nationalmuseum, Stockholm.

liv för att rädda en kamrat. I innerlighet sluter sig Sjögrens religiösa konst till den medeltida. Bland porträtten är huvudet på en mycket lång hals av skalden och den modernistiske, ibland trosvisst tungomålstalande konsthistorikern Erik Blomberg både roligt och karaktärsfullt.

Den ypperliga Gustav Vasa-brunnen av 1500-talstyp i Kalmar (modell 1926), särskilt relieferna ur konung Gustavs historia kring brunnskaret, hör till de bäst lösta monumentfrågor i landet. Brunnen är utmärkt placerad på ett torg och ersätter på

260. ERIK BLOMBERG.

Bronshuvud av Nils Sjögren 1920. Nationalmuseum, Stockholm.

ur alla synpunkter konstnärligaste och lämpligaste vis en bronsgubbe i en park, som hittills varit de mindre städernas lösning av en monumentfråga.

Skulptur gör sig bäst tillsammans med arkitektur. Under 1800-talets senare hälft fanns ett allmänt historiskt intresse, som

fortrade hedrandet av i livstiden stora män genom uppställandet av en bronsfigur, större ju mera framstående personen var. Allmänhetens romantik gjorde, att man helst ville få bilden placerad i grönskan, ofta det enda vackra ögat kunde vila på i stenöknen. Under 1900-talet har frågan om monumentets konstnärlighet blivit avgörande och man önskar, att detta skall vara så litet torrt som möjligt, skänkande skönhet och innehåll åt någon tom plats bland stadens hus. Inga monument äro så »tilldragande» som en fontän eller brunn genom sin svalka och sina former, i det den ger en behagskänsla både åt temperatursinnet och ögat.

Nils Möllerberg, född 1892 på Tomarp, Österlövs socken i Skåne, är en konstnär, som utan att arkaisera i italiensk 1400-talsstil lyckas ge sina barnhuvuden ett samlat uttryck av andlig energi av den mest förvånande verkan. Vid 16 års ålder kom han som elev till bildhuggaren Bundgaard i Köpenhamn (del III, s. 154), sedan till Christian Eriksson i Stockholm. I Köpenhamn modellerade han, innan han fyllt 20 år, bysten av en gatpojke, vilkens kranium hade en lika ovanlig som tilltalande form. Den är utförd bl. a. i belgisk marmor. Då Möllerberg ej rönte någon vidare framgång med sina skulpturer, ägnade han sig med iver åt fruktodling på sin fädernegård och förtjänade genom det överflödande rika fruktåret 1918 så mycket, att han kunde ägna sig åt konsten. Han återupptog då skulpturen och utbildade sig i Paris till en av Sveriges verkligt kärnfulla bildhuggare. Särskilt beundrade han Rodin och Maillol. Möllerbergs här återgivna lilla »Agneta» har i uttrycket en expressionism av rätta sorten. Vilken karaktär har ej den kantiga barnhalsen, och det ligger en nästan förbluffande livskraft och livsnyfikenhet i det energiska barnanletet!

I Frankrike påverkad av den medaljens renässans, som där utmärker det slutande 1800-talet, har *Adolf Lindberg*, född 1839 i Stockholm, död där 1916, blivit denna konstarts förnyare i Sverige. Hans humorfyllda vitala person var ett centrum för vännerna. På den under 1880-talet nya och moderna formen mindre och större plaketter samt medaljer visade han sin stora förmåga att träffa likheten och sin sympati för de manliga

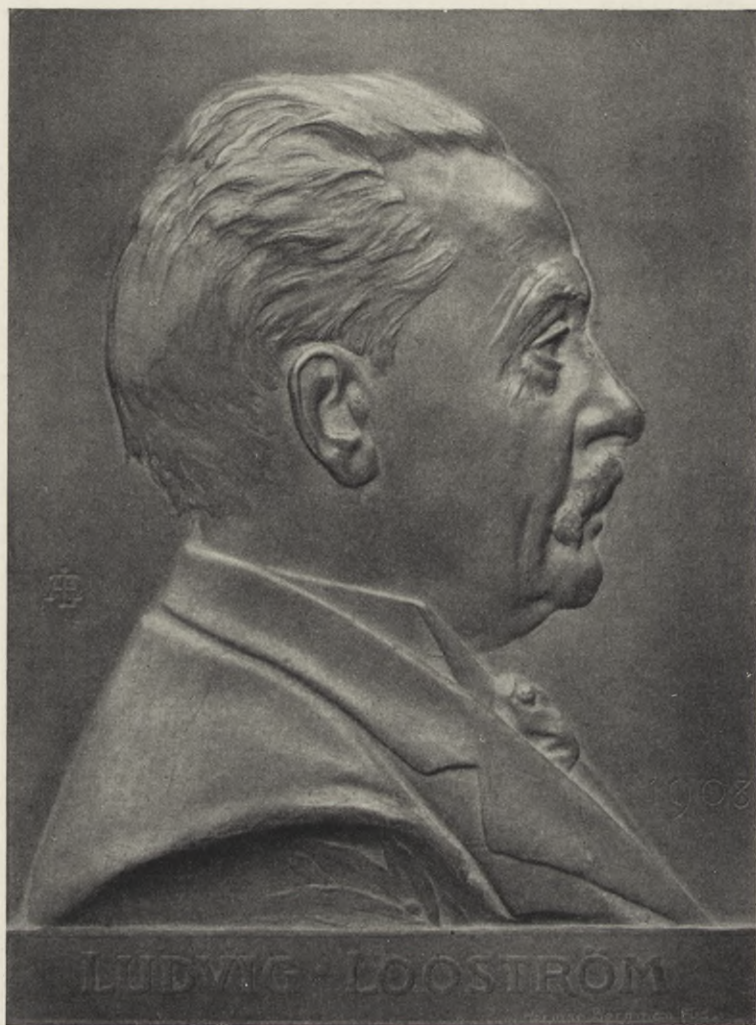

261. AGNETA WETTERGREN.

Bronshuvud av Nils Möllerberg 1926. Hos Intendenten Erik Wettergren, Stockholm.

dragen. Han har utfört en ståtlig följd av betydande svenskar: Carl Snoilsky (1879), A. E. Nordenskiöld (1895), ärkebiskop A. N. Sundberg (1896), G. B. A. Holm (1905). Bland det ypper-

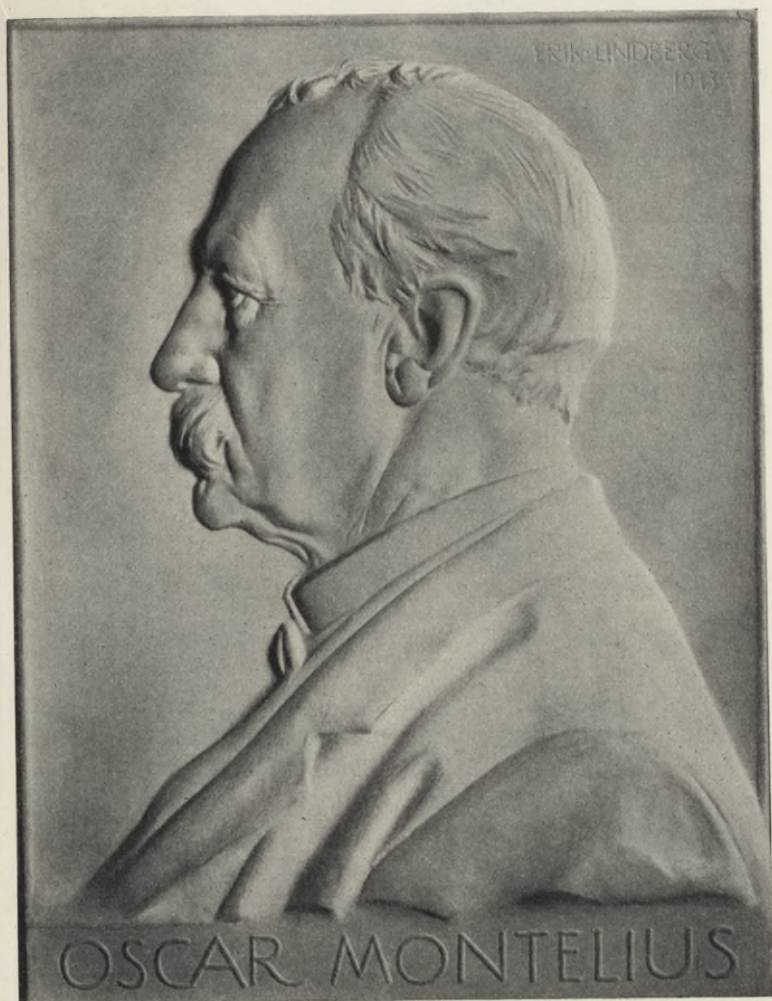

262. LUDVIG LOOSTRÖM.

Plakett i brons av Adolf Lindberg 1908. Hos Fru Frida Loostrom, Stockholm.

ADOLF LINDBERG.

263. OSCAR MONTELIUS.

Stor gipsmodell, utförd av Erik Lindberg 1913, till Montelius-plaketten. Se metallplakettens baksida i hel skala.

sta i Adolf Lindbergs produktion är hans plakett från 1908 av Ludvig Loström (född 1848 i Stockholm och död där 1922).

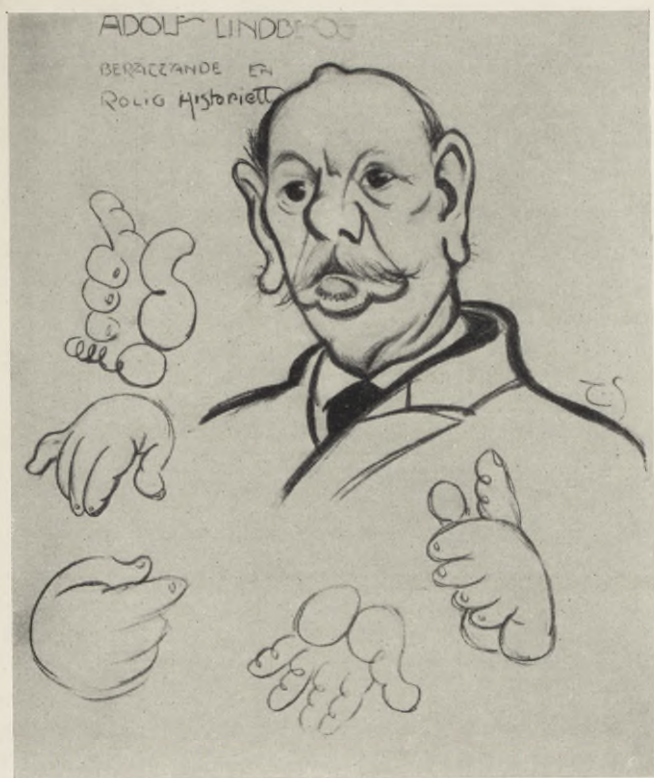
264. BAKSIDAN PÅ MONTELIUS-PLAKETTEN
I HEL SKALA.

Av Erik Lindberg 1913.

Chef för Nationalmuseum 1900—1915 och en lång tid sekreterare i Konstakademien, har Looström dessutom genom lika grundligt som stilistiskt förträffligt konstförfattarskap verkat gagnande, kanske främst genom det av värdefulla fakta proppade arbetet »Den svenska Konstakademien 1735—1835». Kännare särskilt på 1700-talets konsthantverk, har han också skrivit om Sergel. Adolf Lindbergs plakett avbildar huvudet av den småväxte mannen med ett lätt sarkastiskt drag, som var typiskt för denne konstämbetsman. Adolf Lindberg har själv tecknats av Torsten Schonberg (bild 265), och det på det dråpligaste vis, just när han på Idun eller i Konstnärsklubben berättar någon lustig historia och med snabba och kostliga handrörelser understryker den komiska situationen.

Hans son *Erik Lindberg* är född i Stockholm 1873. Denne sympatiska konstnär, som blivit sekreterare vid Konstakademien, fick på nittiotalet intryck av Chaplain och Roty i Frankrike. I smak och elegans, ej minst då det gäller hans medaljers eller plaketters fränsida, står han på höjd med de goda franska

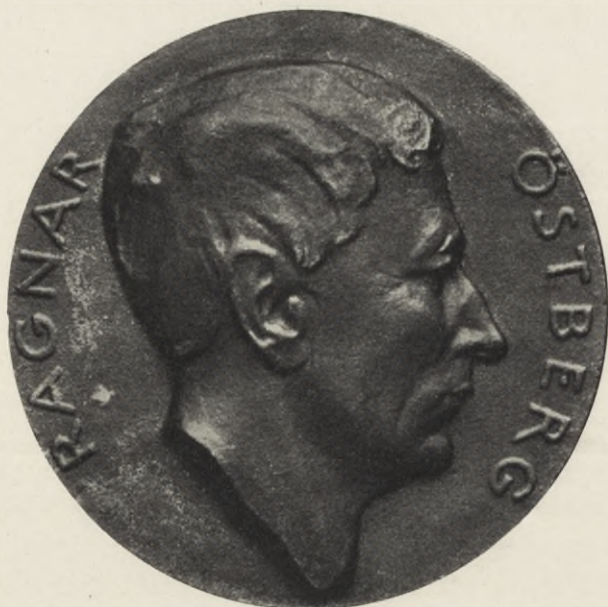

265. ADOLF LINDBERG.

Teckning av Torsten Schonberg 1905. Konstakademien, Stockholm.

medaljkonstnärerna. Bland hans stora verk märkas Nobelmedaljen och kanske främst det ädelt formade huvudet av den svenske vetenskapsmannen Oscar Montelius. Den store åldringens ungdomliga anletsdrag ha fått den definitiva formen, i vilken de skola leva under långa tider, ty medaljen överlever människor och städer och har intimitet och monumentalitet i förening. Bronskonstverket, särskilt medaljer, har stora förutsättningar att nå en relativ evighet. Baksidan av Montelius-

266. RAGNAR ÖSTBERG.
Järnmedalj av Svante Nilsson 1923.

plaketten utgöres av en ung, skönt formad kvinna, vilken med sin fackla lyser ned i en gånggrift. Den bär inskriften: »Femtio års forskarbragder erövrade årtusenden av mänsklig odling.»

Medaljgravören *Svante Nilsson* föddes 1869 i Stockholm vid Bellmansgatan på Söder. Han blev vid tretton års ålder elev av professor Adolf Lindberg och var sedan hos honom ett drygt decennium. År 1893 reste han till Paris, där medaljkonsten just då blomstrade, och han försökte, har han sagt, följa Rodins råd att giva medaljen »le plus d'ampleur et de relief possible», att göra den storformad i sin litenhet. I Paris levde han i tjuguet år och skaffade sig en äkta fransk yrkesskicklighet, som där högt skattades.

Den glade stockholmare-parisaren — ypperlig Bellmansångare — är sedan världskrigets början bosatt i Stockholm.

267. FRU KARIN ÖSTBERG, FÖDD THIEL.
Målning av David Wallin 1910. Hos konstnären.

Hans medalj av Ragnar Östberg (bild 266) återger med skarp karakteristik den store stadshusarkitektens finskurna och manliga drag. Det är en av de bästa svenska medaljer.

År 1925 utförde Svante Nilsson, som även är en utomordentligt

268. ÄNGEL.

Bildar övre delen av det krucifix, som skulpterats av Ninnan Santesson 1925 för Masthuggskyrkan i Göteborg.

skicklig kaméskärare, åt Carl Curmans änka, professorskan Calla Curman, en hedersgåva, ett familjesmycke av originell art. På ett trettioåttal större och mindre kaméer har han avbildat barn och barnbarn; sammanfogade med små guldkedjor utgöra de ett märkligt smycke, hedrande både för den ståtliga stammodern-mottagarinnan och för den sympatiske konstnären.

Michelangelos åsikt var, att bildhuggarkonsten var en konst för män. Den kan dock även utövas av kvinnor. Möjligen påverkad av Gustav Vigelands karaktärsfulla staty av den norska kvinnoasakskvinnan Camilla Collett och med samma idé, vandrerskan, som den store norske konstnärens monument, har den energiska konstnärinnan *Sigrid Fridman*, född i Haparanda 1879, utfört en staty av den lilla kloka och goda gumman Fredrika Bremer, avsedd att resas i Humlegården. — *Alice Nordin* är född i Stockholm 1873 och har gjort en del småskulptur och några större figurer, bl. a. en ängel till den av hennes svåger Ivar Tengbom uppförda Högalidskyrkan. Bland hennes porträttbyster märkas en mycket god skildring av Holger Drachmanns både till det yttre och inre skaldiska person och fru Karin Lindskogs fast formade och delikata huvud. År 1926 tillkom den något Millespåverkade effektfulla gipsmodellen »Ariel», Prosperos genius och hjälpare. — Ädelhet i hållning och känsla utmärker »Bebådelsen» av *Sigrid Blomberg*, född 1863 i Skärhult i Fliseryd, Småland. Hennes konst har koncentrerat sig i denna, av Nationalmuseum 1899 inköpta knäböjande kvinna. — *Gerda Sprinchorn*, född i Litselberga, Västmanlands län, 1871, utställde år 1900 sin stora skulptur »Kleopatra» och har dessutom modellerat karaktärsfulla småfigurer.

Om fransk elegans vittna de småskulpturer och de fajansföremål den i Paris verkande *Agnes Frumerie*, född *Kjellberg*, född i Skövde 1869, kommit med i sin rika produktion. — *Ellen Roosval*, född *von Hallwyl*, född 1867 på Erikslund, Södermanland, har djärvt gripit sig an med stora skulpturuppgifter, bland annat ett väldigt medeltida granitkors med symboliska reliefer. Det är rest på Frustuna kyrkogård i Södermanland till minne av en ung flicka, Ebba von Eckermann. Ellen Roosval är

dotter till det i svenskt mecenatskaps historia så djupt ingripande paret von Hallwyl och gift med den store kännaren av svenska medeltiden, professorn i nordisk konst Johnny Roosval, vilkens insats då det gäller kunskapen om och bevarandet av medeltida byggnader och konstverk varit av oskattbar betydelse för fosterlandet.

Som djurskulptör, särskilt när det gäller hästar, är *Märta Améen*, född Sparre, född i Wien 1871, framstående.

En stor kraft finnes ej sällan i *Ninnan Santessons* skulpturer. Hon föddes 1891 på Tjolöholm i Halland. Utom förträffliga huvuden, särskilt av barn, har hon för Masthuggskyrkan i Göteborg skulpterat ett krucifix för altaret, där hon ej minst i änglarna (bild 268) visat en utsökt stilkänsla.

269. MARIAS OCH ELISABETS MÖTE.
Statyettgrupp av Alice Nordin 1924. Hos konstnärinnan.

270. ISAK GUSTAF CLASON.
Medalj av Carl Milles 1916.

I. G. Clason är den, som först nämnes, då det är fråga om den blomstring den svenska arkitekturen uppvisade vid århundradeskiftet. Gedigenhet och vederhäftighet äro de två egenskaper, som främst pryda Clasons konst och person.

Isak Gustaf Clason är dalkarl. Han föddes 1856 på Rottneby. Efter studier för Gellerstedt och Scholander vistades han under 1880-talets mitt på resor i Italien, Frankrike och ej minst i Spanien, för vilket senare land han hyser särskild sympati. Det var som en ung man praktisk lärd han med seg energi och med en ovanlig förening av kärlek till och vördnad för skönheten i alla dess former, och en viss kärv aktning för ämbetsmannasynpunkter och all tradition, gick till verket för den svenska gips- och putsarkitekturens sanering och genomförandet av en större uppskattning

23—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

av materialets fordringar, för riktigare skala, för större sammanhang mellan fasaden och byggnadens ändamål och inre delar. Han ville understryka ändamålsenlighetens sammanhang med skönheten.

Clason byggde 1886—1888 i fransk renässansstil, s. k. Frans I-stil, i tegel med kalkstensomfattningar det Bünsowska huset vid Strandvägen i Stockholm. Detta och särskilt det året därpå 1889 uppförda Adelswärdska huset vid Norrström i Stockholm ha genom sin gedigenhet i material och sin goda, klara utformning ansetts utgöra en vändpunkt till det bättre i svensk arkitektur. Det senare huset, vars nedre del är täckt av mörk skiffer, har under de nära fyra decennier det legat på den krävande platsen skattats lika högt av svenska arkitekter.

Hallwylska palatset vid Hamngatan i Stockholm, vilket blev färdigt 1897, har intet svenskt. Det är ett spanskt palats med sandstensfasad på hög granitfot, uppfört åt en schweizisk greve, som tillika med sin för konsthantverk livligt intresserade och frikostiga maka skaffat sig en dyrbar samling gammalt silver och porslin samt en del goda holländska målningar från 1600-talet, vilket allt, palats och samlingar, med storartad givmildhet överlämnats åt det allmänna. Det Rosenska huset, en annan av Clasons privatbyggnader, med marmorfasad och i fransk 1700-talsstil, ligger vid Strandvägen i Stockholm. För första gången i Sverige har man här en aristokratboning i fransk 1700-talsstil i ädelt material. Huset blev färdigt 1896. Dimensioner och rumshöjder äro tilltagna för storfolk.

År 1889 började man efter Clasons ritningar på Djurgårdens västligaste del uppföra den byggnad, som var avsedd att inrymma de av Artur Hazelius anskaffade kulturhistoriska samlingarna, och år 1907 öppnades Nordiska museet. Byggnaden är utförd av sandsten i nordisk renässansstil. Gavlarna minna om Vadstena slott, tornen om de gamla svenska träklockstaplarna. Genom huvudportalen kommer man in i ett kort ofantligt högt skepp, slutande i en absid, där den jättestore Gustav Vasa av Milles i målat och förgyllt trä tronar i kärvt majestät. Detta kortare skepp skäres av ett lika högt men betydligt större hallartat skepp med takbelysning. Under decennier har detta senare upptagits av Sveriges Livrust-

271. HALLEN I NORDISKA MUSEET, STOCKHOLM.
Helt färdig 1907 av I. G. Clason.

kammare och rymt de vapen, under vilkas skydd svenska odlingen uppvuxit. Nordiska museets rum äro klart och överskådligt ordnade i de olika våningarna omkring det längre skeppet.

272. HANEBERGS SÄTERI VID VIDÖKNA I SÖDERMANLAND.
Iståndsatt av I. G. Clason 1912.

Även ute i landet finner man förnämliga byggnader, som haft Clason till upphovsman eller där han iståndsatt. Så rådhuset i Norrköping med sitt mäktiga fyrkantiga torn, minnande om de franska rådhusen, barockslottet Kronovall i Skåne, Haneberg, tillhörigt släkten Cervin, beläget i Södermanland, öster om Hjälmarén, och i Östergötland huvudbyggnaden i baroniet Adelswärd, slottet Adelsnäs (1923). Det väldiga vita slottet reser sig med sina höga, svarta skiffertak, omgivet av en park av furstliga dimensioner. Själva byggnaden förenar skönhetssynpunkterna med den mest praktiska inredning, och Adelsnäs torde vara det betydligaste stormanshem, som under de sista hundra åren tillkommit på halvön.

Samma enkla men imponerande former utmärka Clasons byggnad för Timmermansorden, vars monumentala hus åt öster avslutar Tegnérgatans i Stockholm perspektiv.

Clason visade i början sitt intresse för fransk renässans och ävenså för italienska och spanska former. Men under hans lång-

273. ADELSNÄS VID ÅTVIDABERG I ÖSTERGÖTLAND.
Uppfört av I. G. Clason 1923.

variga arbete med Nordiska museet framväxte en önskan att låta de svenska formerna mera komma till heders och han har därför betytt mycket för den svenska linjen i vår arkitektur. Själv säger han, att han under arbete med en svensk herremansbyggnad på landet 1904 erfor en med den religiösa omvändelsen liknande känsla av enkelhetens skönhet och storhet, och med karg sparsamhet i ornamenten, med starkare känsla för att mått och proportioner äro det förnämsta i arkitekturen formar han sedan sina byggnader.

Sedan 1918 är Clason med stor auktoritet preses för Konstakademien.

På baksidan av den här avbildade medaljen (bild 270), som Milles gjort över den nya svenska arkitekturens grundläggare, läsas orden: »Byggningsman, säningsman», kärnfulla ord om Clasons manliga personlighet, som i korthet säga vad han gjort och vad han är.

Ferdinand Boberg föddes 1860 i Falun, studerade vid Konstakademien och torde vara en av våra mest beresta arkitekter. Liksom Clason rönt han särskilt starkt inflytande från Spanien.

År 1892 slog han igenom med sin utmärkta byggnad åt

274. FRÅN STORA GÅRDEN PÅ KONSTINDUSTRIUTSTÄLLNINGEN PÅ DJURGÅRDEN I STOCKHOLM 1909.

Utförd av Ferdinand Boberg.

Stockholms elektricitetsverk vid Regeringsgatan. Särskilt beundrar man den kraftigt formade portalen, originellt sirad med glödlampor och hoprullade trådar, skulpterade som ornament. Under 1890-talet utförde Boberg många nyttbyggnader runt om i landet, posthus, gasverk, brandstationer m. m., givande åt ytan och formen något av

275. KAPITÄL MED FISKAR.

Efter teckning av Ferdinand Boberg utfört 1903 på loggian å Rosenbad i Stockholm.

det massiva, som utmärkte den av honom under en resa i U. S. A. beundrade amerikanske arkitekten Richardsons (1828—1886) byggnader, vilka i sin tur voro påverkade av fransk romansk stil.

Vid början av vårt århundrade, 1903, tillkom Rosenbad i Stockholm, till det yttre erinrande om renässanspalatset Monterey

276. GAMLA RÅDHUSET I LIDKÖPING.

Teckning av Ferdinand Boberg. Nordiska museet, Stockholm.

Byggnaden, ursprungligen jaktstolt, uppförd vid 1600-talets mitt för Magnus Gabriel De la Gardie, rådhus till 1882 och förebild till Sveriges paviljong på världsutställningen i Paris 1900, utförd av Ferdinand Boberg.

i Salamanca. Rosenbads loggias kapitälornament hör till det allra mest självständiga och lyckade Boberg utformat som dekorativ konstnär. Mest Bobergskt är kanske Posthuset i Stockholm i röd sandsten med bulliga former och en synnerligen personlig om än något sötaktig ornamentik.

Som utställningsarkitekt hör Boberg till de främsta i Europa. Hans fantasi och stora kunskaper komma här till sin rätt. Kanske har han mest lysande visat detta i de vita byggnaderna, som förekommo på Konstindustriutställningen i Stockholm 1909, men också i många andra utställningsbyggnader både inom och utom landet, i Stockholm 1897, Sveriges paviljong i Paris 1900 och i flera lyckade byggnader på den storartade Baltiska utställningen i Malmö 1914. Särskilt det inre av Uppenbarelsekyrkan vid Saltsjöbaden och vissa delar i det genom takanordningarna något för-

störda Nordiska kompaniets stora affärshus i Stockholm, båda byggnaderna tillkomna 1913, visa stora förtjänster. Posthuset i Malmö, med sina två låga sidtorn vida synligt över Sundet, hör till det mest lyckade. Byggnaden är uppförd 1906 i mörkrött tegel med effektfullt anbragt förgyllning på de kupoler, som avsluta tornen.

På Djurgården har han byggt Valdemarsudde åt prins Eugen, det Thielska galleriet i en stil med assyriska intryck samt Oakhill åt prins Wilhelm. Den sistnämnda byggnaden är minst lyckad. Oakhill verkar i sina former lika osvenskt som sitt namn.

Med den järnenergi och den arbetsflit, som utmärka Ferdinand Boberg, har han under en följd av år genomfört en serie teckningar, stora och mindre, av gamla svenska byggnader. Han har genomrest landet och ritat av kyrkor och slott, torpstugor och kvarnar, smedjor och skjul. Allt har skänkts av enskilda till Nordiska museet, där samlingen kommer att bli en maning att ytterligare skydda vad vi ha kvar av gammalt och gott och ett dyrbart minne, då det avbildade byggnadsverket har måst vika, ibland för berättigade, ofta för oberättigade fordringar av en ny tid.

Bland den arkitektgeneration, som har födelseår omkring 1860, märkes *Carl Möller*, född 1857 i Malmö, vilken under två decennier, 1901—1924, såsom överintendent och chef för Byggnadsstyrelsen under tider av ovanligt livlig byggnadsverksamhet gagnat det allmänna. Ordförande i stadsfullmäktiges skönhetsråd i Stockholm, har han med oväld och nit gynnat huvudstadens estetiska intressen. — Som arkitekt verkade han egentligen i början av sitt liv. Vad konstruktion och material angår var hans Johannes kyrka, grundlagd 1884 av den 27-årige unge mannen, revolutionerande. Den invigdes 1890. Det är i kyrkbyggnader och skolbyggnader, bland de senare Johannes folkskola från 1890, Möller gjort sin största insats som arkitekt.

Ernst Stenhammar, född 1859 i Stockholm, har genom sitt 1895—1899 i huvudstaden av gulröd Orsasandsten omkring en stomme av järn uppförda Centralpalats vid Vasabrons norra ända skapat ett modernt affärshus. Dess »moderna» ornamentik var helt naturligt mera modern 1899 än 1926. År 1910 utförde Stenhammar Hôtel Royal i Stockholm. Restaurang-, kafé- och festlokaler

gruppera sig omkring en pittoresk, ofantlig ljushall, använd som vinterträdgård och utförd i venetianska former. Denna jättestora hall är en av hela världens ståtligaste och vackraste festlokaler.

Den viktigaste svenska byggnadsfrågan under 1890-talet var uppförandet av det nya riksdagshuset och dess placering. Mot huvudstadens önskan och mot vad de flesta av Sveriges arkitekter ville förlades byggnaden på Helgeandsholmen. Landsorten ville straffa den alltför sköna och lyckliga huvudstaden genom att lägga riksdagshuset där Stockholm ej ville ha det. Bygget uppdrogs först åt överintendenten Helgo Zettervall och sedermera åt *Aron Johansson*, född 1860 i Ryssby i Småland. Grunden till riksdagshuset lades 1897 och det användes första gången av riksdagen 1905. Uppfört i en överlastad, rätt banal renässansstil, är det sammanbyggt med det mera sobert utformade riksbanks-huset. De triumfbågsartade anordningar, som förena de två husen, kunna ej fränkännas en viss prakt och hållning.

Hur omgivningarna kring slottet skulle bebyggas var en tanke, som naturligtvis starkt sysselsatte Nicodemus Tessin d. y. Han hade tänkt sig, att runtomkring och ej minst *framför* slottet vackra byggnader i romersk barockstil skulle läggas. Till vänster, då man blickar från norra fasaden, hade Tessin själv uppfört det låga men ovanligt monumentala Hovstallet, rivet på 1890-talet. En ny bro skulle gå direkt från slottets mittaxel över Norrström till dåvarande Norrmalmstorg, nu Gustav Adolfs torg, rätt emot en väldig kupoltäckt dom i barockstil (bild 277). Den skulle ersätta den »gammalmodiga» Riddarholmskyrkan som gravkyrka för konungarna. Lennart Torstenssons palats, vid 1700-talets slut av Palmstedt infogat i Sofia Albertinas palats, nu utrikesdepartementets lokaler, med den åt Fredsgatan vettande fasaden, som ännu har kvar den Torstenssonska portalen, skulle göras om till ett rätt lågt palats i romersk stil, motsvarat av ett liknande på torgets andra sida, bägge med öppna gårdar. Magnus Gabriel De la Gardies palats Makalös, vars vertikala tyska renässansformer stötte Nicodemus Tessin d. y., hade 1691 blivit omändrat till arsenal, men Tessin ville nu bygga om hela palatset i romersk barockstil, för att det som arsenal skulle vara värdigt de troféer, vilka »igenom de sennare Store Swänske

277. REKONSTRUKTION AV NICODEMUS TESSIN D. Y:S FÖRSLAG TILL ORDNANDE AV STOCKHOLMS CENTRUM.

Konungars stadigt Tappre och Glorieuse Actioner» hopsamlats och blivit, »en för hela verden otrolig myckenhet». I denna byggnad skulle den nedersta våningen utgöras av genombrutna arkader.

Stockholmsforskaren Ragnar Josephson, som ägnat ett lärt och omfattande arbete åt dessa frågor, skriver: »Framför allt skulle från alla kringliggande stadsgator genom de öppna arkaderna den stolta dekorationsplatsen med konungastoder, fontäner och utomordentligt effektivt utlagda kanoner och fyrmörsare skymta och nedanför och utanför hela det vida Stockholmslandskapet med fjärden, Skeppsbrohamnen och slottet.» Han påpekar också, att Ragnar Östberg tvåhundra år efteråt har genomfört denna arkadtanke på Mälarsidan i stadshuset, bild 286. Ragnar Östberg har även kommit med planer till frigörande av Norrbro genom att sänka området framför riksdagshuset och har också föreslagit, att det enligt vår tids uppfattning störande krimskramset med obelisker o. dyl. på riksdagshuset skulle avskalats, så att det ej verkade alltför bondgrant gentemot slottets ädla enkel-

het. En mycket kvick man föreslog, att under det Östberg förbättrade riksdagshuset skulle dess arkitekt Aron Johansson på stads-
huset vidtaga de ändringar, som han och andra önskade. Historisk
pietet och tidssmak ha alltid stritt mot varandra. Hur gammal
skall en byggnad vara för att bli historisk? »Makalös» var mer
än ett halvt sekel, då Tessin började kasta sina vredgade blickar
på detsamma. Det kanske ej så vidare makalösa riksdagshuset
hade ej fyllt tjugu år, då Ragnar Östberg och bra många med ho-
nom önskade, att det skulle vara mera samstämt med Tessins slott.

På förslag av doktor L. M. Bååth och skänkta av direktör
Josef Jonsson och Dagens Nyheter uppsattes den 20 juni 1926
på norra broändan av Norrbro bronsavgjutningar av tvenne i
Egypten omkr. år 350 före Kristus utförda granitlejon, vilka nu
förvaras i Vatikanen. En monumentalare och mera i den ståtliga
brons anda utförd prydnad kan svårigen tänkas.

Vackert belägen på Söders berg vid inloppet till Stockholm
och typisk med sitt torn och sina tegelmurar för sin storsvenska
storvulnhet, som ännu finns kvar ofta i hjärtan, där man minst
väntar den, är den jättestora borg, som kallas Danviks hem och som
är avsedd för medellösa åldringar. Den är byggd av Aron Jo-
hansson. Bland det trösterika i den nutida utvecklingen, och det
behövs verkligen något sådant, är enskildas och det allmännas
ansvarskänsla för sjuka, fattiga och gamla. Den humaniteten ha
vi ej råd att vara av med. Men om någonsin behövas här det
antiofficiella, det varma, personliga, hjärtliga och hemtrevliga.
Det finnes här i Sverige många, som tänka: Jag skulle hellre
vilja bo i ett danskt, holländskt eller tyskt hem för behövande
än i ett svenskt fattigslott. — På ett förtjänstfullt sätt har Aron
Johansson ombyggt det gamla riksdagshuset på Riddarholmen.

Utan respekt för arkitektonisk symmetri, för traditioner och
smak har Gustav Adolfs torg fördärvats genom nedrivande av Adel-
crantz' Operahus. Man hade kunnat bevara både fasaden och den
underbart ädelt formade och smyckade operasalongen. Under-
sökningar hade gjorts, som visade, att genom ombyggnad av par-
tiet mellan fasaden och salongen fullt betryggande säkerhet vid
eldsvåda kunde vinnas. Den arkitektoniska enhet, som torget

278. BANKSALEN I SKANDINAVISKA KREDITAKTIEBOLAGETS HUS I STOCKHOLM.
Byggnaden uppförd av Erik Josephson 1917.

haft genom Adelcrantz' byggnad för K. Teatern och det efter denna kopierade Sofia Albertinas, sedermera Arvfurstens, palats, ritat av Palmstedt, blev genom den nya byggnadens uppförande bruten.

Axel Anderberg, född 1860 i Kristianstad, fick i uppdrag att bygga den nya Operabyggnaden. Han började 1891 och den 19 september 1898 invigdes den. Jämförd med den föregående gör den ett rätt nedslående intryck, om också mycket, särskilt av sidopartierna, är som arkitekterna uttrycka sig »rejält». Salongens banala dekorerings gör att man bittert saknar den gamla, som var en av Europas vackraste. Det bästa i hela den enorma byggnaden är trapphuset. Det har verkligt stor stil och är värdigt Stockholm.

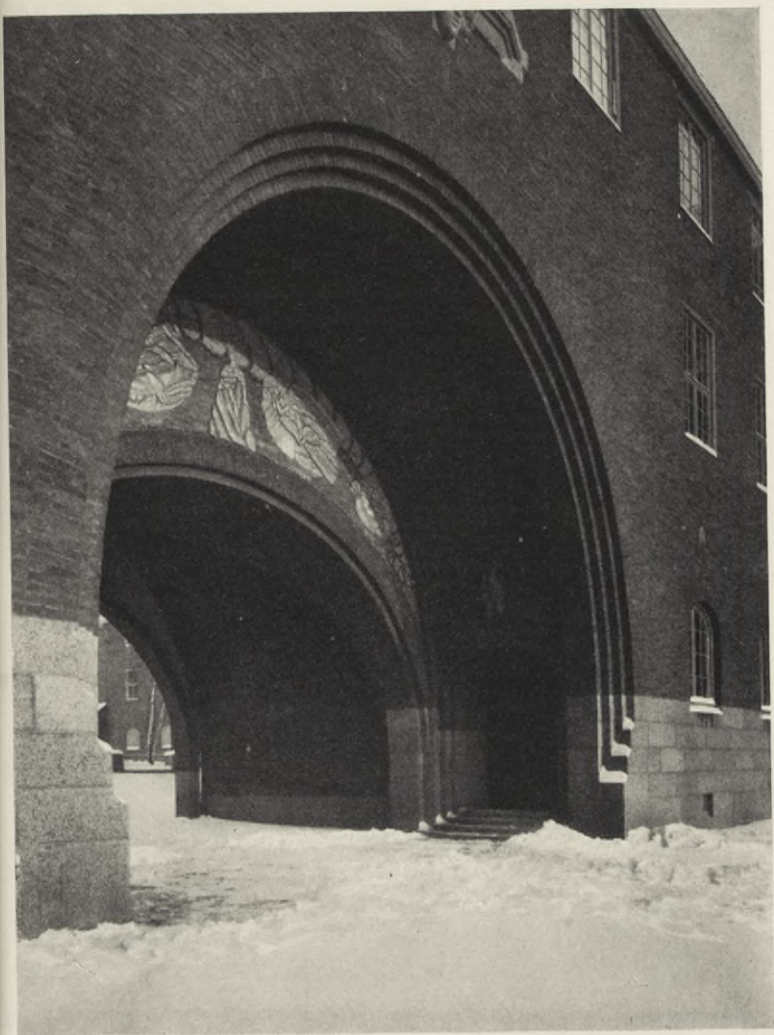
Operakällarens stora matsal är både vad proportioner och inredning beträffar ovanligt lyckad, om man också skulle önska att de lugna, vackra träytorna icke så ofta stördes av väl banalt formade förgyllda ornament, fåglar och fiskar, samt mellanpartier och inramningar. Oscar Björcks omdebatterade målningar i denna sal ha redan beskrivits (sid. 144).

I viss mening imponerande är Anderbergs väldiga Riksmuseum vid Frescati nära Stockholm, och i denna vetenskapsstad har Anderberg också uppfört byggnader åt Vetenskapsakademien, liksom det stora museet utförda i tegel och i värdiga former.

Norra sidan av Gustav Adolfs torg upptages av bankhus och 1914 byggde Clason Centralbankens hus på torgets nordöstra sida, utfört i ståtlig, värdig fransk barock med pilastrar löpande genom alla våningar. Fasaden på denna byggnad blev ej blott stilbestämmande för torgets norra sida utan avgörande också för den bredvidliggande fasadens hushöjd, då *Erik Josephson*, född 1864 i Stockholm, skulle uppföra Skandinaviska Kreditaktiebolagets hus, färdigt 1917, upptagande nordvästra delen av torget. Den stora banksalen, helt och hållet i grått och vitt utan några färger, är med sina väldiga doriska kolonner säkerligen en av de ståtligaste banklokaler, som finnas.

De stora bankhusen, mörka och människotomma om kvällarna, ha ej blott genom sin höjd skadat torgets proportioner, man saknar

279. PORTEN TILL TEKNISKA HÖGSKOLAN I STOCKHOLM.

Byggnaden uppförd av Erik Lallerstedt 1918. Rummet mellan bågarna prytt av Milles' reliefer i turkosblått kakel.

280. LIVFÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET THULES HUS I STOCKHOLM.
Uppfört av Erik Lallerstedt 1918.

också på aftnarna upplysta, festligt lockande restaurangfönster på nedre botten, och detta gör, att Stockholms medelpunkt, genom saknaden av lysande och smakfulla bodfönster om dagarna och genom den påtagliga bristen på upplysta kafélokaler om kvällarna och nätterna, icke blivit vidare tilldragande utan ödslig och otrevlig.

Av Ekenbergsmarmor och prydd med rik och stor konst, dock med torra, torftiga ornament, reser K. Dramatiska teatern, färdig 1908, sin oroliga vita, överlastade fasad vid Nybrohamnen. Dramatiska teatern, som utan och innan är prydd med mycken och god konst av Christian Eriksson, Carl Milles, Carl Larsson och Georg Pauli, är ritad av *Fredrik Lilljekvist*, född i Stockholm 1863. Byggnaden tillkom genom bokförläggaren, häradshövding G. B. A. Holms järnenergi.

Både som lärare och utmärkt arkitekt har *Erik Lallerstedt*, född 1864 i Skå på Svartsjölandet, utövat ett betydande inflytande.

Sedan den gamla av Fredrik Blom utförda byggnaden för Konstakademien vid Röda Bodarna (del II, sid. 177) nedrivits, uppförde Lallerstedt det 1896 fullbordade hus, som nu bebos av Akademien för de fria konsterna. Han använde sig här av renässansens former. Men under 1900-talets första decennier har Lallerstedt varit en av dem, som velat skänka sina byggnader en modern och kraftig formgivning, och häri har han ibland lyckats, bäst i sitt egentliga storverk, det väldiga byggnadskomplexet av tegelhus, täckta med tegel och prydda med skulpturer i granit, som inrymmer Tekniska högskolans lokaler vid Valhallavägen i Stockholm, huvudbyggnaden invigd 1918. Det är en storartad gårdsarkitektur Lallerstedt här skapat med trappor och terrasser och pittoreska utblickar över väldiga byggnadslängor. Mellanrummet mellan portalens större yttre och mindre inre båge är prytt av turkosblått glaserat tegel, ritat av Milles och bildande en låg relief symboliskt framställande de fyra elementen, med vilka ingenjörerna skola handskas. Livförsäkringsaktiebolaget Thules fasad vid Kungsträdgårdsgatan i Stockholm med sitt vackra gårdsparti tillkom 1918 och hör till Lallerstedts bästa skapelser (bild 280). Som arkitekt av stations-

281. STOCKHOLMS RÅDHUS.
Uppfört av Carl Westman 1915.

husen vid Bergslagsbanan och som professor vid Tekniska högskolan har Lallerstedt gjort en synnerligen viktig insats.

Jämnårig med Ragnar Östberg är dennes vän *Carl Westman*,

282. STOCKHOLMS RÅDHUS. INGÅNGEN.
Uppfört av Carl Westman 1915.

född i Uppsala 1866. Det var en stor fördel att Westman, den i sin formgivning allvarsammare och kärvare av de två, fick göra rådhuset, ett uttryck för lagens stränghet och kraft, under det

att Östberg med sitt festligare formsinne fick utföra stadshusets byggnad, där Stockholms stad skulle ha den angenäma plikten att utöva värdskap. Bland Westmans bästa tidigare byggnader är Läkarsällskapets hus vid Klara kyrkogård i Stockholm. Detta hus, som uppfördes 1906, vittnar både utan och innan om Westmans smak och stilkänsla, också då det gäller konsthantverket — Westman är en av våra allra främsta möbelarkitekter —, och alla detaljer, ledstänger och ventilgaller, bära vittne om att den ledande handen tillhör en arkitekt, som icke anser någon skönhetsdetalj obetydlig, hur stort och starkt han än fattar det konstruktiva. År 1913 invigdes det på en hög platå på Lidingön vid segelleden liggande Högberga, ett tegelhus med högt sluttande tak. Byggnaden är enkel och dyrbar, avsedd till hem för konstförfattaren Klas Fåhræus, vilkens kunnigt och kräset valda samlingar av nordisk och fransk modern målning men särskilt av kinesisk konst det skulle innehålla.

Riksskattmästaren greve Gustaf Bonde fick år 1661 av Stockholms magistrat och borgerskap i present en stor tomt mitt på Kungsholmen. Han tänkte använda den som lantgård. I Stockholm hade han det ståtliga palats, som Jean de la Vallée byggt åt honom invid Riddarhuset och som i senare tider varit Stockholms rådhus. Det nya rådhuset byggdes 1909—1915 och egendomligt nog på den plats på Kungsholmen, som ägts av Gustaf Bonde.

Byggnaden minner om Vasaslottens släta och stolta murar. Enhetlig och sträng, med sitt stora väldiga fyrkantiga torn med kopparhuv, är huvudfasaden i vitlammat tegel. Baksidan verkar mycket oregelbunden och medeltida. Huvudportalen är dekorerad med kärnfulla, expressiva granitskulpturer av de sju dödssynderna, utförda av skulptören *Gustaf Sandberg*, född i Gränna 1876. Med portalen är ett ovanför densamma sittande fönster hopkomponerat. Detta fönster prydes av reliefen av en domare och fyra anklagade, två skyldiga och två oskyldiga, och överst sitter S:t Erik med svärd och riksäpple, allt format av Christian Eriksson. Då man genom den öppnade porten ser in i den ståtligt välvda förstugan, har man till höger en väldig åttkantig granitpelare i ett block, kallad

283. VÄLVD GÅNG I STOCKHOLMS RÅDHUS.
Byggnaden uppförd av Carl Westman 1915.

»Valans pelare», där i naiva reliefer äro återgivna de goda och de onda väsendena samt jordens och himlens uppkomst, människornas skapelse, det första dråpet i världen, Tors strid med jättarna och de tre brunnarna vid världsträdets rötter. På kapitälet står: »Från Vätö är jag kommen, väger sju och tjugo ton men bär mångdubbelt. Blev till lön för mödan sirad.» Relieferna äro utförda av *Aron Sandberg*, född i Gränna 1873, broder till *Gustaf Sandberg*.

284. DET LYCKLIGA GRISPAKET.

Avvisare i sten i rådhusets trappuppgång. Skulptur av Aron Sandberg 1915.

Han har även utfört de synnerligen originella och karaktärsfulla fyra avvisarna i huvudtrappan, bland vilka särskilt det lyckligt gifta grisparet ur alla synpunkter är värt beröm. Magistratens sessionssal är byggnadens ståtligaste rum. I vägghpanelen äro de

från gamla magistratssalen överflyttade Sewenbomska Stockholms-
vyerna infällda (del I, sid. 468) och utökade med en ny, målad
av Pelle Swedlund och visande gamla rådhuset. Vigselummet,
som gav anledning till en uppmärksammas konstdiskussion 1912,
då Isaac Grünewald gjort expressionistiska skisser till detsamma,
vilka ej blevo antagna, är prytt av dekorativa målningar av *Filip
Månsson*, född i Sventorp, Västergötland, 1864. De framställa ett
ornamentalt stiliserat landskap, en sagans lund med blommor, träd
och djur, allt i lyckad anslutning till äldre svensk dekorationsmål-
ning, sådan den utfördes under femtonhundralets förra hälft på
Gripsholm och andra ställen. Hela denna byggnad är präglad
av den manlighet och kraft, som utmärka Carl Westman, vilken
i sin konst vill förhärliga det lagbundnas stränga skönhet.

Det av Carl Westman utförda Röhsska konstindustrimuseet
i Göteborg (bild se nedan) är en tegelbyggnad med kärva och
skrovliga tegelmurar, lika enkla och förnäma som de vackra ut-
ställningssalarna, alla med den verkningsfulla, dyrbara enkelhet i
utsmyckningen, som passar ett museum. Få museibygnader
ha så många förtjänster som den Röhsska.

Genom sitt storverk Stockholms stadshus har *Ragnar Öst-
berg*, född 1866 i Stockholm, blivit den svenske arkitekt, vilken
ej endast i Sverige utan i hela det arkitekturintresserade Europa
kommit fram i allra första ledet.

Östberg arbetade under 1890-talets förra hälft på I. G. Clasons
ritkontor och gjorde, sedan han av Konstakademien erhållit stipen-
dium, till stor del på velociped under slutet av samma årtionde
en treårig studiefärd i Tyskland, Frankrike, Italien, Grekland, Eng-
land och Spanien. Några år förut hade han gjort en kortare resa
i Förenta staterna.

Ragnar Östbergs skönhetstörst läskade sig i alla heliga konst-
källor, som välla fram i de olika europeiska kulturområdena.
Ingen av våra konstnärer har haft en så from och en så lidelse-
full kärlek till skönheten som Ragnar Östberg.

Redan år 1891 — då tjugufem år gammal — började han
syssla med tanken på ett nytt rådhus i Stockholm och — den
pietetsfulla älskaren av gamla Stockholm Ragnar Östberg ryser

förmodligen, då han nu tänker på det — ritade ett dylikt för den då av några föreslagna platsen, den tomt, där det gamla rådhuset stod och lyckligtvis kvarstår. Uppmanad av den för ett nytt rådhus rastlöst verkande rådman Richard Öhnell att göra en ritning, avsedd för ett rådhus på den sydöstligaste delen av Kungsholmen, den s. k. Eldkvarnstomten, utförde han en sådan och gjorde så ett ytterligare förslag vid en allmän tävlan i december 1903. Då väckte signaturen »Mälardrott» allmänt intresse för sina ritningar. Vid en ny tävlan 1905 mellan de bästa förslagen från 1903 erhöll Mälardrott-Östberg första priset för sina genom ett väldigt fyrkantigt hörntorn från de andra sig skiljande ritningar. Efter påtryckning av en del personer, som önskade störta det Östbergiska förslaget, och en del andra, bland dessa bankdirektör Wallenberg, som ansåg att platsen bäst passade till ett stadshus, beslöt 1908 stadsfullmäktige, att rådhuset skulle ligga mitt på Kungsholmen och att ett efter de Östbergiska ändrade ritningarna uppfört stadshus borde läggas på Eldkvarnstomten. I mars 1911 beslöt slutligen stadsfullmäktige *definitivt*, att det Östbergiska stadshuset skulle byggas, men den del av byggnadskomplexet, som kallades nämndhuset med dess lokaler för kontor och nämnder, skulle icke nu uppföras. För att ej stöta sparsamhetsivrarna eller de antiestetiska personerna i fullmäktige, som ondgjorde sig över namnet »Gyllene salen» på det stora för fester avsedda rummet, erbjödo sig bankdirektörerna Knut Wallenberg, född i Stockholm 1853, och Louis Frænckel, född i Aschersleben i Preussen 1851, död i Berlin 1911, med enastående frikostigt kommunalsinne att skänka var sin halva million till denna sals uppförande och inredning.

Midsommaraftonen 1923 invigdes Stockholms stadshus med en fest, där allt nationellt och kommunalt gnat och all småaktighet voro avlagda för dagen och där husets skapare fick sin tillbörliga och stora hyllning och slutligen av de svenska arkitekterna kröntes med en gyllene lagerkrans.

Den förut nämnde stockholmske arkitekturkännaren Ragnar Josephson har träffat själva kärnpunkten i stadshusbygget, då han säger, att den andliga grund, på vilken denna byggnad är

285. STOCKHOLMS STADSHUS.
Uppfört av Ragnar Östberg. Färdigt 1923.

286. STOCKHOLMS STADSHUS. BORGARGÅRDEN OCH DEN ÖPPNA ARKADEN MED UTSIKT ÅT MÄLAREN.

Uppfört av Ragnar Östberg. Färdigt 1923.

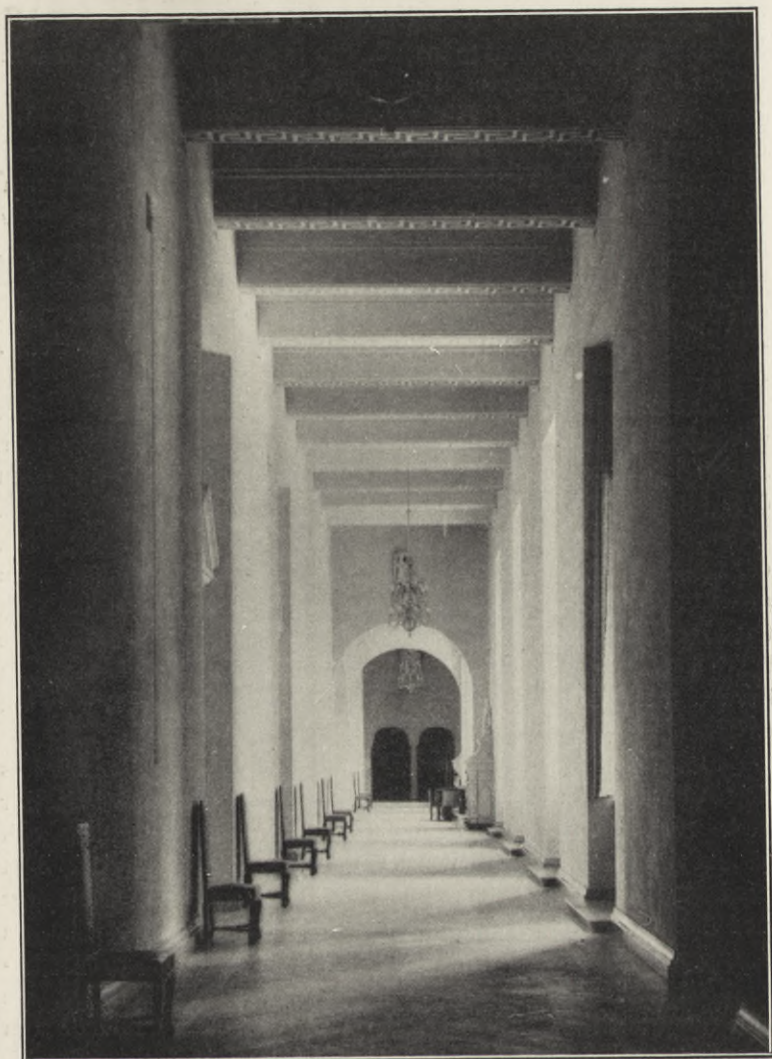
rest, är 90-talets romantik, känslan för »det avlägsna i rum och tid». Orient och gammal svensk historia vävdes samman.

Det var symboliskt, att Verner von Heidenstam lät sin stämma vid festen höras, manande till svenskhet, han, som väckt så många av de känslor och tankar, vilka nu blivit talande stenar i det Östbergiska stadshuset.

Under de tolv år, då stadshuset växte upp, ändrades mycket av den ursprungliga planen. Den tillämnade granitbeklädningen ersattes med tegel, och den granithuv, som skulle avsluta tornet, ändrades till en kopparklädd lanternin, krönt, liksom fordom gamla slottet, med de tre kronorna. Det fyrkantiga tegeltornet har likt de grekiska kolonnerna en obetydlig men verkningsfull ansvällning, *entasis*, och avsmalnar lätt uppåt; tornet verkar härigenom spänstigt. Om fasaden mot Mälaren minner om Venedig —

»gärna hade'n, som iagh har sport,
Stockholm till Rom och Fenedig giort»,

287. RÅDSGALLERIET I STOCKHOLMS STADSHUS.
Byggnaden uppförd av Ragnar Östberg. Färdig 1923.

skriver Messenius i sin rimmade krönika om Johan III —, så tänker man även på Adrias glänsande drottning, då man blickar fram mellan loggians kolonner. Loggians tak är prytt med målningar i blått, utförda av *Axel Wallert*, född 1890 vid Västerås Kvarn, St. Ilians socken, Västmanland, som efter de mytologiska kvarternamnerna i Gamla staden gjort de mest lyckade figurala framställningar, ypperligt inkomponerade i kvadraterna. Man minnes, att man på den dekoration över Stockholm, som Desprez gjorde till operan Gustav Vasa, återfinner också en venetiansk loggia och en statyprydd kolonn, väckande tanken på vårt nuvarande stadshus och den 1925 föreslagna statykrönta kolonnen av Milles.

»Mälardrott» bad Mälardrottningen stiga ner till sin sjö, mot vilken hon förut vände ryggen, och i den väldiga borgargården, nästan lika stor som hela Stortorget, skådar man genom loggian över Mälaren med dess båtar och har Södra bergen i bakgrunden. Denna ofantliga gård motsvaras av ett täckt rum, en överbyggd sal, där väggarna, även av tegel, upplivats på det sinnrikaste sätt genom *ur* detta tegel skulpterade ornament. Från denna väldiga ljusgård, trots sina röda tegelväggar kallad »Blå hallen», den hade kanske hellre i analogi med »Vita havet» i Kungl. slottet bort heta »Röda havet», leder en bred trappa av grön Kolmårdsmarmor upp till en altan, bakom vilken »Gyllene salen» ligger.

Stadshuset, den förnämsta byggnad, som efter Stockholms slott tillkommit i vårt land, innesluter också arbetslokaler för stadsförvaltningen och för stadsfullmäktige, som rådpläga och besluta i rådssalen, det kanske minst lyckade rummet. Det mindre tegeltäckta enklare huset åt väster, som är sammanbyggt med det större, är avsett för kontor och arbetslokaler, vilka, då Östbergs förslag om ett nämndhus av hans till varje pris »sparsamhetsivrande» antagonister avlogs, torde vara otillräckliga. De som finna stadshuset fult ha full rätt att säga detta, men de som finna det otillräckligt för sitt ändamål böra icke klaga på arkitekten. Av de 17 millioner, som åtgått för att under Europas krigsår och våra krisår uppföra den storartade byggnaden med all dess möblering och utsmyckning, ha ej mindre än tre millioner

288. TAKMÅLNING I BLÅTT, »KVARTERET DIANA» I STADSHUSETS LOGGIA.
Utförd av Axel Wallert 1923.

skänkts av enskilda stockholmare för att fullt värdigt och konstnärligt kunna pryda det hus, som är stadens eget.

Stadshuset har under det decennium det uppfördes haft till en viss grad samma befruktande inflytande på svensk konstindustri och dekoreringskonst, som slottsbygget hade under 1700-talets förra hälft.

289. DETALJ FRÅN STORA GALLERIET I STOCKHOLMS STADSHUS. KONSOLBORD MED SPEGEL OCH LAMPETT SAMT FÅTÖLJER, ALLT KOMPONERAT AV SIDNEY GIBSON 1923. I NISCHERNA STUCKRELIEFER AV J. A. G. ACKE.

Går man uppför den nedersta trappan i det stora tornet, kommer man till »De hundrades valv», ett väldigt, oerhört högt fyrkantigt rum, kanske det skönaste i hela byggnaden. Man fortsätter in i en rund mottagningssalong, prydd med de dyrbaraste vävda tapeter, en gång givna av Ludvig XIV till en greve Nils Bielke och av frikostiga stockholmare skänkta till deras fädernestad. Denna lilla sal är i sanning en värdig inledning till det stora galleriet, som är avdelat med svarta mattslipade granitkolonner, genom vilka man ser prins Eugens ypperliga, dekorativa fresk, »Stockholms stränder», där vid vattnet solförgyllda hus skönjas mellan stiliserade trädgrenar. Fönsternischerna äro prydda av Ackes i stucc modellerade reliefer av unga nakna kvinnor, återgivna med ett stort naivt behag. Sidney Gibson (sid. 331) har till stadshuset utfört både statyer och möbler och kanske lyckats bäst i de stolar och soffor, som finnas i stora galleriet, liksom i de speglar och ljuskronor (bild 289), varmed samma galleri prytt. Modernism och nyklassicism smälta här tillsammans på det lyckligaste sätt. I en av de följande salarna har Axel Törneman på några ypperliga ljusa fresker i blåa toner symboliskt och dekorativt framställt stadens läge vid vattnet genom tritoner och långsträckta nymfer, rörande sig i böljorna utanför det under byggnad varande stadshuset (bild 174).

Från salen »Tre Kronor» kommer man in i »Gyllene salen», Nordens förnämligaste för fest avsedda rum. Den dåvarande höga svenska valutan möjliggjorde att täcka de enorma väggytorna med i Tyskland utförda mosaiker på guldgrund. Venedig! Miklagård! Ena kortväggen upptager mosaiken »Mälardrottningen hyllas från östan och västan». Som en gudabild, med stora vidöppna ögon och med stadshuset i sitt sköte sitter, bysantinskt starkt stiliserad, Mälardrottningen i sin höghet så, som kanske en från österväg återvändande väring skulle tänkt sig en stadsgudomlighet. Helheten är glänsande, gedigen och dyrbar. *Einar Forseth*, född i Linköping 1892, elev av Gunnar Hallström, har med en exotisk, ofta orientalisk färgkänsla gjort teckningarna till de av Berlinfirman Puhl & Wagener utomordentligt skickligt utförda mosaikerna. Ehuru av olika värde, vittna de flesta om en levande

dekorativ fantasi. Mosaiker ha en underbar förmåga att förenande stilisera. Det förefaller alldeles naturligt att se Ansgarius döpande ej långt från Elsa Brändström, som bispringer fångar i Ryssland. De höra väl tillsammans, ehuru det förra skedde på 800-talet, det senare mer än ettusen år efteråt.

Ragnar Östbergs mäktiga konstnärsvilja vilar över hela stads-
huset från grunden, över tegelytorna, krönta med de gyllene sta-
tyerna, över det ärggröna koppartaket, till vilket tusentals stock-
holmare, höga som låga, bidragit med var sin plåt, ända upp till
klockorna i tornet. De klinga över den vackraste av alla huvud-
städer och tränga ända ner i Stadshuskällaren. Här lever Bellmans
anda, han som innerligast hyllat staden. Hans sånger skildras
i fresk av Yngve Berg. Med sinnrika, humoristiskt sneda trä-
inläggningar, utförda av *Melchior Wernstedt*, född i Strängnäs
1886, minnande om det sätt varpå Fredman ibland såg på
arkitekturen, prydes smakfullt samma källarrum.

Stadshusbygget, dess inredning och prydnad äro impone-
rande uttryck av svensk offervilja för det allmänna under 1900-
talets början.

Ragnar Östberg ömmar för att Stockholm skall få behålla
allt sitt vatten, att Stockholm, som hotas med torrläggning,
skall få ha kvar alla sina öppna vattenytor, redan alltför mycket
inkräktade av markens höjning med $\frac{1}{3}$ m. pr århundrade och
ytterligare förminskade genom utfyllningar. Han vill att Norrström,
icke hejdad av några dammar, skall få brusa under de broar, som
förbundit Stadsholmen, Helgeandsholmen och Norrmalm, såsom
den gjort i så långa tider. Kan han vinna Stockholms invånares
öra för detta, det viktigaste av alla Stockholms skönhetskrav, har
han givit sin fädernestad något *ännu* dyrbarare än stadshuset.

Utom detta Östbergs egentliga storverk har han i tegel och
med verkningsfull monumentalitet, i ren enkelhet, uppfört Öster-
malms läroverk i Stockholm 1910, som ännu efter femton år van-
prydes och skyles av Ladugårdslands gamla läroverk, Odd-Fellow-
ordens hus i Nyköping 1913 samt Patent- och Registreringsverkets
hus med en ståtlig portal vid Valhallavägen i Stockholm 1921.

I trä har han utfört konstnärinnan och konstfrämjerskan Eva

290. GYLLENE SALEN I STOCKHOLMS STADSHUS.

Väggarnas mosaiker efter teckningar av Einar Forseth.

Bonniers ypperligt lagda stuga på Dalarö samt i tegel doktor Albert Paulis ståtliga hem på Djursholm. Bland Östbergs mest lyckade privata byggnader är bokförläggaren K. O. Bonniers pittoreskt sammanbyggda hus i gul puts vid Manilla på Djurgården. Denna härligt belägna bostad prydes bland annat av porträtt, framställande förlagets förnämligaste författare och utförda av våra bästa målare. På Djurgården ligger vid Bellmansro det av silvergrått

25—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

träspån klädda hus med tak av grönglaserat tegel, som Ragnar Östberg 1905 uppförde på eller rättare sammankomponerade med bergsknallen. Det skymtar fram mellan de väldiga Djurgårdsekar, som givit stället dess namn. På Ekarne förvaras direktör Thorsten Laurins betydande samling av huvudsakligen nordisk konst och litteratur. Denna samling är på ett ovanligt lyckligt sätt inordnad i helheten utan att någon utställnings- eller museikaraktär stör hemtrevnaden. — Den tegelbyggnad Östberg 1913 fick göra åt bankiren Philip Geber vid Djurgårdsbrunnsviken i den s. k. Diplomatstaden torde vara ett av de moderna svenska hem, där smak och komfort på det dyrbaraste men också verkningsfullaste sätt förenats.

Bland de svenska arkitekter, som fått stora uppgifter och som löst dem så, att moderna krav förenats med gammal kultur och god tradition, är *Ivar Tengbom*, född 1878 i Vireda, Småland. Sedan han studerat vid Konstakademien och i Paris, öppnade han arkitektkontor i Stockholm, väckte uppmärksamhet för sitt rådhus i tegel i Borås 1909 och slog fullständigt igenom hos både fackmän och arkitekturintresserade genom sin 1915 färdiga Enskilda Bank i Stockholm. Samma år hade han genom sin gedigna och smakfulla stormansbyggnad i Diplomatstaden norr om Djurgårdsbrunnsviken åt justitierådet Trygger i tegel utfört ett av de solidaste och vackraste stockholmska »egnahemmen». Samma förtjänster finnas i den 1916 vid Karlavägen i Stockholm uppförda Philipssonska villan med sin kolonnprydda putsfasad av sydländsk verkan.

Tengboms Högalidskyrka i Stockholm vid Riddarfjärden — invigd den 10 juni 1923 — ger genom sina höga torn, egendomligt nog här placerade på var sin sida om koret, något pittoreskt åt Söders silhuett. Det yttre minner om Mariakyrkan i Visby, ehuru Högalidskyrkan ej som den gotländska är vitmenad utan visar tegel-livet. Både utanpå och inuti förenas gotiska former med renässansornament. Man har kommit långt ifrån de »stilenlighetens faror», vilka Gustaf Upmark d. ä. på 1890-talet med så mycket fog påpekade.

Själva kyrkorummet är öoverträffat i fråga om helgd och stämning, då det gäller vårt land och, kan man säga, då fråga är om det protestantiska kyrkorummet över huvud taget. Sinnrikt och i hög grad verkningsfullt har arkitekten med tämligen korta

291. ENSKILDA BANKENS HUS I STOCKHOLM.
Uppfört av Ivar Tengbom 1915.

tvärväggar — en-sorts strävpelare *innanför* murarna — dolt fönstren, så att man ej kan se dessa, såvida man icke står alldeles mitt framför. Härigenom blir kyrkan upplyst utan att yttervärlden störande blickar in. Taket smyckas av nätvalv, och den kärva grå putsytan blir den bästa inramningen till de värdefulla prydnaderna i det inre. *Erik Jerke*, född i Stockholm 1898,

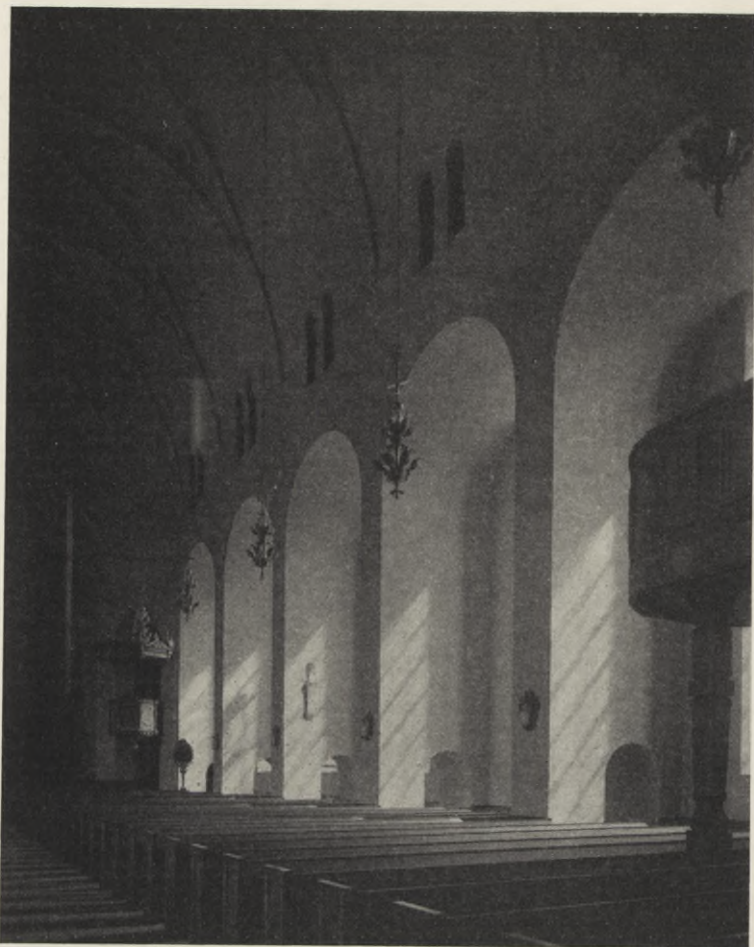

292. STORA BANKSALEN I ENSKILDA BANKEN I STOCKHOLM.
Byggnaden uppförd av Ivar Tengbom 1915.

har utfört altarskåpets något ryskpåverkade bilder. *Gunnar Torhamn*, född 1894 i Kungshamn, Blekinge, är upphovsmannen till det väldiga träkrucifix, där han, som han själv en gång sagt, sökt ingjuta en gotisk anda i en form, som bygger på klassisk grundval. Torhamn har, påverkad av 1400-talets italienska väggmålningkonst, särskilt Masaccio, på det sinnrikaste och konstnärligaste sätt löst uppgiften att dekorera det trånga men höga dopkapellet i Högalidskyrkan med bysantinskt stiliserade, av strängt religiöst allvar präglade väggmålningar.

Stockholms Enskilda Banks nyssnämnda byggnad har sin fasad vettande åt Kungsträdgården. Den nedre delen är klädd med svart granit, mittpartiet, som omgiver portalen, är prytt med reliefer i samma stenart, utförda av Carl Milles. Varje figurpar står på ett kopplat halvkolonnpar. Lyckligare har ej här i landet under senare tider skulptur förenats med arkitektur. Lagom karikerade för att vara tillräckligt uttrycksfulla och dekorativa, avbildas här i stenen fyra par gubbar som sinnbilder för handels och penningväsendets utveckling (bild 238). Tengbom har i denna bankbyggnad och i det med detta på andra sidan gatan sammankomponerade huset, byggt i samma stil om också enklare, använt en nyantik av monumental och dock modern verkan. Allt är också i det inre behandlat med den största omsorg och med en smak, som sträcker sig till de minsta detaljer. Även i kontorsrummen och de för direktionen avsedda salarna äro möbler, glasfönster — koloristiskt utmärkta, originellt tänkta och tecknade av *Yngve Lundström*, född i Göteborg 1885 —, öppna spisar, allt både hantverksmässigt och konstnärligt det bästa, som Sverige vid byggnadstillfället kunde ge. Den stora banksalen, olyckligtvis på grund av tekniskt nödtvång något sned, är klädd med polerad kalksten från Brunflo i Jämtland. Diskarna äro också helt och hållet av sten. Från golv till tak talar allt om diskret dyrbarhet och allvar. Något av elegans och lätthet kommer in i det kolonnettgalleri, som vid taket avslutar väggarna. Här har man använt sig av Ekebergsmarmor. — I ett stort arbete, vad bilder och tryck beträffar lika gediget som byggnaden själv,

293. DET INRE AV HÖGALIDSKYRKAN I STOCKHOLM.
Uppförd av Ivar Tengbom 1923.

har den framstående arkitekturkritikern doktor Gregor Paulsson skildrat Enskilda Banken.

Vår tid har i banklokaler som denna fått visa sin egen stil. Medeltiden hade svårintagliga stolta borgar och kyrkor med himla-

294. FRESKER I HÖGALIDSKYRKANS DOPKAPELL.
Utförda av Gunnar Torhamn 1923.

strävande evighetslängtan. Ludvig XIV i sitt Versailles, idealet under 1600-talet för furstebyggnader, levde, omgiven av jätteparker, i höga gobelängprydda salar och rörde sig i gallerier, där hovmännen, uppställda på rad, hälsade den enväldige. Vår tid

har jättestora stationshus, enorma lyxhotell och dyrbara bankhus. I de senare har arkitekturen ett skänka karakteristisk form åt byggnader, ägnade åt det allvarligaste och högsta vi känna, vare sig man är en amerikansk milliardär eller en folkkommissarie från Sovjet-Ryssland. Allt skall vara hårt, effektivt och dyrbart, ge en känsla av något kallt, abstrakt och dock ej utan en viss mystik, ty de ekonomiska lagarna äro lika mystiska som naturens hemligheter. Matematiken har sin mystik, som arkitekturen omsätter i sköna former och musiken i sköna toner. Det konsert-hus, som Tengbom 1926 uppförde vid Hötorget i Stockholm, förhärligast också denna matematikens mystik. Det är en hyllning åt den konst, som väller fram ur vårt djupaste inre, åt »tonernas vågor, himmelska lågor». Två musiksalar, en större, som en antik tempelgård med takets väggfästen borttrollade och tyvärr avslutad genom en sönderdelad fondvägg, vilken ger ett osäkerhetsintryck, och en mindre sal för kammarmusik äro sinnrikt lagda på samma plan. Stenmosaik i förstugans golv, dekorativa målningar i taket och på väggarna av Grünewald i Lilla salen samt skulpturer av Milles pryda denna kulturanstalt.

Handelshögskolan, i romerska enkla och värdiga former, tillkommen tack vare Knut Wallenbergs givmildhet till det allmänna, är nu, 1926, under uppförande vid Sveavägen i Stockholm.

Hjördis Tengbom, född i Stockholm 1877, gift med Ivar Tengbom, är syster till skulptrisen Alice Nordin. Utom en del smakfull småskulptur har Hjördis Tengbom utfört en relief i konserthuset, ett tack åt byggnadens donatorer. Den visar en liten glad och bullig skara småbarn, som sjunga givarnas lov, förmodligen a cappella.

En romantiker är *Lars Wahlman*, född i Hedemora 1870. I sin ungdom utförde han tillsammans med I. G. Clason i fransk medeltidsstil Hjularöds slott, ej långt från Lund. Det blev färdigt 1897. Åt den kände göteborgaren James Frederick Dickson byggde Wahlman 1904 i engelsk 1500-talsstil det storartade slottet Tjolöholm i Halland, nära Kungsbacka. Denna gång voro formerna direkt hämtade från England, vilket passade ganska väl för den i många fall anglosaxiskt kännande stallmästare Dickson.

295. DET INRE AV ENGELBREKTSKYRKAN I STOCKHOLM.
Uppförd av Lars Wahlman. Färdig 1914.

— Sedermera har Wahlman arbetat på införande av hus med liggande träbjälkar, utförda ej utan bonderomantik.

Livligt intresserad för blommor och trädgårdsanläggningar, har han av rosenstänglars och rosenträds böjningar fått impulser, som han själv säger, till Engelbrektskyrkans arkadformer.

Wahlmans Engelbrektskyrka i Stockholm, liggande i den arkitektoniskt delvis synnerligen lyckade s. k. Lärkstaden på Östermalm,

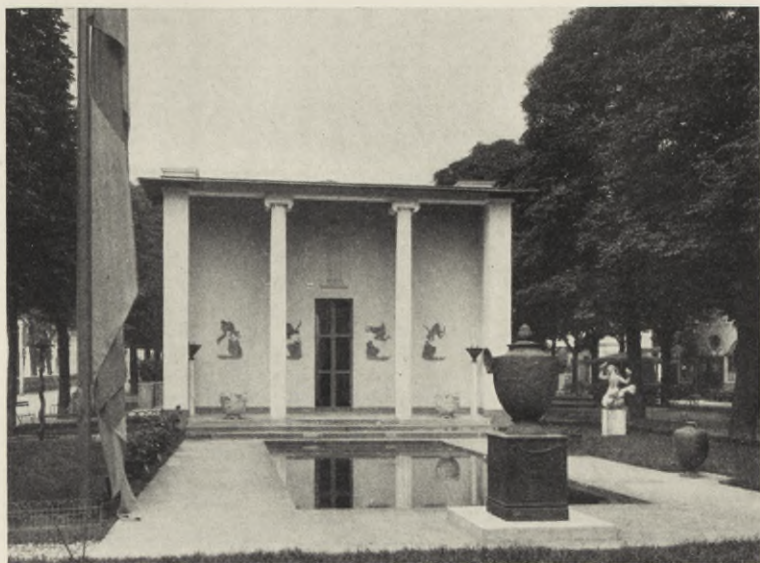

296. STADION I STOCKHOLM.
Uppfört av Torben Grut 1912.

blev färdig 1914. Det yttre verkar, säger en arkitektkritiker och fackman, »kanske något konstlat», en egenskap, som ej sällan utmärker Wahlmans arkitektur, men det har också påpekats, att det inre av Engelbrektskyrkan trots det relativt lilla rummet formats av arkitekten, så att man får en mäktig rymdkänsla, och den här meddelade bilden visar, hur pittoreskt och stort Wahlman lyckats forma valven och vilka ljuseffekter han ernått genom fönstrens kloka placering. En levande fantasi utmärker den uppslagsrike och verksamme arkitekten.

Torben Grut, född 1871 å Gammelstorp, Västergötland, har liknande fantasirikedom som Wahlman, om den också framträder mera tuktad i den förras arbeten. Grut ritade hos den förut

297. SVENSKA PAVILJONGEN PÅ PARISUTSTÄLLNINGEN 1925.
Uppförd av Carl Bergsten.

nämnde danske arkitekten H. Holm i Köpenhamn, skaparen av det nya biblioteket därstädes (del III, s. 124), och han har sedan varit medhjälpare i Stockholm åt Clason och Boberg. Särskilt genom sina tennispaviljonger har Torben Grut världsrykte, och han har uppfört sådana både i Paris och i Sidney i Australien.

Sällan ha de nationella arkitektoniska förutsättningarna så lyckligt och självständigt kommit till synes som i hans Stadion vid Valhallavägen i Stockholm. Byggnaden invigdes den 1 juni 1912 och användes under denna sommar till de ej minst för svensk idrottsära så lysande olympiska spelen. Den väldiga ellipsen, som banan utgör, omfattas av tegelmurar på granitgrund, i formerna påverkade från Visby, och i norr avslutas byggnaden av två trettio meter höga torn. Det är svårt att tänka sig en lyckligare och mera svensk lösning av uppgiften.

Ansluter sig Stadion till gamla svenska stadsmurar och borg-

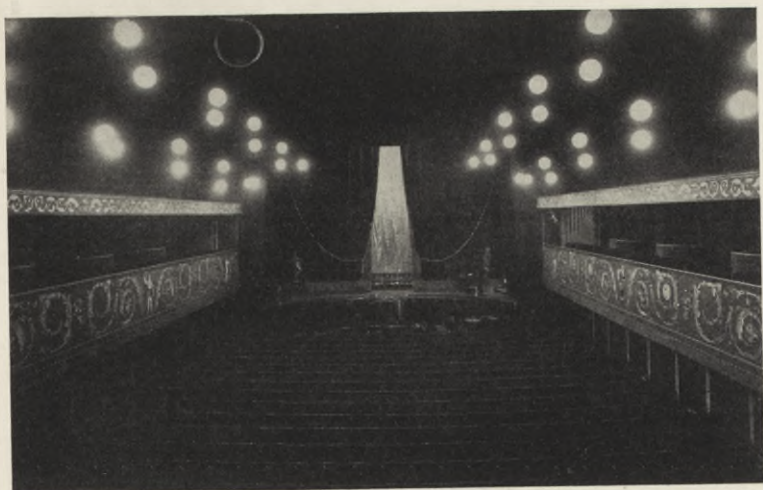
298. KONSTMUSEET I GÖTEBORG.
Uppfört 1923 av Arvid Bjerke och Sigfrid Ericson.

torn, så har Grut i svenska legationens hus i Helsingfors tagit Tessins konungaslott till utgångspunkt. Huset är fullt värdigt Sverige, dess ädla fasad vid hamnen, trappor, gallerier och salonger storsvenska.

Med väldiga mått, rejält och solitt ur arkitektonisk synpunkt, är posthuset i Göteborg byggt i tegel och måttfullt och lyckat prytt av kolonner. Det är utfört av *Ernst Torulf*, född 1872 i Friggeråker, Västergötland.

Carl Bergsten, född i Norrköping 1879, har haft stort inflytande på de unga. Han var till en början en artigast sagt osovrad modernist, något som han alltför tydligt visade i ett folkskolehus i Norrköping, men han har sedan utvecklat sig till klarhet och fasthet. Prisad som ovanligt lyckad utställningslokal från belysnings synpunkt är den konsthall på Djurgården, som uppfördes för det i förhållande till den vunna monumentaliteten mycket stora belopp grosshandlare F. Liljevalch skänkte till densamma, och som 1916 invigdes.

299. DET INRE AV SKANDIABIOGRAFEN I STOCKHOLM.
Av Gunnar E. Asplund 1923.

Bergstens Svenska paviljong på Parisutställningen 1925 överglänste genom sin ädla enkelhet och skönhet de andra byggnaderna på den jättestora konstindustriella expositionen, som blev en storartad seger för svensk konstindustri.

Jämnårig med Bergsten är *Sigfrid Ericson*, född 1879 i Fritsla, Västergötland. År 1914 fullbordade han Masthuggskyrkan i Göteborg med dess fyrkantiga, väldiga torn. »Som vuxen upp ur klippan», har man sagt, reser sig kyrkan. Bjälkarna i det inre verka kanske väl mycket fornjotiska.

Tillsammans med *Arvid Bjerke*, född i Göteborg 1880, har Ericson gjort det mesta av Göteborgsutställningens 1923 pittoreska och av både in- och utländska fackmän högt skattade arkitektur. I sammanhang med Göteborgsutställningen invigdes ett nytt konstmuseum vid Götaplatsen i Göteborg; det öppnades som museum den 14 mars 1925. Byggnaden är uppförd av arkitekterna Bjerke och Ericson och har kanske en något kärv nyklassicitet till det yttre och svårtillgänglighet genom alltför många och höga trappor såväl utanför som i det inre.

300. DÖDSÄNGELN.

Skulptur, 90 cm. hög, av Carl Milles 1921. Uppsatt på taket av Skogskyrkogårdens kapell.

Fasaden delas av sju likformiga öppningar, de s. k. »gäspningarna». Skulpturhallen har emellertid en monumental skönhet och med utmärkt smak är museets förträffliga innehåll uppställt och anordnat.

Den för sina arkitektoniska uppslag och sin dekorativa hållning med skäl prisade Göteborgsutställningen fick särskilt erkännande för den konstindustriella utställningen, till vilken *Hakon Ahlberg*, född i Laholm 1891, utfört den synnerligen pittoreska paviljongen. Ahlberg har utgivit arkitekturtidskrifter, utövat lärar-

verksamhet och kommit med den stora boken »Modern Swedish Architecture», genom vilken han mer än någon annan bidragit till spridande av kännedom om vår levande svenska byggnadskonst i utländska arkitektkretsar.

Ragnar Hjorth, född i Stockholm 1887, har genom sin kultur och smak utövat ett ovanligt lyckligt inflytande på gamla byggnaders iståndsättande och över huvud taget förtjänstfullt medverkat vid arkitektoniska frågors lösning.

Den av de yngre, som omkring 1925 var tongivande, är *Gunnar E. Asplund*, född 1885 i Stockholm. Han har blivit kallad en romantisk klassicist och älskar både fantasiinlaget och de nu, 1926, så moderna nyklassiska formerna. I sin Skandiabiograf (1923) vid Drottninggatan i Stockholm, en av de mest lysande nöjeslokaler i den vägen som finnas, har han använt klassiska former i förstugorna, och i det inre med fantastisk prakt, med stor rikedom av målningar och applikationsbroderier utfört ett rum, där belysningen ger en en känsla av att man sitter under en tropisk, nattsvart himmel. Ägnades denna Skandiabiograf åt de flyktigaste av alla livsbilder, så har Asplund åter tillsammans med *Sigurd Lewerentz*, född 1885 i Sandö, planerat Skogskyrkogården vid Enskede söder om Stockholm (färdig 1920), där Skogskapellet prydes av Milles' omstridda dödsängel på den nedersta delen av det spånbelagda taket. Den lilla, 90 cm. höga, på taket stående bronsängeln visar i sin tunna dräkt, åtsmitande genom luftfärden, på de barockformer, som utmärkte änglaframställningarna i svenska kyrkor under ortodoxiens benhårda tider. Man kan knappast tänka sig något olämpligare än bilder, som väcka förargelse hos fromma och allvarliga människor på platser, vilka äro särskilt heliga, men i detta fall är det ej så alldeles lätt att förstå den lilla ängelns stötande egenskaper. — Skogskapellet sluter sig naturligt till de kolonner, som bildas av gransammarna. Man kan endast hoppas, att dessa ömtåliga, allvarliga träd icke skadas av gravgrävandet utan som meningen är hägna det avskilda och heliga området.

Asplunds Stadsbibliotek vid Sveavägen i Stockholm, ett av de många uttrycken för Knut Wallenbergs frikostighet mot huvud-

301. LAGERHUS FÖR VIN- OCH SPRITCENTRALEN I STOCKHOLM.
Uppfört av Cyrillus Johansson 1923.

staden, är nu, 1926, under uppförande, och den stora cylinderformade läsesalen, från ovan till nedan prydd med det för den mest lämpliga: bokrygggar, som för ögat ge något både värdigt och ombonat, torde bli en av de vackraste rumsbildningar i landet.

Gunnar E. Asplund hör till de byggnadskonstnärer, av vilka den yngre generationen svenska arkitekter väntar sig mycket.

Bland de många goda arkitekter, som nu arbeta på en gedignare stadsbild, är *Cyrillus Johansson*, född i Gävle 1884, en av de allra främsta.

Mest känd är han för sitt lagerhus för Vin- och spritcentralen vid Norrtull i Stockholm. Med sitt höga tak över mörkröda tegelmurar upptager det ett helt kvarter, och det åsyftar och har också

»skulptural kubverkan». En viss andlig likhet med Kristian IV:s brygghus i Köpenhamn är omisskännlig (del I, sid. 167). Trots bådas materiella men angenäma syfte, det ena att tillverka, det andra att bevara goda drycker, ha de något utöver brygg- och lagerhuset, en mäktig skönhetsverkan. Man kan om Cyrillus Johanssons lagerhus tillägga, att det också är synnerligen dyrbart. Det tillhör ju den egendomliga privata och statliga inrättning, som, svårangriplig för revision, kan opåttalt bekosta sig både privat och statlig lyx. Lagerhuset har kostat sex millioner kronor. Det är också både utan och innan, från den lilla vackra portalen, där man vid utträdet, naturligt nog, undersöks som en smugglare eller spion i krigstider, och den imponerande halvcirkelformiga gården upp till takstolarna och ned i källarvåningen ett gediget värdigt omhölje till det våra hjärtan, för att tala med Bellman, »efterstå».

Affärsarkitekt med utmärkta uppslag är *Sven Wallander*, född i Stockholm 1890. Han är son till konstnärsparet Alf och Gerda Wallander. I århundraden har Klara sjö-område i Stockholm väntat på sin arkitektoniska utformning. Vid 1700-talets början grubblade Karl XII i Bender på en god lösning av denna fråga. Vid 1900-talets början gjorde Sven Wallander detsamma, och lyckligt vore, om dessa två herrars planer finge en Stockholm värdig utformning. Det är Sven Wallanders goda idé att på Kungsgatan skaffa en arkitektonisk höjdbetoning genom tvenne skyskrapor, flankerande det stora och vackra brovalvet. Bägge tornen göra sig utmärkt gott i stadsbilden. Det är Wallander, som uppfört det norra, 1923. År 1925 blev det södra färdigt, uppfört av *Ivar Callmander*, född 1870 i Göteborg. I jämförelse med de amerikanska äro de stockholmska skyskraporna dvärgar. De högsta amerikanska ha nämligen ytterligare ett fyrtiotal våningar. Dessa stockholmska tornbyggnaders våningsantal är endast respektive 16 och 17 och deras höjd 60 m.

Skyskrapans hemort är Manhattanöns sydspets i New York, och den utmärkte finske arkitekturkritikern Gustaf Strengell framhåller, hur den på »ett ööverträffligt sätt förkroppsligar vissa sidor hos nationens väsen, djärvheten, tävlingslusten, vördnaden

för det kvantitativt betydande. En stor utsträckning i höjddimensionen blir därför för yankeen likabetydande med skönhet.» Skyskrapans skönhetsvärde har också framhållits av professorn i nordisk konst Johnny Roosval, som liknat den vid den gotiska domen; men, torde man kunna invända, skyskrapan går mot höjden för att till det yttersta kunna utnyttja tomtvärdet, den gotiska domen sträcker sig mot höjden av evighetslängtan.

Omkring 1890, då skyskrapan i egentlig mening, d. v. s. tornbyggnaden på stålstomme, gör sitt inträde i Chikago, tävla två riktningar, den ena vill fasthålla vid den gamla horisontala traditionen med klassiska byggnadsdelar, den »skåpliknande» sorten, den andra skolan begynte vid 1900-talets början att bilda skyskrapan till torn. Vad skyskrapornas höjd beträffar kan påpekas, att Woolworth Building i New York är 228,6 m. med 55 våningar.

För stora förluster har det svenska skönhetskapalet utsatts genom det sätt varpå man under sista delen av 1800-talet fördärvade de mindre svenska städerna genom åsidosättande av historiska, topografiska och estetiska synpunkter och genom rivandet av sådana byggnader, i vilka äldre tiders odling och trevnad levde kvar. Även genom avskiljandet av strandremsan genom järnvägsspår och skräphögar och ej minst genom att de nya höga husen oförmedlat fingo skjuta upp, alltför stora för stadens invånarantal, på det brutalaste sätt brytande helhetsintrycket, har man skadat mångt mindre stadssamhälle. Lyckligt ha vissa av dessa frågor blivit lösta av arkitekten Erik Hahr, bror till den särskilt på Vasatidens arkitektur grundlärd professor August Hahr.

Erik Hahr är född 1869 i Dingtuna i Västmanland och har sedan 1909 varit stadsarkitekt i Västerås. Den gamla kulturstaden vid Mälaren har haft stor båtнад av hans verksamhet. I Västerås ha också Aseafabrikens byggnader, utförda efter ritningar av arkitekten Hahr, givit ett icke oväsentligt skönhetsvärde åt stadsbilden.

Man kan icke nog framhålla de betydelsefulla grepp, Hahr haft på den svenska mindre stadens arkitektoniska anordnande. Han har insett, att byggnaderna ej blott i stil utan också i storlek skola överensstämma med stadens anda, och han har, som bild

302. NORRA KUNGSTORNET I STOCKHOLM, 60 M. HÖGT.
Uppfört av Sven Wallander 1923.

303. VÄSTERÅS' TEATER (1915), TILL VÄNSTER, OCH VÄSTMANLANDS LÄNS SPARBANK (1916), TILL HÖGER, I FÖRGRUNDEN SVARTÅN.

Byggnaderna uppförda av Erik Hahr.

303 visar, lyckligt använt sig av nivåkillnaderna. Han har låtit det nya smälta samman med det gamla och han har slutligen på ett efterföljansvärt vis låtit träden skänka viktiga skönhetsvärden.

Särdeles viktigt är också, att fabrikena på landet läggas så, att de ej genom sin fulhet, sin stank och den naturfrätande egenkap, som nödvändigt medföljer en dylik byggnad, få förstöra alltför oersättliga värden av skogsfriskhet eller smutsa vattnet i sjöarna. Ingen förständig människa kan tänka på att vilja avvara de stora ekonomiska fördelar dylika fabriker medföra för bygden, men det gäller att söka avvända den stora skada, som ibland onödigtvis försakats av fabriksbyggandet på landet. Kultur brukar ju föra med sig, att vissa saker utträttas avsides, hur nödvändiga de än må vara.

Få saker äro så viktiga för en stads lyckliga arkitektoniska utveckling, som att de omkring densamma växande egnahems-

304. ASEAS FABRIKSBYGGNADER I VÄSTERÅS.
Uppförda av Erik Hahr 1918.

305. STAVGÅRDSGATAN I ÄPPELVIKEN. TRÄDGÅRDSSIDAN.
Uppförd 1920—21 under ledning av Gustaf E. Pettersson.

områdena från början läggas rätt i landskapet och arkitektoniskt formas så, att varken enformighet eller oreda fördärvar helheten.

Äppelviken, strax väster om Stockholm vid Mälarens norra strand, började att bebyggas 1913 och har sedan förenats till en enhet med det 1922 anlagda samhället Smedslätten och den 1923 tillkomna trädgårdsstaden Ålsten. Invånarantalet i dessa sammanslutna trädgårdsstäder uppgår 1926 till elvatusen.

Det är till stor del *Gustaf E. Pettersson*, född i Stockholm 1887 och död 1925, vilkens smak och intresse gett dessa tre samhällen en så vacker utformning. Under hans ledning tillkommo också ett flertal av de bästa byggnaderna. Stadsplanerna för Smedslätten och Ålsten ha utarbetats av arkitekten *Thure Bergentz*, född i Hannäs, Småland, 1892.

Lyckligt nära sig dessa trädgårdsstäder den ideala förstadsarkitekturen. Byggnaderna ligga ej huller om buller. De

ha ofta ordnats efter gator och syfta till svensk småstadstyp sådan den borde vara, med rika blomstermassor i trädgården på den inre sidan. — Ingenjör Axel Dahlberg, född i Mariestad 1882, har på ett synnerligen förtjänstfullt sätt skött detta paradis, som sannerligen väl behöver skyddas emot ormar, vilka kunna ge sig till att snacka renodlad ingenjörsvetenskap.

Folke Zettervall, född i Lund 1862, har gjort en viktig insats i järnvägsstationsbyggandet.

För de svenska småhjemmens praktiska och konstnärliga utformning har arkitekten *John Åkerlund*, född i Borås 1884, varit av den största och lyckligaste betydelse.

* * *

I sammanhang med konstindustrimuseernas uppkomst i Europas huvudstäder, och då man vid jämförelse fann, hur konsthantverket, när det gällde material, formgivning och ornamentik, gått tillbaka, delvis på grund av att fabriksväsendet alldeles gått under, började man målmedvetet arbeta på förbättrandet av det husgeråd och de prydnadsföremål, som misspydde hemmen.

I Nordisk konst, del II, har det omtalats, hur Artur Hazelius' fruktbringande tanke att skapa ett nordiskt museum, där den nordiska tillämpade konsten skulle leva och spridas över landet, så att det gamla folkkonsthantverket kunde återupptagas, ej minst på det textila området, fick en kraftig hjälp i den 1874 bildade föreningen Handarbetets Vänner. Härigenom väcktes uppmärksamheten på hela den rika skatt som fanns hos bönderna av vävnader, täcken, väggbonader och »agedyner», dekorativa i allra högsta grad med starka, hållbara färger och dessutom utgörande ett skönhetskaptal av mycket högt värde. De gamla teknikerna studerades och bevarades, och man sökte vidmakthålla traditionen genom att uppmuntra de åldriga väverskorna, som ännu funnos kvar ute i bygderna. Den sidan av Nordiska museets och Handarbetets Vänners verksamhet, som bestod i upplivandet av de gamla goda traditionerna i hantverket, har i mycket övertagits av den 1899 bildade Föreningen för svensk hemslöjd. Den grundades av *Lilli Zickerman*, född i Skövde 1858,

306. VINDROS.

Graverad skål, komponerad av Edward Hald, utförd vid Orrefors glasbruk 1925.

som med energi, entusiasm och stora kunskaper arbetat i det ovannämnda riksviktiga syftet, och arkitekt *Anders Lundberg*, född i Trollhättan 1879, främst möbelarkitekt, har i samma smak och anda och med stor framgång fortsatt verksamheten för den svenska hemslöjden.

Maria Adelborg, född i Karlskrona 1849, är en av de mest framstående textilkvinnor och mönsterriterskor, som arbetat för Handarbetets Vänner. Liksom sin syster *Ottilia*, född i Karlskrona 1855, är hon verksam i Gagnef. *Ottilia Adelborg* är känd

307. »GAGNEFSMATTAN.»

Komponerad av Maria Adelborg, utförd i flossateknik av Handarbetets Vänner. Utställd 1909.
Hos Intendenten Erik Wettergren, Redaktör Karl Wählin och Fröken Maria Adelborg.

genom sina barnbilder, oftast med motiv från den Dalasocken, där hon kraftigt och lyckligt arbetar för bibehållande av de gamla goda teknikerna och där hon bl. a. inrättat en knyppekola och skapat en »gammelgård». Bägge systrarna äro representanter för den lågande idealiteten.

En som varit med från början som mönsterriterska är den i sin konst ovanligt kunniga *Sofia Gisberg*, född i Sundsvall 1854, död i Stockholm 1925. Hennes textade adresser och ej minst hennes mönster för textila saker, vilka senare ha utförts av Handarbetets Vänner och Licium, ha under decennier varit högt skattade.

Efter 1904 ha i Handarbetets Vänner *Carin Wästberg*, född i Vänersborg 1859, och *Maja Sjöström*, född vid Ramlösa Brunn 1868, gjort en betydande insats genom sina fantasirika väggbonader och tygmönster. Särskilt den senare har anknutit till den italienska renässansen och Orienten. Efter hennes kompositioner äro många av de praktfulla vävnaderna i Stockholms stadshus tillkomna. I de mönster och vävnader, som *Märta Måås-Fjetterström*, född 1873 i Kimstad, Östergötland, utfört, hittar man mycket av den gamla nordiska traditionen. Det finnes, har man sagt, i hennes arbeten en »frändskap med sagodjuren, bäckhästen och hjorten i skånska vävnader av romansk karaktär». Hennes hästar och hjortar härstamma från de nyssnämnda. Det är, om man så vill, arkaiserande konst men utav en utomordentligt dekorativ karaktär och ovanligt stämningsväckande. Den vidstående väggbonaden har motiv från Staffansvisan:

Staffan var en stallerdräng,
håll dig väl, fålen min, o. s. v.

År 1904 grundade Agnes Branting (se del II, sid 413) föreningen för textila alster Licium i Stockholm. De textila kyrkliga konstverk, parament, såsom altardukar o. dyl., vilka utföras av Licium, utgöra höjdpunkten av vad som tillkommit inom detta både vad ålder och syfte angår vördnadsvärdaste av alla textila områden. Agnes Brantings långvariga, på god smak och grundliga kunskaper fotade verksamhet i svenskt konsthantverk hör till det betydelsefullaste på detta område.

308. VÄGGBONAD.

Komponerad av Märta Måås-Fjetterström 1909, utförd av Malmöhus läns hemslöjdsförening.
Röhsska Konstslöjdmuseet, Göteborg.

En utmärkt insats inom det textila området har gjorts av *Thyra Grafström*, född i Stockholm 1864, död där 1925, dotter till konstnären professor Boklund. I över fyra decennier har hon varit verksam och haft kanske sin största betydelse genom de nya vackra och varaktiga möbeltyger i damastvävnad, som genom henne kommo i marknaden.

Alldeles för sig själv och med fantasi, smak, lätthet och innerlig religiös känsla arbetade *Ingeborg Wettergren*, född i Arboga 1878, på sina måttfullt stora, i alla avseenden dyrbara bonader (bild 310). Om dessa skriver Elisabeth Thorman, född 1867 i Västra Ryd, Uppland, själv betydande på detta fält genom sin entusiasm och sin stora kunskap om in- och utländska vävnader: »Silke, guld och garn hava gjorts till uttrycksmedel för en skönare och oändligt djupare art än dekorativkonsten», och de ha verkligen en skönhet, en andlig rikedom, dessa bonader, som uppskattats av de allra mest kräsna utländska kännare, och man förvånas åt att silke- och guldtrådar kunna, behandlade av Ingeborg Wettergrens mästارhand, framkalla rent religiösa skönhetsvärden.

De genomgripande förändringar i konsthantverket, som under 1800-talets förra hälft framkallades genom skråväsendets upphävande och genom att maskinerna skapade en eller rättare två nya samhällsklasser, framkallade en katastrofal försämring av detsamma. Traditionen bröts, yrkesskickligheten gick ner, och pretentionerna på verkligt fulländade prydnadssaker ha ännu, 1926, ej nått upp till de fordringar, som vid 1700-talets slut ställdes även i vårt land. »Till befrämjande av den svenska konstfliten och näringarna och för att reglera de ödesdigra följderna av skråväsendets upphävande» grundlades 1845 Svenska slöjdföreningen i Stockholm. Dess konstnärliga syfte är dock av senare datum och formulerades i de år 1915 omredigerade stadgarna att föreningens ändamål var, »att med tillgodogörande av konstnärliga krafter verka för den svenska slöjdens, hantverkets och industriens förädling samt i övrigt arbeta för den allmänna smakens höjande».

Genom skolor, ur vilka så småningom Tekniska skolan i Stockholm uppstod, genom samlingar, som nu utgöra grundplå-

309. MITTPARTI AV ANTEPENDIUM TILL RIDDARHOLMSKYRKANS ALTARE.
Komponerat av Oscar Brandtberg, född i Stockholm 1886. Altarduken komponerad 1922
av Agnes Branting.

ten till Nationalmusei avdelning för konsthantverk, ur vilken man får hoppas att ett konstindustrimuseum, denna »högnödiga» konstanstalt, inom icke alltför lång tid skall uppväxa, och slutligen genom utställningar har Svenska slöjdföreningen verkat för sitt syfte. Särskilt under 1900-talets första decennier har dess verksamhet varit gagnande. Den kraftiga uppryckning Slöjdföreningen under senare tider fått är i främsta rummet att tillskriva dess sekreterare under åren 1913—1918 och den omorganisering han 1915 genomförde. Sinne för kvalitet i detta ords alla meningar är det viktigaste för en kritiker och museiman, häri ligger i första hand förklaringen till den värdefulla insats Erik Wettergren gjort för den svenska Slöjdföreningen och svenskt konsthantverk. Vid den tid, då den stora segern vanns i Paris för svenska konsthantverket, representerades denna på ett förtjänstfullt sätt av sin direktör doktor Gregor Paulsson, född i Hälsingborg 1889, framstående konsteoretiker och särskilt kännare på Skånes dekorativa konst under 1600-talet.

Elsa Gullberg, född Svensson, född i Malmö 1886, har med energi och smak som varit ovärderliga arbetat under de tider av uppryckning, som 1920-talet utgjorde för Svenska slöjdföreningen. När man ser på det allra bästa, som av de mest kompetenta inköpts för statens samlingar under 1866, 1897, 1909 års utställningar, gör man den reflexionen, att det mesta är mera tidstypiskt än vackert. En liten gosse i ett för smakfrågor och ej minst för textilkonst intresserat hem visade en främmande på de olika i hans tycke vackra sakerna i rummet. Så kommo de till en något decennium gammal kudde, sydd i den då av Handarbetets Vänner gillade typen. »Den där kudden har mormor gjort, innan hon fick smak», sade gossen. Emil Hannover var mycket road av denna historia, sedelärande i allra högsta grad, och han pekade med humor på en del av de föremål det ypperliga danska Konstindustrimuseet inköpt av *modern* konstindustri, yttrande: »Det där köpte vi, innan vi fick smak.»

Det är svårt att tänka sig något rysligare än de möbler och prydnadssaker av den stil som kallades *l'art nouveau*, vilka år 1900 i Paris inköptes av den så smakbildade Jens Thiis och som för-

310. BARNET.

Broderi av Ingeborg Wettergren 1908. Hos Intendenten Erik Wettergren, Stockholm.

varas uti Det Nordensfjeldske Museum i Trondhjem. Det skulle då vara de möbler, de textilier och den belysningsarmatur, som Svenska slöjdföreningen skaffat sig till sitt eget styrelserum under 1880-talet i förhoppning att få det allra bästa.

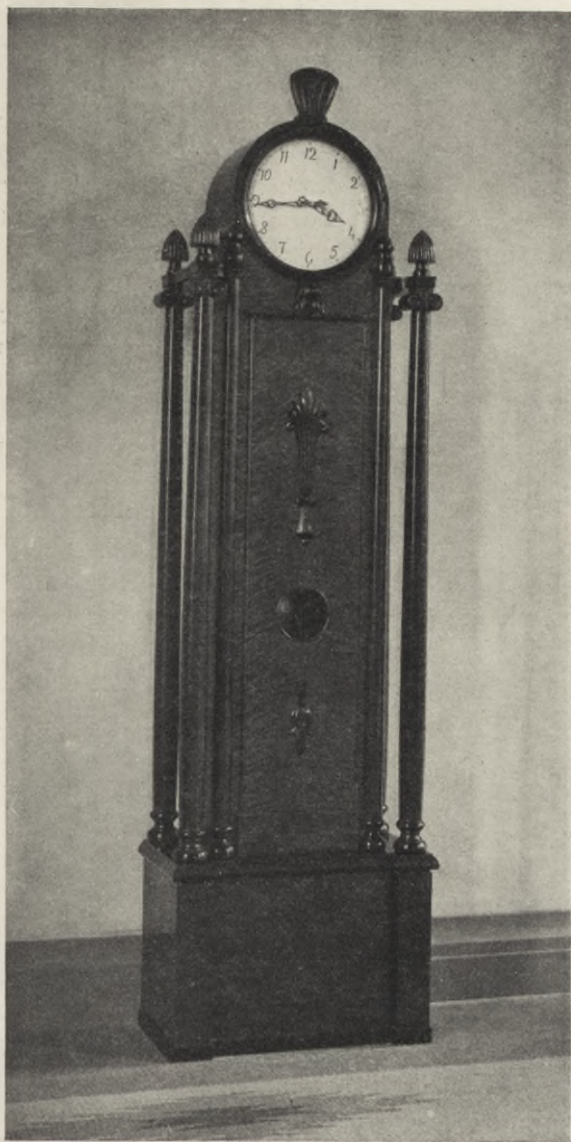
311. BJÖRKSÅP.

Ritad av Ragnar Östberg, utförd av Bröderna Eriksson i Arvika, inläggningarna efter teckning av Nils Kreuger 1905. Hos författaren.

Konsten att göra en stol, så att man med nöje kan sitta på eller rättare i den, är egentligen en rokokouppfinning.

Prakt är ett av kulturens första uttryck. Snäck- och hajtandshalsband samt fjädrar i håret skaffade sig redan vildarna, dyrbara marmorbord och praktfulla dryckeskärl av silver använde romarna, och de medeltida kyrkorna och de riddare, som båda där, voro utstyrda med den dyrbaraste och mest konstnärliga prakt. Men stolar funnos där inga, och man sov i Europa ännu på 1000-talet på skölden, de vekligare på en halmkärve. Under

312. GOLVUR.

Av Carl Malmsten 1920. Stockholms stadshus.

27—253142. Laurin, Nordisk konst. IV.

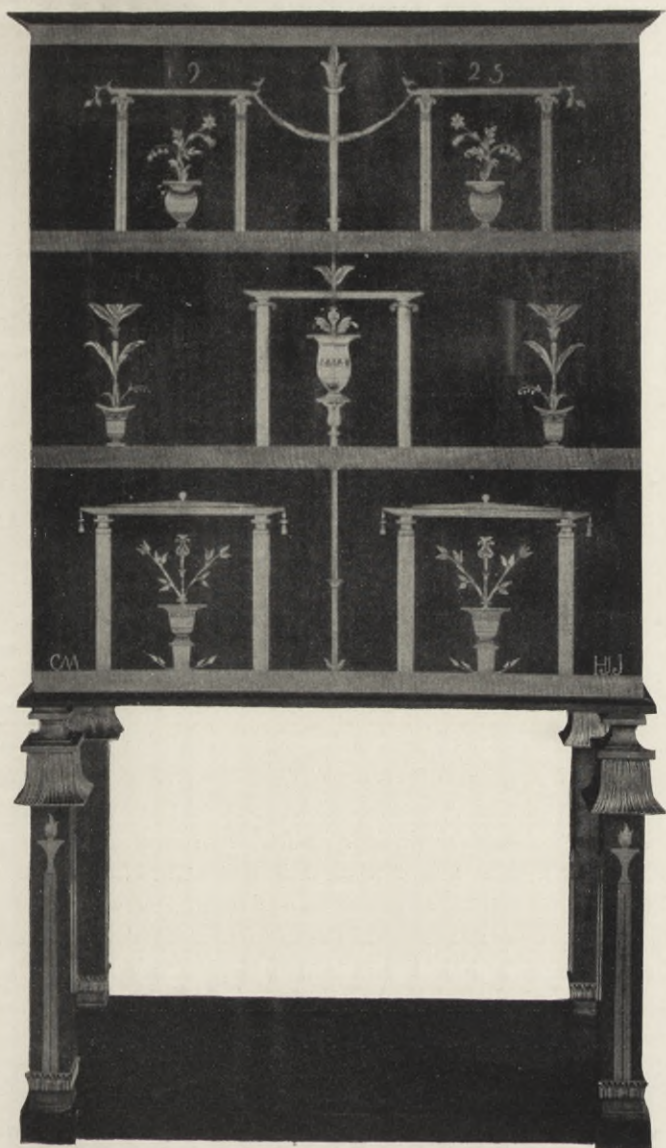
renässansen var också prakten i möblerna ofantligt mycket större än deras bekvämlighet. Slottssalarna i Versailles glänste på 1600-talet av förgyllningar, man hade möbler av gediget silver, men man stod i oändlighet och satt blott i undantagsfall.

Kanske var det under den konstindustriens glansperiod, som 1700-talet och särskilt årtiondena 1760, -70 och -80 utgöra, då herrarna visade sin iver att uppvakta och skämma bort damerna genom att lyfta fram så bekväma stolar som möjligt och knäböjande skjuta fram pallar och måhända något egoistiskt göra sängarna ej bara praktfulla utan också bekväma, som vårt begrepp komfort börjar visa sig.

Vår tids komfort uppstod dock egentligen i England, då nya oadliga förmögenheter skapades genom driftiga praktiska fabriksledare, vilka i sina hem började nedlägga stora summor på att göra det bekvämt åt sig, gjorde enkla och dyra men synnerligen komfortabla sittstolar, liggstolar, tvättanordningar, W. C. och badrum, där vår tid kommit med något verkligt nytt och vackert. Många krav på bekvämlighet medföljde till de lantgods, som de oundgängligen måste inköpa för att skaffa sig den sociala kvalitet, vilken man ej genom pengar allena utan endast genom att vara besutten ägare av engelsk jord kunde ernå. Mycket av sinnet för materialet, för det oprydda skinnet, den släta träytan har kommit till oss från England, ehuru det ävenledes i följd av engelska förbindelser med Orienten och Indien finnes i engelsk konstindustri, ej minst i det textila, något yppigt och överdekorerat.

Svenska konstnärliga möbeltillverkare, vilka under 1700-talets slut stodo så ofantligt högt, följde under 1800-talet fortfarande den franska möbelsmaken och urartade liksom den. Först vid århundradeskiftet, då arkitekterna fingo större inflytande, inträffade en förbättring. Men även mycket av det, som då ansågs som det bästa, har icke stått sig. Stolar man då ansåg som »solida» verka klumpiga, svårörliga som erratiska block. Överdekorerade skåp, ytterst dyrbara i utförandet, verka som skulpterade i choklad, och många av möblerna voro försedda med de banalaste metallbeslag i en Jugendstil, som efter något decennium här upphörde men fortsatte i Frankrike.

313. SKÅP.
Av Carl Malmsten 1925. Hos konstnären.

Bäst ha arkitekterna Carl Westmans och Ragnar Östbergs möbler stått sig. Den förstnämnde utförde utmärkt formade enkla stolar och bord, och den senare har bland annat ritat det ståtliga skåp, som här återgives (bild 311). Konstnären Christian Eriksson har till flera möbler gjort utmärkta reliefer och skulpterat skåpdörrar och bokhyllor. Snickerifirman Bröderna Eriksson, Christian Erikssons syskon i Arvika, har bland annat utfört det nyssnämnda ljusa björkskåpet, som prydes med träinläggningar, utförda efter Nils Kreugers teckningar. Möbelarkitekten *David Blomberg*, född i Linde 1874, har utövat ett lyckligt inflytande på möbler och i allmänhet på svenskt konsthantverk.

En av de mest lovande krafterna i den svenska konstindustrin var den med sällsynt smak begåvade arkitekten och möbelritaren *Elis Benckert*, född i Stockholm 1881, död 1913. Han dog under sitt omfattande arbete med möblerna för Stockholms stadshus.

Den förutnämnde arkitekten Carl Bergsten har gjort en ock ojämn insats i den svenska möbeltillverkningen. En lärjunge till honom, *Carl Malmsten*, född i Stockholm 1888, är den, som bäst har lyckats finna den form, i vilken tradition och nya uppslag sammansmältas.

Konstnärlig ansträngning men också ofta rätt bisarra former finnas hos de möbler, som utförts av arkitekterna *Carl Hörvik*, född i Mjällby, Blekinge, 1882, *Ernst Spolén*, född i Halmstad 1880, samt *Gunnar Asplund* (sid. 399). Hos arkitekten *Uno Åhrén*, född i Stockholm 1897, är formen mera sober.

Porslinsfabriken Rörstrands produktion låg i konstnärligt avseende nere under största delen av 1800-talet efter den stora glansperioden under 1700-talets senare hälft (del I, sid. 310). Men denna fabrik har i alla fall gjort en mycket betydande insats under de sista decennierna, och det är stor skada för vår svenska konstindustri, att porslinstillverkningen 1926 på grund av ekonomiska skäl måst nedläggas i Stockholm. Ledningen av Rörstrand låg från 1893 till 1909 i Robert Almströms starka hand. Med moderna synpunkter och under vanskligare tider fortsatte hans söner Harald och Knut fabriken ledning.

Alf Wallander (se sid. 167) arbetade på Rörstrand från

314. PORSLINSTERRIN.

Av Edward Hald, dekorerad i järnrött och guld, utförd av Rörstrands porslinsfabrik 1921.
Ett exemplar i Nationalmuseum, Stockholm.

1896 till 1914. Genom sin frodiga formgivning och stora uppslagsrikedom, ibland ej utan väl starkt inflytande från den danska underglasymålningskeramiken, blev han en förnyare. En serie av större och mindre vaser och av serviser verkade på ut-

ställningarna i Stockholm 1897 och 1909 löftesrika. Med smak och med sitt fina sinne för det dekorativa har Edward Hald (se sid. 428) omkring 1920 utfört präktiga serviser, något, som väl alltid skall vara det väsentligaste i en porslinsfabriks produktion.

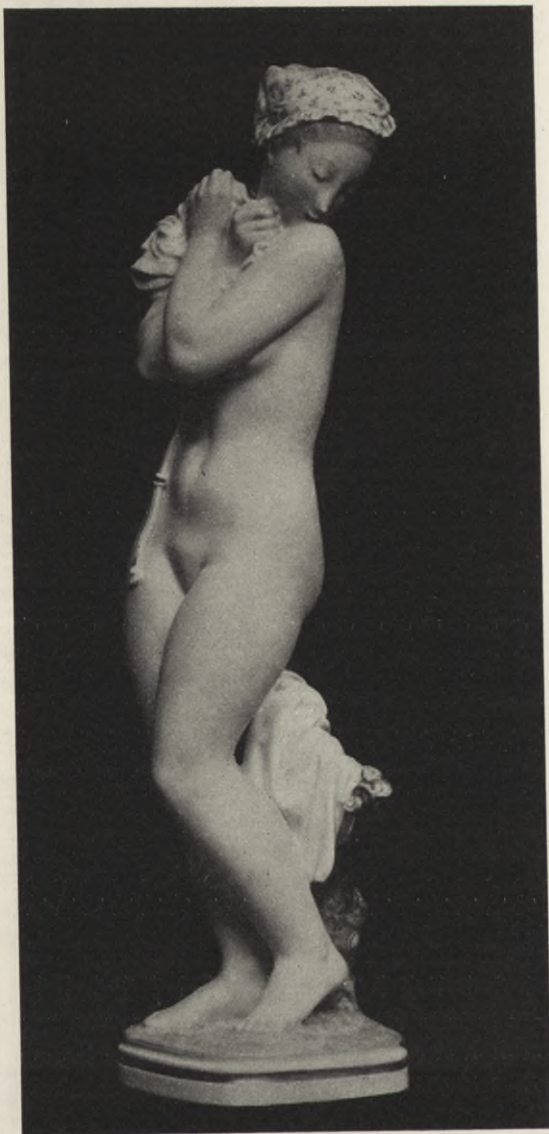
Gustavsbergs porslinsfabrik på Värmdön nära Stockholm grundlades 1827. Under mer än ett halvt sekel har den ägts och letts av medlemmar av familjen Odelberg, som här ha skapat en mönsteranläggning i alla avseenden. Omkring 1890 utvecklades porslinsfabriken ytterligare och har under de senaste årtiondena gått mycket framåt.

Gunnar Gunnarsson Wennerberg, son till skalden Gunnar Wennerberg, föddes 1863 i Skara och dog i Paris 1914. Han var från 1892 till 1908 konstnärlig ledare vid Gustavsberg och utförde i blått, vitt och grönt i sgraffio en hel del vaser. Den färgade vasen överdrages med en yta, vit eller annan färg, genom vilken ornamenten ristats, så att färgen, här det blåa eller gröna, avtecknar sig mot det vita.

Från 1917 har *Wilhelm Kåge*, född i Stockholm 1889, varit den artistiske ledaren för Gustavsberg. Både i form och färg har han lyckats ge serviser, vaser och skålar något på en gång självständigt och dock samhörande med den goda östasiatiska keramikens, som ju under 1900-talet varit särskilt uppskattad. Med sin vackra blåvita grund var den servis, Kåge utförde i den gåva, som hovstaten överlämnade till kronprinsparet 1925, värdig både dem som fingo den, konstnären och den fabrik, där den utfördes. Den tennglaserade fajansskål, som här avbildas (bild 315), har med sin gräddvita ton och sin ädla form och även genom sin ornamentik något, som ger oss rätt att om den använda det stora ordet stil.

Stockholmarens Gerhard Henning (se sid. 332) är nu lika mycket dansk som svensk. Det var i Italien han råkade Arnold Krog, den i del III nämnde direktören för Den Kongelige Porcelainsfabrik i Köpenhamn, som band honom vid denna danska konstanstalt. Här utförde Henning de små sensuella, nästan överräffinerade porslinsgrupper av färglagda, ibland blott vita och då

315. BADANDE FLICKA.

Porslinsstatyett av Gerhard Henning 1923. Den Kongelige Porcelainsfabrik, Köpenhamn.

316. BRUN LERBURK.

Av Patrik Nordström, signerad P. N. Isle 1924. Hos författaren.

vackrare, sagokineser och -kinesiskor, som ha något av ny-rokoko. Detta har också den här avbildade europeiska lilla damen — nästan alltför delikat för en skulptur. Hon står där endast iförd nattmössa och håller sitt tunna, hopknycklade linne i händerna. Denna porslinsstatyett är en skulptural konfektbit, men alla tycka inte om sötsaker ens av högsta kvalitet.

Stengodset och dess »flärdlösa fullkomlighet», dessa små alldeles enkla och dock ytterst förenklade glaserade krukor, vilka

317. TENNGLASERAD FAJANSSKÅL.

Modellerad av Wilhelm Kåge 1925, utförd vid Gustavsbergs porslinsfabrik.

enligt Erik Wettergrens träffande uttryck äro »tunga som malm och lena som ett barns axel», ha i *Patrik Nordström*, född i Höganäs 1870, sin förnämsta representant. Hela hans verksamhet är förlagd till Danmark — hans lervaser äro utförda i Isle på Själland och märkta med detta namn —, där han dels hos Bing & Grøndal, under senare tiden hos Den Kongelige Porcelainsfabrik låtit den urgamla lergodskonsten i hela dess ädla stränghet åter leva upp.

En tecknare och konsthantverkare, som intager en plats för sig, är den 1886 i Göteborg födde *Henrik Krogh*. Han är en av Wilhelmsons lärjungar på Valand. Krogh har år 1920 tecknat de idylliska stränderna av Hammarbysjö, som just skulle urtappas, och fick i dessa teckningar in den gammalaktiga charm hos detta reliktområde av det gamla trevliga, borgerliga Söders utkant, som denna del av Stockholm hade före utnyttjandet. Krogh,

318. VATTENKASTARE I GRÖNAKTIG FAJANS.
Av Henrik Krogh 1926. Konserthuset, Stockholm.

som studerat i Paris och Italien, har särskilt i det senare landet gjort keramiska studier och har komponerat en ståtlig bål i Stadshuset och en vas i blått och grönt, som inköpts av prins Eugen. Han har i Konserthuset i Stockholm utfört den här avbildade keramiska vackra vattenkastaren i grön fajans.

Gabriel Burmeister, född 1886 i Karlshamn, har utfört både vacker och billig keramik och är dessutom känd såsom etsare.

Då Sveriges konstglas vid Parisutställningen 1925 uppmärksammades alldeles särskilt och av många av Frankrikes främsta glaskännare förklarades utgöra toppunkten i vår tids konstindustri,

319. GRAVERAD PRAKTVAS MED LOCK.

Komponerad av Simon Gate, utförd vid Orrefors glasbruk till Göteborgsutställningen 1923.

var det glasbruk, Orrefors, där dessa konstglas formats och graverats, endast tio år gammalt som konstglasfabrik.

I det 1898 i mellersta Smålands tallskogar anlagda Orrefors började man nämligen för något tiotal år sedan med en produktion av högsta kvalitet. Glasens former och ornament skapades av konstnärerna *Simon Gate*, född i Södra Fågelås, Västergötland, 1883, och *Edward Hald*, född 1883 i Stockholm. Lyckligare har ej det uppslag, på vilket Handarbetets Vänner grundades och som Svenska Slöjdföreningen haft till huvuduppgift, nämligen att förbinda konstnärlighet och hantverk, kunnat förverkligas. En annan synpunkt, som allt starkare framhållits på sista tiden, nämligen nödvändigheten av billiga och vackra föremål för den stora allmänheten, har särskilt besinnats av Orrefors glasbruk utan att man därför undvikit att frambringa vackra, praktfulla och dyrbara föremål.

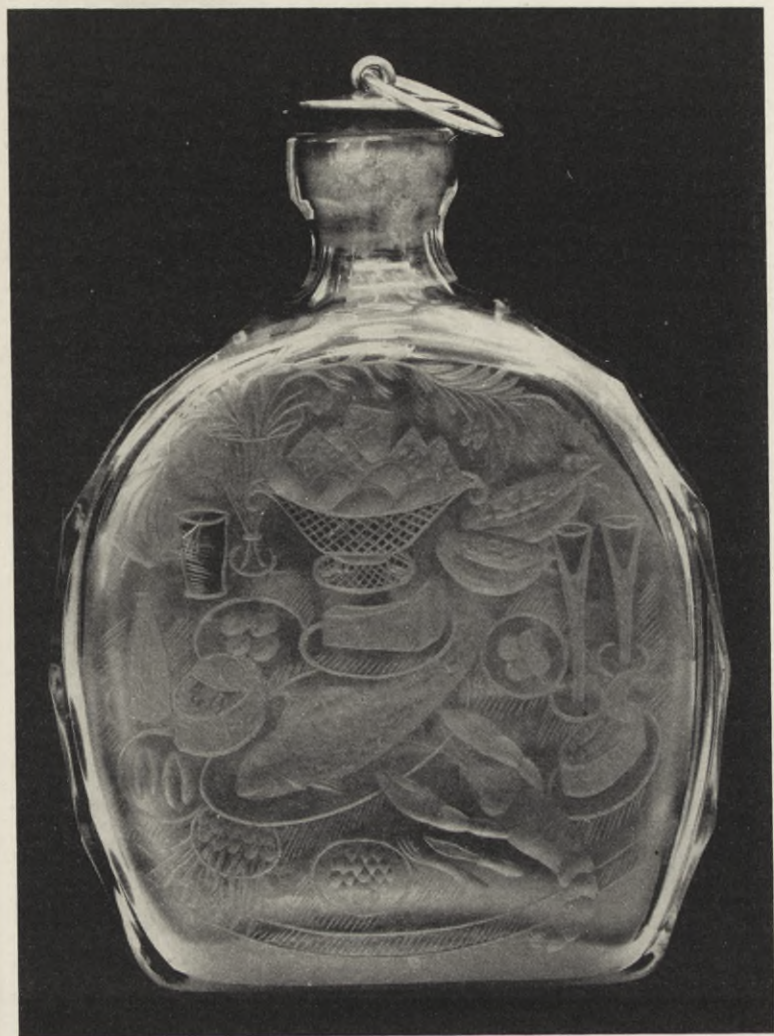
Av för brännvinsflaskan ädlast tänkbara form och prydnad är den av Edward Hald komponerade, vid Orrefors utförda pluntan, där sillar, kräftor och andra företeelser, som särskilt locka tanken in på brännvinsförtärande, äro på en gång stiliserat och naturalistiskt utförda.

De graverade glasen i »modern 1500-talsstil» med ornamenten ofta bestående av smärta, något manieristiskt utförda kvinnekroppar eller med stjärnor och till och med raketers eleganta bågar, förena något sobert och elegant med en känsla av rikedom. De färgade s. k. graalglasen i svagt lila och blekt grönt eller brunt ha kanske något för sött. Men de graverade vita glasen äga en konstnärlighet, en originalitet, en lätthet, som förklara in- och utländska kännarens förtjusning.

Vad metaller beträffar har det svenska silvret, som vid 1700-talets slut och in på 1800-talet stod så högt i konstnärligt avseende, ej vid 1900-talets början visat samma framsteg som de övriga grenarna av konsthantverk. Vi ha här helt naturligt ett inflytande från Danmark, det enda land, där silversmidet omkring 1925 står på en verkligt konstnärlig höjd.

Men utmärkta svenska silverkonstnärer finnas dock. Så den förut nämnde Sidney Gibson (sid. 331), som dock kanske är

320. BRÄNNVINSPLUNTA AV GRAVERAT GLAS.
Komponerad av Edward Hald, utförd vid Orrefors glasbruk 1921.

321. STADSHUSPOKALEN.

En gåva till Stockholms stadshus av Svenska stadsförbundet. Efter teckning av Sten Branzell och Axel Törneman 1923 utförd vid Svenska Kristallglasbruken.

väl mycket påverkad av rokokosilvret. Vissa av Gibsons silversaker äro i form- och ytbehandlingen små mästerverk inom detta i Sverige eljest icke fullt så utvecklade konstområde.

Jacob Ängman, född i Brunflo, Jämtland, 1876, har tecknat och sedan själv utfört silversaker, mycket känsliga i formen och som förefalla att hänga mera samman med den nationella linjen. Han är en konsthantverkare av den gamla goda sorten och har något av »den trygga jämtbonden» över sig.

Tennet, som på 1600- och 1700-talen användes till husgeråd, har kommit till heders, och Edvin Ollers (se nedan), en ypperlig konstnär inom olika områden, distingerad i sina grågröngula delikata italienska landskap i olja och lyckad tecknare inom glasindustrien, har också i tennet visat den smak, som är utmärkande för honom.

En gracil skönhet utmärker också de smala tennramar till speglar, ofta prydda med dekorativa magra kvinnofigurer och lika magra och dekorativa hjortar, som ha *Nils Fougstedt*, född i Stockholm 1881, vid firman Svenskt tenn, till upphovsman.

I gjutjärn har Nävekvärns bruk, beläget vid Bråviken, vilket på sin tid gjorde kanoner åt Gustav II Adolf, låtit flera goda konstnärer och arkitekter utföra

322. KAFFESERVIS.
Av Jacob Ångman 1919.

modeller till trädgårdsurnor av ypperlig effekt. Ej minst den här sid. 433 avbildade — det är märkligt vad Diana och hennes hjortar omkring 1925 äro omtyckta av konsthantverket — visar att man på ett sällsynt lyckligt sätt tagit upp en gammal prydnadsart, där den utmärkte skulptören Ivar Johnssons (se sid. 335) dekorativa talang särskilt kommer till sin rätt.

I koppar och smidesjärn ha också ypperliga ting gjorts. *John Färngren*, född i Stockholm 1884, har i Rättvisans högrelief på Stockholms rådhus efter Gustaf Sandbergs modell format något imponerande i koppar. Å kapellet vid Skogskyrkogården invid Stockholm har Färngren utfört »Dödsängeln» efter Milles' modell (bild 300). *Peter Andersson* i Myra i Värmland, född 1861 i Gunnarskog i samma landskap, har gjort två av de skönaste och gedignaste smidesjärnsdörrar, som tillkommit på senare tider. Den ena pryder gravkapellet vid Enskede och är utförd efter arkitekten Gunnar Asplunds ritningar; den andra, efter Carl Milles' teckningar, finnes vid denne konstnärs hem på Lidingön och är så rik, så dekorativ, att den förefaller kunna mäta sig med smidesjärnskonstverken under denna konstarts glanstider. I smides-

323. BÄGARE OCH SKRIN AV ESTRID ERIKSON, VINKANNA OCH SKRINETS RELIEFER AV NILS FOUGSTEDT.

Samtliga föremål tillverkade av firman Svenskt tenn 1925.

järnet å denna läses den för störande besökare något oroande symboliska inskriften: »Låt mig verka, medan dagen brinner.»

Den svenska bokkonsten står omkring 1925 i en stark och lycklig utveckling. Även här har det sinne för ornamental renlighet, som utmärker vårt konsthantverk under 1920-talet, frambringat den verkan, som blivit kallad sanitärt estetisk. Vi ha anknutit till 1700-talet och det begynnande 1800-talet. Empirens bokkonst har blivit modern samtidigt med dess arkitektur. I anslutning till det konstnärliga uppslag, som det engelska boktrycket kom med tack vare William Morris, påverkades under 1890-talet svensk bokkonst från detta håll. Förmedlaren var *Waldemar Zachrisson*, född i Kungsbacka 1861, död 1924. Han arbetade under decennier på svenska boktryckets höjande. Kanske ännu kraftigare verkade *Hugo Lagerström*, född i Stockholm 1873, för rensande av svensk typografi. I Bröderna Lagerströms tryckeri äro proportionerna mellan tryckta och marginaler, de olika stilsorternas renhet, textsidornas harmoniska avvägning genom radlängd och dylikt det väsentligaste. Den lyckliga och ihärdiga verksamhet, som Lagerström utövade, har ökat intresset

324. TRÄDGÅRDSURNA AV JÄRN.

Skulpterad av Ivar Johnson 1919, gjuten vid Nävekvärns bruk.

för boktryckets skönhet på detta dess egentligaste område, och *Carl Hæggström*, född i Stockholm 1884, har i det i Uppsala förlagda *Almqvist & Wiksells* boktryckeri med inflytande från England liksom *Zachrisson* givit starka impulser både i teori och praktik åt »konstförvants»-yrket.

Genom sin stora produktion av böcker, dyrare och billigare, har *P. A. Norstedt & Söner*, där *Akke Kumlien* (se sid. 241) utövat det bästa inflytande på stilsorter, satsens proportioner, med ett ord utgående från de rent typografiska förutsättningarna

28—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

325. SMIDESJÄRNSPORT TILL CARL MILLES' HEM PÅ HERSERUD, LIDINGÖN.
Tecknad av Carl Milles, utförd av Peter Andersson i Myra 1920.

326. EX LIBRIS FÖRESTÄLLANDE BOKÄGAREN, HOVBOKBINDAREN
GUSTAF HEDBERG SYSSELSATT MED ATT BINDA BÖCKER.
Ritat av Agi Lindegren 1893.

och vidsynt upptagande uppslag från det bästa de tre stora kultur- och bokländerna, Tyskland, Frankrike och England, ha att bjuda i tryckväg, gjort en mycket betydande insats för en sundare och mera konstnärlig bokutstyrelse.

Stora pretentioner på böckernas utstyrelse i avseende på stil och tryck, d. v. s. det rent primära, äro ett tecken på kulturhälsa.

Under 1880- och 90-talen var den typografiska smaken lätt impressionistisk, text och bilder strävade åt var sitt håll och voro sällan samstämda till en enhet, utan sidan verkade orolig och fläckig.

Arkitekten *Agi Lindegren*, född i Hudiksvall 1858, är en stor dekorativ begåvning med grundlig stilkunskap. Hans utmärkta ex libris och teckningar till de bokband, som Gustaf

Hedberg utförde, voro under 1890-talet ett betydande framsteg. Här meddelas det ex libris, som Agi Lindegren gjorde åt återuppväckaren av det goda svenska bokbinderiet, *Gustaf Hedberg*. Född i Höja i Skåne 1859, kom den unge bokbindaren att i Paris 1880—1885 lära sig det bästa av fransk bokbinderikonst. De hela skinnbanden i marokäng, oftast mörkblåa, mörkröda eller citrongula, dels med linjetryck, dels med blindtryck eller guldtryck efter svenska tecknare, höra till det ädlaste i svenskt konsthantverk från 1890-talet. Efter Gustaf Hedbergs död 1920 skötes det förnämliga Hedbergiska bokbinderiet av brodern *Arvid Hedberg*, född i Höja i Skåne 1872.

Med ihärdig energi har *Arthur Sjögren*, född i Stockholm 1874, sedan 1890-talet praktiskt och teoretiskt arbetat för den dekorativa bokutstyrelsen. Den av honom författade, textade och illustrerade diktsamlingen »Maskros» utkom 1900. Tryckanordningen på vissa Strindbergsböcker utfördes av Sjögren och pekade framåt. En betydande dekorativ talang och det viktiga sinnet för bildens sammanhang med texttrycket utmärka den förut nämnde konstnären Olle Hjortzbergs (se sid. 212) bibelsidor. Ett jättesteg för att göra den riktigt vackra svenska boken tillgänglig för de många bokälskarna togs, då 1916 Akke Kumlien bands som konstnärligt biträde vid firman P. A. Norstedt & Söner, där sedan 1900 Hedbergslärjungen *Viktor Åström*, född 1872 i Nyköping, utförde band, billiga, kartonnerade med vackert överdragspapper, förlagsband av högre kvalitet än man förut sett samt slutligen praktband, vilka i precision och smak fått de högsta lovord från de mest kompetenta in- och utländska smakdomare.

Ur konstnärlig synpunkt ypperliga typografiska alster, ordnade av *Anders Billow*, född 1890 på Nya Varvet i Göteborg, vilken gjort en viktig insats i svensk bokutstyrelse, äro utförda av Nordisk rotogravyr i Stockholm.

En sammanfattning, som den energiskt för svenska konsthantverkets utveckling arbetande, kräsne och kringssynte intendenten för Nationalmusei konstslöjdvärdning *Erik Wettergren*, född 1883 i Arboga, gjort till Parisutställningen 1925 och avsedd för

327. BOKBAND I HEL MAROKÅNG.

Efter teckning av Akke Kumlien utfört av Viktor Åström på P. A. Norstedt & Söners bokbinderi 1925. Hos Operasångerskan Gertrud Pålson-Wettergren, Stockholm.

fransk publik, är »L'art décoratif moderne en Suède», Publication du Musée de Malmö. Detta verk, där olika skånska grafiska och typografiska anstalter tävlat att frambringa det allra bästa, visar i ett sällsynt genomfört bokhantverksarbete, att den svenska

konstindustrien år 1925 *vid sidan av den danska* står på höjden av det, som tillkommit i Europa vid denna tid.

* * *

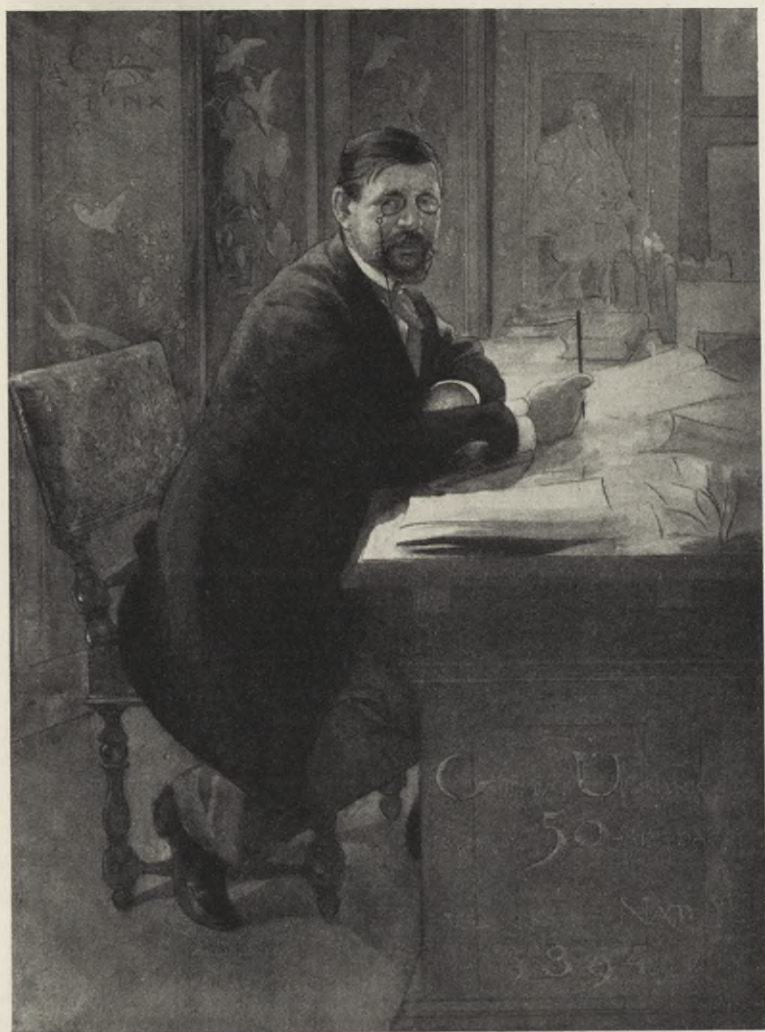
Under det knappa halvsekel av svensk konsthistoria, som behandlas i denna del, har konstintresset mäktigt tillvuxit, ehuru ännu — 1926 — på långa vägar icke tillräckligt.

Nationalmuseum grundades 1866 och blev en medelpunkt för det svenska konstintresset. Under tjugu år, från 1880 till sin död 1900, var Gustaf Upmark d. ä., född 1844, dess chef, och museet hade gagn av hans kunskapsrikedom och trygga auktoritet. Upmark verkade för de Carl Larssonska freskerna i nedre trapphuset och var den som genomdrev deras utförande på muren. Härigenom kom Sveriges Nationalmuseum att beträffande väggmålningar överglänsa övriga europeiska museer. Upmark var en på alla möjliga områden av det svenska allmänna konstlivet ingripande personlighet och dessutom en grundlig forskare, särskilt i svensk renässansarkitektur. Sista året av hans liv, 1900, utkom hans värdefulla arbete »Die Architectur der Renaissance in Schweden 1530—1760».

Under det oroliga opponentåret 1885 och under tiden för Konstnärsförbundets verksamhet 1886 till långt in på 1900-talet, då Ludvig Looström 1900—1915 ledde museet som chef, visade sig museet avogt mot Konstnärsförbundskonsten, särskilt i jämförelse med Göteborgs museum, där ett motsatt förhållande var rådande. Den akademiska ämbetsmannasynpunkten — Looström var även sekreterare vid Konstakademien — kunde ej helt förlikas med den ibland hätska, alltid ovänligt avböjande hållning, som Konstnärsförbundet intog. Genom den förnyelse hos Akademien, som omkring 1925 försiggick, har den liksom Svenska akademien i den litterära världen kommit mera i centrum.

Tradition och frihet äro bägge lika nödvändiga för konstens trivsel. Konstnärsförbundets synpunkter slogo helt igenom, då 1915 Richard Bergh blev överintendent. Under de knappa fyra år han skötte museet — Bergh dog 1919 — var han på ett enastående sätt brinnande i anden för sitt museum och ej minst

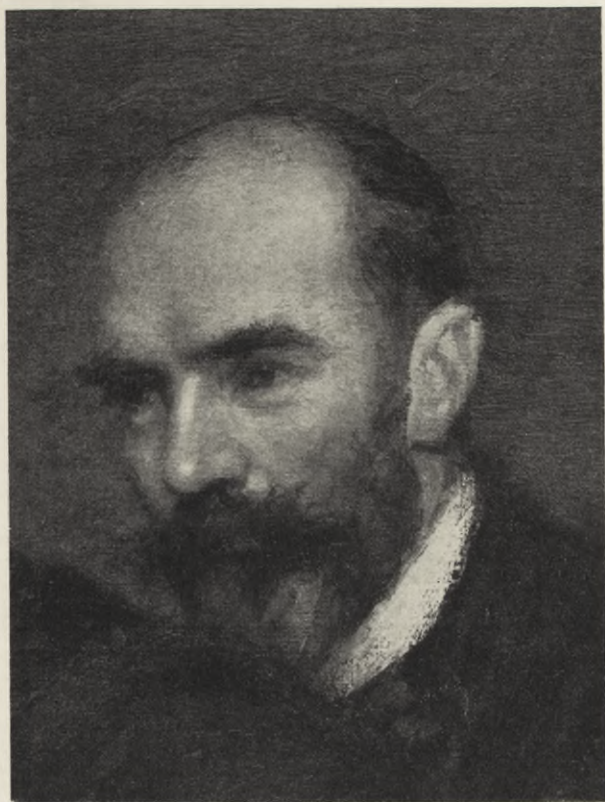
328. GUSTAF UPMARK D. Ä.
Målning av Carl Larsson 1894. Hos Doktor Gustaf Upmark d. y., Stockholm.

för att skaffa detta den konst, på vilken han särskilt trodde, deras som blivit kvar i Konstnårsförbundet. Men han älskade också gammal konst, och med hjälp av den tillfälliga goda krigskonjunkturen och den mera, som man hoppas, permanenta Föreningen Nationalmusei Vänner, bildad 1911 av kronprins Gustav Adolf och konstvännen Thorsten Laurin, ökades under tiden 1911—26 Nationalmusei konstbestånd med tavlor och konstföremål för cirka en och en halv million kronor. En början till ett allmännares intresse för konst gjorde sig alltmer gällande i Stockholm och ute i landet. Svensk konstilliteratur, och det både lärd och populär, förut nästan obefintlig, tillkom och uppmärksammades.

Museitjänstemännen fattade sin uppgift djupare; de förstodo, att om ett museum ej skulle bli stillastående, måste ständigt tillväxt och sovring förekomma. Richard Bergh hade måhända med något väl ortodox tro på sin ofelbarhet uppgjort planer till museets omanordning. Hans ibland geniala synpunkter genomfördes delvis, och de mindre lyckliga uppslagen ändrades. Man tog också initiativ till nyförvärv, övertalade ofta mecenater att skänka till museet vad det särskilt hade behov av, och gjorde också försök att komma i kontakt med den levande konsten samt att få allmänheten till museet till föreläsningar och föredrag. Slutligen började man med den viktiga decentralisationen, eller rättare inrättande av museer och stärkande av konstintresset ute i det övriga landets centralpunkter, utsände värdefull konst till museerna ute i landet och skaffade sig intim förbindelse med de konstintresserade i de mindre städerna genom en särskild intendent eller konstombudsman.

För väckande av allmänhetens intresse och för verksamt genomförda initiativ, då det gällde anskaffande av konst, gjorde doktor Axel Gauffin, född i Kristianstad 1877, en betydande insats, både då han var tillförordnad och sedan han 1926 efterträtt den förre museichefen E. G. Folcker, född i Stockholm 1858, död 1926, vilken ifrån 1919, en stor del av tiden hindrad av sjukdom, varit överintendent och i främsta rummet intresserat sig för museets konstindustriella avdelning.

329. RICHARD BERGH.

Detalj av »Konstnärsförbundets styrelse», målning av Richard Bergh 1903.
Nationalmuseum, Stockholm.

Efter 1915 har Nationalmuseum, som ovan nämndes, omordnats, och vissa av de färdiga salarna torde i smakfull hängning överträffa det mesta av europeisk museianordning.

Sixten Strömbom, född 1888 i Vretstorp i Närke, har såsom intendent för »slottssamlingar och depositioner» lik en sorts konstombudsman för Sverige flerstädes i riket anordnat välvalda vandringstställningar av konstverk samt även s. k. kulturmässor.

Känslan för gammal nordisk konst och konstindustri väcktes,

som förut nämndes, genom Artur Hazelius och fick i det 1907 öppnade Nordiska museet en centralpunkt, där Gustaf Upmark d. y., född i Stockholm 1875, sedan 1913 visat både nit och uppslagsrikedom för museets utveckling. Han har haft ett stöd uti föreningen Nordiska museets vänner, vilken uteslutande har till uppgift att med penningar understödja detta museum. År 1925 utgav Upmark den av värderika uppgifter proppfulla stora boken om »Svenskt silver», på vilket område han är den store kännaren.

Ett museum för det nya svenska konsthantverket och för utländskt dylikt finnes 1926 ännu ej i Stockholm.

Från den dag 1850, då göteborgaren, bildhuggaren Fogelberg till Kungl. Vetenskaps- och vitterhetssamhället i staden skänkte en Apollo i gips, vilken på grund av, som det hette, »att konsten ännu icke hunnit uttränga anständigheten måste bära ett grönt skynke om medjan», till dess sjuttiofem år senare Göteborgs museums nya byggnad invigdes, ha konstsamlingarna i Göteborg utvecklat sig till att utgöra ett av Europas mera sevärda museer.

En tillväxt utan motstycke i de svenska museernas historia skedde, då Fürstenberg 1902 vid sin död testamenterade sin rika, huvudsakligen av mycket goda verk av modern nordisk och fransk konst bestående samling till Göteborgs museum. Då det gäller gammal konst, har Göteborg haft två mecenater i stor stil. Ovan har omtalats skeppsredaren Werner Lundqvists, född i Uddevalla 1868, frikostighet. Tack vare museichefen, den för konstintressets spridande särskilt verksamme intentenden Axel L. Romdahls, född i Linköping 1880, initiativ och grosshandlaren Gustaf Werners, född 1859, stora frikostighet har Göteborgs museums samlingar utökats med en särdeles värdefull Rembrandt, »Riddaren med falcken». Göteborgs utmärkta konstslöjdssamling är inrymd i den förut (sid. 375) omnämnda museibygnaden av Carl Westman. Med smak, energi och ovanlig teknisk kunskap ordnades detta museum av Axel Nilsson, född 1872 i Källstorp, Skåne, död 1924. Sedan 1924 ledes det Röhsska konstslöjdmuseet av Gustaf Munthe, född 1896 i Stockholm.

Det ligger i öppen dag, om det också är en sen upptäckt, att museernas värde beror dels på innehållets kvalitet, dels på hur

RÖHSSKA MUSEET.

330. RÖHSSKA MUSEET I GÖTEBORG.
Uppfört av Carl Westman. Färdigt 1916.

intim och fruktbringande kontakten är med allmänheten av alla klasser. Museer skola betraktas som det de äro, nämligen hela

folkets egendom, där alla böra söka tillägna sig något av deras andliga värde. I museerna skall man liksom i kyrkan få impulser för sitt religiösa liv — få intryck, som skola omsättas i skönhetsvärden i det dagliga livet, och även här gäller det att livet är mer än läran. Är konsten levande i en tid eller ett land, så finnes den i hemmet, då finner man goda men billiga konstnärliga träsnitt eller etsningar på de enklaste människors väggar och dyrbar ypperlig konst, målning, skulptur eller konsthantverk, i de förmognas hem. Lika viktigt är det naturligtvis, att då offentliga byggnader, stadsplaner, kyrkor eller järnvägsanläggningar, brobyggen etc. skola tillkomma, man ser till att så litet som möjligt av gammalt skönhetsvärde skadas. Den stora allmänheten måste ha en känsla av att det finnes andliga värden, vilka, då de komma i konflikt med de ekonomiska värdena, ha *liksom de moraliska* en högre rätt än penningens.

Bland museer ute i landet, som ha särskilt värde, märkes det i Malmö, vilket genom sin chef Ernst Fischer, född i Hoby, Västergötland, 1890, och tack vare den livaktiga skånska hembygdskänslan blivit mönstergillt för en stad av den storleken. Malmö museum är en medelpunkt för den skånska konsten. Världskatastrofen 1914, som inträffade under den storartade Baltiska utställningen i Malmö, där de omkring Östersjön belägna länderna, också Ryssland, voro representerade, medförde i följd av bolsjevikrevolutionen 1917, att en del av de där utställda ryska tavlorna, många av mycket hög konstnärlig kvalitet, måste kvarstanna, och de utgöra nu en värdefull del av museets tavelbestånd.

Med outtröttlig flit, stora kunskaper och en energi, som i sin hänsynslöshet påminner om själva Artur Hazelius', har Georg Karlin, född 1859 i Norra Åkarp i Skåne, verkat i det av honom 1882 grundade Kulturhistoriska museet för södra Sverige i Lund.

Museet i Norrköping har den förmånen att vara inrymt i den ståtliga privatboning, som först beboddes och sedan skänktes till staden av universitetskanslern Carl Swartz, född i Norrköping 1858. Den innesluter både bibliotek och museum. Där-

igenom blir detta senare lättare och oftare tillgängligt, en synpunkt, som då det gäller ett museum i en mindre stad icke nog kan besinnas.

Smakfullt och utmärkt väl ordnat är också konstmuseet i Linköping.

Det historiskt ryktbara Nyköping har sina konstsamlingar inhysta eller rättare sagt på det lyckligaste sätt inordnade i några rum i det gamla slottet. Här har den särskilt för Konstnärsförbundets konst så intresserade frikostiga konstfrämjerskan fröken Ester Lindahl bidragit med ett flertal goda målningar av denna livskraftiga konstskola.

Även konstintresset i Östersund har framkallat ett museum, väl det nordligaste vi äga i landet.

Sveriges Allmänna Konstförening, som grundats 1832 av den nedannämnde aristokraten och mecenaten greve A. G. Bielke, gjorde genom täta och ofta efter den tidens förhållanden stora inköp under de för svensk konst så magra decennierna omkring 1850 en mycket betydande insats i vårt konstliv (se del II, sid. 180 ff.). Under 1900-talet har denna förening utgivit en serie ofta synnerligen värdefulla biografier över svenska konstnärer.

Kraftigt och klokt skötes ordförandeskapet sedan 1913 av justitierådet Axel Edelstam. Konstnärerna Alf Wallander (1910—1914) och Sigge Bergström (från 1914) ha med energi och intresse såväl för konstnärernas personer som för deras arbete skött intendentskapet. Under de efter kriget följande krisåren ha också föreningens stora och talrika inköp varit till icke ringa båtnad för de då ekonomiskt hårt ansatta konstnärerna.

Föreningen för grafisk konst bildades i Stockholm 1887 och har sedan dess gagnat svensk konst och verkat för spridande av etsningar, teckningar och litografier genom sina värdefulla årspublicationer, innehållande ett gott urval av dylika grafika.

Ett viktigt led i ett lands konstliv utgöra konstfrämjarna och samlarna. Mecenatskap kan vara egoistiskt eller direkt syfta på att tjäna det allmänna. I bägge fallen är det berömvärt, om också den sociala idealismen ger ett mervärde. Men även i förra fallet bli mecenaterna till nytta genom att taga reda på

331. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Eva Bonnier 1886. Hos Bokförläggaren Karl Otto Bonnier, Stockholm.

och stödja goda konstnärer, innan de slagit igenom, välja och efter personliga synpunkter sammanföra konstverk av en viss skola och skänka möjligheten att överskåda och jämföra, vilka äro ovärderliga för konstforskarna. Då konstsamlingens ägare dör eller, som någon gång inträffar, förlorar sina pengar, kunna museerna — såvida de ej, såsom oftast är fallet, erhålla de bästa tavlorna som gåvor — välja bättre än då konstverken voro aktuella och omstridda. Man kunde också tillägga, att under

konstlärarens livstid tavlorna fått under kortare eller längre tid uppfylla sin *egentliga* bestämmelse, nämligen att pryda ett hem och att glädja och uppfriska någons öga och hjärta, som särskilt älskar konst.

Bland de konstfrämjare, som genom stora och dyrbara samlingar alldeles särskilt gjort sin insats i svenskt konstliv under den tid, varom här är fråga — 1880-1925 — märkes främst prins Eugen. Han har för de nordiska konstnärerna blivit en centralpunkt. Det har funnits många furstliga mecenater i Norden både i Sverige och Danmark, och den norske sommarkonungen från 1814, sedermera konung Kristian VIII i Danmark, var som i del II påpekats en synnerligen frikostig, om också ibland för konstnärerna något besvärlig mecenat, men prins Eugen ger i vår tids form just det, som en prins-mecenat kan ha framför andra, då det är frågan om denna ömtåliga ställning. Författaren menar här icke prinsens utan mecenatens.

Mecenatskapet hos den svenska aristokratien under det senare halvsekklet har varit nästan obefintligt eller av allra magraste art, och bland plutokraterna ha blott ett par, men då så mycket mer framstående, gjort sig gällande. En av aristokraterna var mecenaten Axel Gabriel Bielke, född 1800, död 1877, som testamenterade till Nationalmuseum synnerligen värdefulla porslinspjäser, mängder av utmärkt grafik samt den färglysande och frodiga Jordaenstavlan »Konung Kandaules och hans gemål». Greve Bielke tillhörde ej den tid som i denna del behandlas, han var bland de aristokratiska mecenater, som under 1800-talets förra hälft avslutade den ärorika rad av högborna konstfrämjare, som på en gång kastade glans över sitt land och sitt stånd.

Utom den nyssnämnde Pontus Fürstenberg har Göteborg i Hjalmar Wijk, född i Stockholm 1878, haft en mecenat av den kunniga och försynta typen, som intresserat sig varmt både för konsten och dess utövare och även hjälpt och stött Carl Milles' storslagna uppslag och konst och diskret, rikligt och upplyst konstfrämjande givit hopp och krafter åt dem, som mest behöfde det och som svenska konsten mest behöfde. — Särskilt den

modernistiska konsten har i göteborgaren Conrad Pineus, född i Göteborg 1872, haft en god och frikostig hjälpare.

Konstnärinnan Eva Bonnier (se sid. 246) testamenterade 350,000 kronor till Stockholms stad, Eva Bonniers donationsfond. Den avsåg att lämna medel till konstnärlig utsmyckning av offentliga byggnader i Stockholm, företrädesvis avsedda för undervisning. Dessutom skulle ur fonden medel utgå till prydnad av allmänna platser med konstverk, dock med det förståndiga förbehållet: »icke minnesbilder över personer». Ty lika väl som goda konstverk förädla intrycket av de offentliga platserna, lika ledsamt är det, när ett övermått av bronsgubbar, alltför ofta tillkomna mera av personhistoriskt eller partipolitiskt än i konstens syfte, uppställas i en stad.

Fru Emma Zorn, f. Lamm, född i Stockholm 1860, änka efter den store målaren, har med klokhed, frikostighet och framsynthet idkat ett mecenatskap, som också kommit konsten till godo. Hon har på ett värdigt sätt fortsatt Zorns yverborna, fosterländska, hembygdsälskande och man kan nästan säga geniala frikostighet.

Grosshandlaren Herman Friedländer, född i Stockholm 1842, död 1920, har till Nationalmuseum skänkt en värdefull samling opponentkonst, bland vilken särskilt märkas goda tavlor av Ernst Josephson, Carl Larsson och Bruno Liljefors.

Stockholmaren donatorn B. A. W. Danelius, född 1833, död 1908, har anslagit betydande summor till allmänt gagnande ändamål och även mycket betydande belopp för konstverk på öppna platser i huvudstaden.

Grosshandlaren Ivan Traugott, född i Hamburg 1871, har under en längre tid varit ej bara en frikostig utan också livligt intresserad vän av Nationalmusei keramiska avdelning, till vilken han skänkt dyrbarheter av högt konstvärde. Själv är han ägare av en utmärkt samling keramik.

Hälsingborg har utom de förut nämnda av familjen Sommelius också erhållit frikostiga gåvor för sitt museum av familjen Trapp.

Direktör Hjalmar Granhult, född i Värmland 1881, död 1925,

332. FRU EMMA ZORN, FÖDD LAMM.

Målning av Anders Zorn 1894. Hos Fru Emma Zorn, Mora.

29—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

har ihågkommit Nationalmuseum med stora gåvor, bland annat med det 1918 för 75,000 kronor inköpta porträttet, som Roslin gjort av hertig de Praslin.

Donatorn av Eldhs Wennerbergsstaty och de tre statyerna som Eldh utfört av Strindberg, Josephson och Fröding i Stads- husets trädgård, grosshandlaren John Josephson, född i Stockholm 1866, av den i Sveriges odling så kända släkten med detta namn, har själv en del konstverk, huvudsakligen av Konstnärsför- bundare.

Hovjägmästare Helge Ax:son Johnsons storartade frikostig- het, då det gällde Milles' Gustav Vasa, har ovan framhållits, och han har flerfaldiga gånger, då fråga varit om stora svenska kultur- och konstönskemål, gjort sig högeligen förtjänt av det allmännas tacksamhet. Tillsammans med Gustaf Upmark d. y. stiftade Helge Ax:son Johnson, född i Stockholm 1878, föreningen Nor- diska museets vänner och arbetade energiskt för denna för- ening.

En egendomlig mecenat med en östeuropeisk, nästan sago- lik frikostighet var den omkring 1920 högst levande av alla män i Norden, svensk-finnen Hjalmar Linder, född 1862, död för egen hand i Marseille 1921. En överflödande mängd av dyrbara gåvor kom Helsingfors' museum till godo, men också vårt National- museum erhöll betydande konstverk. Så skänkte Linder på be- gäran av en tjänsteman i Nationalmuseum efter en minuts be- tänketid 164,000 kronor för att inköpa Houdons mästerliga och livfulla huvud av Georg Washington.

Den störste, djärvaste, mest kräsne och självsäkre samlaren under 1900-talets första decennier var här i Sverige författaren Klas Fåhræus, född i Göteborg 1863. En kvalitetssamlare av rang, hade han sina föremål ordnade ej som magasin utan som väl anbragta prydnader för det vackra hem, Carl Westman, som ovan meddelats, byggt åt honom på Högberga, Lidingön, på en ut över segelleden blickande höjd. Utom en dyrt köpt men också värdefull samling kinesisk konst och några välvalda franska tavlor — Courbet, Monet, Renoir och Cézanne — ut- gjordes konstverken på Högberga huvudsakligen av nordiska:

333. KLAS FÄHRÆUS.

Målning av Karl Nordström 1886 i Grez. Hos Doktor Robin Fähræus, Stockholm.

Ernst Josephson, Eugène Jansson, Karl Nordström, Gösta von Hennigs, Werenskiöld, Munch och Vigeland.

En kort tid strålade på Högberga en av Rembrandts senaste och allra vackraste tavlor, porträttet av hans son Titus' hustru, Magdalena van Loon. Kristiden tvang vår främste konstsamlare att sälja sin Rembrandt till Amerika, sina bästa franska saker till Nationalmuseum och att skingra det mesta av det övriga. Svenskt konstsamlande har aldrig haft en större förlust.

Ernest Thiel, bankir och Nietzsche-översättare, föddes 1859 i Norrköping. Han var en rikman, som av stark personlig sympati för de aristokratisk-radikala tendenserna hos Konstnärsförbundet köpte, ibland klumpvis, en ansevärd mängd av dessa målarens tavlor. I stil med ägarens assyriska huvud byggde Ferdinand Boberg det vita med grönglaserat tegel sparsamt prydda fönsterlösa huset på Djurgården vid Stockholm. Det skulle i sina överljussalar innehålla en enhetlig samling av Konstnärsförbundskonst och med den befryndad norsk, dansk och fransk. Främst sågos på väggarna tavlor av husets vänner. Bruno Liljefors, Carl Larsson och Eugène Jansson voro de mest representerade, men också Karl Nordström, Nils Kreuger, Carl Wilhelmson och Herman Norrman förekomma rikligt. En stor vägg i en av salarna upptogs av Edvard Munchs bilder, det lyckade kärva övermänniskoporträttet av ägaren och ett mindre lyckat av den beundrade Nietzsche.

Vid slutet av år 1924 inköpte regeringen hus och samling för 1,500,000 kronor och överlät det hela till Stiftelsen Thielska galleriet, utsåg den person, som stått samlingen och dess skapande närmast, Tor Hedberg, till att bli dess intendent och sekreterare samt skaffade ytterligare på lotterivägen kapital till dess skötsel.

Tandläkaren Emil Christenson, född 1862 i Stångby, Skåne, död 1924, utvecklade sig vid 50-års åldern till en av våra säkraste smakdomare, som opartiskt och med samma entusiasm gladdes åt förtjänsterna i ett skönt konstföremål, det må vara gammalt eller nytt. Ett fint öga hade han för förtjänsterna hos 1920-talets modernister. Få ha njutit så mycket av konst som den vitale, vänlige, frikostige och gästfrie Emil Christenson.

För svensk 1880-tals- och 1890-talskonst, för svenskt gam-

334. TANDLÄKAREN EMIL CHRISTENSON.

Byst i brons av Nils Sjögren 1921. Hos Fru Hildur Christenson, Stockholm.

malt silver och för dyrbara konstföremål har den av Carl Robert Lamm, född i Stockholm 1856, hopbragta samlingen varit av betydelse. På slottet Näsby vid Djursholm uppställdes denna ytterst värdefulla samling av huvudsakligen Konstnärsförbundstavlor och gammal konstindustri, främst orientaliska mattor. Den har tyvärr under kristiden starkt reducerats.

I det av ägaren, hovjuveleraren Jean Jahnsson, född i Stockholm 1854, iståndsatta gamla vackra van der Noothska Stockholmspalatset på Söder har denne samlat särskilt gamla möbler, silver och fajans.

Professor Oscar Björck (se sid. 142) har i sitt med kräsen smak bildade hem skaffat sig japanska och särskilt kinesiska konstföremål av högsta kvalitet.

I sitt hus på Djurgården i Stockholm har konsul Hjalmar Wicander, född 1870 i Byle, Östergötland, en både stor och utvald samling av porslin och gamla miniatyrer, de senare återgivna 1920 i ett praktverk, som söker sitt motstycke i Europa.

De bästa Zornmålningarna, de som tillhört operasångaren Faure i Paris, ägas nu av grosshandlaren Axel Jacobsen i Stockholm, född i Sundsvall 1860.

Med små medel men med ett genom åren varande intresse för all god konst, med förkärlek kanske dock för nordisk, har direktör Thorsten Laurin, född i Stockholm 1875, i sin villa på Djurgården på ett hemaktigt sätt inordnat valda målningar och skaffat sig en nästan fullständig kollektion av Zorns etsningar. Grafiken omfattar också goda blad av nästan alla mera betydande grafiker i Europa och Amerika. Thorsten Laurin har målmedvetet arbetat på att knyta förbindelser mellan Sverige och utlandets konstnärer och konstforskare.

Vår tid har ej mycket sinne för äkta prakt, ehuru under senaste decennierna, både då det gäller offentliga och enskilda byggnader samt deras inredning, en bestämd ljusning i detta avseende har kunnat skönjas. Ännu finns det dock kvar mycket av den »Ersatzpracht», de praktsurrogat, varmed man hjälpte sig under 1870- och 80-talen, banala nysilverpraktpjäser i stället för konstnärligt arbetat silver, maskinvävda figurala tapeter i stället för handvävda, reproduktioner i färg i stället för »handmålade» tavlor, billiga men dåliga, av spekulativa utländska »konstnärer» utfärda aristokratporträtt i stället för äkta dylika av svenska gedigna konstnärer. Prakt kan naturligtvis blott komma i fråga hos de mycket rika, men sådana finnas ju både flera och rikare än under föregående tider. Undvika det oäkta kan man göra i alla förmögenhetslägen.

Det är uppfriskande att någon gång få se ett hem, utstyrt med verkligt konstnärlig prakt. Så är fallet hos generalkonsuln Karl Bergsten, född i Stockholm 1869, i hans våning i Stock-

335. ERNEST THIEL.

Målning av Edvard Munch 1907. Thielska galleriet, Stockholm.

holm. Italienska 1500-talstavlor, flamländska och holländska målningar från 1600-talet av lysande färgglans och ibland av hög kvalitet pryda de med röd och grön damast överdragna väggarna, vilka i matsalen täckas av vävda tapeter, utförda efter David Teniers d. y:s kartonger, och ge en lika vacker som värdig inramning åt det rika bordet.

I alla tider ha mecenater eller med ett ännu bättre ord konstfrämjare varit nödvändiga för att ett sunt konstliv skall kunna blomstra. Men det är viktigare, att staten, ej bara som välgörare utan därför att konsten *behöves* i ett friskt kultursamhälle, ger sitt rikliga bidrag. Allra viktigast är dock, att som förhållandet var i 1600-talets Holland alla, höga som låga, äga något om än så billigt konstföremål. Med ett ord, alla måste vara konstkonsumenter, liksom alla konsumera något välsmakande eller unna sig något nöje.

Den tacksamhet, med vilken de, som skänka konst till det allmänna, mötas i Sverige, brukar vara synnerligen behärskad. Ofta får man höra, att vederbörande har »flera millioner kvar». Nästan alltid undrar man, »vad han vill ha». »Den största frikostigheten är erkännandet av andras goda egenskaper.» Av erkänsla för mecenatskap finnes ett minimum i Sverige särskilt i jämförelse med de anglosaxiska länderna, men man får hoppas, att de till konst penninggivande personerna trots den trumpna, griniga »tacksamheten» hos mottagarna i alla fall skola fortsätta den i vårt land traditionella egenskapen att, hur de än mottagas, frikostigt skänka penningar till de allmänna konstbehoven.

336. RUNOSÅNGERSKAN PARASKE.
Målning av Albert Edelfelt 1893. Viborgs museum.

FINSK KONST 1880—1926.

Om man som J. J. Tikkanen sätter den finska konstens födelseår till Finska konstföreningens bildande 1846, är Edelfelt nästan årsbarn med denna. Det var känslan av att konsten behövdes i en modern stat, att Finland skulle ha gagn av den för att framhålla sin kulturs självständighet och frihet och därigenom få en ny förbindelse med den västerländska odlingen, som mer än några estetiska behov eller önskningar framkallade denna konstförening, ehuru man naturligtvis både önskade och lyckades till konstens utövande »uppmuntra personer, som därtill äga anlag, men sakna medel och utvägar att utan främmande understöd sig däri förkovra». Det blev Edelfelt, som både åt väster och öster skulle visa, att Finland hade sin egen konst. Han var också i

alldeles särskild grad *förmedlaren*, den finska kulturens representant i den moderna konstens huvudstad Paris.

Albert Edelfelt föddes 1854 på Kiala gård vid Borgå och dog på Haiko gård nära Borgå 1905. Edelfelt var inbegreppet av en kulturmanniska. Hans fader hade redan som gosse flyttat från Sverige och blivit arkitekt i sitt nya fosterland. Hans moder var köpmansdotter från Borgå av svensktalande släkt. Sonen ägnade henne, som var en betydande kvinna både som karaktär och begåvning, den högsta vördnad, beundran och kärlek, något som framlyser bland annat ur de formfulländade och innehållsrika brev han sände henne. Edelfelt var en glänsande stilist och lika framstående som vältalare. Hans språkbegåvning var så stor, att han först tänkte bli klassisk filolog, men slog detta ur hägen och blev konstnär. Hans ovanliga skicklighet i behandlandet av franskan gjorde det möjligt för honom att så helt assimilera sig med de högsta Pariskretsarna. Han var dessutom en fulländad världsman, såg utomordentligt bra ut, var älskvärd och förbindlig mot män och ägnade damerna en ridderlig och intensiv hyllning.

Det var Zacharias Topelius, som rådde denne på alla områden så begåvade yngling att på allvar ägna sig åt målar-konsten, och 1873 började han att måla vid akademien i Antwerpen för att sedan i Paris fortsätta sina studier. Redan fört som adertonårig hade han också med stor framgång i Helsingfors utställt ett porträtt av en gammal gumma. I Paris och i Finland, eller rättare sagt i Norden, slog han igenom 1877 med sin målning »Rida ranka», där Magnus Erikssons drottning, Blanka av Namur, gungar prins Håkan på sitt knä. Norden blev ett ögonblick enigt i sin förtjusning för drottning Margaretas svärmor. Tavlan är bra komponerad, men litet väl söt kanske för vår tids uppfattning. Det var historiemålningens sista dagar. Edelfelts finska beundrare hoppades på, att han skulle bli landets store historiemålare, och i den år 1878 i Paris utställda »Karl IX skymfar Klas Flemings lik» kom Edelfelt med ett motstycke till den på samma utställning förekommande Cederströms »Karl XII:s likfärd». Edelfelts stora tavla var kärvare och vad färgen beträffar något kallare än man i Norden tyckte om, och mången stötte sig på det

337. FRU ALEXANDRA EDELFELT, FÖDD BRANDT.

Målning av Albert Edelfelt 1883. Hos Fröknarna A. och B. Edelfelt, Helsingfors.

hemska ämnet. Men både vad detta beträffar och när det gäller tekniken hörde tavlan till det slags historiemålning, som idkades av många franska och spanska konstnärer under 1870-talet.

De älskvärda brev, som Edelfelt från Paris skrev till sin

338. ALBERT EDELFELT.
Byst av Ville Vallgren 1887. Ateneum, Helsingfors.

moder från 1874, ha med skäl skattats högt, särskilt i Finland. Han skriver i brevet av den 12 maj 1879 från Paris följande, som visar, hur enig man var i uppskattandet av den sedan så bortglömde Bastien-Lepage. »Den största succèsen på Salongen är Bastien-Lepage. Hans tavla och hans porträtt av Sara Bernhardt äro mästerverk av första ordningen, saker som i alla tider komma att ställas vid sidan av det allra bästa. — — — Tänk, både Salmson och Hagborg ha sålt sina tavlor

339. VILLE OCH ANTOINETTE VALLGREN.
Pastell av Albert Edelfelt 1886. Göteborgs museum.

till staten, och endera av dem får bestämt medalj. Salongen erbjuder för resten rätt mycket av intresse, fastän några andra mästerverk än Bastien-Lepages ej finnas.» Först mycket senare blevo de samtidigt verkande franska impressionisterna beundrade också av Edelfelt. Det var friluftsmålningen, som han och hans svenska, danska och norska kamrater önskade föra in i sin konst. Något senare påverkades Edelfelt även av sin vän Krøyer, och redan i den 1879 utförda målningen »Ett barns likfärd» ser man något av samma uppfattning av folket, som Krøyer visar i sina bilder av Skagenfiskare. Man begriper också — d. v. s. om man allvarligt försöker —, att den gamla skolan ansåg en dylik tavla alltför krass och brutal. Denna »realism» i den finska folklivsskildringen begreps bättre i

340. TVÄTTERS KOR.

Målning av Albert Edelfelt 1893. Alexander III-museet, Petrograd.

Paris än i Helsingfors. Den finske kritikern Strengell har framhållit, att själva tekniken i dessa Edelfelts folklivstavlor, det man klandrande brukade kalla hans »fransyska maner», verkade obehagligt i hemlandet. Men då Edelfelts »Gudstjänst i finska skärgården» år 1882 inköptes till Luxembourg-museet, blev mången finne rätt stolt över sin landsman. Allra mest äkta bland dessa Edelfelts tavlor från Nylands skärgård är den i Göteborgs museum förvarade »På havet», där en gammal fiskare styr sin båt i hårt väder, och i lovert sitter en ung fiskarflicka av en något strävare typ än Edelfelt eljest brukade måla. Det finns visa likheter mellan de samtida nordiska målarna Edelfelt, Krøyer, Thaulow och Zorn. De ha alla starkt påverkats av Pariskonsten och pleinairismen. De ha i sina mindre goda saker en tendens åt det sötaktiga, men äro var och en inom den konstriktning de valt verkligt stora målare. Ingen blev parisare i samma grad som Edelfelt, ty han räknades av sina

341. PER BRAHE VID ÅBO UNIVERSITETS INVIGNING.
Väggmålning av Albert Edelfelt 1904 i Helsingfors' universitets högtidssal.

342. TRUMSLAGAR NORD.

Bild ur det 1899 utkomna verket Fänrik Ståls sägner.
Teckning av Albert Edelfelt.

franska vänner som en av dem. Det porträtt den store finnen 1885 utförde av den store fransmannen Pasteur — det tillhör Sorbonne — kunde han betrakta som en betydande avbetalning på den skuld han stod i till sitt andra fosterland. Allvarligt och uppmärksamt betraktar den flärdlöse och ädle franske vetenskapsmannen en bakteriekultur i ett provrör. Målningen torde höra till Edelfelts alla bästa porträtt. Det var Paris i allvar och arbete.

Paris i ljus och lek med småbarn och unga flickor har han målat kanske bäst i tavlan »I Luxembourgträdgården», 1887. I

den stad, där Maria Magdalena är, om ock blott oofficiellt, skyddshelgon både för icke ångrande och ångrande synderskor, utställde han den 1890 målade stora tavlan, där en Kristus, klädd som en östfinsk fattig man och med näverskor fastknutna vid sina fötter, förlåtande sträcker armen mot den gråtande bondflickan, som knäfaller för honom i den glesa björkskogen vid sjöstranden. Särskilt Magdalenas extatiska uttryck i ögonen har något av äkta och innerlig trosvisshet. Bilden var påverkad av den vid denna tid så moderne tyske målaren von Uhe.

I de många, ibland litet för söta kvinnoporträtt ur alla klasser, som Edelfelt målade, påpekade den åtminstone under 1880-talet mycket sedlige Björnson, att han fann det sexuella framhållet »i varje penseldrag». Den norske profeten gav åt detta påstående en osminkad, drastisk och bibliskt klar form.

Bland Edelfelts kvinnoporträtt märkas vitt skilda saker. Ett av de främsta är porträttet av modern, 1883, fru Alexandra Edelfelt, född Brandt, en svartklädd dam med ett moderligt och klokt utseende, avtecknande sig mot ett grönt sommarlandskap, som man ser genom fönstret (bild 337). Bland de mondäna porträtten intager bilden av den pikanta och charmanta fru Louise Reuter-skiöld i rokokodräkt en av de främsta platserna, och från senare år är det eleganta och mondänt melankoliska porträttet av den finska sångerskan Aino Ackté, 1901, som vid en repetition i distingerad svart »toilette de ville» ställt sig i rampljuset.

Det kultiverade i kroppslig och andlig mening hade en naturlig frändskap med Edelfelt. Och ett av hans bästa mansporträtt är dubbelbilden av den danske konstindustrimuseichefen Pietro Krohn och dennes son Mario, 1894, vilken sedan skulle bli en framstående konsthistoriker och museiman. Den Edelfelt då obekante Pietro Krohn hade 1876 genom en uppoffrande vård räddat konstnären, då denne låg för döden i tyfus i Rom. Något av det allvar, som fanns i Pasteurporträttet, återfinner man i den i bästa mening flärdfria bilden av professor J. W. Runeberg, 1902. Skaldens son och bildhuggarens broder står vid en sjukbädd på ett hospital och känner en till typen finsk-ugrisk patient på pulsen.

Edelfelt hade en ofantlig arbetsförmåga och har med rastlöst intresse behandlat de mest olikartade ämnessfärer, stadsutsikter från Helsingfors och mer eller mindre genreartade bilder från landet, där han dock, som det påpekats, helst uppsöker bebyggda nejder.

Bland hans folktyper står den karaktärsfulla bilden av den gamla — man hade så när sagt trollpackan — runosångerskan Paraske särskilt högt (bild 336). Ställningen och ansiktsuttrycket äro energimättade, hon ser ut att läsa någon gammal verksam förbannelse och blicka in i urvärlden. Helt olika är stämningen i den ljusa, solmättade interiör, som han kallar »Tvätterskor», 1893, där en gammal gumma och en ljuslätt leende jungfru i schalet ge oss en känsla av, att konstnären ej var främmande för tanken, att även folkets enkla barn kunde verka tilldragande (bild 340).

I Helsingfors' universitets aula har Edelfelt vid slutet av sitt liv, 1904, fått utföra sin främsta historiska framställning. Han skildrar i detta rum, den vackraste universitetsaula i Norden, processionen vid Åbo universitets grundande. Sinnrikt komponerad, enkel och mäktig, visar mittbilden Per Brahe den yngre, självsäker och viss om att tillfället är betydligt, vandrande till Åbo domkyrka med stora steg, glad åt händelsens 1600-talspompa, stolt över dess vikt för Finland (bild 341).

Som tecknare har den gode konstnären och store fosterlandsvännen utfört bland annat bilder till »Fänrik Ståls sägner» och även med utmärkt smak, mångsidighet och stilkänsla gjort förträffliga illustrationer till Snoilskys »Svenska bilder». Det hjärta, som slog under hans världsmannamässiga yttre, har visat något av sin »hemliga skatt» i bilden av den här återgivne »Trumslagar Nord», vilken med åldriga, styva fingrar »slår trögt sin virvel men slår hårt». Han var säkert en motsats till Edelfelt i så gott som allt, då det gäller det yttre. Men bägge hade den likheten, att i deras bröst slog hjärtat för Finland.

Det är klart, att 1800-talets känsla för det nationella, för den egna folksjälens såsom något helt för sig, ett ackord i den stora världssymfonien, som har sin egen lätt igenkännbara klang,

343. KONSTHISTORIKERN PROFESSOR JOHAN JAKOB TIKKANEN.
Teckning av Albert Edelfelt 1904. Hos Professor J. J. Tikkanen, Helsingfors.

skulle få ett uttryck, och det både medvetet och omedvetet, även i konsten. Man gick utifrån och inåt, framhållande först folkdräkter och etnografiska detaljer, och lärde sig så småningom sedan att ge stämningen och själen, det som C. J. L. Almquist uttryckte med orden om vad svenskheten är: »ett odödligt sinnelag hos den, som har det. Svensk natur med folk, sjöar, berg och skogar står då för ens håg i sin egen och rätta färg.»

344. BÅTFÄRD.

Gouachemålning av Eero Järnefelt 1903. Konstmuseet, Åbo.

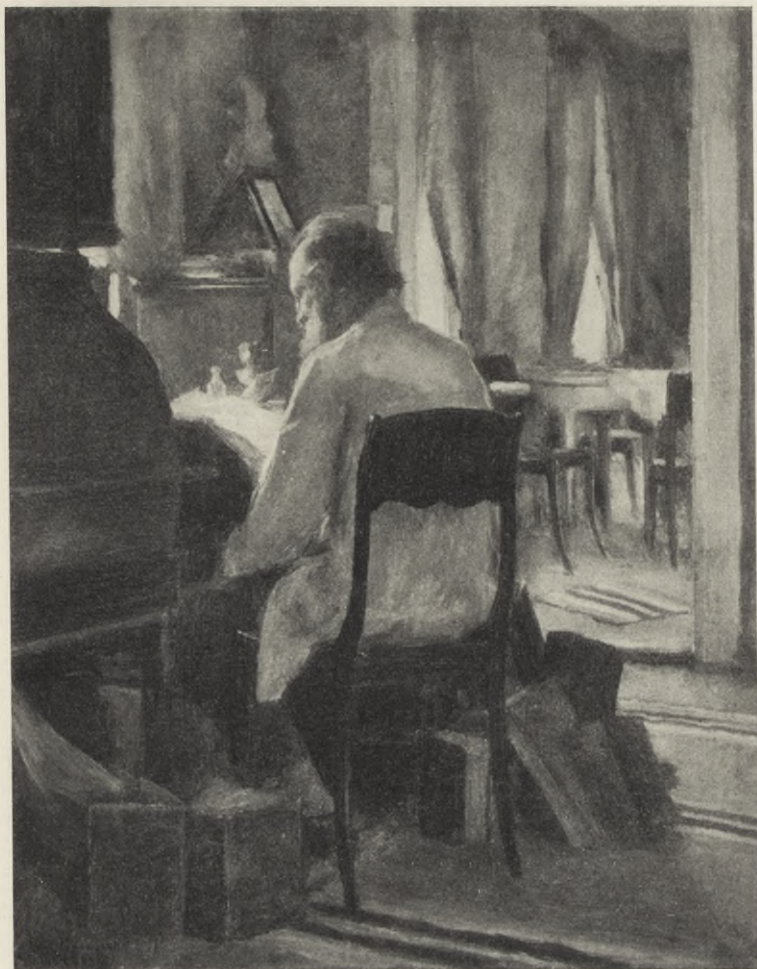
Järnefelt och Gallén men också Halonen och Rissanen äro de, som först och starkast på sina dukar gävo Finlands själ.

Eero Järnefelt föddes i Viborg 1863 i ett högtbildat hem med starka konstnärliga intressen. Fadern var militär och vetenskapsman, sedermera senator. Moderns flicknamn var Clodt von Jürgensburg, en konstbegåvad svensk-baltisk släkt. I det Järnefeltska hemmet talades finska, men en viss internationell ande rådde och trivdes gott tillsammans med den varma känslan för det egna landet. Musiken var i familjen också ett huvudintresse, Eeros syster gifte sig med Sibelius, brodern Armas är den framstående kapellmästaren.

Tjugu år gammal, kom Eero Järnefelt till Petrograd, där han utan vidare båtnad studerade i den då tämligen torrt akademiska konstskolan. Men redan 1886 var han i Paris och råkade där sina landsmän men också andra nordiska konstnärer, bland vilka märkas Zorn, Krohg och Skredsvig.

Den för de nordiska konstnärerna i Paris viktigaste franske konstnären Bastien-Lepage påverkade, har det påståtts, ej direkt

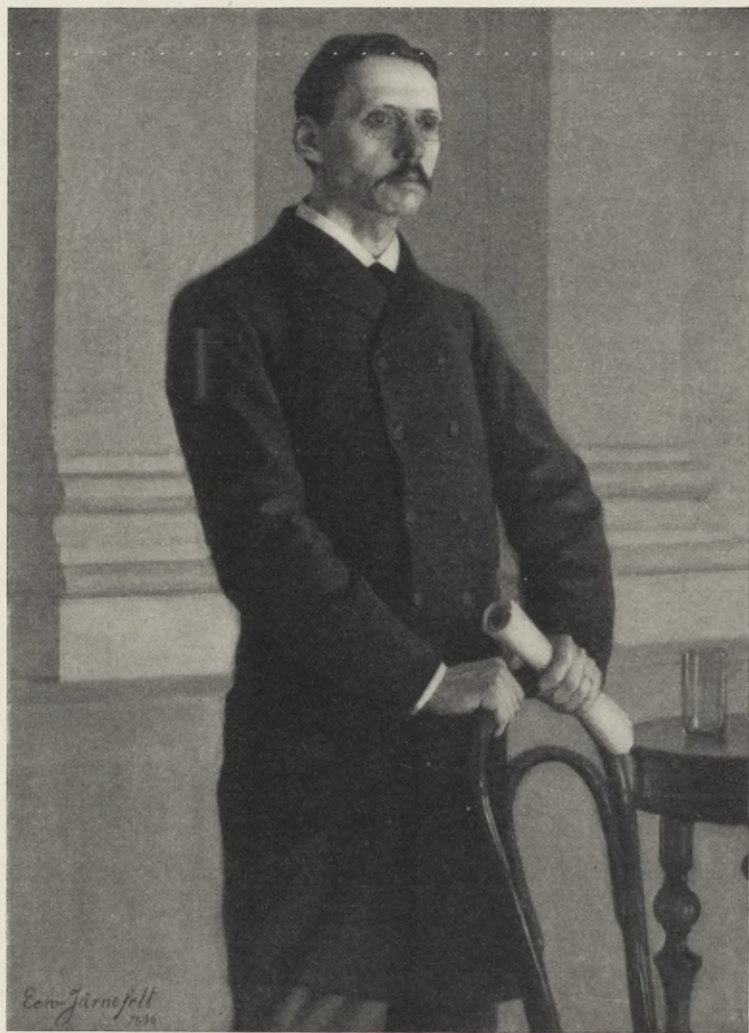

345. I ARBETSNUMMET.

Porträtt av konstnärens svärfar, professor Swan. Målning av Eero Järnefelt 1889. Hos konstnären.

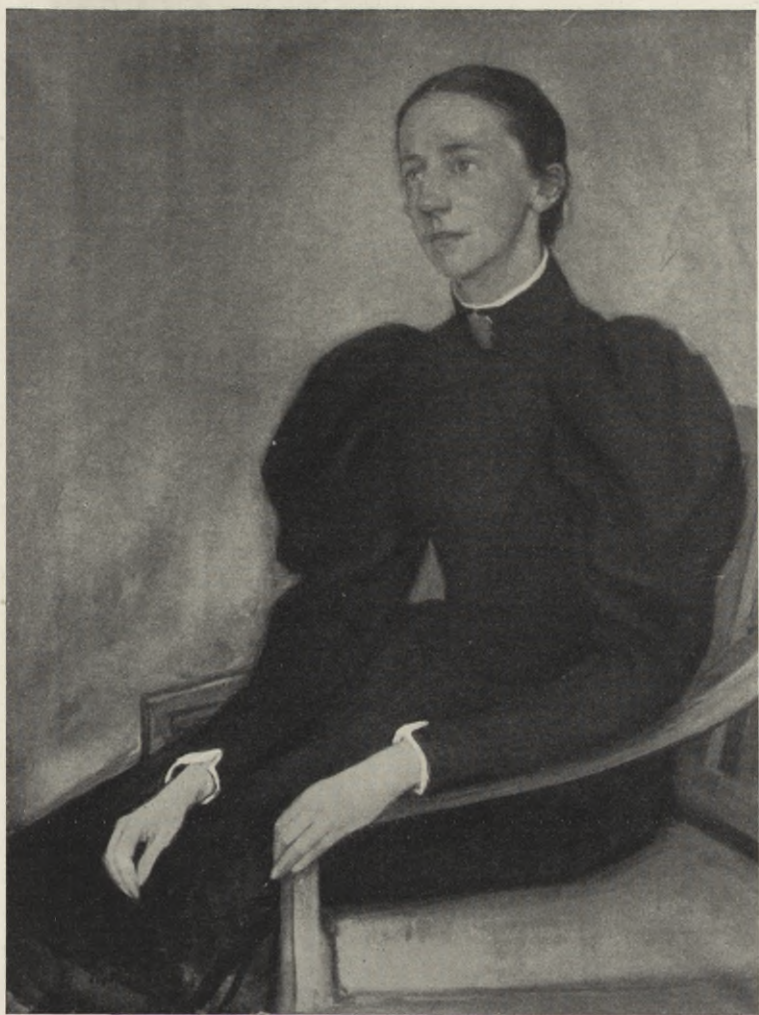
Järnefelt, vilken i motsats till Edelfelt mera envist följt sin egen väg.

Det är en stor och gedigen följd av förträffliga konstverk

346. STATSRADET J. R. DANIELSON-KALMARI.
Målning av Eero Järnefelt 1896. Tavastländska studentavdelningen, Helsingfors.

347. FRÖKEN MATHILDA WREDE.

Gouachemålning av Eero Järnefelt 1896. Ateneum, Helsingfors.

Eero Järnefelt alltsedan 1880-talets mitt kommit med. Hans första betydliga porträtt var den kärnfulla bilden av prosten Brofeldt, 1888, rökande sin pipa i skjortärmarna. Denne var fader till Juhani Aho, den framstående finske författaren, med vilken Järnefelt ett par år senare skulle göra en för bägges uppfattning av det finska landskapet och folket viktig resa i Karelen. I Järnefelts 1889 tillkomna subtila landskap med månen i den ljusa sommarnatten finnes den egendomliga sammansmältning av torftighet och lyrik, som är så nordisk. I denna tavla har han redan funnit sin egenart.

Det ligger en frisk doft av pors över de Järnefeltska skogslandskapen. En svensk, som är van vid liknande natur, känner nyansskillnaden mellan den svenska och den finska. Både de vida utsikterna över oändliga skogar och naturdetaljerna — en liten vit vattenblomma, som sticker upp ur det buteljbruna vattnet — ligga för Järnefelt. Har hans stora tavla »Sveden» från 1893, som visar några sotiga finska typer, strävande med svedjandet, ännu över sig något av: se, hur hårt folket måste arbeta, så ger däremot den samma år målade »Husbonde och drängar» intrycket av att konstnären har en humoristisk känsla av det finska folkets andra sida, då man ser de på gårdsplanen i grotesk knölighet sig vräkande drängarna. Järnefelt var från början särskilt intresserad av det karakteristiska. Få berätta som han med lugn humor och på alla språk, härmande både bönder och baroner, både sävliga finnar och ryska dekadenter, alltid med måttfull och stor konst. I sina teckningar och målningar får han fram detsamma som i sina berättelser. Han ser lika skarpt på modellens förtjänster som på hans fel. Järnefelts gouacheporträtt av den fångarna nitälskande fröken Mathilda Wrede, som sitter så trossvis och slätkammad, full av inre kraft, stark och mild på en gång, har något vördnadsbjudande. Och till de mest psykologiskt intresseväckande porträtten i Norden höra Eero Järnefelts bilder av den finske statsmannen och historikern J. R. Danielson-Kalmari. Det första porträttet av honom från 1896 i svart och grått, där han står och håller i en stol, blickande ut över bordet med vattenglaslet mot åhörarna, talar om benhård politisk

348. FRU SAIMI JÄRNEFELT, KONSTNÄRENS HUSTRU.
Gouachemålning av Eero Järnefelt 1895. Nationalmuseum, Stockholm.

349. GENERAL GUSTAF MANNERHEIM.
Målning av Eero Järnefelt 1922. Tillhör Finlands statsråd.

omedgörlighet, men det finnes idealitet i det bleka ansiktet. Bilden kan komma en att förstå de politiska motståndarnas hat. Det är av stort intresse att jämföra detta porträtt med det Järnefelt tjugusex år senare gjorde av den store historikern och

partihövdingen. Färgen är varmare och rikare och uttrycket talar, som Torsten Stjernschantz en gång så förträffligt uttryckte det, »om modellens andliga utkristallisering till rikedom och djup».

Järnefelt har skapat en ärorik rad av i bästa mening officiella porträtt, både av professorer, talmän och generaler. Av övertygande kraft är den bild han gjorde av Finlands befriare, general Gustaf Mannerheim, med sin på en gång aristokratiskt fria och martialiska hållning. Han har också en elegans utan banalitet, något distingerat av ovanlig art. Ett gott porträtt har Järnefelt gjort av den framstående finska kulturpersonligheten filologen, litteraturhistorikern, diplomaten Werner Söderhjelm, vilken särskilt under 1920-talet, då han officiellt representerat Finland, också oofficiellt genom alla möjliga medel gjort sitt lands konst och kultur kända i hela Norden. Den stirrande, något melankoliska blicken är utmärkande för honom, kanske också för hans folk. Järnefelts sällsynta takt visar sig i tavlan »Lekande barn», 1895, där han av ett så ytterst ömtåligt ämne som av två nakna halvvuxna barn, en gosse och en flicka, tumlande om med varandra på en gräsmatta, kunnat göra något man kan gärna säga oskyldigt. Denna fulländade takt finnes märkvärdigt nog här hos en konstnär av utpräglat manlig läggning. Han kan också både i tal och teckning fullkomligt *lagom* understryka det lustiga. Så i gouachen »Båtfärd», 1903, där segelbåten guppar fram över det kornblåa vattnet (bild 344). I fören sitter den unga nedslagna bondkvinnan och knogar och ror. Gubbarna sitta mitt i båten och resonera, något lurviga, om sina marknadsminnen, under det att gamla-mor med säker hand håller i styråran, en folkbild målad och berättad med lika stor konst. Några av Järnefelts dampporträtt vittna om hur nästan ryskt psykologiskt han fattar det finaste i det feminina. Så i gouachemålningen av hustrun från 1895, nu i vårt Nationalmuseum, och i den blomfriska bilden av dottern Sára, målad 1922. Sin svärfar, professor Swan, har han målat redan 1889. Både tekniskt och själiskt betydande, blott till formatet obetydligt är detta porträtt, som han kallar »I arbetsrummet», och där det intellektuella arbetets helgd lyser över den lilla tavlan (bild 345).

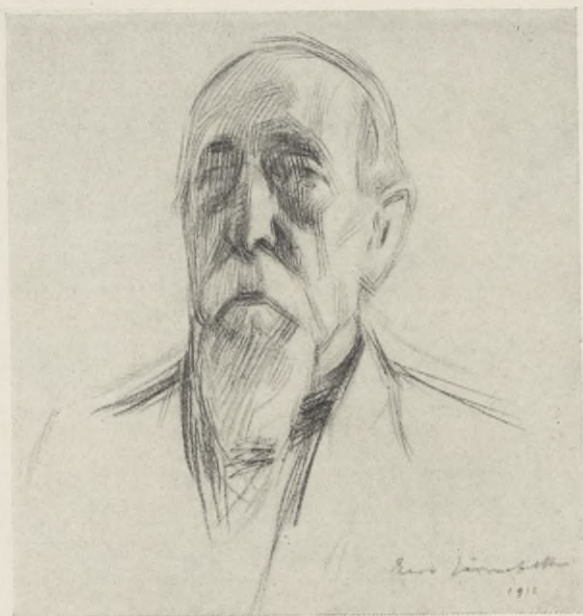
350. DETALJ UR SKISS TILL FLORAFESTEN.

Dekorativ oljemålning av Eero Järnefelt 1920 i Universitetets festsal i Helsingfors.

En frikostig gåva av konsul Victor Hoving, vilken värdigt fortsätter med det verksamma intresse för Finlands konst, som utmärkte hans farbroder, var Järnefelts ena målning, »Florafesten», i Helsingfors' universitet. I aulan har han där utfört två stora väggmålningar: »Auroraförbundet i Åbo», det kända litterära sällskapet, där Kellgren deltog, och »Florafesten i Helsingfors», som hölls 1848 på Gumtäktsången utanför staden, då Fredrik Cygnæus — man ser honom stiga ned från talarstolen — höll sitt berömda tal till Finland, och då »Vårt land» sjöngs för första gången.

Båda kompositionerna höra till det bästa som frambragts i Norden som väggmålning.

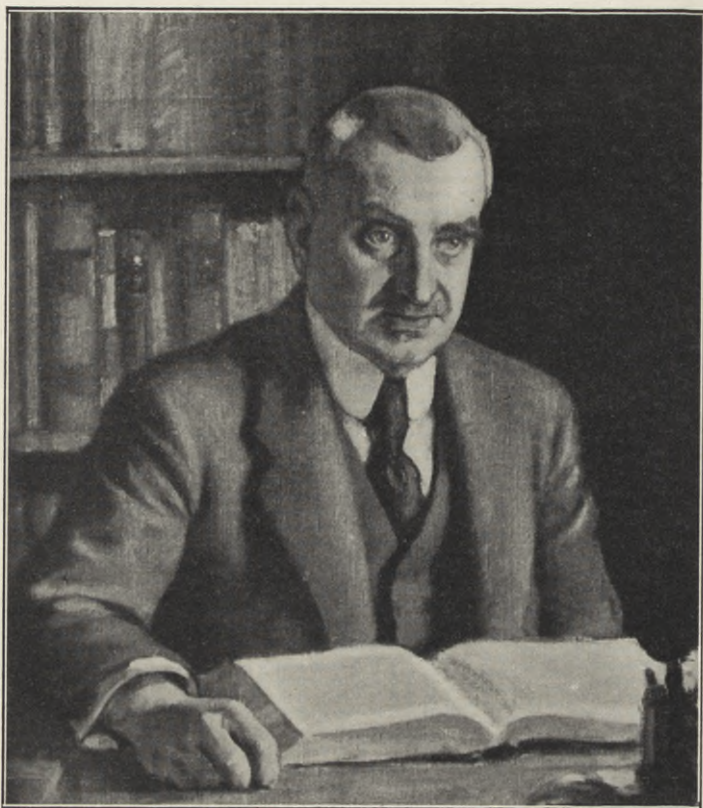

351. LEO MECHELIN.

Teckning av Eero Järnefelt 1912. Hos Konsul Victor Hoving, Stockholm.

Järnefelts rika produktion har under hela tiden stått på samma höga ståndpunkt, vilket är något alldeles ovanligt, särskilt bland nordiska målare.

Ett bestämmande inflytande på den finska konsten vid århundradeskiftet har utövats av *Axel Gallén*, född 1865 i Björneborg, där hans fader var bankkommissarie. År 1905 antog han efter sin farfader Tuomas Mikonpoika Kallela namnet Kallela. Gallén studerade i finska konstföreningens skola i Helsingfors och för den i del II, sid. 337, nämnde genremålaren Adolf von Becker. Han reste till Paris vid mitten av åttiotalet och slöt sig där, liksom de flesta andra nordiska realisterna, till Bastien-Lepage, vars friluftsmålning och verklighetsskildring skattades så högt av Gallén, att han skriver: »Kan man säga, att t. ex. Bastien-Lepage representerar den moderna konsten? Jag för min

352. WERNER SÖDERHJELM.

Målning av Eero Järnefelt 1916. Karelska Studentavdelningen, Helsingfors.

del tycker, att han påminner mest om de gamla mästarna. Samma brinnande kärlek till naturen som de, samma fina karakteristik, samma noggranna utförande — och en sådan konst blir aldrig modern, ej heller gammal —.» Men hur han än beundrade det franska måleriet, längtade han tillbaka till Finland och vistades där om somrarna. År 1885 utförde han, blott tjuguarig, »Gumma med katt», i Åbo museum. Tafatt och grotesk, men nationellt

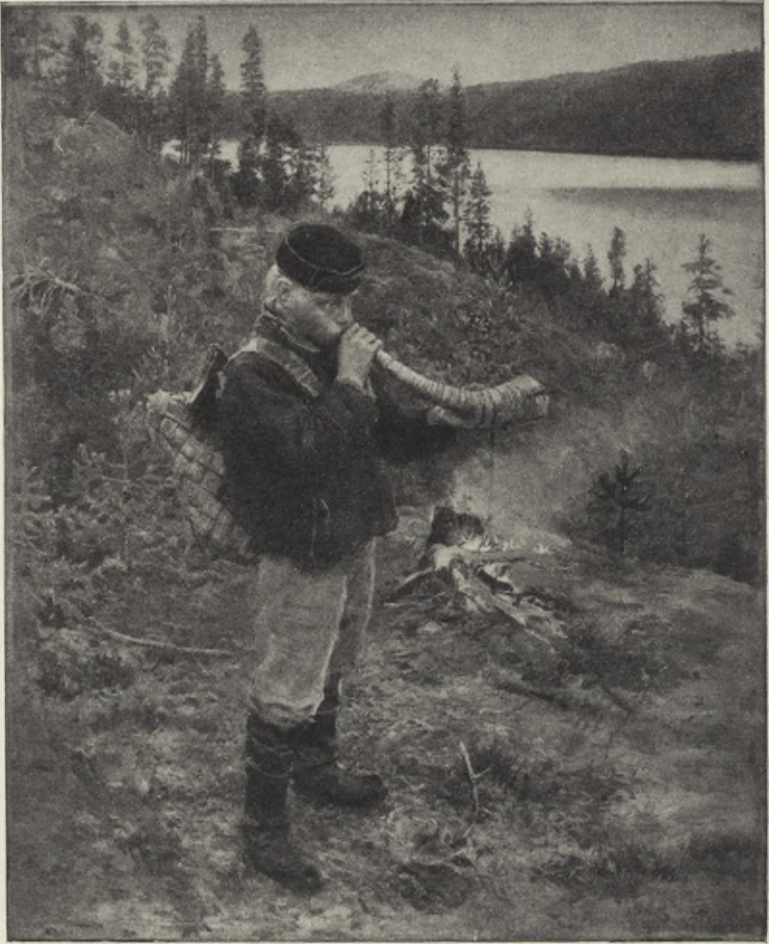
vederhäftig närmar sig en sällsynt ful käring på enorma, klumpiga fötter det graciösaste av alla djur.

Från Korpilahti i de finska skogarna skriver han: »Det var en härlig sommar, då jag förnyade bekantskapen med min ras, och min själ var så hel som en tallplanta på en sandås med milsvida sjöar omkring.» Uppmuntrad av den då några och tjuguarige konstlärde J. J. Tikkanen, som omkring ett halvsekel så lågande och ihärdigt arbetat för finsk konst, hade Gallén, redan då han på 1880-talet var lärjunge till den ovannämnde Adolf von Becker, ritat illustrationer till Kalevalas sånger.

Målaren Adolf von Beckers far var språkman och samlade och upptecknade många av dessa sånger, som sedermera förenades till Kalevala av Beckers vän Elias Lönnrot, vilken 1827 i en disputation skrev om huvudpersonen i Kalevala, Väinämöinen, »De Väinämöine priscorum Fennorum numine», d. v. s. Om Väinämöinen, de forna finnarnas gud.

Galléns fantasi trängde in i dessa gamla av myter och poesi så fyllda folkdikter, som visserligen ej lära gå längre tillbaka än till 1300-talet men i vilka så mycket av urtidens Finland fått gestalt.

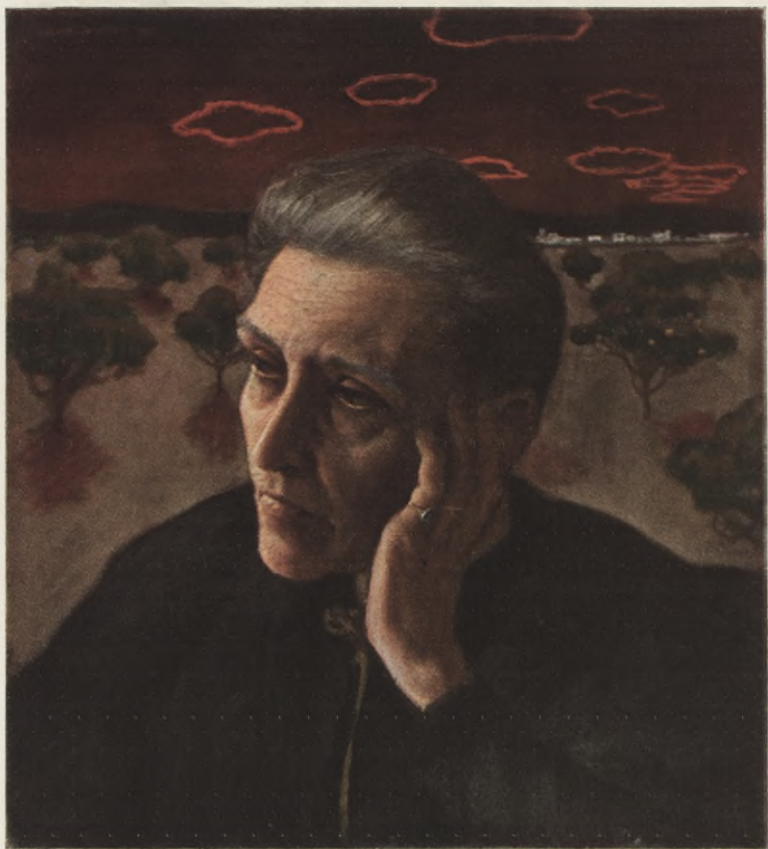
År 1891 målade Gallén sin stora tredelade tavla över Aino-myten. Den har behandlats i finsk konst, denna myt, av Takanen 1876 (del II, s. 347) och skulptören Sjöstrand. Skulptören Cainberg fick redan 1813 i Åbo solennitetssal, utföra en basrelief, som avbildar Väinämöinen, spelande kantele. Här målade nu Gallén realistiskt och utan stilisering den unga Aino, som hellre går i sjön än hon tar den store sångaren, så gud han än var. Lika realistiskt utförde Gallén den stora tavlan »Sampo smides». Väinämöinen, den gudomlige sångaren, Kalevala-folkets hövding, blev fånge hos Pohjolas härskarinna, hos det onda folket i norr. Han befriades blott genom att han lovade smida Sampo. Detta kunde han emellertid icke men ber sin bror, konstsmeden Ilmarinen, att göra detta under: förfärdigandet av den mystiska lyckokvarnen, genom vilken alla mänskliga önsksningar skulle uppfyllas. Juhani Aho har tänkt sig, att Sampo skulle sinnebildligt föreställa skaldens och konstnärens dröm. Galléns stora tavla

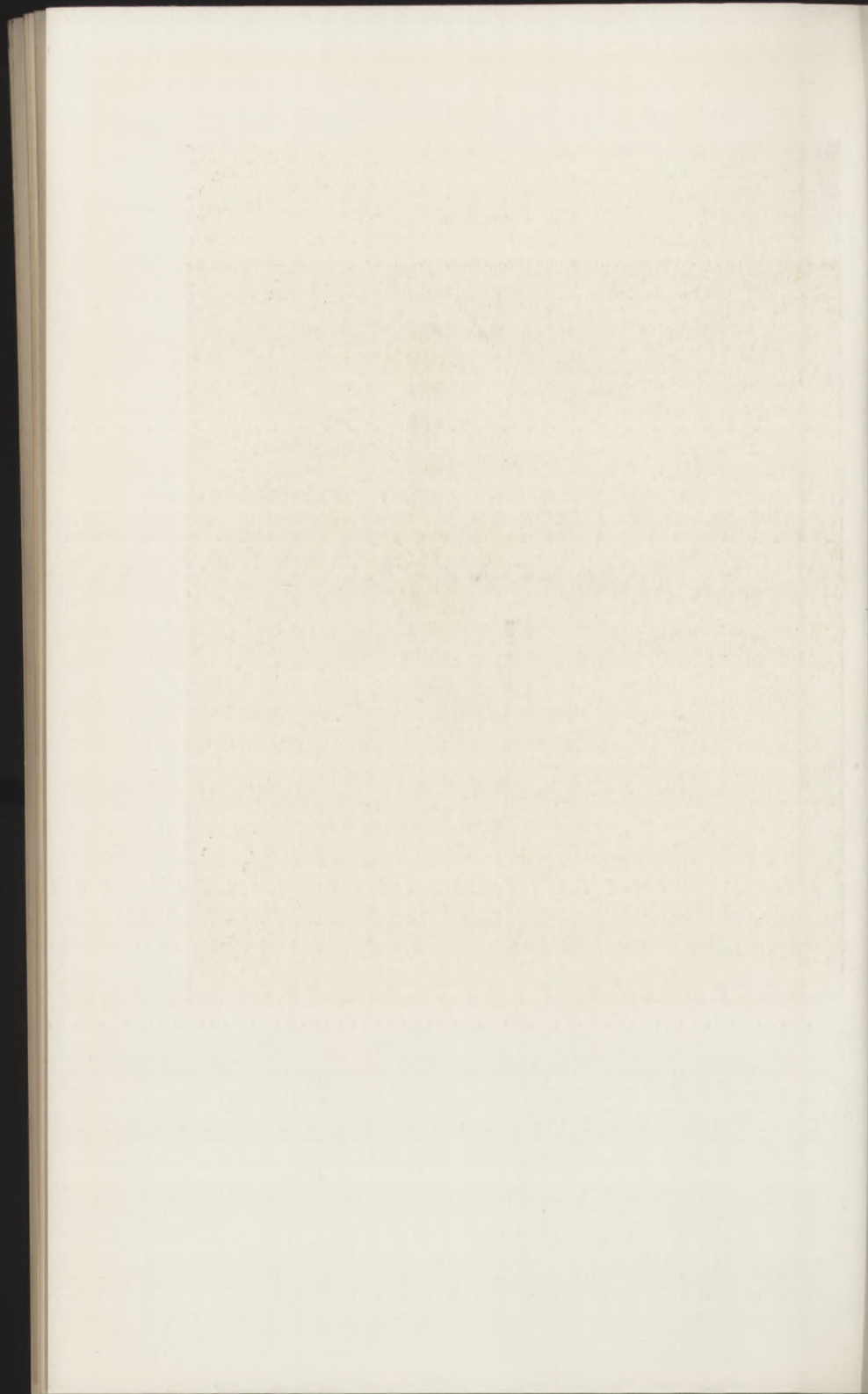
353. VALLGOSSE, BLÅSANDE I NÄVERLUR.
Målning av Axel Gallén 1892. Hos Minister O. Donner, Helsingfors.

visar, hur urtidsmännen bygga en ässja av väldiga stenar och stammar och där arbeta med stora bälgar, under det att Ilmarinen blickar in i glöden, där undret skall tillkomma.

DETALJ UR MOR. Målning av Axel Gallén 1896. Nationalmuseum, Stockholm.

354. DONATORN HERMAN FRITHIOF ANTELL.
Målning av Axel Gallén 1886. Ateneum, Helsingfors.

En viss oro och häpnad väckte Gallén 1894 genom sin grupp-
bild »Problem», där man ser honom själv, Sibelius, Kajanus och
några andra stilla grubblande efter några helt säkert våldsamma
31—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

355. KULLERVO FÖRBANNANDE.

Målning av Axel Gallén 1900. Ateneum, Helsingfors.

356. LEMMINKÄINENS MODER.

Målning av Axel Gallén 1897. Ateneum, Helsingfors.

utbrott av dionysisk och apollonisk yra. Ett par väldiga örnvingar på ena sidan väckte det egentliga uppseendet, och man funderade mycket över vad de skulle symbolisera. Ty Gallén började nu söka genom sinnebilder ge sina tavlor ett innehåll över den rena verklighetsframställningen. Det värsta med tavlan var den dilettantiska formgivningen. Det hade varit bättre om lejonklon funnits och örnvingarna saknats. En förening av verklighetsstämning och symbolik, den senare rätt dunkel, finnes i den 1896 utförda bilden av modern (se färgplansch). I det fina melankoliska ansiktet under det gråsprängda håret ser man likheten med sonen. Vad de röda vattrade ringarna på himlen betyda, torde konstnären själv ej vilja röja. Många symbolister i litteraturen och i konsten bruka vara synnerligen motsträviga, då man ber dem meddela, vad de åsyftat. Ringarna torde

357. BRODERMÖRDAREN.

Målning av Axel Gallén 1897. Ateneum, Helsingfors.

möjligen avse att ge den hemskt mystiska stämning, som av ålder legat över tecken och under på himmelen.

Wentzel Hagelstam, som skrivit om Gallén, meddelar, att konstnären irriterats genom kritikens utläggningar om tavlan »Problem» och dessutom längtade ut i ensamheten för att där

358. STUDIE TILL FRESK I JUSELIUSSKA GRAVKAPELLET I BJÖRNEBORG.
Av Axel Gallén 1903.

få en djupare syn på Kalevalatyperna. Vid 1890-talets mitt drog sig Gallén tillbaka till Ruovesi, och här i ödemarken byggde han ett »honkapirtti», ett furupörte, en mäktig bostad med sexton meter lång och tio meter bred ateljé. Johannes Öhqvist har beskrivit det egendomliga bygget. »Med sina av grovt timmer hopfogade väggar och sin väldiga takresning gjorde ateljén intryck av en kyrka. Från norr strömmade genom ett väldigt fönster den grå vinterdagern fritt in. Mittemot detta under det öppna galleriet reste sig en jättelik spis av röd tegelsten.» Gallén sade: »Jag vill göra allting själv, börjande från ritningen till huset ända till dörrvreden, klädhängare och askkoppar.» Galléns storverk voro de bilder ur Kalevala, som tillkommo på Kalela, så kallade han sitt ställe i ödemarken. Halvt stiliserad och med monumental storhet över sig är »Joukahainens hämnd», 1898, där »den magre» bakom ett snötäckt klippblock väntar med sitt armborst för att fälla Väinämöinen, samt den året

förut tillkomna »Lemminkäinenens moder» (bild 356). Lemminkäinen, som kunde konsten att göra kvinnorna galna i sig, reste till Pohjola för att fria. Han ålägges att som mandomsprov skjuta svanen på dödens älv, men blir själv dödad av ett pilskott och kastad i älven. Hans moder gör honom hel och levande igen med sin trolldomskonst. Samma år som denna tavla målade Gallén med ämne ur »Kanteletar» — kanteleharpanns gudinna, en samling lyriska dikter, som utgavs av Elias Lönnrot — sin »Brodermördaren». Med stram hållning och utmärkt dekorativ verkan är denna bild av sonen med det blodiga svärdet och den oroliga modern till både mördaren och offret en av Galléns bästa målningar.

En intensiv kraft i hatet ligger i »Kullervo förbannande» från 1900 (bild 355). Den olycksfödde Kullervo, den föraktade, bryter av sitt knivblad på en av elakhet i hans bröd inbakad sten.

»Kullervo, Kalervo-sonen,
ser uppå sin goda täljkniv,
brister slutligt själv i tårar,
yttrar dessa ord och säger:
'Kniven var min enda broder,
stålet var min enda kärlek,
var ett arv utav min fader,
var den gamles enda gåva.»

Redan 1891 hade han målat »Kullervo på krigsstråt». Den blev tio år senare utförd i fresk i Studenthuset i Helsingfors. Under norrskenslågor rider Kullervo på sin vita häst och blåser hotfulla toner ur sin näverlur. En vargliknande hund följer honom, där han travar fram i urtidsnatten.

Berättigad och storartad framgång hade Gallén med sina fresker ur Kalevala i Finlands paviljong, byggd av Saarinen, på Parisutställningen 1900. Hans eget hus, Kalela i Tavastland, hade påverkat Saarinen's intressanta och uppmärksammade paviljong.

I sin fädernestad Björneborg utförde Gallén 1901—1903 en beställning av egendomlig och storartad beskaflenhet.

En rik industriman, F. A. Juselius, ville resa ett av konst

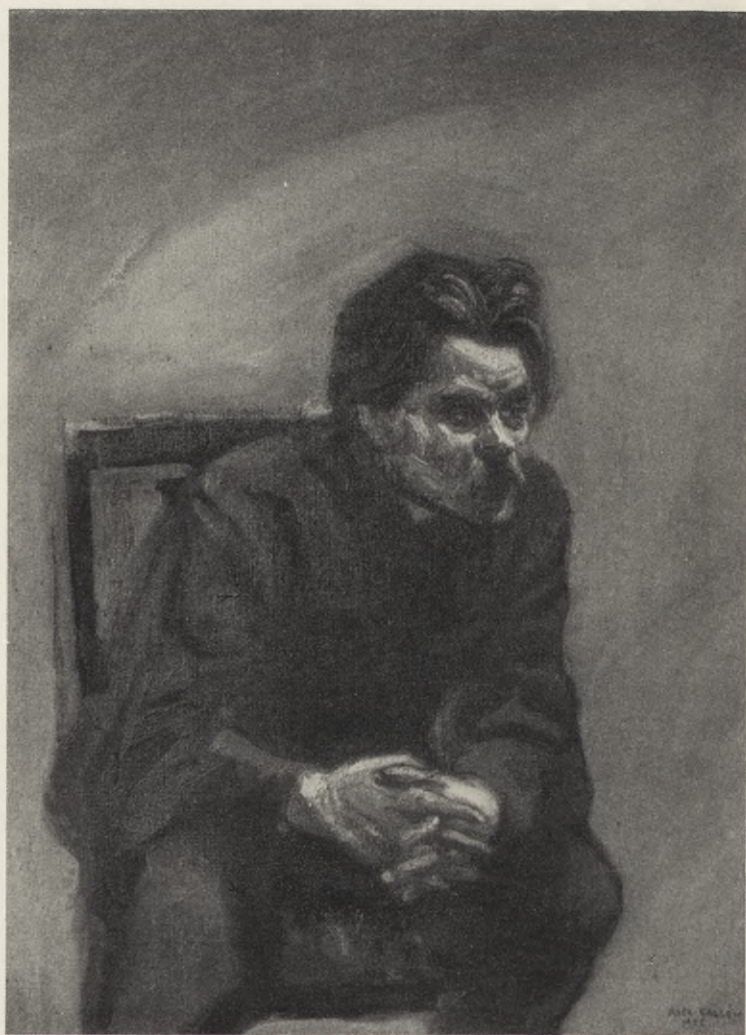

359. SJÄLVPORTRÄTT.
Etsning av Axel Gallén 1897.

smyckat mausoleum till minne av sin enda vid ung ålder avlidna dotter. Arkitekten *Josef Stenbäck*, född i Alavo 1854, byggde mausoleet av Björneborgssandsten, granit och marmor. Galléns målningar äro dels sinnebildliga figurer, dels finska träd och blommor. Färgerna ha tyvärr icke hållit sig.

Vilka ypperliga människokildringar Gallén kan komma med i sina porträtt ses av bilden från 1886 av en av Nordens största mecenater och Finlands främste konstmecenat, H. Antell, sysslände med sin myntsamling vid sitt skrivbord (bild 354). En av Parissvenskarna, den på Birgers tavla »Frukost på Ledoyen»

360. MAXIM GORKI.

Målning av Axel Gallén 1906. Hos Fru Lydia Nison Keirkær, Helsingfors.

361. BRUDENS VISA.

Målning av Gunnar Berndtson 1881. Ateneum, Helsingfors.

förekommande Pirre Horn, yttrade om Antell, enligt vad Ville Vallgren meddelar i sin »ABC-bok», då han fick höra om den originelle, frikostige mannens frånfälle: »Herre Gud, nu är Antell död, och jag som aldrig fick se honom nykter.» — Utmärkt är också framställningen av Maxim Gorki, där vissa sidor av den bolsjevikiska mentaliteten hos den alltigenom icke-borgerlige författaren fått ett slående uttryck, sympatiskt eller antipatiskt, alltefter den läggning, som åskådaren har.

Gallén har ett internationellt drag, som utmärker finnarna framför andra nordiska folk. Han utställer över hela världen, han har rest till Afrika för att måla negrer, han målar, tecknar, skär i trä, snickrar och etsar med samma skicklighet och konst. Han ritar hus, uniformer och ordnar, han sysslar med bokutstyrelse, han är än smidig, än uppbrusande, full av eld och mod-

362. FRÖKEN HILDA WIJK, KONSTNÄRINNANS SYSTER.
Målning av Maria Wiik 1881. Ateneum, Helsingfors.

löshet; en elegant naturmänniska, gör han än dåliga tavlor, än mästerverk. Den finska egenarten blickar fram i hans mörk-lagda anlete, som han med så ypperlig konst etsat, och samtidigt

363. MOR MED SITT BARN.

Målning av Helena Schjerfbeck i Paris 1886. Ateneum, Helsingfors.

har han något av ungersk magnat. Den finska sidan hos konsten kom fram i ljuset först genom den store och geniale Axel Gallén-Kallela.

En konstnär, som stod på övergången mellan det düsseldorfiska måleriet och friluftsmålningen, var *Gunnar Berndtson*, född 1854 i Helsingfors och död där 1895.

Han var en finsk Salmson, vilken älskade att med ett om Meissonier minnande minutiöst återgivande av dräkter och stoffer på sina tavlor skildra situationer från 1700-talet. Så i Berndtsons »Konstkännare i Louvre», 1879, där fyra herrar i gröna och röda, gula och gråvioletta sidenrockar i en av de praktfulla Louvresalarna betrakta en tavla i oval ram.

Ännu bättre och med den fördelen att skildra sin samtid och därigenom göra en verklig historietavla är Berndtson i sin

364. FRÅN KYMMENE ÄLVDAL.

Målning av Wictor Westerholm 1919. Hedersgåva till Konsul Victor Hoving, Stockholm.

målning »Brudens visa», målad i Frankrike 1881. Den unga Madame Georgette Frétier reser sig med orangeblommor i håret, lyfter sitt champagneglas och sjunger den traditionella brudvisan. Hon och hennes make, som förälskat blickar upp mot henne, äro utmärkt goda franska typer. Bland de övriga märkas några finsk-parisare, författaren Karl Wetterhoff, och längst till höger profilen av skulptören, den lustige Ville Vallgren. Det är en av de bästa genretavlorna från den tiden, lyckad även i färg med sina gröna väggar, mot vilka spegelns guldrum vackert bryter sig.

Några synnerligen goda konstnärinnor ha verkat inom nutidens finska konst.

En duktig insats i finskt konstliv gjorde den 1845 i Vasa födda *Fanny Churberg*. Med hänförelse omfattade hon sin konstnärliga uppgift, och då hon 1892 avled hade hon, trots sin egenkap av svensktalande österbottning, också blivit lidelsefull fenoman. Liksom så många andra samtida i Sverige, Norge och Finland kom hon först till Düsseldorf och sedan till Paris. Det var hög konstnärlig kvalitet både på hennes landskap och hennes stilleben. Fanny Churberg studerade för den svenske landskapsmålaren Gegerfelt, och hennes senare landskapsmålning — hon slutade mycket tidigt, redan under 1870-talets sista år — har

365. LOJÄGARE PÅ SKIDOR.

Målning av Pekka Halonen 1900. Ateneum, Helsingfors.

rönt inverkan från samma konst, som påverkade Wahlberg och Norstedt-Fontainebleauskolan. Fanny Churberg grundade finska Handarbetets Vänner och har härigenom också varit av betydelse för det finska konsthantverket.

Ungefär jämnårig med Berndtson och Edelfelt är den förträffliga målarinnan *Maria Wiik*, född i Helsingfors 1853. Hon var lärjunge till Adolf von Becker och den i del II omnämnde Severin Falkman och vistades länge i Frankrike, där hon en tid var elev hos Puvis de Chavannes. Hon målar landskap, bland annat från Bretagne, och även genrebilder, men är främst i porträttet. Ett förträffligt sådant är bilden av hennes syster Hilda (bild 362). Det är distingerat ur alla synpunkter. Den vackra unga damen med sitt förfinade ansiktsuttryck sitter på en stol, som är så ful att den är rolig. Men den långsträckt magra stolsryggen passar utmärkt till den långa eleganta damens figur.

Ett decennium yngre är *Helena Schjerfbeck*, född i Helsingfors 1862. Hon har haft nästan samma utveckling som Maria

366. AVFÄRD.

Målning av Pekka Halonen 1907. Professor Karl Hedmans samling, Vasa.

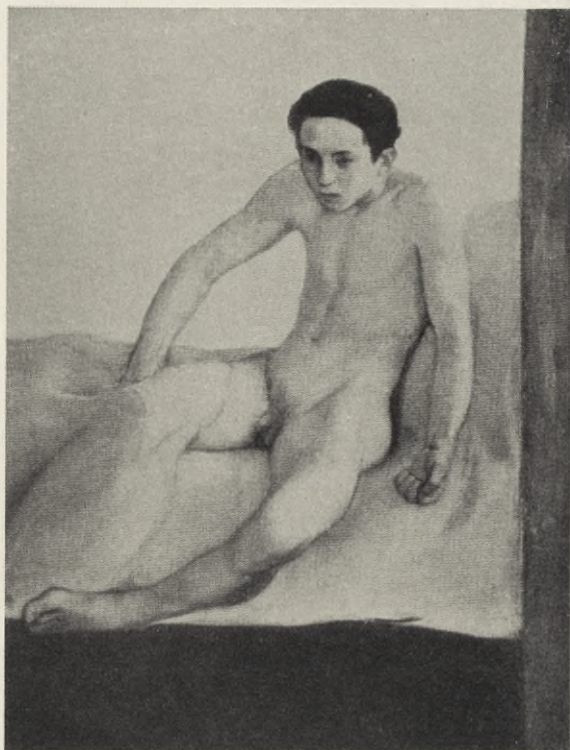
Wiik och vistades länge i Frankrike. Till en början målade hon historietavlor men övergick sedan till genre och blomstermålningar, utförda med intresse för de moderna rörelserna i konsten. I »Flickan framför madonnabilden», tillkommen 1889 under en vistelse i Italien, har hon utan kvinnlig sentimentalitet kraftigt och saftigt målat den lilla flickan, som kryper upp på bordet för att nedlägga några blommor framför en madonnastatyett på detsamma. Något påminnande om denna är bilden »Konvalescent», där ett sjukt flickebarn sysslar med blommor vid en bordskant. Helena Schjerfbeck har både påverkats av

367. VINTERLANDSKAP.

Målning av Pekka Halonen 1923. Ateneum, Helsingfors.

368. UPPVAKNANDE.

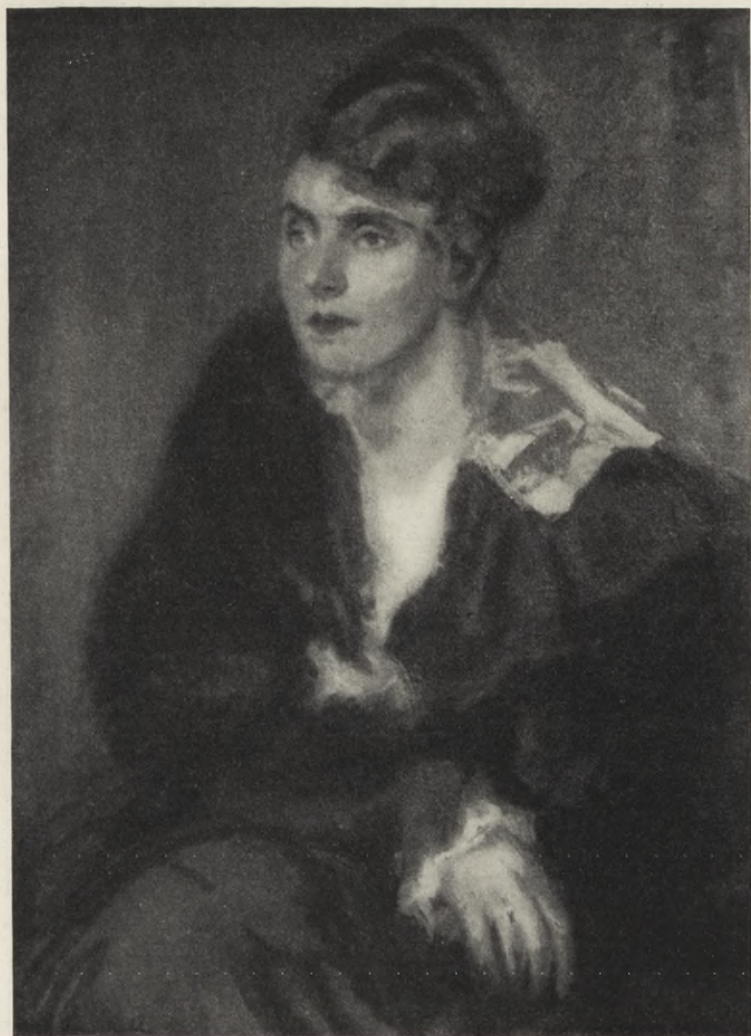
Teckning av Magnus Enckell 1893. Ateneum, Helsingfors.

och påverkat den yngsta finska konsten och har målat duktiga stilleben i denna art.

Landskapsmålaren *Wictor Westerholm*, född 1860 i Åbo, död 1919, var en av de sista nordiska Düsseldorfarna men blev efter vistelse i Paris 1886—1888 liksom så många andra nordiska konstnärer uppfriskad, sade de unga, förfranskad, sade de äldre, i sin teknik.

Det är egentligen de åländska öarna Westerholm skildrar, men också från det övriga Finland har han tagit sina motiv.

369. FRU INGRID ZILLIACUS, FÖDD WEGELIUS.

Målning av Magnus Enckell 1918. Hos Doktor Emil Zilliacus, Helsingfors.

32-253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

Här meddelas en vinterbild från Kymmene älv (bild 364). En fin grå silvertton ligger över det vintriga landskapet, och luften är snötyngd.

Finsk kärvhet och allvar i all deras nationella äkthet finnas hos Halonen och Rissanen.

Pekka Halonen, född i Lapinlaks 1865, har den särdeles viktiga egenskapen att i de enklaste ämnen få in en stilla storhet. Han har i det avseendet mycket av de gamla freskernas monumentalitet, något av Giottoskolans höghet och det utan att behöva stilisera. Han har målat religiösa tavlor och landskap, men bäst äro hans finska folktyper, så hans »Lojägare» från 1900 (bild 365) och »Lojägarna» från 1903, kraftiga unga män med finsk typ, skidande i snöig backe. Halonen har kanske ej — det har anmärkts från finskt konstkritikerhåll — tillräcklig spänstighet i sina figurer. Men är den frihet i hållningen, som ordet spänstighet betecknar, typiskt finsk? Låt vara att Finland har världens förnämsta idrottsmän, men är det ej kraft och seg ut hållighet, som mest utmärka finnen?

Sigurd Frosterus har framhållit, hur »enen, cypressens nordiska nästan vanföra kusin», gärna behandlas av Halonen, och den hör väl ihop med det finska landskapet, liksom rönnen, vilket träd Halonen också målat. Halonen har med två fresker prytt det Juseliusska mausoleet i Björneborg. Det monumentala allvaret i freskerna återfinnes i oljemålningen »Avfärd», 1907 (bild 366). Bondfolket stiger i båten med en högtidlighet, som är lika omedveten och lika äkta som den, med vilken man steg över relingen vid Gennesarets sjö.

En energisk mångfrestare, en sig ständigt förnyande konstnär, sade vännerna till hans konst, var *Magnus Enckell*. Han föddes 1870 i ett högt bildat hem i Fredrikshamn och dog i Stockholm 1925. Efter studier i Helsingfors kom han 1891 till Paris, och redan under de närmast följande åren tillkommo de strängt tecknade akvarellerna av allvarliga nakna gossar. Det är ofattligt, hur dessa nästan dystra bilder utan färg kunde väcka förargelse i de äldre konstkretsarna. Edelfelt var emellertid förtjust. Tjugu år senare skulle Enckell helt och hållet slå om

370. CLARA OCH JOHANNA FROSTERUS.

Målning av Magnus Enckell 1918. Hos Doktor Sigurd Frosterus, Helsingfors.

och älska de brokigaste och starkaste färger. Redan i hans första tecknade ovannämnda aktstudier såg man tydligt sökandet efter monumental stil, och i den oljemålning, han år 1900 utförde av

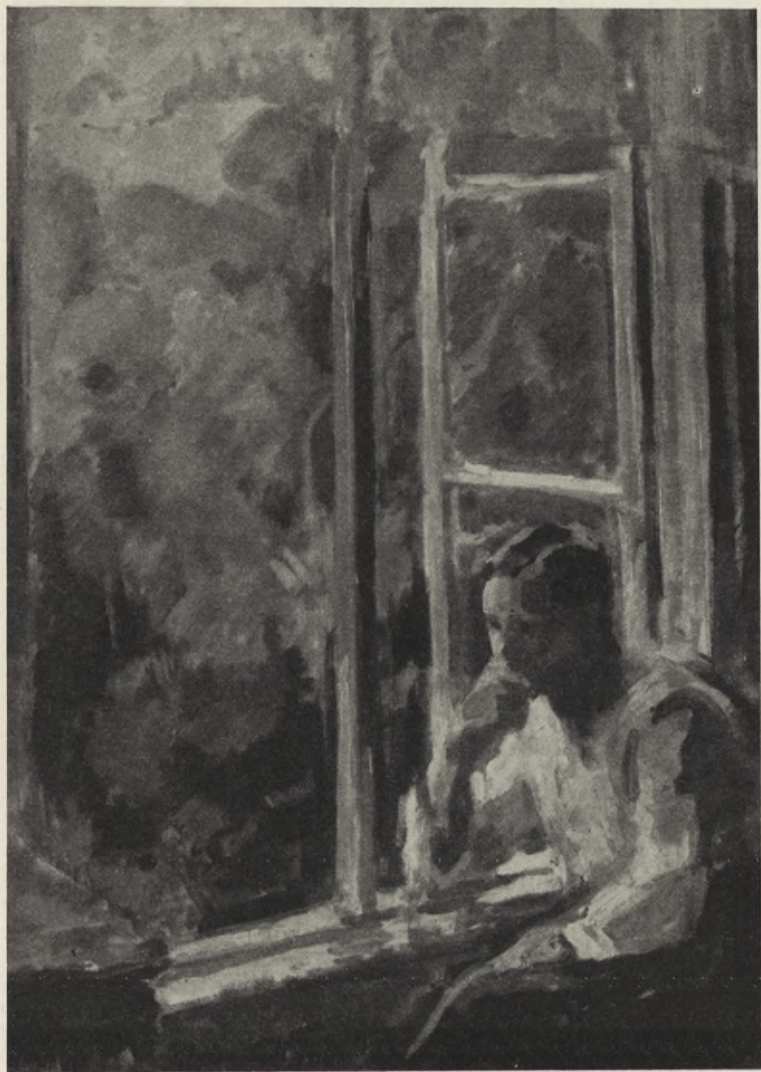
några spanska tiggare vid en brunn, märkte man, trots det lilla formatet, att han lyckats med att få fram både storhet och sträng stil. En vistelse i Italien under 1890-talets mitt påverkade Enckells lust för den dekorativa och monumentala målningen, och hans största om också icke hans mest lyckade arbete i denna riktning är den 1906 utförda altarfresken för en kyrka i Tammerfors. Han kallar den »Uppståndelse», och i ett förklarar ljust, »i en tidlöshet, som väcker beundran», som Frosterus säger, skrida gestalterna mot ljuset. I denna tavla finnes intet av i rituell mening kristet.

Enckells teckning är fast, det ser man också i den lilla temperamålningen »Vid spegeln», som tillkom 1902 och äger en ovanlig charm. Hans karakteristik är lika inträngande i de första kärva porträtten, t. ex. det av statsrådet Th. Rein från 1906, som i den eleganta sympatiska bilden av fru Ingrid Zilliacus. Hon är maka till den helleniskt formfulländade och dock så innerlige skalden Emil Zilliacus. Från samma år, 1918, är det av äkta barnslighet lysande porträttet av doktor Sigurd Frosterus' två små flickor. Man känner, att barns själen har andra värden än den fullvuxnes, att den rör sig i andra banor och att den vid sidan av sin barnsliga glädje också har sitt barnsliga svärmod.

Omkring 1910 hade Enckell ryckts med i det »regnbågsfärgernas segertåg», om vilket Frosterus talar, och han fick sina starka intryck från de franska målarna Seurat och Signac. Han började nu måla med röda, gröna och violetta starka isättningar, väckande förtjusning hos många av sina unga landsmän. Denna nya färgrika stil inledes genom porträttet av den eleganta, älskvärda och intelligenta världsdamen fru Emmy Frosterus, född von Krämer. Enckell blev ledare för konstnärgruppen Septem. Det är en sällsynt omväxling i ämnesvalet hos konstnären, en rikedom på uppslag också när det gäller tekniken. Och då man besöker en utställning av Enckell, tror sig mängden se ett tiotal olika konstnärer representerade.

På den monumentala linjen arbetade han emellertid snart sagt hela tiden, och i Nylands nationshus i Helsingfors målade han sex stora dekorativa pannåer, varav de tre, som först utfördes, 1913, kallas »Det heliga löftet» och visa tre ynglingar

371. VID FÖNSTRET.

Målning av Magnus Enckell 1919. Ateneum, Helsingfors.

372. SKÅRSELDEN.

Detalj av utkast till glasmålning av Magnus Enckell 1923. Ateneum, Helsingfors.

373. SPÅKVINNA.

Akvarell av Juho Rissanen 1899. Ateneum, Helsingfors.

vid stranden av ett hav i storm. Till skillnad från en hel del studentlöften blev nog detta i sin tid fullt infriat.

Högst i sin dekorativa konst, där sträng teckning förenar sig med djup känsla, har han nått i sina kartonger till glasfönster för Björneborgs kyrka. Och hans framställning »Skärselden», där en ung kvinna omfamnar en lidande ung man, hör till något av det bästa i nordisk konst.

Överflödande av känsla är Enckells 1919 målade tavla »Vid fönstret», där en yngling med hjärtat fullt blickar ut i den av mystisk vällust fyllda nordiska sommarnatten. Denna lilla tavlas blågröna toner äro målad musik.

374. BLIND GUMMA.

Akvarell av Juho Rissanen 1899. Ateneum, Helsingfors.

Då Enckell avled under sin egen första konstutställning i Stockholm, vilken han tragiskt nog ej själv fick se, när han insjuknade redan vid ankomsten till Stockholm, hade han dock av sin vän, intendenten för Finska Konstföreningens samlingar, doktor Torsten Stjernschantz, som ordnat utställningen, fått veta om den varma beundran hans konst väckt i Sverige.

Juho Vilho Rissanen föddes vid Kuopio 1873. Han började som kroppsarbetare och kom vid 1890-talets mitt till Helsingfors.

»Från ödemarkernas brumbjörnsiden
Rissanen sökte sig hit i tiden.»

I Petrograd var han lärjunge till Repin, i Italien studerade han fresk, och i Paris var den något naivistiske Maurice Denis hans lärare.

Det finnes i Rissanens stora tavla »Spåkvinn», målad redan 1899, en slående finsk kantighet. Färgen är blek och entonig, och tavlan verkar nästan kolorerad i grågrönt, men teckningen har i sin enkelhet en viss storhet. I Folkbiblioteket i Helsingfors har han utfört väggmålningar i fresk med det för honom typiska ämnet »Återvändande arbetare». Titlar på hans tavlor: »Garvare», »Lingonkrosserska», »Kopperska» och »Liktvatterskor», ge oss känslan av att han söker sina ämnen från sina barndoms- och ungdomsminnen och håller sig vad dessa angår till en så kärv realism som möjligt. Men det finnes alltid i hans konst en förmåga att ge storhet åt formen. Järnefelt berättar, hur Rissanen i kejsrerliga logen på Stora teatern i Petrograd under de korta dagarna av samförstånd, då Kerenskij regerade, hälsades med stormande ovationer av eleganta damer och dekadenta ryska poeter, en hyllning till den store målaren av enkelt ursprung, kanske mera grundad på allmän förbrödring och kulturentusiasm än på den uppskattning, som den mest kräsna finska kritiken ägnar honom.

En mångsidig konstnär är *Väinö Blomstedt*, född 1871 i Nyslott. Det är i dubbel mening arkitektur i hans väl komponerade landskap, ej minst i det av »La Redonne, kustort i Pro-

375. PORTRÄTT AV FRU EVA PAERSCH.
Målning av Väinö Blomstedt 1905. Hos Bankdirektör W. Paersch, Helsingfors.

376. FASTER.

Målning av Hugo Simberg 1898. Ateneum, Helsingfors.

vence», med den väldiga bron, där valven förbindas av svindlande höga stenpelare, en bro av den sort, som så ofta får bidra till skönheten i Alpernas dalar. Blomstedt har intresse för den dekorativa konsten och konsthantverket och har varit en ledare för finska Handarbetets Vänner.

År 1905 tillkom det själfulla porträttet av fru Eva Paersch

377. DÖDEN OCH GOSSEN.

Teckning av Hugo Simberg. Nationalmuseum, Stockholm.

i röd klänning. Det ligger mycket av nordisk kvinna i den ljusa, smärta gestalten, som lugn, i ädel självmedvetenhet blickar mot åskådaren.

En egendomlig fantasirik konstnär är den i Finland högt skattade *Hugo Simberg*, född 1873 i Fredrikshamn och död 1917. Efter studier hos Gallén gjorde han vidsträckta resor i England, Frankrike, Italien, Spanien, Kaukasus och Nordafrika, börjande med sina fantasirika bilder, som symboliserade livsglädje och död. Mycket sysslade Simberg med makabra ämnen och diablerier, och det både på teckningar och etsningar.

Rent realistiskt är däremot porträttet av den gamla vithåriga lärarinnan »Faster». Med individuell auktoritet blickar den åldriga

damen mot åskådaren, så att man nästan ängsligt frågar sig: Jag måtte väl kunna ABCD och multiplikationstabellen. Det var 1898 detta porträtt tillkom.

Då Enckell 1906 målade sin uppståndelsefresk i Johanneskyrkan i Tammerfors, utförde Simberg för samma kyrkas läktarbarriär en fresk, kallad »Gossar bärande livets krans». Frosterus framhåller, att en nästan hednisk skönhetskänsla ligger i dessa gossar med kransarna av röda rosor, och påpekar, att det i framställningen av dem ej finnes den »anti-kultur», som så många av Simbergs landsmän ansågo vara särskilt nationell.

Karaktär i ansiktsuttrycket är det som Antti Favén söker. Han är också en av Finlands främsta karikatyrtecknare, utom det att han är en av detta lands bästa porträttmålare.

Antti Favén föddes 1882 i Helsingfors och studerade länge i Paris. Han är en realist i sin konst och har verklig humor och ej minst verklig målarglädje i det här avbildade dubbelporättet av två honom närstående damer, målat 1905. Verka dessa mera som kvinnor från Iberiska halvön och trots att de äro fulla av skratt dock fyllda av latinsk säkerhet, så har han i stället träffat nordöstligare sidor i porträttet av skalden Eino Leino, som avled 1926 ej fullt femtioårig (bild 380). Denne härstammade från en karelsk bondesläkt. Den orolige, med utomordentligt mångsidiga kunskaper utrustade mannen har översatt både Dante och Goethe, både Racine och Runeberg till finska. Den både i liv och diktning särdeles originelle skalden blickar frågande, nästan ångestfullt mot åskådaren och gör samtidigt på armen ett stick med sin morfinspruta. Finland är det östligaste av Norden, och man anar hos några av de finska personligheterna en östlig önskan att liksom ryssarna »løbe Linen ud», för att använda Georg Brandes' uttryck om dessa.

Bland de många och ofta alldeles glänsande karaktärsfulla porträtt, som Favén målat, märkas de av Finlands förste president K. J. Ståhlberg, riksföreståndarna Pehr Svinhufvud och Gustaf Mannerheim.

Med sällsynt humor och sprudlande av liv har han skildrat Finlands riksdags socialistiske talman Wäinö Wuolijoki, den socialis-

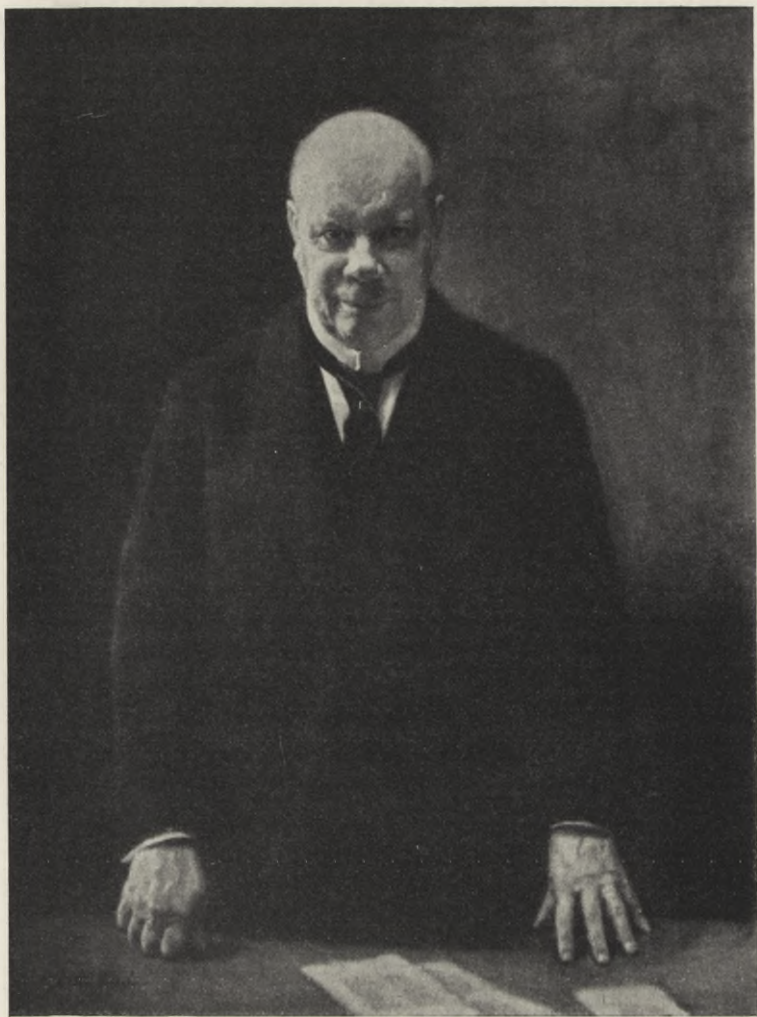
378. MOR OCH DOTTER

Målning av Antti Favén 1905. Ateneum, Helsingfors.

tiske store godsägaren. Då man ser hans livsbejakande gestalt, förmodar man, att Finlands riksdag egentligen är en klubb av intellektuella kvickhuvuden, som fått den gladaste och trevligaste till talman.

* * *

379. WAINÖ WUOLIJOKI.

Målning av Antti Favén 1924. Tillhör Finlands riksdag.

Den förste av de på 1850-talet födda finska skulptörerna, som gjorde sig bemärkt, var *Robert Stigell*, född på Sveaborg

1852, död 1907. Som gosse kom han till Petrograd, där han arbetade hos en stenhuggare men också började lära sig att rita, och 1869 fick han lära sig skulptur i C. A. Sjöstrands (del II, sid. 342) ateljé. Denne konstnär, skaparen av Porthanstatyn i Åbo, hade också utfört stora statyer med ämnen ur Kalevala. Efter en tid som matros på fjärran farvatten hamnade Stigell i Italien och ägnade sig där under fyra år i Rom åt arbete med skulptur. Det var dock först under 1880-talet han fick de starkaste inflytandena. Det var i Frankrike. Den väldiga dekorativa gruppen »De skeppsbrutna» utfördes 1889—91 och förstorades sedermera, göts i brons samt uppsattes, synlig vida omkring, på Observatorieberget i Helsingfors. Det ligger i detta verk en spänning, en hänsynslös kraft, som gör, att man minnes barocken, särskilt den art bildhuggeri, som företrädades av fransmannen Pierre Puget under 1600-talet. Men gruppen är naturligtvis också starkt påverkad av fransk 1880-talsrealism. På en flotte i havet står en väldig manlig gestalt med ett barn på armen. Han viftar åt ett förbisegländande skepp. Den bakom honom liggande kvinnan och ett barn till äro väl inkomponerade, och det hela bildar något av det allra mäktigaste, som finsk skulptur dittills frambragt. — Stigell har i början av 1900-talet gjort porträttbyster av den också i Sverige så högt skattade tidningsmannen doktor Axel Lille och av Finlands store donator doktor Herman Antell.

Christian Eriksson har utfört en här avbildad mask (bild 218), där Stigells anlete lyser av övermodig livsglädje. »En härlig gosse, den glade Roberto», sade Edelfelt.

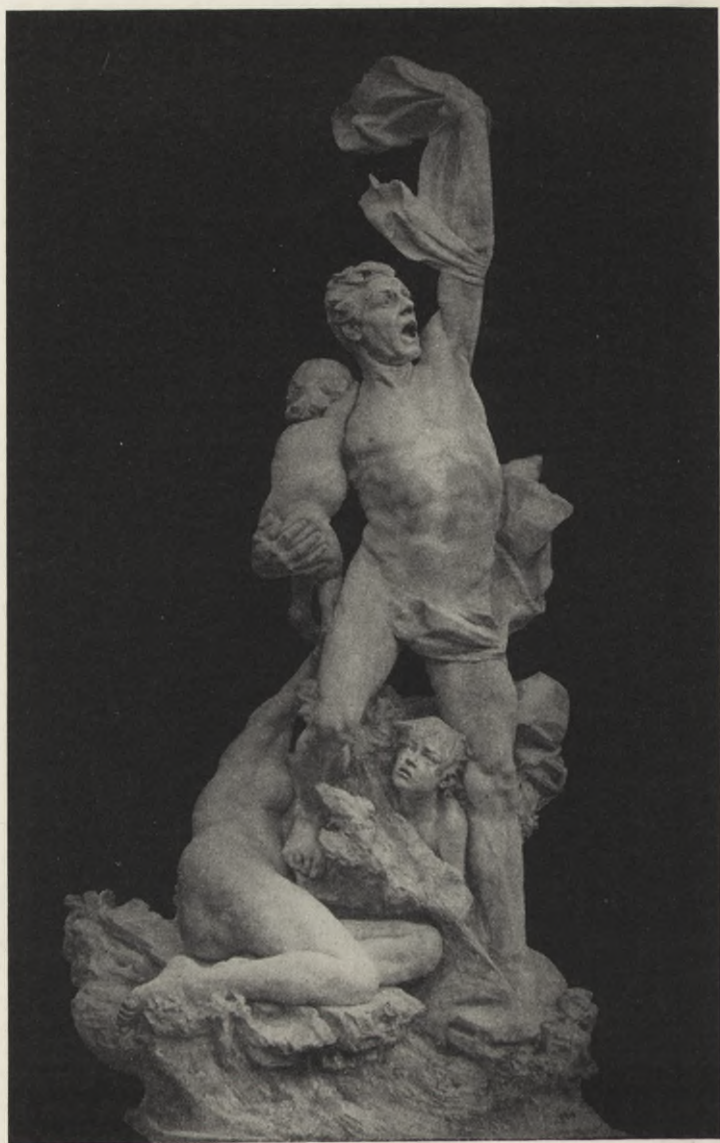
En ymnigt skapande bildhuggare är *Ville Vallgren*. Denne högoriginelle person föddes 1855 i Borgå, där fadern var läkare. Även Vallgren var en lärjunge till Sjöstrand, men denne tyckte knappast, att det var värt att Ville fortsatte med skulpturen. Då vände sig fadern till Runeberg, och, skriver Vallgren, »emellertid sa' gamle skalden Runeberg åt pappa: 'Inte ska du streta emot, han blir nog skulptör och låt honom resa ut.' 'Nåja', sa' min pappa, 'si han ser nu saken så, emedan han haft tur med sin pojke Walter, men inte vet man om du har samma tur.' Senare på aftonen sa' pappa: 'Vill du resa till Paris, så får du.'»

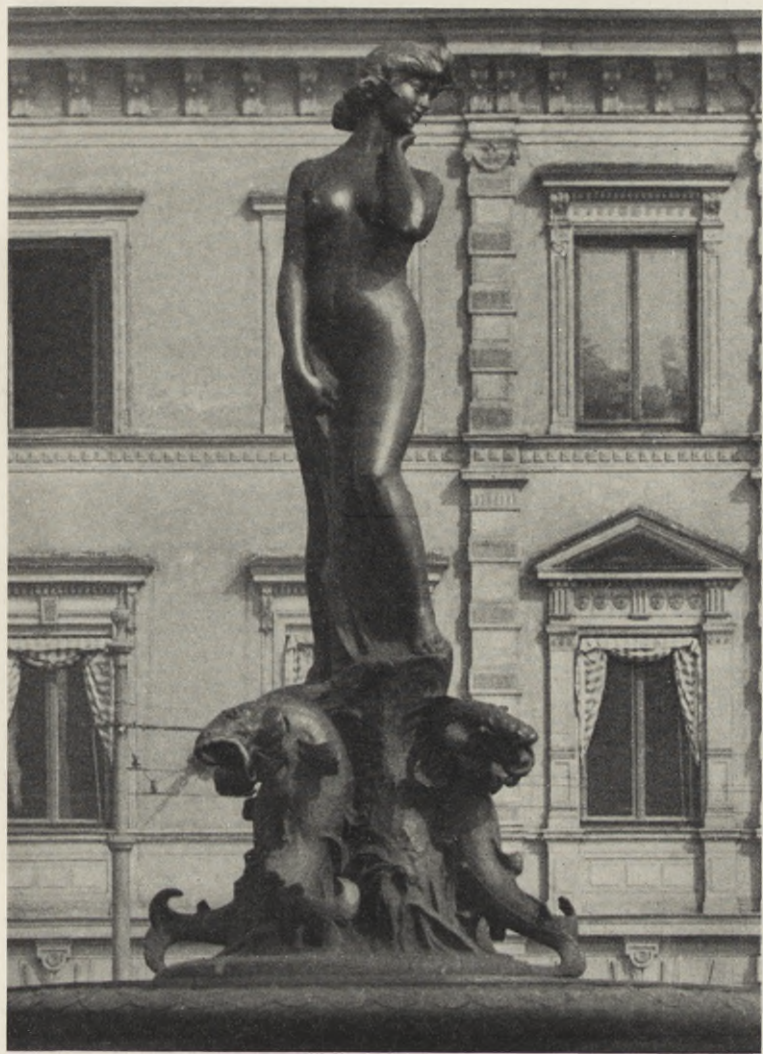
380. PORTRÄTT AV FÖRFATTAREN EINO LEINO.
Målning av Antti Favén 1922. Hos konstnären.

Redan 1877 kom Vallgren sålunda till Paris, där han sedan var bosatt i mer än ett tredjedels sekel. Så gott som hela denna tid var han gift med den svenska konstnärinnan *Antoinette Vallgren*, född *Råström* (1858—1911), som var en god
33—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

381. DE SKEPPSBRUTNA.
Skulptur av Robert Stigell 1889—91. Observatorieberget, Helsingfors.

382. FONTÄNFIGUR, KALLAD HAVIS-AMANDA.
Skulptur av Ville Vallgren 1908. Salutorget, Helsingfors.

383. FÖRSLAG TILL MONUMENT ÖVER SKALDEN Z. TOPELIUS.
Gipsskulptur av Ville Vallgren 1909. Vallgrensmuseet, Borgå.

skulptris och dessutom känd för sina smakfulla patinerade bokband i läderplastik. Det glada konstnärsparet har ypperligt skildrats på en av Edelfelts bästa pasteller (bild 339), där jämställdheten och det goda humöret synas, den förra i kompositionen, det senare i karakteristiken. Ville Vallgren trivdes i Paris. Då han första gången julafton 1877 kom till Hörnan på Montmartre, hälsades han och hans kamrat med ett glatt: »Tjänis på er, finnpojkar, välkomna», av Carl Larsson. Han mottogs av landsmän

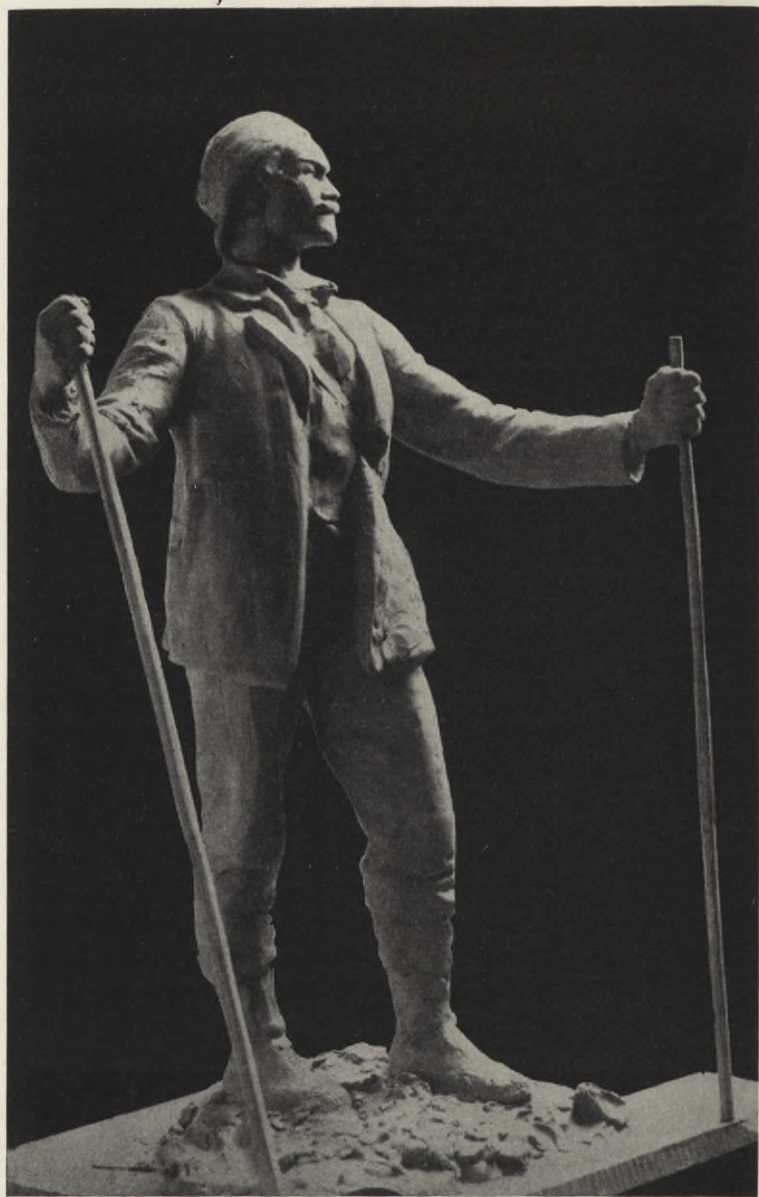

och svenskar, och sedermera av fransmännen med den välvilja, som brukar möta den som själv har ett gott humör och gott hjärta.

Den nyssnämnde mecenaten Antell kallade Vallgren sin hovskulptör, och framgången blev fullständig, då han vid århundradeskiftet började med sina små bronsstatyetter, älvliknande små kvinnor, fyllda av känslighet, något stiliserade i sin långsträckt-het, ibland kanske väl söta. Fullständigt fransk karaktär finnes redan i hans »Mariatta», kvinnotypen ur Kalevala. Edelfelts vackra huvud avbildade Ville Vallgren i brons 1887 (bild 338), och han beundrade den eleganta Paris-finnen av hela sitt hjärta. Vallgren själv beskriver i sin ur alla synpunkter förträffliga, urkostliga, ibland rörande »Ville Vallgrens ABC-bok» sitt liv och berättar med samma innerliga glädje om plommon- och risgrynslådan, som faster Laura i Lappträsk bjöd på, då barnen, och bland dem Ville, sjöngo: »Väl klingar sången i Fritiofs sal», som han beskriver en elegant frukost hos den europeiskt ryktbare franske politikern och historikern Hanotaux, där Vallgren tillsammans med den kinesiske ambassadören och den franske skulptören J. Dampt gladde sig åt livet och där han med älskvärd uppriktighet tillägger: »Jag för min del drack kopiöst och pratade dumheter.»

År 1880 tillkom på Rue Gabrielle Josephsons porträtt av Vallgren (bild 5). Detta beskriver Vallgren på följande sätt: »Jag hade blivit bror med Joseph, och en afton sa' han: 'Hör du, finntroll, du har vackert hår och röda kinder, jag vill gärna måla dig.' 'Jaha', sa' jag. Men en dag sa' Joseph: 'Jag har fått tag i god sill. I morgon skall vi ha sillfrukost hos mig.' Birger, som kinesade hos Joseph och gick i Josephs gamla paletå och stora bottiner och en förfärligt stor slokhatt och såg hurtig ut, inföll: 'Ja, du Ville, vi bjuder på en fin frukost. Men kan du steka biffstek?' 'Nog kan jag det, och mera till.' Så kom porträttringen. 'Sitt ner där i länstolen. Nu är du bra i färgen, jag skall måla dig.' Jag satt. Klockan var tre, när han begynte, klockan sex var mitt porträtt färdigt.»

Trots att Vallgren var mycket obesvärad och föga formell

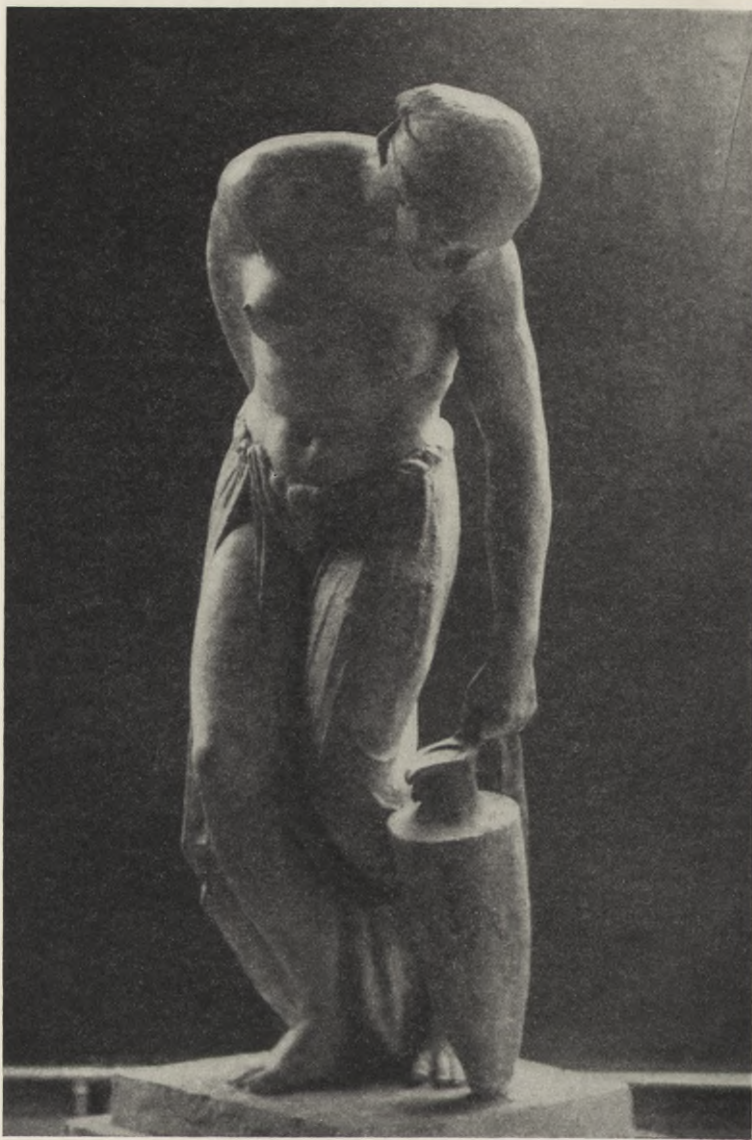

384. PÅ HÖGSTA ÅSEN. AXEL GALLÉN-KALLELA.
Skulptur av Emil Wikström 1913. Hos konstnären.

i sitt uppträdande, blev han i allra högsta grad väl mottagen i Paris-societeten. Edelfelt och Vallgren voro bägge omtyckta, omtyckta för sin konst men eljest av bra olika anledningar. Ingendera glömde emellertid under sin långa vistelse i Frankrike sitt fosterland, och 1913 flyttade Vallgren för alltid tillbaka till Finland. Hans väsentligaste monumentala saker tillkommo under 1900-talet. 1908 restes fontänen på Salutorget i Helsingfors. Man och man emellan kallas den något koketta, särdeles välskapade unga kvinnan, som utgör huvudfiguren, för »Havis-Amanda», och hon symboliserar vackert det älskansvärda, ur havet uppdykande Helsingfors (bild 382). Topelius-gruppen blev året därpå färdig som gipsskiss och visar den gamle noble skalden, som liknar en fransk ädling från 1870-talet, där han sitter, naturlig och plastisk, omgiven av barn, vilka verka något väl franskt graciösa (bild 383). Kompositionen är emellertid utmärkt. Ett minnesmärke över befrielsekriget 1918 har Vallgren skapat i ett väldigt monument, uppsatt 1919 i Jakobstad. Hans uppgifter ha blivit allt större. Åldern har icke uttorkat Ville Vallgren. Han är en frisk och i alla avseenden grönskande gren på den finska odlingens träd.

Emil Wikström föddes 1864 i Åbo och härstammade direkt ur folket; han var son av en byggmästare och en bonddotter. Först ganska sent, det var 1886, beslöt han sig för att bli bildhuggare, och han blev i Finland som sådan mycket anlitad. Han studerade skulptur både i Wien och i Paris. Sitt största arbete gjorde han i den väldiga monumentala gavelgruppen till ständerhusets fasad, färdig 1903, där han med utmärkt skicklighet löste det stora ämnets komposition och visade Alexander I, omgiven av Finlands ständer vid lantdagen i Borgå 1809. Ungefär samtidigt tillkom Elias Lönnrots-monumentet, där man ser den store Kalevala-forskaren, sittande bredvid den gamle Väinämöinen, medan nedanför är anbragt den unga flicka, som enligt sägnen erbjöd Väinämöinen sitt gyllne hår till strängar på hans kantele. Wikström har visat sig vara en god porträttskulptör, och kanske har den realistiska sidan i hans konst kommit lyckligast till synes i den framställning han gjorde av Axel Gallén-Kallela 1913; stödjande sig på skidstavarna står han med lugn,

385. VATTENBÄRERSKA.

Skulptur av Viktor Malmberg 1922. Skatuddens skvär, Helsingfors.

386. ÅKTENSKAPSBROTTET.

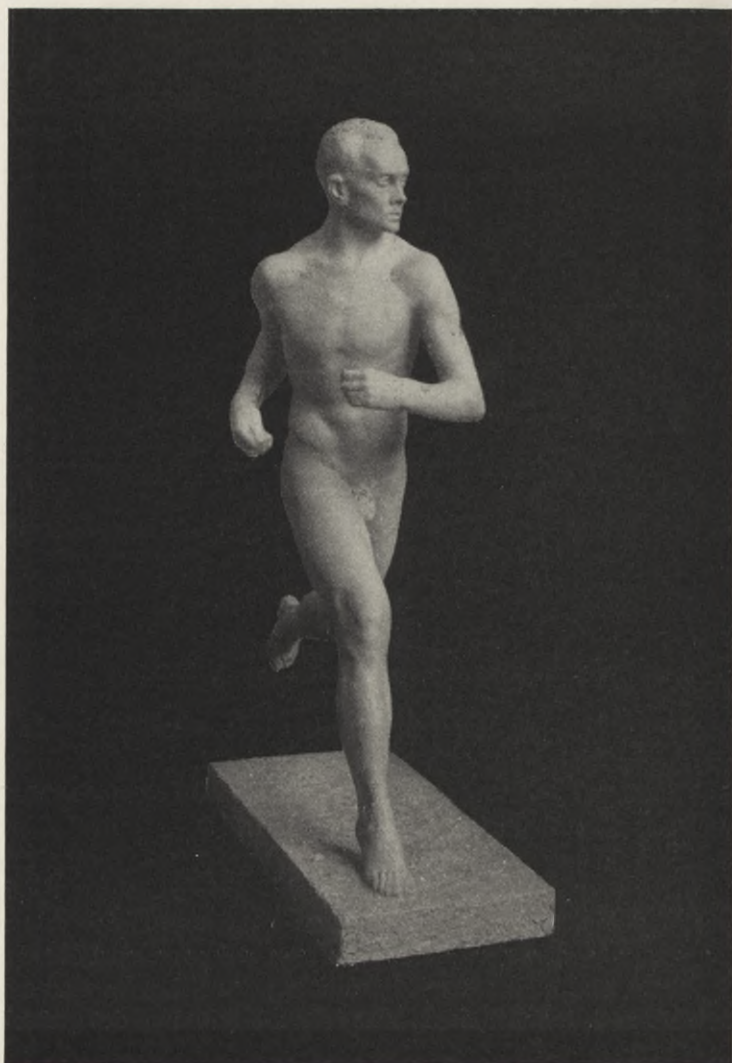
Träreliëf av Hannes Autere 1923. Nationalmuseum, Stockholm.

auktoritativ hållning, idrottsman och något mera, blickande ut över det finska landet, som han känner så väl.

Wikström uppger sig själv vara finne med lika stor sympati för alla språk och har — ofta med stor heder — varit Finlands officielle bildhuggare, sedan Walter Runeberg upphörde att skapa.

I Paris och Florens studerade *Viktor Malmberg*, född i Nykarleby i Österbotten 1867. Hans 1924 uppställda »Vattenbärerska» hör till de vackraste offentliga skulpturverk i Norden, och det är med ett nästan joniskt behag den sköna kvinnan med överkroppen helt blottad böjer sig för att lyfta upp det grekiska vattenkruset.

Högt bland Saarijärvis moar föddes *Hannes Autere* 1888. Han besökte Konstflitföreningens skola i Helsingfors och blev därefter en tid plankbärare i denna stad. Sedan han återvänt

387. LÖPAREN NURMI.
Skulptur av Väinö Aaltonen. Ateneum, Helsingfors.

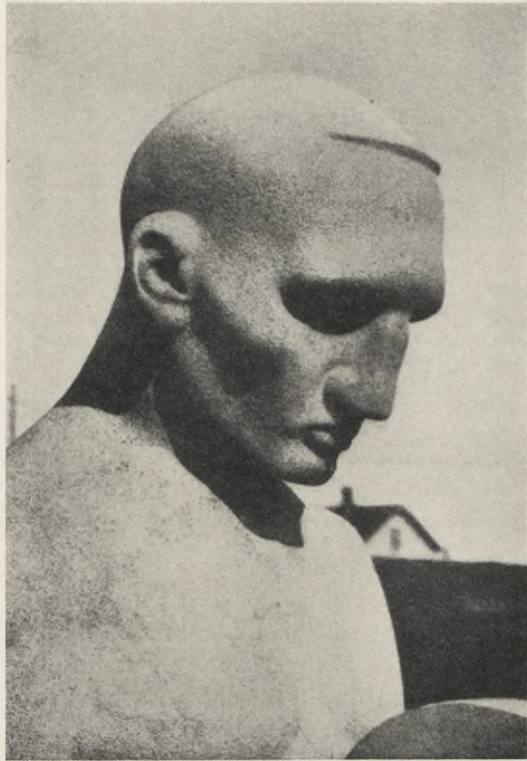

till hemorten, började han att märkas genom sina konstnärliga tennföremål och träskulpturer, men det var först i Göteborg 1923, som han verkligen slog igenom och museerna och konstkännarna införlivade hans bruna träreliefer i sina samlingar. Dessa träskulpturer ha ej bara nationell stil. De ha en grotesk skönhet, som något påminner om östasiatisk konst, de äro fulla av saft, kraft och humor, och de ha stil i egentlig mening.

Den här meddelade reliefen avbildar ett äktenskapsbrott, som förmodligen skedde i en mindre hygglig familj än Paavos, den mest kände olycksfödde gubben i socknen. Det är ett ämne från alla folk och från alla tider. Frågan kan vara, vilken som spelar den löjligaste rollen, den flyktande hjälten med sin stövel under armen eller den äkta maken med sin knölpåk och sin väl korta skjorta. Relieften är ej bara dramatisk, den är också skulptural, vacker i sin bruna träfärg och har ett verkligt skönhetsvärde. Ett stiliserat urtidsdrama!

Anknytning till modernisterna men kanske ännu mer till de mest avlägsna forntidsmonumenten och till mycket av den egyptiska skulpturens stränga hållning har *Väinö Aaltonen*, född 1894 i Karinais socken nära Åbo. Han var son till en bondskräddare. Med äkta finsk seghet, med den tysta energi man framhållit vara det mest utmärkande för den finska rasen och som fått en monumental utformning i Aaltonens staty av löparen Nurmi, den världsberömde idrottsmannen och representanten för finsk tåga, arbetade sig Aaltonen fram under otroliga svårigheter till en sådan ställning, att han omkring 1925 betraktades som den bäste nu verkande inom finsk bildhuggarkonst. Hans dövhet gjorde honom enslig.

I Konstföreningens ritskola i Åbo arbetade han under åren 1910—1915 och har åt sin lärare Victor Westerholm i tacksamhet och vördnad rest ett monument i detta ords djupare mening, där envis kraft och melankoli fått ett så personligt och definitivt uttryck, att detta granithuvud stämplats med det evighetsmärke, som finnes hos goda egyptiska konstverk (bild 390). Det stora allvaret ligger också över det karaktärsfulla, manligt kantiga ansiktet

388. DETALJ AV MONUMENT ÖVER DE I KRIGET 1918 FALLNA.
Granitskulptur av Väinö Aaltonen 1921. Rest i Nyslott.

på den knäböjande yngling, vilken representerar de fallna på monumentet över dem som stupat i kriget 1918, vilket rests i Nyslott 1921.

År 1917 slog Aaltonen igenom, då han liksom Sallinen utställde i den s. k. Novembergruppen. En egendomlig blandning av höghet, förfining och monumentalitet finnes hos hans kvinnor, som vada i vatten, vilket når dem halvvägs upp på låret. Liksom Rodin, Klinger och Milles koketterar han ibland med en avslagen arm eller en missbildad vad. Det kunna obetydliga konst-

VÄINÖ AALTONEN.

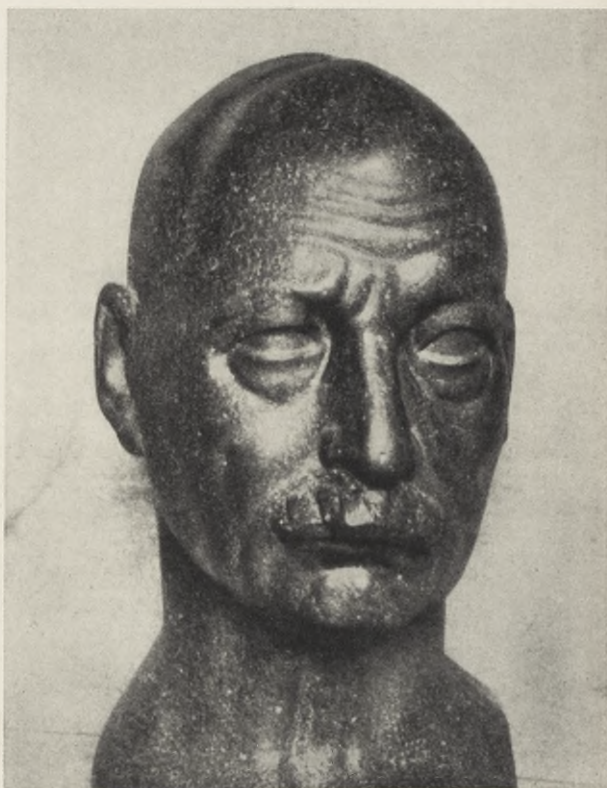

389. FLICKA.

Staty i svart granit av Väinö Aaltonen 1924. Ateneum, Helsingfors.

närer också göra, men huvudsaken är, att Aaltonen har de stora tag, som stå över det moderna och modernistiska. Hos hans granithuvuden och figurer finnes ett evighetsdrag, som är den rätta skulpturens helighetsprägel.

* * *

390. VICTOR WESTERHOLM.
Skulptur av Väinö Aaltonen 1925. Museet i Åbo.

En modern arkitektur tillkom i Helsingfors under 1900-talets första del. Den skulle ha sin nationella betoning men verkar i bra många fall som modern barbarism eller rättare som nu (1926) omodern barbarism med sin naturalistiska ornamentik och sina försök att modernisera upp klassiska byggnadselement, för vilka det ej torde vara för djärvt att påstå, att grekerna och till och med renässansen funnit bättre och definitivare former. Som vilja och uppslag har dock den finska arkitektoniska insatsen under 1900-talets början haft sin historiska betydelse.

391. HYPOTEKSFÖRENINGENS HUS I HELSINGFÖRS.
Uppfört av Lars Sonck 1910.

392. HVITTRÄSK NÄRA HELSINGFORS. SAARINENS OCH GESELLIUS' HEM.
Byggt 1902 av Gesellius, Lindgren och Saarinen.

Bland de finska arkitekterna märkes *Lars Sonck*, född 1870 på Åland. Han är en av de mest använda i Helsingfors och även känd för sin sprudlande vitalitet och sin i alla avseenden konstnärliga läggning. Blir man litet vimmelkantig i huvudet av kapitalbildningen på de kolonner, som pryda Hypoteksföreningens 1910 i Helsingfors uppförda byggnad, så får man besinna, att *modern* arkitektur har lättast att bli omodern.

Finlands främste arkitekt är den också i U. S. A. ryktbare och nu där verkande *Eliel Saarinen*, född i Rantasalmi 1873. Redan 1896, således blott tjugutreårig, vann han pris för ritningarna till ett hyreshus åt konstsammlaren och affärsmannen Keirkner i Helsingfors. Ett par decennier senare byggde han i finsk marmor ett ståtligt privathus åt samme man, inrymmande en betydande samling modern finsk konst.

Saarinen blev den främste i arkitektfirman Gesellius, Lindgren och Saarinen, och den unge arkitekten lyckades genom sin originella och av fackmännen högt skattade paviljong för Finland på utställningen i Paris 1900 skapa ett uppslag till ny finsk arkitektur, som väckte uppseende ej bara i Norden utan också i Europa. Den hade, denna paviljong, något av finsk lantkyrka med en ornamentik, som starkt påminner om den samtida Bobergska, följande portalernas valvformer och bestående av ekorrar mellan grankottar. Emil Wikström hade skulpterat björnarna på taket. I det inre såg man träskulptur av Halonen, Galléns

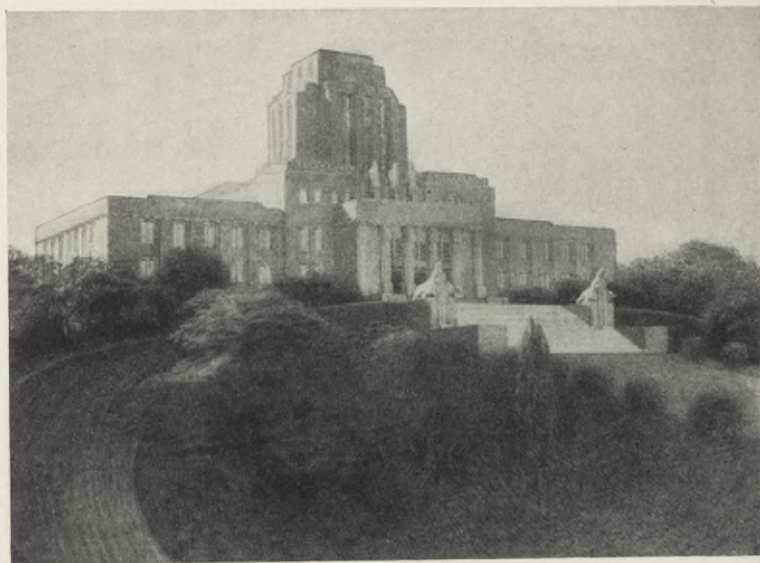
393. JÄRNVÄGSSTATIONEN I HELSINGFORS.
Uppförd av Eliel Saarinen 1907—1914.

bilder ur Kalevala, landskap av Edelfelt, Blomstedt och fru Venny Soldan-Brofeldt, och även Enckell och Rissanen hade arbetat på smyckandet av denna Finlands bostad, som ville både utan och innan uttrycka det nationella.

Innan Saarinen hunnit sitt trettionde år, hade han tillsammans med Gesellius för dem båda byggt ett hem, där de två huvudbyggnaderna sammanbindas av en stuglänga. Det var i Hvitträsk nära Helsingfors, som detta dubbla konstnärshem uppfördes.

Saarinen sökte efter en ny finsk stil med intryck från bondkyrkorna och stugorna och med en nationell ornamentik av tallgrenar och andra motiv ur den inhemska växtvärlden.

Något påverkad av tyska våldsamma storleks- och storhets-
34—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

394. DET ICKE UTFÖRDA FÖRSLAGET TILL NYBYGGNAD FÖR FINLANDS RIKSDAG.
Teckning av Eliel Saarinen.

drömmar, av en viss asiatisk kolossalitet, utarbetade Saarinen dels järnvägsstationen i Helsingfors, färdig 1914, och dels ett icke utfört imponerande förslag till ett hus för Finlands riksdag. Den övre delen av detsamma mittparti skulle ha påmint något om Babylon, såvida man där haft någon representantförsamling.

Saarinen är liksom Desprez i mycket en pappersarkitekt. Han är de enorma arkitektoniska jätteförslagens planetariske representant, men han har också ritat för finska småstäder och fått pris för en storslagen plan till en ny huvudstad i Australien: Yas Canberra.

För finskhetens befrämjande har man velat göra en byggnad, Kalevalatalo, där man redan av byggnadens yttre form kunde sluta sig till den finska nationalitetens förträfflighet och där finsk musik och finsk bildande konst skulle få göra sig gällande. Fasaderna i denna arkitektoniska storhetsdröm motsvarar i storlek

kungliga slottet i Stockholm med flyglar, och en Panteonkypol svävar över det hela. Den är avsedd att ligga nära Helsingfors.

Eliel Saarinen är sedan några år bosatt i Ann Arbour i Michigan, och hans projekt till skyskrapor ha gjort ett stort intryck i Staterna. Det vill icke säga litet, då New York Times yttrar följande angående hans tävlan till Chicago Tribunes byggnad: »Hade första priset i stället för det andra vunnits av Eliel Saarinen, modernisternas finländske ledare, då hade man kunnat få skåda det, varpå en betydande del av konstvärlden väntar — en djärvt mot höjden stigande skapelse, svingande sig uppåt från avsats till avsats i stolta språng, utan så mycket som en vattenkastare som skulle kedja den vid en förgången tids gotik; stålkonstruktionen bragt till sin av inga fjättrar längre bundna, i otaliga vertikala linjer uttryckta logiska konklusion.»

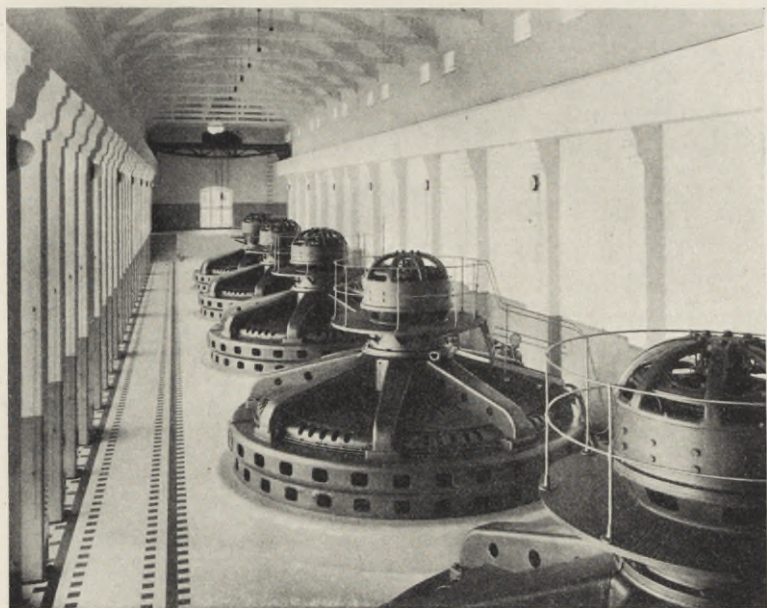
»Jag har i dag sett en stad, som heter Chicago», säger Kipling och tillägger: »Min innerliga önskan är att ej behöva se den igen.» Den omkring tre millioner räknande jättestaden vid sjön Michigan har en strandremsa av fyrtio kilometer. Chicago beskrives av den finske konsthistorikern Gustaf Strengell på följande sätt: »I det omätliga hushavet inga vilopunkter — eller stegringar, om man så vill — i form av monumentala platsanläggningar. Rutnätet sträcker sig med en bedövande likformighet över det hela, och hel- eller halvoffentliga byggnader och korporationshus av olika slag ligga utan varje spår av ordning utströdda hur det passar sig i stadsenheten. Allt gör intryck av planlöshet och brutalt tillgodoseende av endast de snävaste individuella nyttosynpunkter.» Kanhända ha både Kipling och Strengell varit *för* stränga mot den amerikanska storstaden. Både i verkligheten och på papperet finnas jättelika parkanläggningar, och man är med fog stolt över Lake shore drive, Strandpromenaden, som upptar en del av den enorma stranden.

Då 100,000 skandinaver bo i staden, har den så pass stor förbindelse med Norden, att det har intresse för oss, att finnen Saarinen 1923 gjort en plan, kallad »Project for lake front development in the city of Chicago». Att humanisera detta kommunala och arkitektoniska inferno, ordna de olidliga automobil-

trängselförhållandena och gripa sig an med det allra mest förstörda området, strandområdet, där Chicago varit så att säga föregångsstad också för våra små städer på landet, avskurna genom järnvägsspår från strandremsan och fördärvade med skräphögar och skjul av korrugerad plåt, så att det, som borde vara den vackraste delen av staden, blivit den skräpigaste och fulaste, det var vad Eliel Saarinen ville göra. Av mammut-hotell och kulturinstitutioner, av oerhört höga, pyramidalt avsmalnande byggnader, sammanställda och inordnade i den arkitektoniska helheten, av allt detta ville Saarinen, mannen från det karga, stilla, av melankoliska sänger fyllda landet, mitt i U. S. A. på det vidrigaste och mest nedsnaskade stället skapa ett jätteområde av frisk och ny skönhet. Här har han verkat på det område, där fulheten, svagast motarbetad och motsagd, fått fördärva, degradera och nedsmutsa mest hänsynslöst. Teknikens väldiga krafter, så nödvändiga och nyttiga, måste — det är det estetiska och humana huvudproblemet i vår tid i Chicago som i Stockholm — få sina krav, då de äro oberättigade och i djupaste mening omänskliga, tillbakavisade med kraft, bestämdhet och ihärdighet, så att våra städer och vår landsbygd åter bli värdiga boplatser för människor. Stålfjällig och stinkande, dödande tallarna i skogen och fiskarna i sjön med sin giftiga andedräkt och sina illaluktande avsondringar, viftande omkull heliga byggnader med ett slag av sin stjärt, kryper teknikens nya drake fram över det lilla av natur Europa ännu har kvar och stanken går milsvitt genom skogarna. Den skapar med sitt dragguld enorma värden, med sin anda dödar den oändliga. Den måste stukas och tämjas av en ärkeängel, för att dess Lucifers-kraft, dess ljus, värme och styrka, skall kunna bli till välsignelse för människorna.

Arkitekten och konsthistorikern *Gustaf Strengell*, född i Kotka 1878, har under sin vistelse i England insupit den anglosaxiska känslan för hemmet som medelpunkt och den enskilda bostadens skönhet som det primära, då det gäller estetiska strävanden. Med preciös stil men grundliga kunskaper behandlar han de arkitektoniska problemen med en sakkunskap, som gör hans skrifter betydelsefulla för fackmännen, och med en litterär,

395. ÄETSÄ VATTENKRAFTVERK I KUMO ÄLV, TILLHÖRIGT BJÖRNEBORGS KRAFT AKTIEBOLAG.

Uppfört av Sigurd Frosterus. Färdigt 1922.

om ock något invecklad form, som gör att de skattas även av lekmännen i hela Norden. Strengells böcker: »Staden som konstverk» (1922) och »Hemmet som konstverk» (1923), stilfulla både som utstyrsel och genom sin text, ge i själva titlarna det stora och viktigaste program, som kan omfattas av en skönhetsälskare, vilken icke vill glömma bort, att det är den materiella verkligheten, som skall omformas. Även för de finska och svenska arkitekternas inbördes förbindelser har Strengells verksamhet varit fruktbringande.

Stort inflytande i Finlands konstliv har arkitekten och konstkritikern *Sigurd Frosterus* utövat. Han föddes i Asikkala 1876 och är verksam i Helsingfors. Hans på djupa praktiska och teoretiska konsthistoriska studier grundade konstessayer ha kom-

mit med nya uppslag och påvisat nya skönhetsvärden. Inom måleriet ha färgproblemen särskilt intresserat honom, och hans läggning är modernistisk. I boken »Regnbågsfärgernas segertåg» (1917) har han framlagt sin uppfattning om den nya kolorismen. I arkitekturen är han strängt saklig, och hans sympatier gå till de moderna skönhetsvärden, som framkomma ur praktiska synpunkter och nyttighetssidorna. Han påvisar de estetiska förtjänster, som maskinerna och de enkla nyttighetsbyggnadernas former kunna erbjuda.

Både det yttre och det inre i Äetsä vattenkraftverk i Kumo älv ha skapats av Frosterus efter de nyssnämnda synpunkterna. Han har även uppfört Stockmans storartade varuhus i Helsingfors.

William Finch, född i Brüssel 1854, flyttade 1897 till Finland. Han har såväl genom sina keramiska arbeten som genom sitt intresse för de oblandade rena färgerna — Seurat — påverkat Finlands konst.

* * *

Herman Frithiof Antell, född i Vasa 1847, död 1893, har testamenterat ofantligt dyrbara samlingar till »Finlands folk» och har genom donation av konstverk och pengar till sådanas inköpande varit ej bara en av Finlands utan också en av Nordens störste mecenater (se bild 354).

Bryggaren och patriciern Paul Sinebrychoff, född i Helsingfors 1858, död där 1917, kunde tack vare sin ärvda och förvärvda stora förmögenhet och med ett genom åren varande livligt konstintresse bilda en samling av svensk 1700-talskonst av betydande mått, vilken efter hans död 1921 övergick i Finska Konstföreningens ägo.

396. TERHILÄ GÅRD.

Målning av Tyko Sallinen 1917. Nationalmuseum, Stockholm.

FINSKA MODERNISTER OMKRING 1920.

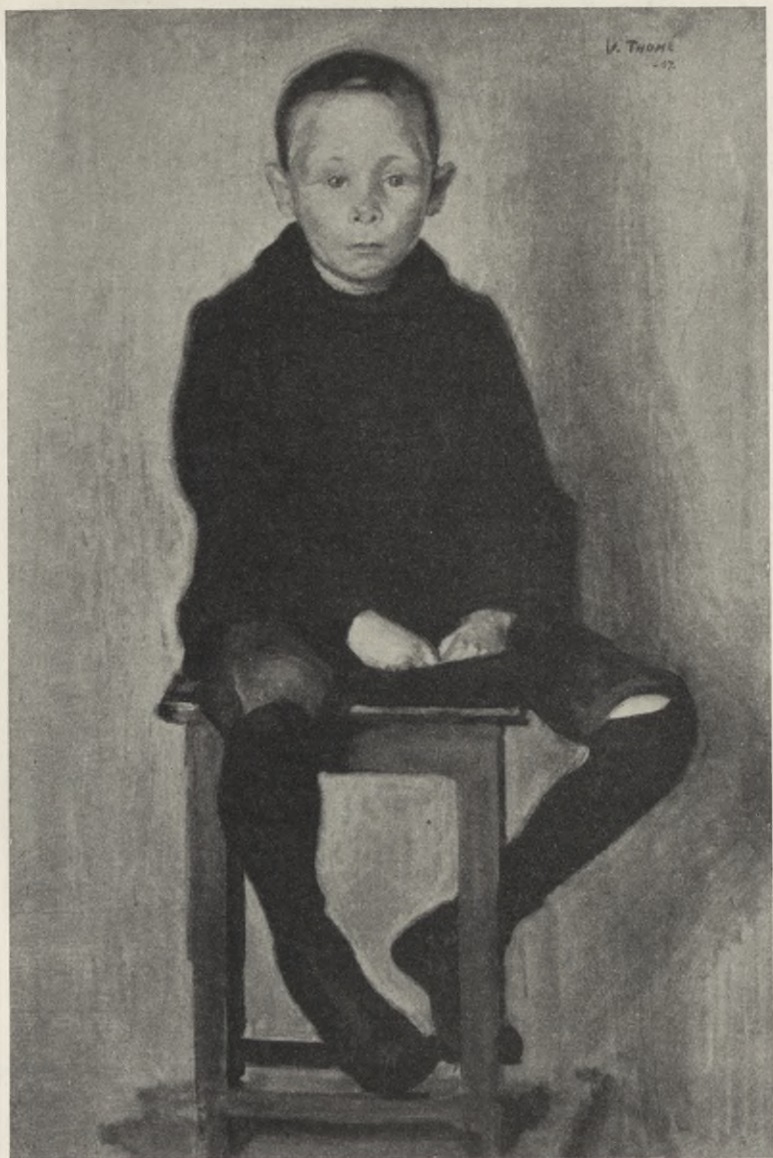
Konstnärssammanslutningen Septem, bildad under Enckells ledning, utställde första gången 1912. Den omfattar modernt lagda konstnärer, både äldre och yngre. Där fanns den förut nämnde engelsk-belgaren Finch, urfinnen Rissanen, Sallinen och även Thomé, som endast delvis kan räknas till modernisterna.

Verner Thomé föddes 1878 i Alajärvi i Österbotten. Efter skoltiden i Uleåborg studerade han först konst i Helsingfors och

397. FRU LILLY ARNIM, FÖDD BRUSIN.
Målning av Verner Thomé 1913. Tillhör Fru Ester Brusin, Helsingfors.

398. SKOLGOSSEN KALLE LINDQVIST.
Målning av Verner Thomé 1907. Ateneum, Helsingfors.

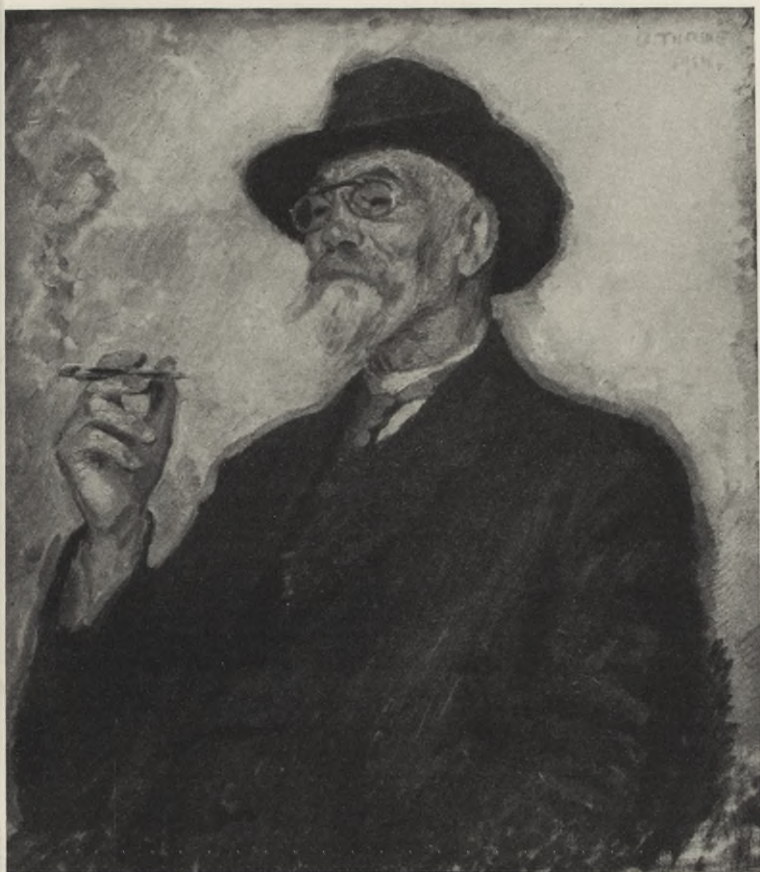
vann sedan till och med guldmedalj vid kungliga bayerska konstakademien, där han hade den kände djurmålaren H. Zügel till lärare. I Paris blev det friluftsmålningen, som främst intresserade honom, och han har gjort atmosfäriskt förträffliga, friska och lustiga bilder ur barnens liv på badstranden både för monumentala väggmålningar, en till och med ute på landet i en folkskola i Lappträsk, »Simmande gossar», och en på en stor vägg i folkskolan vid Bangatan i Helsingfors av lekande barn vid havet, och för stafflitavlor. I Ateneum finnes en sådan, framställande några gossar, som krypa och stå på huvudet i solskenet på stranden, och den bilden hör till det bästa, som gjorts i Norden inom denna ämnessfär. Thomé är en porträttmålare av hög rang och ovanligt stark i karakteristiken. Hur träffad är ej motsättningen mellan den unga eleganta damens fria och naturligt plastiska pose (bild 397) och skolgossen Kalle Lindqvists lika naturliga men ännu mer omedvetna kroppsställning (bild 398). I denna »Skolgosse» har Thomé gjort någonting lika bra som dylika barnbilder av Werenskiöld och Krohg. Den lille energiske pojken har barnets både yttre och inre. Man känner, att hans barnasjäl har sitt självvärde med sin egen rättsyn och sin egen åskådning och ej bara är en icke färdig ynglings eller mans.

Även på avbildningen kan man se, vilka betydande förtjänster som ligga i Thomés porträtt av den sextiofyråriga friherre Ernst Wrede. På hans fina och friska typ kan man nästan märka att han genomgått pagekåren, blivit gardesofficer och slutligen ägnat sig åt forstväsendet. Det är en friherre i ordets egentliga mening, som tycker om jordbruket, skogen, jakten och fisket.

De, som ha en panisk förskräckelse för begreppet elegans även om det blott skulle visa sig i tekniken och ibland i en modernistisk sådan, stå litet undrande, hur pass mycket man skall våga tycka om Thomé. Men för den, som icke hyser några farhågor i den riktningen, är han en synnerligen angenäm företeelse på modernismens eljest ofta litet dystert molnhöljda himmel.

Egentligen är Thomé, som nämndes, mera friluftsmålare än

399. FRIHERRE ERNST WREDE.
Målning av Verner Thomé 1914. Ateneum, Helsingfors.

modernist, ehuru redan hans »I parken», målad i Marseille 1909, och »Parc Monceau», målad i Paris 1912, ha en modernistisk teknik.

En ställning mellan friluftsmålare och modernister, dock närmare de senare, liksom Thomé står närmare de förra, intager

400. SÖNDAG I KÖKAR, ÅLÄNDSKA SKÄRGÅRDEN.
Målning av Marcus Collin 1914. Åbo konstmuseum.

den högt begåvade målaren *Marcus Collin*, född i Helsingfors 1882. Efter studier för Eero Järnefelt gjorde han resor på kontinenten och fick som de flesta av hans konstnärskamrater sina starkaste intryck från Paris. Collin har en karikatural läggning. Hans kantiga, något hoptryckta figurer minna ibland om Döderhultarens skulptur. Collins landskap äro ett mellanting mellan impressionism och expressionism; det senare ofta missbrukade ordet kan med största skäl användas på Collins målning, och det såväl då det gäller landskap som figurer.

Hans personliga stil kommer fram i tavlan »Blåsväder och regn», som den blott tjugutvååriga mannen målade 1904.

Ej bara färgen utan också det andliga innehållet intresserar

401. I SORGEHUSET.

Målning av Marcus Collin 1916. Ateneum, Helsingfors.

Collin, och både i sina figursaker och i sina landskap inlägger han gärna något av livets hemsighet. Hans »Söndag i Kökar» i den åländska skärgården är lika domedagsdyster, som Westerholms Ålandsskildringar äro ljusa. Det makabra, ibland nästan groteska finnes på tavlan »I sorgehuset», 1916, och det dystra utgör grundtonen i hans målning. Hans biograf Wernervirta framhåller, hur Collin 1919 i ett av sina landskap, en brygga i storm och ösregn, där bönderna huttrande vänta på ångbåten, gjort ett drama av det, varav Westerholm 1885 gjort en idyll, fast det regnar — det blev modernt på 80-talet — på den tavlan också. Prins Eugen har i sin samling ett mansporträtt av Collin i bruna kläder med blå isättningar, och bland de målningar, som av den frikostige finske konsthandlaren Stenman skänktes till vårt Nationalmuseum, finns det också en Collin, en brun skomakare och en grå katt, bägge lika fina i ton. Gösta Stenman, född i Uleåborg 1888, grundade 1913 Stenmans konstsalong, stort anlagd. Genom denna och även genom sin

402. VAGGVISA.

Målning av Alwar Cawén 1922. Ateneum, Helsingfors.

konstrevy verkade han kraftigt för de estetiska intressena i Finland. Konsthandlaren Stenman har överlämnat som gåva till vårt Nationalmuseum såväl Sallinens »Bordsbönen» som den av den finska moderna konstkritiken högt skattade målningen »Terhilä gård» (bild 396).

Här kunna ej ens de förnämsta av Finlands många modernister nämnas, men *Alwar Cawén*, född i Korpilaks 1886, har i flera av sina tavlor, kanske särskilt i den här meddelade »Vaggvisan», 1922, kommit med värden, både koloristiska och andliga sådana, som kanske göra honom förtjänt att särskilt framhållas. Modern vid vaggan har han återgivit så, att man både av färgstämningen och det tomma rummet känner en nästan tryckande enslighet. Vårt Nationalmuseum har erhållit i gåva av den ovannämnde konsthandlaren Stenman en Cawénmålning, kallad »Sömmerska».

Den egentliga huvudpersonen i det modernistiska måleriet i

403. KÖPMANNENS DÖTTRAR.

Målning av Tyko Sallinen. Ateneum, Helsingfors.

Finland är *Tyko Sallinen*, född i Nurmes 1879. Sallinen studerade först hemma i Helsingfors och så i Paris, men började som skrädderiarbetare, en tid hos skräddarmästare Rydeng i Helsingör. Här sysslade han också med målning, men det var först sedan han återkommit efter några års vistelse i Amerika, som han 1914 gjorde sig gällande som konstnär.

Att få fram skönhet, karaktär och djup ur det anskrämligt fula, torftiga, tafatta och enfaldiga, att genom intensitet i den konstnärliga framställningen framtvunga ett visst värde också för det groteskt vanskapta, det är vad Sallinen torde ha önskat och som han också nått.

Då friluftsmålarna sökte ny frisk och karaktärsfull skönhet i förut förbisedda motiv och typer, undrade den äldre skolans representanter, varför de unga målade gödselstackar och fula människor och hade sådan förkärlek för det simpla och råa. Ett

404. DANSEN.

Målning av Tyko Sallinen. Påbörjad 1917. Ateneum, Helsingfors.

knappt halvsekel efteråt väckte Sallinens flickor, gubbar och landskap liknande opposition, men de voro också fulare i proportion. Man måste naturligtvis kraftigt vilja finna, om man skall kunna hitta något tilldragande i det avsiktligt fränstötande. Sallinens typer förefalla nationella och äro också säkert menade att vara detta. Hopträngda och sammanskockade till danser eller uppbyggelsemöten äro de ej sällan avsiktligt träaktiga. Courbet ville ej anklaga samhället bara i sina »Stenknackare» utan i hela sin målning. Hos Sallinens typer ligger det något av folkets fulhet, trotsigt framhållen: Ja, så här se vi ut, och om herrarna hänle, så äro vi och vilja vi fortfarande vara oss själva utan någon social, litterär eller konstnärlig förljugen folklighet. Kanske att Sallinen, liksom Millet på sin tid gjorde, med alla krafter vill tillbakavisa anklagelsen för att vara demokrat och säger sig ute-

TYKO SALLINEN.

405. PORTRÄTT AV MÅLAREN TYKO SALLINEN.
Målning av Jalmari Ruokokoski 1921. Ateneum, Helsingfors.

slutande vara konstnär. Säkert är, att utan en bolsjevikisk bakgrund hade ej Sallinens typer, de må vara fromma läsare eller syndiga, spetsnosiga, rödfnassliga lönnkrögerskor, omgivna av en antiborgerlig atmosfär, tillkommit. Det finnes en renodlad resolut folklighet hos både de plussiga och de utmärglade ty-

35—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

perna. Det är en hymn till det råa materialet i folket, vare sig detta är fromt eller fränt.

Sallinens modeller äro, som Sigurd Frosterus säger, »knotiga mongoliska och ryska karelska typer». De torde vara så långt från kinesisk förfining och rysk smidighet och sensualism som gärna tänkbart. Kanske har Sallinen glatt sig åt, att av det tänkbarast oplastiska och det mest kvalificerat simpla göra någon mystisk skönhet. Sallinens målning »Hihuliter», denna om læstadianerna minnande sekt i norra Finland, där syndaförlåtelse efter våldsamma själskriser endast efter syndabekännelse offentligen för menigheten kan skänkas, och där den korsfäste svävar i luften, ger oss en glimt av anden i det djuriska. Och på hans bästa tavlor glänser något av gammalt guld och gammalt silver, dyrbara blå och gröna toner glimma fram på de gråa pörtenas väggar, skänkande en skymt av skönhet åt fulheten och eländet. Heine säger: »des Weibes Leib ist ein Gedicht»; den i modernistiska finska konstkreter högt skattade kvinnokropp, som Sallinen målade 1911 (bild 407), är i så fall en folklig dikt med starkt nationell betoning.

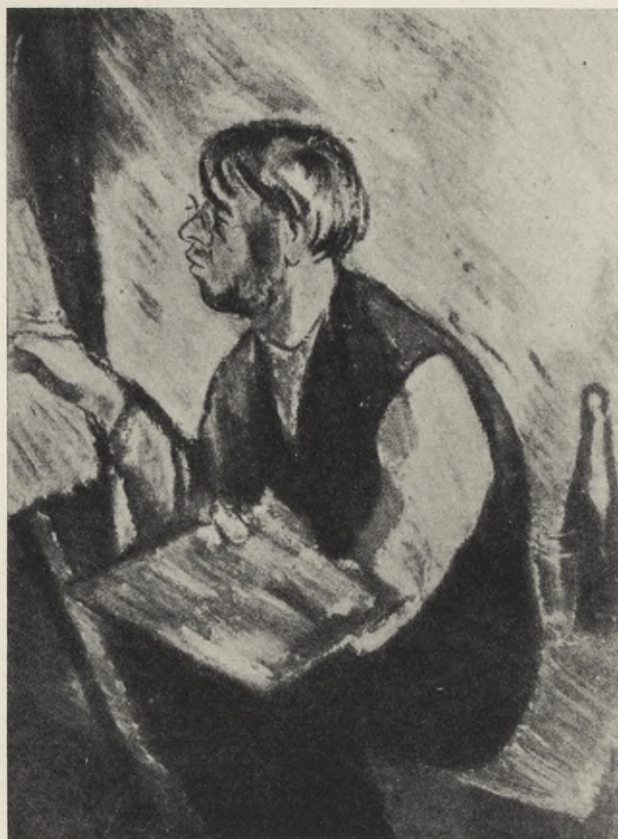
Jalmari Ruokokoski, född i Petrograd 1886, har gett sitt porträtt av Sallinen mycket av den folklighet bägge önska att finna i sin konst, och Sallinen har själv avbildat Ruokokoski (1916) som en tafatt, oerhört ful bondskräddare av läsartyp. Hur han ser ut och är i verkligheten, är en annan fråga. Kanske fritänkande bohem?

I likhet med den svenska, norska och danska modernismen kommer den finska med full visshet att snart bli omodern. Och omodern blir den fortare, ju mera modern den är.

Det är av intresse att höra vad den mest auktoritative modernistkännaren i Norden säger om den unga, den må nu vara »livsdugliga» eller kortlivade finska konsten. »Man har desværre det inntrykk», skriver Jens Thiis, »at krigens mange mørke aar med dens fortyskning og blodige anarki ogsaa har satt sitt forringende preg paa kunsten i dette haart medfarne land.» Om den, som skriver detta, har svårt att gå in på detta omdöme då det gäller tyskhetens fel, så är han så mycket mer böjd att ge den urradi-

JALMARI RUOKOKOSKI.

406. PORTRÄTT AV MÅLAREN JALMARI RUOKOKOSKI.
Målning av Tyko Sallinen 1916. Stenmans konstsalong, Helsingfors.

kale norrmannen rätt i följande omdöme: »Kunst og demokrati kan til nød gaa sammen, men kunst og proletariat har ikke tidligere i historien inngaatt nogen forbindelse.» Härtill torde de även politiskt bolsjevikiskt sinnade konstbolsjevik-modernisterna helt lugnt svara: »Det är just detta vår konst nu skall.» Då man har en viss känsla av att innehållet och andan icke äro

JALMARI RUOKOKOSKI.

aldeles likgiltiga i konstverket, torde man ha rätt att svara:
»Av frukten känner man trädet. Den smakar rå, kärv och
svårätbar.»

407. KVINNA.

Målning av Tyko Sallinen 1911. Ateneum, Helsingfors.

408. GUL BEGONIA.
Målning av Karl Isakson.

SVENSKA MODERNISTER OMKRING 1920.

De historiska och konsthistoriska rörelserna äro ofta parallella, ibland flätade i varandra. Romantiken och den nyklassiska rörelsen gå sida vid sida, ibland, som t. ex. hos Prudhon, genomtränga de varandra. Parallellt med Ingres och hans klassiska konst utvecklar sig Delacroix' romantik. Svenska düsseldorfare och svenska friluftsmålare verka samtidigt under 1880-talet. Modernismen uppväxte vid sidan av den naturalistiska konsten och de båda riktningarna verkade under decennier parallellt.

Den svenska modernismen, som omkring 1910 — noga räknat 1909 — visar sig på våra utställningar, hade ej bara franskt påbrå — Cézanne, van Gogh, Gauguin och särskilt Matisse —, det fanns också svenska föregångare, av vilka modernisterna mer eller mindre medvetet påverkades. Josephsons under sinnessjukdomstiden på 1890-talet utförda teckningar och målningar skattades högt av dem, och han hyllades oreserverat, då det gällde den konst, som tillkom under hans sjukdomsperiod. Den parisiske »modifierade kubisten» André Lhôte, född 1885 i Bordeaux, påverkade starkt Georg Pauli, vilken under världskriget gjort dennes bekantskap. Lhôte gjorde ett besök i Stockholm 1922, varvid han »strängt vetenskapligt» klargjorde, att efter en rak linje bör komma en krokig, vilket skänkte auditoriet en särdeles båtнад, om ock på olika vis.

Olof Sager-Nelson, den expressionistiske svenske målaren från 1890-talet (se ovan sid. 185) och särskilt känd för sina expressiva porträtt i gröna toner, kan liksom den originelle, ibland synnerligen konstige Ivan Aguéli (se ovan sid. 189) med sina med vackra färgfläckar delvis täckta dukar också räknas som modernistisk föregångsman. Här är kanske också platsen att påpeka den förtjusning den märklige, i Toledo bosatte, på Kreta födde el Greco, död 1614, väckte hos modernisterna i hela Europa genom sina expressiva egenskaper och kanske mest genom sina onaturligt utdragna missbildade figurer.

Men en egendomligt isolerad typ, Karl Isakson, var en företeelse, som mera direkt förde över till den svenska modernismen.

Då man omkring 1915 frågade framstående danska konst-kännare, vilken svensk levande konstnär de satte högst, svarades nästan alltid Karl Isakson. Visserligen tyckte man i Danmark i allmänhet lika litet om svensk modern konst som motsvarande konstkretsar i Sverige tyckte om tysk. Larsson, Zorn och Liljefors voro i Danmark bland de finaste konst-kännarna särskilt lågt skattade. Men även Konstnärsförbundets radikalare representanter, personligen högt värderade i Danmark, väckte konstnärligt ett rätt svagt intresse.

Vem var då denne Isakson? Han var för det första bosatt i Köpenhamn från 1903.

Karl Isakson föddes 1878 i Stockholm och avled 1922 i Köpenhamn. År 1896 hjälpte han Carl Larsson, då denne arbetade på freskerna i Nationalmusei nedre trapphus, och studerade sedan, därtill uppmuntrad av Carl Larsson, vid Konstakademien. Under en resa i Italien blev han bekant med Zahrtmann och var hans lärjunge i Cività d'Antino. I en glansfull och djupgående artikel av Klas Fåhræus säger denne originelle och ypperlige konstitolkare om Isaksons färgskisser: »På samma gång naturfärgen var fylligt och rikt fångad, var det i koloriten ett djupare tonfall, som vittnade om ett hemligt samförstånd med naturen. De gula och skära begonierna följde åskådarens blickar med långa ögonkast.» Och han påpekar som ett betecknande utslag av konstnärens intensitet, hur Isakson en gång skrev till en syster, som också var målarinna: »Tag ett par päron, men måla dem så vackra, som om de plockats i paradiset.»

Isakson visade en sjuklig tillbakadragenhet, som gjorde det nästan omöjligt att träffa honom, och hade ett labilt och misstänksamt sinnestillstånd. Det säges, att ingen sett honom måla och att han for ut mot sådana personer, som önskade se och köpa hans tavlor. Läger man härtill, att han icke ville utställa, har man goda förklaringsgrunder till att han så länge var okänd. Under ett besök i Paris 1914 — han hade även förr varit där — blev han lärjunge till Matisse, men redan förut hade han gjort bekantskap med Munchs och Karstens konst. Ingen av dessa, ej ens Matisse, sökte han efterlikna. Han var fullkomligt självständig. Huvudsaken för Isakson var färgfläckarnas samklang, och han tänkte sin tavla helt i färg. Ibland täckas ej ens dukarna av dessa med djupaste allvar och efter den mögnaste reflexion ditsatta färgplan. Naturligt är, att stillebenet skulle bli hans käraste ämne, och även hans religiösa kompositioner få något av stilleben, men ej bara ett sådant, där han i färgen ville ge endast skönhet, utan också något rent själsligt, som levde i hans överkänsliga, förnäma natur. För fackmännen ha hans »Lasarus uppväcks» från 1921 och ej minst den samma

409. DANSKE SKULPTÖREN L. BRANDSTRUPS HSTRU.
Målning av Karl Isakson 1909. Kunstmuseet, Köpenhamn.

är tillkomna märkliga kompositionen »Krigsknektarna kasta lott om Frälsarens klädnad» (hos riksantikvarien Sigurd Curman) det största intresse. Då Isakson, som nyss nämndes, aldrig utställt, blevo både i Köpenhamn och i Stockholm de utställningar, som föranstaltades efter hans död, överraskande för många, som fingo se vad han betytt och vad han utfört av låt vara kanske även enligt hans egen åsikt ej fullbordade tavlor. Det redan 1909 ypperligt, kärvt och kraftigt målade porträttet i rött av den danske bildhuggaren Brandstrups maka hade inköpts av Karl Madsen till det danska Kunstmuseet i Köpenhamn. Vårt eget museum har också goda prov på Isaksons subtila och intensiva måleri, särskilt stillebenet med mörkblå cinerarier och gulgröna bananer. Fähræus yttrar om hans mystiska färgkonst: »I koloristiskt avseende kan man likna Isaksons konst vid en paradisfågel, som flaxade en smula vilsekommen under polen», och den danske modernistkritikern Danne-skjold-Samsøe yttrade vid konstnärens död i Politiken de vackra och säkert också kända orden från Isaksons danska konstnärsvänner: »Han havde i sin Karakter netop den Fornemhed og Rankhed, som vi elsker og forlanger af Sverrig.»

Illusionsleda, d. v. s. ledsnad på och trötthet vid åskådandet av det direkta ostiliserade och odekorativa naturefterbildandet, är till en viss grad nyckelordet för modernismen, och det uppkom vid 1900-talets början. Det förklarar, varför många bland ungdomen ville måla på ett *helt* annat sätt än förut. En stor del av den målände ungdomen önskade ej heller, såsom skett redan under den grekisk-romersk-klassiska tiden och ofta under 1800-talet, såsom t. ex. hos de tyska nazareterna eller de engelska prerafaeliterna, genom fornåldrig formgivning eller s. k. arkaiserande *låna* stil. Man ville finna ett nytt uttryck för vad som rörde sig i tiden hos de unga, och här ingick något av önskan efter ett konstnärligt table rase, en konstpolitisk motsvarighet till den politiska bolsjevismen. Modernismen slog dock förr igenom i konsten än bolsjevismen i politiken, men bägge äro till en viss grad uttryck för samma anda i tiden. Det behöver väl knappast sägas, att många bolsjeviker äro konstnärligt passeistiska, liksom förmodligen de

festa icke-ryska modernister politiskt äro antibolsjeviker, liksom Cézanne på sin tid var politiskt konservativ.

Bestämmande inflytande på många av de yngre årsklasserna hade särskilt fransmännen Cézanne och Gauguin, den förre död 1906, den senare 1903, samt holländaren van Gogh, som dött redan 1890. Dessas efterlämnade tavlor intresserade nu i allra högsta grad de unga i Frankrike, men kanske ännu mer de unga i Tyskland, Ryssland och Norden. Konsten hade under de sista femhundra åren huvudsakligen varit verklighetsefterbildande och ej nästan rent dekorativ, som under de tusen föregående åren under medeltiden. Cézanne tyckte impressionismen vara för lös och började komponera landskapen, icke som impressionisterna göra rena naturutsnitt. Gauguin ville utföra sina målningar som dekorativa mönster, van Gogh slutligen önskade, att färgen och formen till vad pris som helst och genom vilka överdrifter som helst skulle vara uttrycksfulla, d. v. s. *expressionistiska*.

Den nya konsten, modernismen, har många olika riktningar. Expressionismen, naivismen, kubismen och futurismen bland andra. Den senaste, år 1909 av italienaren Marinetti proklamerade riktningen vill upplösa synintrycken och till och med dela upp ansiktena, så att bitar av dessa förekomma på olika ställen av tavlan, samt önskar giva ett starkt intryck av livets rörelse. Den har erhållit sitt namn genom hänsynslöst opponerande mot det förflutna, mot tillvaron av museer, mot allt historiskt, allt, som med ett gemensamt namn kan kallas passeism. Futurismen har blott sporadiskt förekommit i Norden. Expressionismen har ovan definierats. Naivismen, som delvis kommer från Gauguins sökande efter primitivitet på Tahiti men huvudsakligen från fransmannen Henri Rousseau, »le douanier», en naivt diletterantisk tullnär, död 1910, tyckes grunda sig på satsen: Utan att I bliven som barn, kunnen I ej komma i konstens himmelrike. Naivisten vill ge sina tavlor intryck av att vara målade med barns förutsättningslöshet och naiviteten.

Kubismen, som i Sverige knappast levde mer än ett drygt decennium, går tillbaka till den spanske målaren Picasso, född 1881, och avser att medelst kuber, koner, halvcirklar och andra

geometriska figurer, oftast målade med svarta, blåa, vita och bruna ytor, giva ett skelett av ett komponerat stycke natur, landskap eller människor. Oförståelig för de utomstående som den högre matematiken och måhända vilande på *ej fullt* så oemotsägliga grunder som denna, har kubismen haft en synnerligen kort livstid. Dess dogmer omfattades med behård ortodoxi av vissa anhängare men betraktas åter av andra, särskilt mot slutet av riktningens existens, som en skolövning, som kompositionsskisser för övningens skull liksom skalor i musikundervisningen. Den har omkring 1925 så gott som alldeles upphört, och de invigda kretsarna tala liksom alla religiösa ej gärna om övergivna dogmer.

Det antikoloristiska i gammal mening och det antisensuella ur alla synpunkter i den modernistiska konsten samt de avsiktliga deformationerna i teckningen, »vacklande» hus och av dekorativa skäl slagrörda ansikten även hos barn, gjorde, att den nya konsten, vilken lika litet som religionen kan avfärdas med ordet humbug, ej blev vidare tilldragande annat än för ett fåtal. Det stora misstag man hade gjort, då man underkände impressionismens värde, denna konstriktning från 1870-talet, som vid 1900-talets början var högt skattad, så att dess målningar voro mycket högt betalda, gjorde betänksamma konstintresserade personer ytterligare funder samma, då det gällde att komma med en dom om den modernistiska konsten, av somliga kallad postimpressionism. »Vi vilja ej», sade man sig, »göra samma misstag än en gång.»

Något av tidsandan låg också helt naturligt i dessa franska, tyska, ryska, italienska och skandinaviska modernistiska målningar, något av hänsynslös opposition mot alla traditioner, av uppror för upprorets skull. Den begåvade, mot modernismen synnerligen sympatiske kritikern Erik Blomberg skrev 1921 följande aforism: »Konsten är sin tids spegel. Vår hatar den moderna konsten, sin vämjeliga spegelbild.» Allmänheten tyckte nog, att tidens spegelbild ej var vidare vacker, men den blev huvudsakligen uttråkad av det oftast grå, torra, entoniga och vanskapta, som den fann på de modernistiska utställningarna. Många funno emellertid i de modernistiska tavlorna en ny stimulus.

Så gott som alla svenska konstkritiker av betydelse voro

från modernismens första uppträdande välvilligt stämda mot denna riktning, men modernisternas egentlige vapendragare var dock August Brunius, född i Stockholm 1879, död 1926, som dels i pressen, dels i sin särdeles kunniga framställning i boken »Färg och form», 1913, hyllat riktningen. Ännu mer entusiastisk är Erik Blomberg, född i Stockholm 1894, som skildrat den nya konsten i en bok med detta namn (1924). De västsvenska expressionisterna ha haft ett starkt stöd i professor Axel L. Romdahl, född i Linköping 1880, chef för Göteborgs museum, vilken givit en förträfflig redogörelse för deras verk och syften i boken »Den moderna konsten, en orientering» (1926).

Alldeles oriktigt var det omdöme, den utmärkte norske konstskriftställaren Walther Halvorsen omkring 1910 fällde om de svenska modernisterna. »De står överfor et almægtig akademi som danner en mur av stivsindet og ondartet konservatisme.» Modernisterna i Sverige blevo sannerligen inga martyrer för sina idéer, och väl var det. I stället för att vara martyrer äro de snarare övergödda på beröm. Ingen konstriktning har serverats så rikligt med lov och pris från första början som de svenska modernisterna och det vittnar gott om deras förstånd och smak, att de i alla fall »utvecklade» sig. De uppträdde under en tid, då Akademien stod så gott som alldeles vid sidan av det nya konstskapandet men ville med glädje upptaga nya krafter. Nationalmuseichefen Richard Bergh var under en del av 1910-talet en person, som med allra största intresse och sympati närmade sig de modernistiska bilderna, och detsamma gällde om den högtstående konstfrämjaren prins Eugen. Under kriget förbättrades den ekonomiska ställningen i landet, åtminstone hos vissa, och ett konstköpande, som till stor del kom det modernistiska måleriet till godo, börjades i vårt land. I så gott som alla tidningar hade redan under decennierna kritiken varit vänlig eller rättare så gott som utslutande gillat Konstnärsförbundets konst och den konst, som stod den nära. Nu blev pressen med få undantag liksom Konstnärsförbundet sympatiskt ursäktande mot det den icke gillade hos modernisterna, och dessa behandlades alltid som de enda nya levande konstnärer att räkna med. Konstnärsförbundet, besvärat som alla

oppositionella sammanslutningar av att få något till vänster om sig, satte sig självt på avskrivning och väntade liksom Dianaprästen vid Nemijsjön på att mördas av sin högaktade efterträdare. Däremot torde Walther Halvorsen ha alldeles rätt i att vissa av de norska modernisterna hade en större konstnärlig kraft och visade en lödigare produktion än de svenska partikamraterna. Den *illusionsleda*, som framkallade den nya konströrelsen och som till en viss grad var begriplig, motsvarades hos allmänheten, då den under mer än ett decennium betraktat de ungas tavlor på utställningarna, av en viss *modernistleda*, som också den var begriplig. Och då man såg de mängder av expressionistiska porträtt och landskap, av gråmålade och brunmålade kuber, som trillade om varandra, av fotbollsmatcher, där deltagarna voro missfoster och så hoptrasslade i varandra, att de överträffade de djärvaste situationer på Stadion, blev mången misslynt. En och annan tänkte nog som den intelligente person och konstnär gjorde vid åsynen av Isaac Grünewalds överrika produktion. Grünewald hade yttrat: »Den moderna konsten skall helt naturligt i automobilernas tidevarv skapas i en snabbare takt». Den ovannämnde personen tillade: »Bör den icke också *betraktas* i samma snabba takt?»

Naturligtvis var åtskilligt både av allmänhetens och vissa konstgranskares irriterade kritik av modernisterna oftast mer förklarlig än förklarande.

Det väsentligaste och kvickaste i kritikväg var den synnerligen träffande och väl avvägda vidräkning, med vilken Ragnar Josephson kom 1917 under titel av »De friaste konsternas akademi». Ragnar Josephson säger i denna bok — och det kanske också hans frände Ernst Josephson hade sagt, då han var frisk —, att det sunda förnuftet har sina förtjänster också i målning. — »Vad svarar Ni nu, herr representant för det sunda förnuftet?» säger någon i en av bokens dialoger till Josephson. Och han svarar: »En alltför krävande titel, då jag sätter såväl sundheten som förnuftet mycket högt, i varje fall högre än osundheten och oförnuftet.» Och han fortsätter med följande citat från van Gogh: »Ju sjukare jag blir, desto mer konstnär blir jag», påpekande, att dessa ord av ett till vansinne förbränt geni »har nu frisk tjugu-

årig, naturligt begåvad ungdom upptagit som ett av sina fältrop. Kurtisen med själssjukdomarna är glad och uppsluppen . . . »

Med välvilliga försök att, som katekesen tillråder, »tyda allt till det bästa», om också utan den första kärlekens glöd, den för vilken aposteln hade en särskild känsla, tyckte man »att den ena tavlan var bättre än den andra, och den andra icke egentligen illa» o. s. v. Och många visade sig i så måtto förstå det dekorativa syftet med de modernistiska målningarna, att de sade: Som glasfönster, som mosaiker skulle de göra sig bra.

Med tanke på det inflytande som modernisterna rönt av Josephsons teckningar under hans sjukdomsperiod, där hans deformeringar särskilt slog an, yttrades vid invigningen av prins Eugens galleri 1914 av en kvick dam, då hon betraktade Josephsons senaste målningar och teckningar, jämförande med dem de modernistiska tavlorna på andra sidan: »Hur skola de här nya konstnärerna måla, om de bli sinnessjuka?» Detta varken voro eller blevo de. I världsvisdom överträffade vissa ibland dem betydligt Konstnärsförbundets medlemmar. Och så till slut det allra viktigaste. Deras formella utsvävningar *modererade* sig så, att de flesta omkring 1925 äro synnerligen stadgade, om också särskilt i färg tyvärr i allmänhet saknande den *friskhet* — även de s. k. koloristiska modernisterna —, som låg över friluftsmålarens och impressionistens tavlor.

För allmänheten är det med modernisterna litet i samma väg som med negerer: de förefalla så lika, att de äro mycket svåra att skilja från varandra. Ser man emellertid efter litet mera noga, så äro dessa målare mycket olika både sinsemellan och även jämförda med sig själva för tio år sedan.

Koloristen bland modernisterna, den frodige, självhävdande — om vilken man sagt, att han reser sig med buller och sätter sig med bång —, i allra högsta grad i besittning av chutzpe, det judiska uttrycket för mindre vanlig tilltagsenhet, förenad med bristande vördnadssinne, är *Isaac Grünewald*, född i Stockholm 1889. Han studerade i Konstnärsförbundets skola och var omkring 1910 Matisse-lärjunge i Paris. Matisse var vid denna tid för de unga svenskarna just detsamma som Bastien-Lepage trettio år

410. FAMILJEN GRÜNEWÄLD.

Målning av Per Krohg 1918. Hos konstnären.

förut, den över alla andra hyllade läraren. Skall Matisse liksom denne också bli alldeles bortglömd? Med beundransvärd kraft, förbunden med den största hänsynslöshet och med stor begåvning har Grünewald fyllt hundratals kvadratmeter av galleriväggar med sina färgexplosioner, vilka ibland väckt en sådan förargelse, att personer, då Grünewald utställde på »Den frie Udstilling» i

411. NEGERKOCK.

Målning av Isaac Grünewald 1923. Nationalmuseum, Stockholm.

Köpenhamn, sade sig vara glada åt, att golvet utgjordes av bara marken med småsten, som kunde användas mot tavlorna. Han målade det ena dussinet stora tavlor efter det andra, uttog stämning

412. SAINT-PAUL VID RIVIERAN.

Akvarell av Isaac Grünewald 1923. Hos konstnären.

och blev själv stämd, och verkade mäktigt för att skaffa gehör åt den nya konsten. Ett inlägg i pressen mot honom, hållet i hans egen ton, rensade luften och kom den begåvade, i det personliga umgänget oftast mycket älskvärde konstnären att i sitt offentliga liv ej vara alltför expressiv. Åtalad för att han sommaren 1923 givit en järnvägstjänsteman, som så hårdhänt behandlat hans maka, att han trodde, att hon bl. a. erhållit en knäskada, en synnerligen kraftig örfil samt själv beskylld för att vid detta tillfälle ha varit berusad, svarade Grünewald vid rannsakingen med följande motfråga: »Måste man här i Sverige anses vara berusad för att vid ett sådant tillfälle som detta uppträda som en gentleman?» — Man får vara tacksam för den uppfriskande färgklick han varit, då hans mörka, exotiska, nästan syriska huvud dök upp bland frodiga, tafatta och blonda nordmän.

Redan vid tjugutre års ålder, 1912, väckte Grünewald uppseende genom sina skisser till vigselrummet i det då under bygg-

36—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

413. POMPEJUS' DRÄKT VID ANTONIUS OCH KLEOPATRA-FÖRESTÄLLNINGEN
Å KONSERTHUSET HÖSTEN 1926.

Teckning med färg av Isaac Grünewald.

nad varande rådhuset i Stockholm. De blevo ej antagna. Att Grünewald naturligen med sina ornamentala människor och hästar, ibland sedda i blyxtbelysning, som kommer en att tänka på en kolorists mardröm, skulle väcka förargelse hos publiken, är naturligt. Men ofta visar han i sina tavlor, de må heta »Susanna», »Josef och Potifars hustru» eller »Desdemona», en fantasi, som både roar

och griper och som gäller både formen och färgen. Emellertid är det att komma ihåg, att här i Norden den officiella världen, ej minst museerna, i motsats till nästan överallt annars i Europa uppmuntrar och även köper den mest modernistiska konst. Isaac Grünewald fick också beställningar på expressionistiska dekorationer till kungliga Operan i Stockholm för Saint-Saëns' »Simson och Delila». Han vann därigenom den stora publiken, som även beundrade honom för de alldeles oproportionerliga summor han begärde för sitt arbete. Flera av hans skisser till teaterdekorationer och dräkter vittna om en ovanlig fantasi och höra till det yppersta, som tillkommit. Men å andra sidan hade han i den nyssnämnda operan i lustgårdsscenen skapat något av det fulaste och torraste, som förekommit på scenen. Särskilt lyckade voro däremot hans förslag till dräkter för Antonius och Kleopatra-föreställningen å Konserthuset hösten 1926, om också hans teckningar för dessa, som synes å bilden, ha den art av vanskaphet, som sedan de Josephsonska teckningarna under sinnessjukdomen haft någon religiös helgd för expressionisterna, ej minst för Grünewald. Lyckligtvis kommer denna sjukliga anatomi icke fram hos de välväxta bärarna av teaterkostymerna. De expressionistiska teaterdekorationernas stora fel ligger främst däri, att bland dem röra sig män och kvinnor, som lyckligtvis äro vuxna och formade efter andra och varaktigare skönhetslagar.

På Grünewalds utställning 1925 hade formen och färgen från hans Sturm- und Drangperiod blivit klarare och lugnare. »Negerkocken» (Nationalmuseum, bild 411) är både rolig som målning och full av karakteristik. Konstnärens färger, röda, gröna, blå och gula, voro lika kraftiga men hade stämts bättre tillsammans, och hans figurer hade fått mera av mänsklig anatomi, vilket väl knappast skadade konstnärligheten. Förträffliga både i färg och komposition voro särskilt hans stora akvareller av italienska städer. Hans porträtt, både herrar och damer, lida ibland av en viss sötaktighet, men han har också, ej minst då det gäller dampporträtten, ibland gått till motsatt ytterlighet och blir kanske då roligare. Så bilden av den i verkligheten så förtjusande skådespelerskan Tollie Zellman.

Per Krohg, hans norske konstnärskamrat, har gjort ett porträtt

414. TVÅ FLICKOR.

Målning av Leander Engström 1914. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

av familjen Grünewald (bild 410). Fru *Sigrid Hjertén-Grünewald*, född 1885 i Sundsvall, själv målarinna, vilken av vissa av gruppens erkända kritiker ansetts stå betydligt över sin make, av andra åter betydligt under, har på familjebilden fått en viss be-

415. FORELLFISKARE.

Målning av Leander Engström 1918. Hos Fru Märta Jonason, Stockholm.

hagfull tvärsäker kantighet. Nederst på tavlan sticker fram det oskyldiga huvudet av yngste herr Grünewald. Han lär i konstnärligt avseende vara den allra främste i familjen, men därom känner ännu konsthistorien intet.

Är Isaac Grünewald i sitt målningsätt mera het, så är Leander Engström mera sval. Han kommer också från nordliga Sverige, och hans färg har i allmänhet något grått och isigt. *Per Leander Engström*, född 1886 i Ytterhogdal i Härjedalen, har samma utbildning som Grünewald, Konstnärskörbundets skola och studier hos Matisse. Till en början hade hans tavlor ibland något av stillhet, mildhet och ro. Så bilden av de två flickorna, som här meddelas. Det finnes något av fjortonhundralets italienska helgons sinnesfrid och stilla allvar i dessa små kvinnor. Alldeles särskilt distingerad i sina bleka och dock klingande

416. KOMPOSITION MED OFOTENMOTIV.

Målning av Leander Engström 1918. Nationalmuseum, Stockholm.

färger är hans bild av den nakna modellen, som vänder ryggen till, under det att en katt koketterar med sig själv på en stol

417. BRITT OCH CHRISTOPHER.

Målning av Einar Jolin 1926. Hos Tandläkaren Gunnar Danielsson, Stockholm.

(1914). Färgstämningen är blond utan den jolmighet, av vilken man brukar få så mycket hos denna riktning. I Lappland vid de mäktiga, fjällomgivna sjöarna och vid Lofoten fick han intryck,

418. DEN TUNESISKE PARFYMHANDLAREN.

Teckning av Einar Jolin 1923. Tillhörde Tandläkaren E. Christensons samling, Stockholm.

som visade sig i hans senare stil. Här kommer hans kallare och strävare lynne fram. Stiliserade som på gamla rullgardiner ser man dystra grågröna berglandskap, där städer av små leksakshus under regnbågsvalv åsyfta något helt annat än vad den realistiska friluftsmålningen önskade. »Att man kan måla något så fult av något så vackert», lär Leander Engström ha yttrat över en konstnärsförbundistisk svensk friluftsmålares försök att måla Lofoten.

Leander Engström började omkr. 1925 med en ny landskapsstil i mera illusionistisk riktning. Några karaktärsfulla bronser, särskilt ett lapphuvud, visa hans konstnärliga mångsidighet.

Ett mer vekt och kvinnligt temperament har *Einar Jolin*, född 1890 i Stockholm. Matisse påverkade också honom. Jolin började som naivist. Hans Stockholmsmotiv med snö, hans skridskobanor ha i all sin avsiktliga naivitet dock något ljust svenskt. Sedan deformationen — ett ord, som aldrig förekommer i den expressionistiska konstkritiken men som vi ej få alldeles glömma bort och som visade sig både i landskapen och porträtten — mer och mer avlägsnats, har hans konst blivit tillgängligare och man kan väl påstå också bättre. En behaglig blondhet, som alltid har funnits i Jolins konst, kommer särskilt fram i bilden av den unga flickan i blå klänning och vitt förkläde.

En viss sympati för det perversa och degenererade finnes ofta hos Jolin liksom hos Dardel. Men de äro alldeles fria från frisk sensualism. Något osunt både i form och känsla fanns i de avsiktligt vanskapade bilder, som framkallade det mot många, som ej gillade dem, kanske väl hårda ordet av vår allvarligaste och radikale modernistiske konstkritiker, att man »måste sakna både nerver och hjärta» för att ej uppskatta Jolin. Åren 1922—1923 gjorde Jolin en resa i norra Afrika och ändrade sin stil i passeistisk riktning, flera av hans teckningar från dessa trakter äro rent av mästerliga. Så den här meddelade bilden av den tunesiske parfymhandlaren, som med feta, mjuka händer brukar behandla sina i små flaskor inneslutna dyrbara vätskor, men som här står i orientalisk ro och passivitet. I den behagliga bilden av »Britt och Christopher» har man, alldeles frånsett det sympatiska ämnet, en stark känsla av att fallet Jolin »gått till hälsa».

419. BARON AXEL KLINCKOWSTRÖM.

Målning av Nils von Dardel 1922. Nationalmuseum, Stockholm.

Den modernist, som vågat sig på det från modernistisk synpunkt allra farligaste ämnet, raffinerad elegans, är *Nils von*

Dardel, född i Bettna i Södermanland 1888. Nils von Dardel är sonson till den del II, sid. 264, omnämnde överintendenten och konstnären Fritz von Dardel. Den unge Dardel studerade först vid Konstakademien samt bosatte sig sedan i Paris. Efter resor i Japan har Dardel, kanske mest påverkad av de persiska miniatyrernas utsökta och linjerena elegans och förfinade färgprakt, varit den egentlige modernistiske färgälskaren vid sidan av Grünewald, om också den förres skärröda toner liksom den senares violetta och blågröna icke så sällan ha en viss kvalmighet och något av giftiga konfektbitar.

Det exotiska blandas hos Dardel med det mondäna. »A quoi rêvent les jeunes filles?» heter det. Dardels drömmar äro egentligen inga ungflicksdrömmar. Starka parfymer och cigarrettdoft blandas, små flickor med hälften perversa, hälften oskuldsfulla anleten, damer, iklädda toaletter liksom sömmade av Satans Fru moder, blicka trånande mot övereleganta ynglingar, som hoppas, att den äkta pärlan i deras svarta långhalsduk har den rätta skära eller blåaktiga skiftningen, allt efter säsongens mod.

Efter renässansens Kristi gravläggnings-kompositioner är »Dandyns död» utformad (bild 421). Hållande i sin handspegel av silver ligger den stackars elegante gossen död. Små snälla flickor reda hans bår. Övermannad av roande falsk känsla vrider sig dandyns unge vän i smärta. Det hela är ett mondänt makabert cykel, där det smakfulla och det understruket oäkta lustigt blandas.

En annan tavla, »Columbi ägg», visar egentligen en samling herrar i djärva men — »lugnen Eder, betryckta hjärtan, och fatten hopp» — underbart väl skurna jaquetter kråmande sig med avsiktlig tillgjordhet. Vad tavlan betyder är dunkelt och förmodligen också avsett att vara det. Det finnes hemligheter, för vilka mänskligheten ännu ej är mogen. Herrarnas chaussering är emellertid oklanderlig.

Ytterligare en Dardeltavla: »En herre i violetta pyjamas dödar en dam i vita!» Sådant är livet.

Bland de bästa porträtten Dardel gjort är det i violetta toner av författaren David Sprengel och det i grönt och vitt i jaktdräkt av hans svärfader, diktaren, zoologen, polarfararen,

420. KÄGELBANAN.

Målning av Nils von Dardel 1922. Hos konstnären.

jägaren, taxkännaren, den högoriginelle baron Axel Klinckowström (bild 419).

421. DANDYNS DÖD.

Målning av Nils von Dardel 1918. Hos konstnären.

Vad betyda de sorgsna, i åtsittande voile klädda unga eleganta damerna, som spela kägler med hjälp av en liten djävulsapa till kägelresare? Kanske sexual-psykoanalytikern Freud har nyckeln till Dardels drömmars hus, men måhända svarar Dardel själv som den nederländske 1300-talsmystikern Ruisbroek, författaren till »Det andliga bröllopets prydnad»: »Jag måste glädja mig ovanom tiden, ehuru världen avskyr min glädje och dess råhet förstår icke vad jag vill säga.» Nils von Dardel är rolig och har smak, två ej minst bland modernisterna sparsamt förekommande egenskaper.

Påverkad av och — det torde väl ej vara för djärvt att påstå — ibland rätt starkt imiterande de franska modernisterna, utvecklade sig den nya svenska konsten. Allmänheten har blivit så nedstämd och förvillad av de överdrifter, som först sprungo i ögonen, då det gällde det nya, att den med en viss skygghet

närmar sig dessa konstnärer också sedan de återvunnit sin jämvikt. I jämförelse med de tyska och delvis även de danska modernisterna borde många av de svenska vara rätt njutbara. Liksom alla nya rörelser göra de ett kanske väl ohemult anspråk på att omfatta all genialitet och allenaberättigande till evigt liv. Om tio eller tjugu år får man kanske se, vilka av dem som äro glömda och vilka som man anser ha kommit med något värdefullt.

Bland naivisterna är *Hilding Linnqvist*, född 1891 i Stockholm, den mest bemärkte. Han började att måla och teckna med avsiktligt barnsliga felteckningar och retade därmed, som en konstskrivande professor ironiskt sade, »den stadgade publiken». Lyckligtvis har Linnqvist själv nu blivit mera stadgad, och hans jättestora bild av stora torget i den franska landsortsstaden Chignon har för 8,000 kronor inköpts till Nationalmuseum. Konstnären »redogör» liksom de gamla 1400-talsmästarna för de olika scenerna, vilka placerats bredvid och över varandra: hästen, som dricker ur springvattnet, gummorna som sälja, kvinnorna på de små balkongerna utanför dörrluckorna. Allt är målat med lustig naivitet, med en vacker klarhet, och man får veta något om allt, som kan ske på ett dylikt torg. Det hela är anti-impressionism och en återgång till berättande konst. De gula husväggarna och de gröna träden stå vackert i färg mot varandra. Ett naivt behag finnes också hos Linnqvists blommor. De se så snälla ut, som *Fra Angelicos* eller *Fra Filippo Lippis* blomster. Skulle vi ej, fast vi ej äro lika snälla, åtminstone icke som *Fra Angelico*, kunna måla riktigt blygsamma små tusenskönor? tänka många modernister och bland andra Linnqvist. Och han har med sina prästkragar och aklejoj och med sina både rena och yppiga — det är ej lätt att vara på en gång — liljor visat sig vara en riktigt god blomstermålare.

Att vilja ge tingens hemlighetsfulla väsen är den själiska sidan av stillebensmålningen, och här har Linnqvist ej sällan gett intryck av att han sett en viss oskuld i ting, som för andra ögon — August Strindbergs t. ex. — äro laddade med synd och ondska, små pipor, dosor och petschaft.

Modernisterna och särskilt naivisterna måla gärna rum med gamla möbler från 1860- och 1870-talen och upptäcka skönhets-

422. TORGET I CHINON.

Målning av Hilding Linnqvist 1921—1925. Nationalmuseum, Stockholm.

423. LILJOR.

Målning av Hilding Linnqvist 1925. Hos Bankdirektör Oscar Rydbeck, Djursholm.

värden av gammaldags ro och behag. Stockholms hamn med lyftkranar och båtar, vanskapta eller, om man så vill, modernt stilerade så mycket som möjligt, och hus, utsatta för en kon-

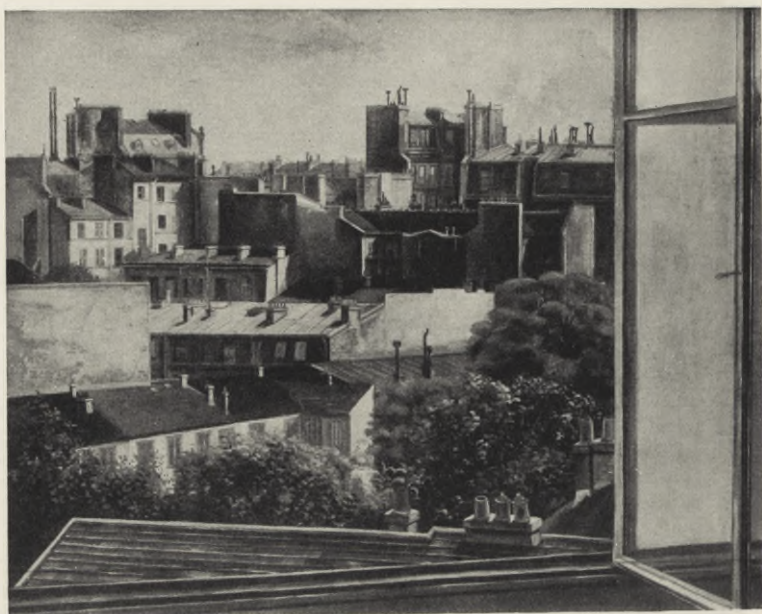

424. UTSIKT ÖVER STOCKHOLM FRÅN BELLMANSGATAN 6.
Målning av Gunnar Svensson 1925. Hos Kamrer Brundell, Stockholm.

tinuerlig jordbävning, utmärkte många modernistiska stadsbilder. Jordytans böljegang tycks ha stannat, byggnaderna stå nu i 90 graders vinkel mot horisontalplanet, man får hoppas utan att tavlor ha förlorat i konstnärligt värde. *Gunnar Svensson*, född i Stockholm 1892, har avbildat Stockholms vackraste utsikt, den från Bellmansgatan 6, vederhäftigt och vackert men med den redogörande torrhet, som ersatt de formella utsvävningarna.

Otte Sköld, född 1894 i Wuchang i Kina, där fadern var missionär, målar tavlor, som se ut att vara emaljerade. Men trots detta äro de vad elegansen beträffar antipoden till den Dardelska konsten. Det är en kinesisk intensitet, ibland också en gammal nederländsk karaktärsfull skärpa, blandad med tafatthet, i de Sköldska figurerna. Skärpan är något för Sköld karakteristiskt,

37—253142. *Laurin, Nordisk konst. IV.*

425. UTSIKT FRÅN ATELJÉN I PARIS.
Målning av Otte Sköld 1925. Hamburgs museum.

och han har av några zinktack och skorstenar i Paris skapat målningar (bild 425), som trots sin klarhet ge något mer än bara för ögat. Ett av de allra bästa modernistiska porträtt är det Sköld gjorde av sin maka, som sitter i sin gungstol resolut och lika kapprak som den bredvid stående kaminen. Det anses, att Sköld för att göra detta porträtt så bra har måst vara kubist. Sköld är ofta en god människoskildrare, och detta gäller också dubbelpor-trättet av tecknaren Kurt Jungstedt och dennes maka fru Gio Jungstedt. En viss stiliserad stelhet dröjer kvar i detta potträtt, men den är nästan helt och hållet övervunnen i Skölds stilleben. Den modernistiska stillebenskonsten har mycket ändrat sig från de kartiga och fyrkantiga äpplen, som omkring 1915 ständigt avmålades. Ej bara äpplena ha mognat. Nu, 1926, sysslar man hellre med fisk och döda fåglar, allt i bruna och grå toner, ofta

426. KONSTNÅRENS HUSTRU.

Målning av Otte Sköld 1919. Prins Eugens samling, Valdemarsudde.

distingerade både i kolorit och teckning och ej utan frändskap med de flamländska stillebensmålarna från 1600-talet. Skölds stilleben med fiskarna och den döda hägern, i Nationalmuseum, är ett gott prov på denna sorts målning.

Axel Nilsson, född 1887 i Ardre på Gotland, är också en stillebensmålare av värde och har, även på andra områden och

427. ITALIENSKA.

Målning av Axel Nilsson 1923. Hos Direktör Fritz H. Eriksson, Stockholm.

ej minst i den med sällsynt energi givna svartmuskiga italienskan, som här meddelas, gjort ett konstverk, som tål att

428. SUZANNE.

Målning av Arthur C:son Percy 1924. Hos Löjtnant Gösta Olsson, Stockholm.

betraktas av de mot den nya konsten av 1910 mest motspänstiga.

Torsten Palm, född 1885 i Vaxholm, och *Alf Munthe*, född 1894 i Stockholm, kallas intimister och måla känsligt, noga ut-

429. BONDSKJUTS. ILLUSTRATION TILL CEDERBORGH'S UNO VON THRAZENBERG.
Teckning av Kurt Jungstedt 1925.

fört och något enformigt små grågröna landskap, ofta från Smedsudden och Pålsundet vid Stockholm. Det är en oansenlig men dock värdefull konststart.

Gideon Börje, född 1891 i Stockholm, vilken ofta återger italienska höjder med små vita hus eller stockholmska hamnbilder, och *Eric Hallström*, född 1893 i Stockholm, höra till de modernister, som närma sig verklighet och stämning — det senare ett mycket föraktat ord på modernistiskt håll — i stället för de arkitektoniskt snedvridna, i färgen både onaturliga och vad värre var fula Stockholmsbilder, som voro moderna vid modernismens början.

Särskilt som blommålare, men ibland även som porträttmålare, mest då det gäller barn, har *Arthur C:son Percy*, född 1886 i Vickleby på Öland, givit något doftande och älskligt, något av

430. ILLUSTRATION TILL STRINDBERGS RÖDA RUMMET.

Akvarellteckning av Arvid Fougstedt 1925.

»Carl Nicolaus Falck och hans kära hustru sitta vid kaffebordet och talade om
»kvinnans rättigheter».

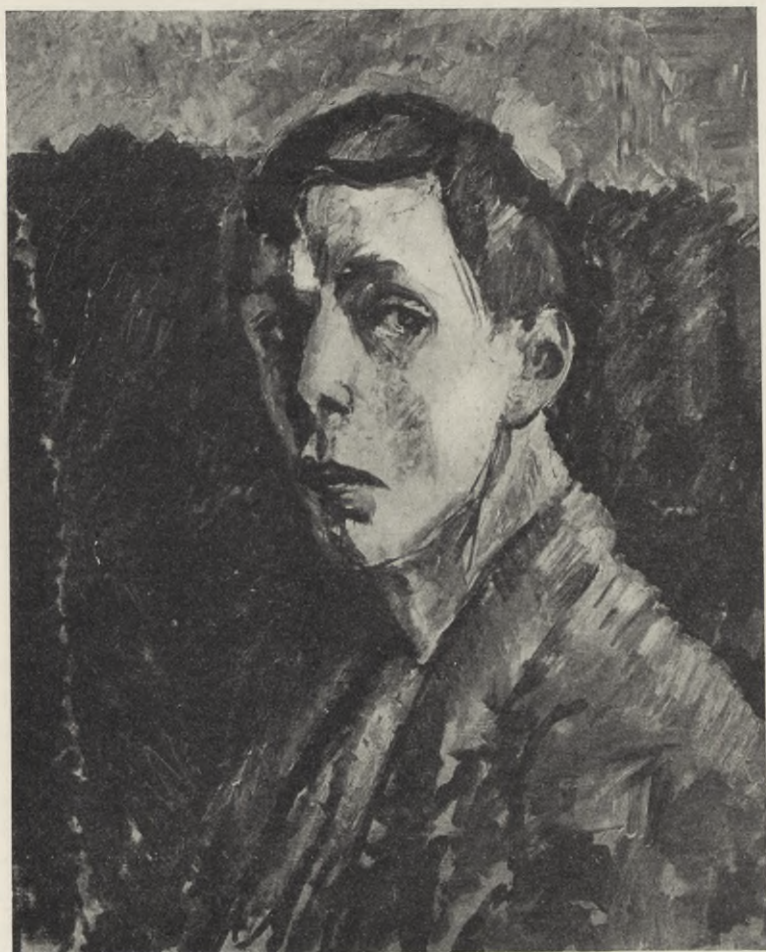
den fina mandellukt, som de bländvita kaktusblommorna han älskar så mycket utandas.

Två modernistiska målare, som kanske stå högst som tecknare, äro *Kurt Fungstedt*, född i Stockholm 1894, och *Arvid Fougstedt*, född i Stockholm 1888. Den förre har i sina akvareller och teckningar till Fredrik Cederborghs »Uno von Thrazenberg» träffat det behagligt naiva i det begynnande 1800-talet. Fougstedt har gjort tidstypiska, ur alla synpunkter förträffliga illustrationer till Strindbergs »Röda rummet» och gett oss 1870-talets skede, erfaret som historiskt. Konstnären hör i likhet med många av sina kamrater till dem, som av gamla möbler och grotesk-naiva porslinsprydnadssaker från mediet av 1800-talet skapat för vår tid tilltalande och nya färgackord och gett oss, om uttrycket tillåtes, en möbelnaivism, som blott kan riktigt skattas av de kräsna och raffinerade. Glad som en solig sommar dag är den Fougstedtska akvarell, där han avbildar en yngre och en äldre mansperson, vandrande på ett järnvägsspår i Ombergstrakten. Tavlan, som äges av intendenten Erik Wettergren, ger i sällsynt grad det goda humör, som följer med den vackraste årstiden.

I sin förträffliga orienterande skildring av det moderna måleriet och dess förutsättningar skriver Axel L. Romdahl följande om den till modernistgruppen hörande *Vera Nilsson*, född i Jönköping 1888: »Över en mark, som tyckes söndersprängd och omvältad av en naturkatastrof, välver sig en grön gul luft, fylld av vita krevadmöln.» Sådan är bakgrunden till många av Vera Nilssons tavlor. Ett våldsammare temperament får man leta efter. Det lindebarn, hon målar i olika situationer, var till en början särskilt vanskapt konstruerat. Men när hon som andra modernister nu fått lämna det mesta av dessa förvriddningar, har hon i alla fall på en av sina tavlor låtit barnet få en knytnävstor grönblå bula i ansiktet, framkallad kanske både av konstnärighet och troligen även genom ett slag mot en bordskant.

Liknande ideal med de stockholmska modernisterna ha modernisterna i Göteborg, om de också i denna stad starkare hänga ihop med norsk expressionism. Den rika och konstälskande

431. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Gösta Sandels 1915. Hos Fru Elaine Sandels, Göteborg.

danskfödda fru *Charlotte Mannheimer*, född 1866, själv målarinna, har kraftigt stött den göteborgska gruppen.

Högst anseende bland den nya konstens ivrigaste förespråkare både i Sverige och Norge hade *Gösta Sandels*, född 1887 i Göte-

432. PÅ BRON.

Målning av Gösta Sandels 1916. Hos Dispaschör Conrad Pineus, Göteborg.

borg och död 1919 i Granada i Spanien. Sin barndom tillbragte han i Norge, kom som yngling till Stockholm och studerade i Konstnärsförbundets skola samt vistades som de flesta av sina kamrater en tid i Paris. Edvard Munch är nog den, som påverkat honom mest, men Sandels är ännu lösare i formen och dessutom grumsig och smutsig i färgen. Låt vara att det i Göteborg omkring 1920 ur konstreligiös synpunkt var lika riskabelt att icke särskilt hylla Sandels' konst, som det var i Sverige ungefär vid tiden för stadens grundläggande att ha kalvinistiska tendenser, så förvånas man dock åt att Römdahl, även med hänsyn till den aktning en för tidigt bortgångnen konstnär upp-

väcker, skildrar honom som den »mest personlige av våra målare, den hos vilken konsten kom mest från djupet och som omedvetet eller medvetet alltid fann sin egen form, sin egen kolorit, en form, som var hans pulsslags ryt, en färg, som var hans inre dager». Man blev i konsttongivande kretsar i Göteborg ansedd som konstidiot, ej minst om man var konstprofessor eller museichef eller bägge delarna, om man svävade på målet i den modernistiska trosbekännelsen. I föreliggande fall har man ju ingen anledning att tänka annat än att trons krafter verkade fullkomligt självständigt; men man ryser vid tanken på, hur det hade varit, om så icke varit fallet.

Sandels hyllades posthumt med en ståtlig minnesbok (1920), där det bästa av hans produktion återgavs och där den för modernismen intresserade, mycket intelligente Göteborgskritikern Birger Bäckström samt August Brunius, Axel L. Romdahl, och Henrik Sörensen på det mest superlativa sätt framhålla honom. Jens Thiis framhåller Sandels, därför att han »som malerisk fantasi og koloristisk evne var noget nær enestående blandt den unge slægt i Norden».

Sandels prisades för att han, såsom en av de svenska kritikerna säger, »befriat sig från den ohanterliga 'svenskheten'». I denna »befrielse» hade han med sig nästan alla sina modernistkamrater. Men man tänke sig minen hos en norsk expressionist och hans vänner, om han skulle prisas för att han »befriat sig» från norskheten, eller en fransman, låt vara kubist, hyllad för sin »frigörelse» från ohanterlig franskhet. På visst sätt kan man dock säga, att expressionismen och därmed sammanhängande rörelser äro en konstnärlig International, liksom nyklassicismen var på sin tid.

Lyckligtvis voro de göteborgska modernisterna ganska moderata. *Birger Simonsson*, född 1883 i Uddevalla, visar i sin konst redbarhet och vederhäftighet, ej minst i porträtten. En antydan om den västsvenska modernismens sammanhang med den norska är den bild han gjorde av Henrik Sörensens maka fru Gudrun, drömmande i en osökt, mäterligt återgiven ställning, iklädd randigt liv i gult och svart. Särskilt tilltalande i sin klarhet och intensitet äro de Simonssonska teckningarna.

433. PORTRÄTT AV FRU GUDRUN SÖRENSEN.
Målning av Birger Simonsson 1917. Prins Eugens samling, Valdemarsudde.

Sigfrid Ullman, född 1886 i Varberg, har målat Henrik Sörensen själv. Thiis var icke riktigt nöjd med porträttet, nen det före-

434. I TRÄDGÅRDEN.

Målning av John Sten 1919. Nationalmuseum, Stockholm.

faller, som om de västsvenska modernisternas andlige norske ledare Henrik Sörensen fått åtminstone vissa sidor utmärkt återgivna på bilden, där han står hög, rak och religiöst övertygad. Ullman är också landskapsmålare med förkärlek för ljusgröna lövträd om våren.

Carl Ryd, född 1883 i Lekaryd, Småland, har sin konst präglad av allvar. I bilden av sin moder har han gett den småländska soldathustrun i hela sin lantliga svenska vederhäftighet.

Något utanför men dock till en viss grad samhörig med modernisterna står *John Sten*, född 1879 i Njutånger i Hälsingland och död 1922 på ön Bali nära Java. Denne norrländske bonddräng studerade till en början något hos Richard Bergh och levde 1910—1918 i Paris först som kubist. Han målade sedan

435. FLODELTA.

Målning av Edvin Ollers 1925. Kunstmuseet, Köpenhamn.

ofta stora kartonger med yppiga nakna kvinnor i en lika yppig växtlighet. Det var hela explosioner av färger, djupgröna, mörkröda, mustiga. Särskilt typisk för Sten är den nakna liggande, nästan antikubistiska, ja, rondistiska kvinnan, kallad »I trädgården» och målad 1919, i Nationalmuseum. John Sten har också försökt sig på det religiösa måleriet och gjort en färgrik och figural målning (1919) i den lilla kyrkan Utbynäs vid Göteborg.

På ett av de rikliga stipendier, som stiftats av den konstintresserade fröken Esther Lindahl för att gynna unga modernt målade konstnärer, reste Sten 1922 till Stora Sundaöarna, varest den rikaste tropiska vegetationen finnes, och målade där bland annat akvareller, svällande av livets alla safter. Här släcktes av döden denna livsbejakade begåvning, vilken lämnade mycket av vad han gjort till Hudiksvalls museum för att i den karga norrländska småstaden tala om all Söderns fullhet.

436. KONSTNÅRENS HUSTRU.

Målning av Bertil Norén 1918. Hos författaren.

I Norrland verkar också *Bertil Damm*, född 1887 i Tierp i Uppland. Efter studier vid Konstakademien tillbragte han tre år i Spanien och två år i Italien. Han har en djup, allvarlig läggning och har dekorativa uppslag av betydelse. Så i bilden

437. DEN MÖRKA KANALEN.

Målning av Ewald Dahlskog i Venedig 1920. Nationalmuseum, Stockholm.

av några medlemmar i hemslöjdsföreningen i Karsjö, där han kanske är litet *för* gravlik. Men särskilt i sina kartonger och förslag till väggmålningar, där han skildrar typer ur Sveriges

438. GREKINNA.

Målning av Ewald Dahlskog 1925. Hos konstnären.

andliga historia, visar han en kompositionsförmåga av mera ovanligt slag. Bertil Damm hör till de målare, som gjort en konstnärlig insats också i våra teaterdekorationer.

Blid och vek men med stark dekorativ känsla för linjen och

38—253142. Laurin, *Nordisk konst. IV.*

ädel, om ock något enformig i sina ljusgula och ljusgröna färger, är *Edvin Ollers*, född i Norrtälje 1888. Sällsynt smakfulla äro de italienska motiven och ej minst det här meddelade floddeltat vid Ventimiglia på Rivieran. Ollers, vilkens insats i konsthantverket ovan (sid. 430) behandlats, är också en stillebensmålare, vilken särskilt i sina persikor får in en delikatess, som ej kanske riktigt gillas från strängt rättroende håll men som onekligen är en ganska viktig sida att få fram i själva målningen, när man målar delikatesser.

Ofta med en något jolmig kolorit i skärt, som ligger såväl över ansikten och kroppar som över klänningar, men ej sällan också med ett psykologiskt inträngande i barnets naivitet skildrar *Mollie Faustman*, född i Stockholm 1883, sina små gossar och flickor. Hon är under signaturen Vagabonde en originell, modig och begåvad författarinna.

Bertil Norén, född i Bollnäs 1889, har målat både italienska, franska och svenska landskap i modernistisk stil och är representerad i prins Eugens samling. Kanske har han allra bäst lyckats i några av sina porträtt, ej minst det här meddelade av hans hustru i gula, gröna och svarta toner, fast och vackert komponerat (bild 436).

Ewald Dahlskog, född 1894 i Stockholm, är en av de mest begåvade bland de 1926 ännu unga. Sina dekorativa anlag visar han i en takmålning i en trappa i Stockholms stadshus 1923. Eleganta och märkvärdigt nog originella äro hans gondoler i Nationalmuseum (bild 437). Han återger på ett nästan förbluffande sätt dessa farkosters äggskalslika tunnhet och deras skickliga manövrerande genom de trånga kanalerna utan att stöta emot varandra.

En dag mötte konstnären i Paris en dam av egendomlig skönhet. Det var en i Konstantinopel född grekinna med judiskt inslag, skådespelerska vid Théâtre Français. Han bad att få måla hennes porträtt och utförde ett ypperligt dylikt av denna dam (bild 438), elegant, tragisk, sydländsk med sin gulbleka hy, sin tunga hårknut, sina yppiga former och sitt ödesbestämda uttryck.

* * *

439. BRON ÖVER SKURUSUNDET VID STOCKHOLM.
Öppnad 1915. Utförd av A.-B. Arcus.

Den uppgift all konst har: att göra livet rikare och mindre fragmentariskt, är också vad den nordiska konsten skall sträva efter. Målet är stort och avlägset, men har man känslan av, att man vet riktningen, är alltid något vunnet.

»Nu återstår att riva ner berg, innan det kommer till någon sorts jämvikt mellan nyttan och konsterna», säger Sergels vän, konstteoretikern och amiralen Carl August Ehrensverd (del I, s. 496), och i dessa majestätiska, nästan på evighetssikt uttalade ord finnes en för alla tider gällande fingervisning. Det är nämligen icke fråga om mindre än att konsten skall omskapa hela livet. Industrialismen har som alla revolutioner förstört ohyggligt. Dess nya obändiga kraft måste civiliseras, förmänskligas, få tradition och den skönhet, som därav kan uppväxa. Det finnes redan fabriksbyggnader och betongbroar, som försköna staden eller landskapet (bild 439).

Vi börja förstå att, sedan oersättliga skönhetsvärden i Stockholm, i städerna ute i landet, i själva naturen blivit förstörda,

man måste gottgöra i möjligaste mån och från grunden motarbeta den skönhetsfientliga eller skönhetslikgiltiga riktningen. Arkitekturfrågor, byggandet av ett hus, en bro, en stadsdel (se bild 440) eller en stad, äro utav den vikt för det allmänna, att man måste fråga sig: gagnar eller skadar den nya byggnaden staden eller landskapsbilden som helhet. Arkitekturen är den stilbildande konsten. Något av det glädjande hos den nordiska konsten under de sista decennierna är, att arkitektur, skulptur, måleri och konsthantverk fått samarbeta såsom under de tider, då konsten var verkligt levande. Häri ligger något alldeles särskilt hoppgivande.

Hemmet är också en helhet, som hur enkelt eller hur praktfullt det än må vara skall äga skönhetens harmoni. Konstverken skola passa till väggarna, rummen se bra ut det ena från det andra, och allt, möbler, målningar, skulptur, lämpa sig för ägaren, för hans stånd, ställning, smak och personlighet.

Den prakt och skönhet, som man under äldre tider ansåg höra till Guds hus och konungens slott och i fria handelsstäder också önskade ägnade stadens eget hus, stads- eller rådhuset, ha under senare tider i främsta rummet kommit statens och kommunens offentliga byggnader till del. Fordringarna först på hygien, så på komfort, okända begrepp i äldre tider, och till och med på skönhet ha, då det gäller dessa byggnader, varit ofrånkomliga. Låt vara att, och ur flere synpunkter tyvärr, de gamla aristokratiska jorddrottarnas ställning i Sverige, men i synnerhet i Danmark, blivit vanskligare och medfört beklagliga konsekvenser, då det gällde den kultur de företrädde, så ha dock åtskilliga av deras förbindelser med konsten, byggnadsverksamhet, inköpande av konstverk, övertagits av representanter för den rörliga förmögenheten. Dessa plutokrater kunna, såvida deras förmögenhet icke blir *alltför* rörlig, så småningom utvecklas till patricier. I alla de nordiska länderna ha dessa storborgare haft representanter, som genom sina byggnader och sina konstsamlingar varit uttryck för hemkulturen i större former.

I de väldiga järnvägsstationerna, i städernas jättestora varuhus och även i vissa större och mindre hotell ha dessutom ändamålsenlighet och stora pretentioner framkallat så vackra och

440. FÖRSLAG TILL NORRBROS FRILÄGGANDE OCH ORDNANDE AV PLATSEN
FRAMFÖR RIKSDAGSHUSET.

Etsning av C. Hj. V. Molin. Enligt projekt av Ragnar Östberg 1921 (se s. 363).

effektiva anordningar, att man här har att söka mycket av den praktiska saklighetens skönhet, som torde bli vår tids särskilda insats.

Det viktigaste blir i alla fall dels att den högsta och ur själslig synpunkt dyrbaraste konsten får leva i fred för varje brackaktig avundsjuka, det må nu vara borgerlig eller proletärisk, dels att alla medlemmar av samhället komma i beröring med konsten, vare sig dyrbar statlig eller billig, andligen lika värdefull, såsom träsnitt och annan grafisk konst, vilken kan förekomma också i det fattiga hemmet. Det kräves att riksdag och stadsfullmäktige, alla institutioner och enskilda inse, att skönheten ej är ett onödigt överflöd utan en nödvändighet för trivsel.

De utställningar av möbler och interiörer, som Bygge och Bo anordnat i Stockholm, även för mycket enkla förhållanden, visa att man omkr. 1925 energiskt och målmedvetet arbetar i rätt riktning. Och även Svenska slöjdföreningen och Svensk hemslöjd ha under 1920-talet tagit nya kraftiga tag, som väckt

beundran även hos de mest skönhetsfordrande och förstående i Sverige och i utlandet.

Att Nordens kultur är en enhet, där de olika folkpersonligheterna ha var sin ton, vilken klingar samman med de andra till ett nordiskt ackord i den stora världssymfonien, ett ackord fullt av djup och friskhet, det inse nu flera än någonsin förut. På få, om ens på något område känner man detta så klart som på konstens. Vi svenskar äro glada åt att kunna näst efter det egna folket bäst förstå och beundra dansk, norsk och finsk konst.

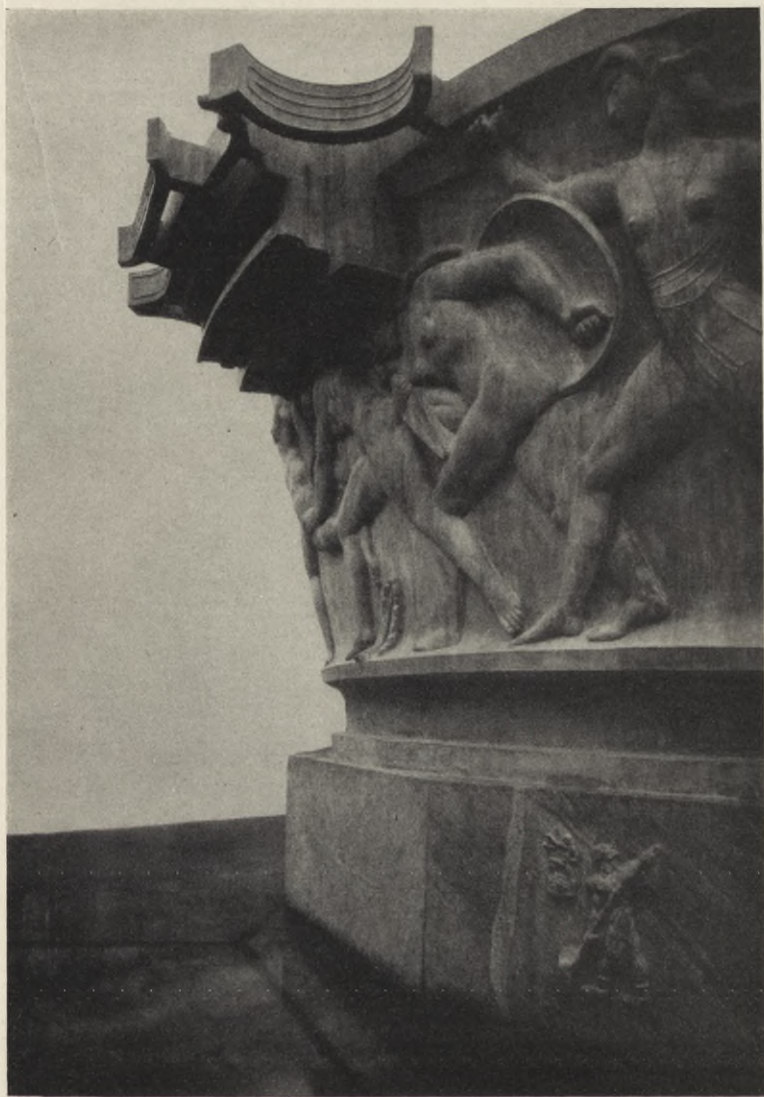
År 1915 bildades på initiativ av den utmärkte danske konstforskare och museiman, vilken detta arbete är tillägnat, Emil Hannover, Skandinaviska museimannaförbundet, och de friskt levande konstmuseerna i Köpenhamn, Stockholm, Oslo och Helsingfors ha starka och ständiga förbindelser med varandra och, hoppas man, skola bland sina konstskatter mer och mer skaffa sig ypperliga ting av stamfrändernas konst.

Under detta århundrade har man i museerna nedlagt ofantligt mycket större summor och ofantligt mycket större kritik och lärdom vid förvärvandet av nya konstverk. Själva anordningarna av skönhetsmaterialet ha vidtagits med önskan att få en vacker rumseffekt och man har över huvud taget begripit, att i allt det larm, allt det jäkt, all den nervslitande oro, som mer och mer utmärka vår tillvaro, människor behöva draga sig tillbaka till platser, där man kan förfriska sig med det ädlaste och skönaste som frambragts, för att i helgd och ro njuta detta. Här liksom i religionen kunna aristokratisk individualism och demokratisk samhörighetskänsla uppgå i en högre enhet.

Sveriges Allmänna Konstförening har, som ovan nämndes, anordnat ett stort antal utställningar av våra grannars och vår egen allra bästa konst för att visa den i de nordiska länderna. Konstintresset har betydligt ökats, och ser man på det halvsekel, som denna sista del av Nordisk konst behandlar, ha konstforskningen och kärleken till konsten mäktigt tillvuxit i alla de nordiska länderna.

Med berättigad stolthet kunna vi nordiska folk peka på den

441. INDUSTRIMONUMENTET. I I

Bronsskulptur av Carl Milles. Färdig 1926. Monumentet uppställt framför Tekniska högskolan i Stockholm.

uppskattning vår arkitektur, skulptur, vårt måleri och konsthantverk mött i Europa och Amerika. Vi själva kunna dock bäst värdera vårt eget, och vårt hjärta fylles av livsfrämjande glädje, då det nås av de toner av skogsvemod, av fjällfriskhet, av havsdån och insjöskvalp, som vi återfinna i vår konst.

Den nordiska konsten skall ej vara instängd i nationalistisk självbelåtenhet. Den skall som hittills ha lust till djärva färder i på konst rika länder. Men den skall dock till slut ge oss det individen liksom folket strävar efter, nämligen att få uttrycka något av det innersta, det som icke finnes hos några andra folk-individualiteter. Vi ha rätt att bli tillfredsställda på ett särskilt sätt, då den skönhet, den kraft och ej minst den sundhet leva i vår konst, som vi i yttre och inre mening veta vara nordiska.

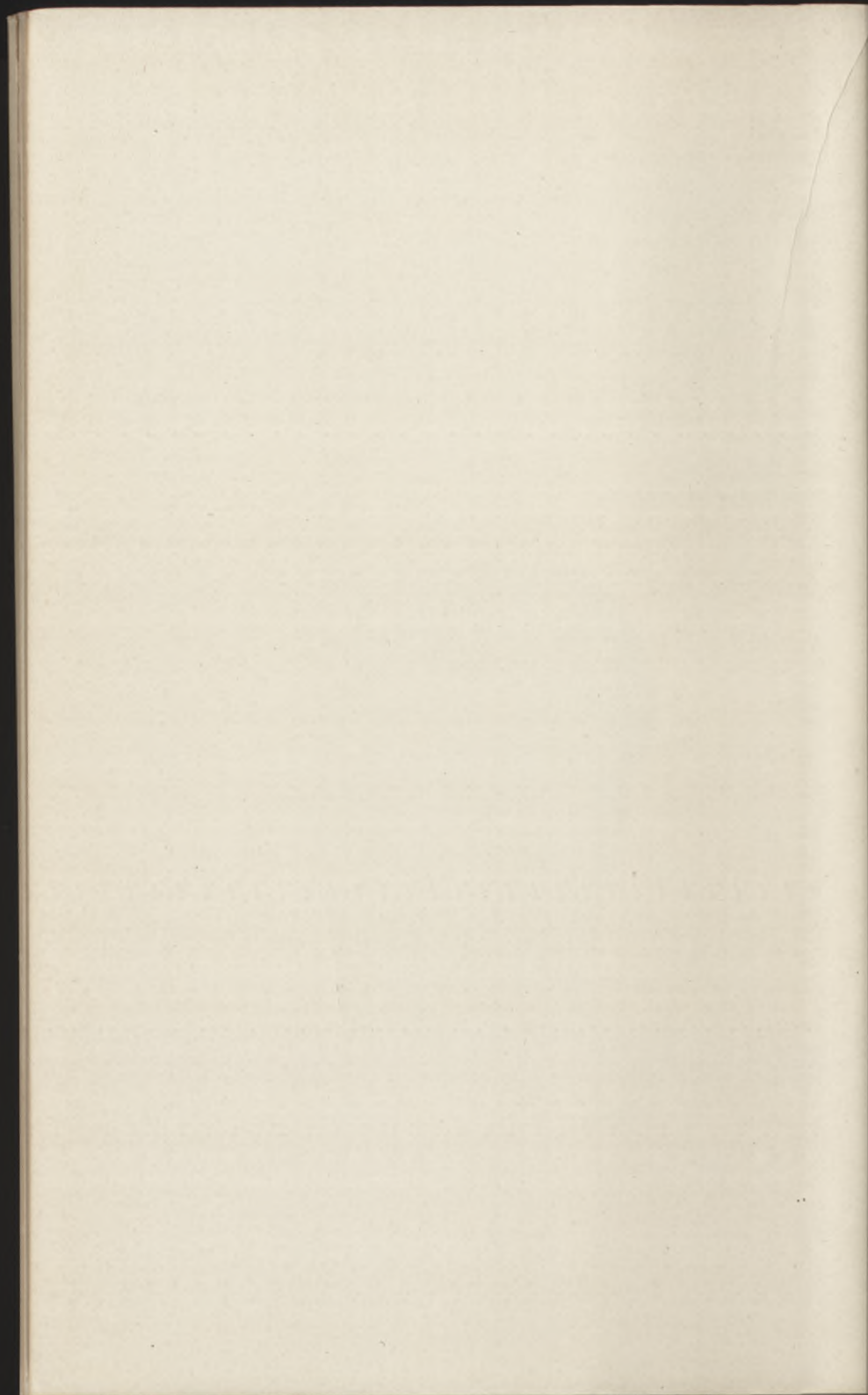
442. FLICKHUVUD.

Skulptur av Ivar Johnsson 1912.

Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

R E G I S T E R

REGISTER.

Kursiv stil i namn betecknar i denna del nämnda, i eller för Norden verk-
samma konstnärer. Kursiva siffror hänvisa till avbildningar.

- Aallonen, Väinö* 522, 523
—525.
Ackée, J. A. G. 11, 113,
1161, 162—164, 382,
383.
Ackté, Aino 465.
Adelborg, Maria 408—
410.
Adelborg, Otilia 408, 410.
Adelcrantz, G. J. 364, 366.
Adelsnäs.
Slott 356, 357.
Adlererantz, Magnus 256.
Aguéli, Ivan Gustave 184
—190, 297, 550.
Ahlberg, Hakon 398, 399.
Ahlberg, Olof 328—331.
Ahlberg, Sara 328, 331.
Ahlberger, Harald 207,
2209.
Ahlgrensson, Björn 177.
Ahlgrensson, Fritz 177.
Aho, Juhani (Brofeldt) 154,
1157, 472, 479.
Ahlstedt 18.
Ahrenberg, Jac. 72.
Alexander I 519.
Alfvén, Hugo 166, 306.
Alkkman, Anna-Stina 72.
Alkkman, Edvard 113.
Almqvist, Gösta 339, 340.
Almnlöf, Knut 152.
Almström, Harald 420.
Almström, Knut 420.
Almström, Robert 420.
Almqvist, C. J. L. 198,
4467.
- Almqvist, Ester* 245, 247.
Amén, Märta 352.
Anderberg, Axel 366.
Andersson, Anders 299.
Andersson, Emil 299.
Andersson, Oscar 255,
256.
Andersson, Peter 431, 434.
Andrén, Viktor 99, 192,
193.
Ankarcrona, Gustaf 201,
203.
Ankarcrona, Johan 339.
Antell, Herman Frithiof
481, 487, 489, 512,
517, 534.
Arnim, Lilly, f. Brusin
536.
Arosenius, Ivar 223, 225
—228, 229.
Arsenius, Georg 41, 42.
Arsenius, John 41.
Arsenius, Sam 42.
Asplund, Karl 206, 339.
Asplund, Gunnar E. 397,
399, 400, 420, 431.
Astrup, H. R. 303.
Aulin, Tor 166.
Autere, Hannes 521, 523.
- Bache, Otto 18.
Backer, Harriet 155.
Bäckström, Birger 587.
Balzac 301.
Bank, Mussa 247.
Barye 277.
- Bastien-Lepage 30, 460,
461, 468, 477, 558.
Bauer, John 258, 260,
261.
von Becker, Adolf 18, 477,
479, 493.
Behm, Wilhelm 195.
Bellman 65, 77, 99, 136,
193, 221, 225, 266—
269, 384, 401.
Benckert, Elis 420.
Bendixson, Arthur 161.
Benzon, Otto 15.
Berg, Albert 18.
Berg, Ruben G:son 210.
Berg, Yngve 266—269,
384.
Bergentz, Thure 406.
Bergh, Richard 4, 11,
18, 52, 108—115, 116,
125, 138, 160, 166,
225, 246, 304, 307,
319, 438, 440, 441,
556, 589.
Bergman, Oscar 223.
Bergsten, Carl 396, 397,
420.
Bergsten, Karl 454.
Bergström, Alfred 196,
204, 205.
Bergström, Carl 275.
Bergström, Sigge 238,
239, 275, 276, 445.
Bernadson, Gunnar 489,
491—493.
Bernhardt, Sara 460.
Bernini 317.

- Bielke, Axel Gabriel 445, 447.
 Bielke, Nils 383.
 Billing, G. 211.
Billow, Anders 436.
Birger, Hugo 6, 11, 18, 36—40, 48, 150, 487, 517.
Bjerke, Arvid 396, 397.
 Björck, Isaria 144, 146, 147.
Björck, Oscar 125, 142—148, 166, 366, 454.
 Björkegren, Olga 152.
 Björkman Goldschmidt, Elsa 276.
 Björnson 465.
 Block, Carl 18.
 Blom, Fredrik 369.
Blomberg, David 420.
 Blomberg, Erik 340, 341, 555, 556.
Blomberg, Sigrid 351.
Blomstedt, Väinö 505—507, 529.
Boberg, Ferdinand 105, 140, 217, 248, 306, 357—361, 395, 452.
Boberg-Scholander, Anna 247, 248.
 Boccaccio 269, 270.
 Boklund, Johan 6, 48, 412.
 Bonde, Gustaf 372.
 Bonnat, Léon 136.
 Bonnier, Albert 247, 284.
Bonnier, Eva 111, 112, 128, 172, 182, 244, 246, 247, 322, 385, 446, 448.
 Bonnier, Karl Otto 160, 327, 385.
 Borg, Axel 20.
 Borrie, Hanna 181.
 Borås.
   Rådhuset 386.
 Bourdelle 339.
 Brahe, Per, d. y. 463, 466.
 Brandelius, Gustaf 18.
 Brandes, Georg 509.
 Brandstrup, Ludvig 553.
Brandtberg, Oscar 413.
 Branting, Agnes 410, 413.
 Bratt, Olga 99.
 Bremer, Fredrika 351.
 Brunius, August 276, 331, 333, 556, 587.
 Buhre, B. 238.
 Bundgaard, A. J. 342.
Burmeister, Gabriel 426.
 Burne Jones 237.
 Bååth, L. M. 364.
 Bäckman, Ida 170, 172.
 Böcklin, Arnold 139.
Börje, Gideon 582.
 Börjeson, John 299, 302, 304.
 Böttiger, John 318, 319, 339.
 Cainberg, Erik 479.
Callmander, Ivar 401.
 Carl, prins 88, 107.
 Carleson, Conrad 221.
Carlson-Bredberg, Mina 246.
 Carlsson, Alexander 20.
 Carpeaux 277.
 Caspar, Julius 115.
 Cazin 127.
Cawén, Alvar 542.
 Cederström, Gustaf 6, 258, 304, 458.
 Cézanne 186, 450, 550, 554.
 Chaplain 346.
 Chapu 278, 279.
 Chardin 47.
 Chéret, Jules 260.
 Chopin 134.
 Christenson, Emil 335, 452, 453.
Churberg, Fanny 492.
 Claëson, Hjalmar 221.
 Clason, Charlotte 146.
Clason, Isak Gustaf 318, 353—357, 375, 392, 395.
 Clodt von Jürgensburg 468.
 Collett, Camilla 351.
Collin, Johannes 297.
Collin, Marcus 540.
 Coquelin cadet 79, 86.
 Corot 42.
 Courbet 450, 544.
 Curman, Calla 209, 351.
 Curman, Carl 209, 351.
 Curman, Sigurd 553.
 Curtis, Atherton 99.
 Cynæus, Fredrik 476.
 Dahlberg, Axel 407.
Dahlskog, Ewald 594.
 Dalarö.
   Eva Bonniers villa 385.
Damm, Bertil 591, 593.
 Dampt, J. 517.
 Danelius, B. A. W. 448.
 Danielson-Kalmari, J. R. 470, 472.
 Danneskjold-Samsøe 553.
 Dante 301, 509.
 von Dardel, Fritz 571.
von Dardel, Nils 569—573.
 Dayot, Armand, m:e 95, 99.
 De Geer, Louis 284.
 Delacroix 549.
 De la Gardie, Magnus Gabriel 360, 362.
 Denis, Maurice 505.
 de la Vallée, Jean 372.
 Desprez 380, 530.
 Dickson, James Frederick 392.
 Djursholm.
   Albert Paulis villa 385.
 Doré, Gustave 271.
 Drachmann, Holger 18, 351.
 Dubois, Paul 278.
 Dürer 47, 223.
Ebbe, Axel 297.
 von Eckermann, Ebba 351.
Edelfelt, Albert II, 281, 457—460—467, 469, 493, 498, 512, 516, 517, 519, 529.
 Edelfelt, Alexandra, f. Brandt 458, 459, 465.
 Edelstam, Axel 445.
Edström, David 325—329.
 Ehrenstrahl, David 65, 99.
 Ehrensvärd, Carl August 595.
Eksström, Per 30—33, 301.
Eldh, Carl F. 4, 122, 319—323, 325, 450.

REGISTER.

- Elgström, Ossian* 264—266.
 El Greco 550.
Enckell, Magnus 496—503, 505, 509, 529, 535.
Engström, Albert 248—251—253.
Engström, Per Leander 565—569.
Erdmann, Axel 178.
Ericson, Johan 42—44, 186.
Ericson, Sigfrid 396, 397.
Ericsson, John 278.
 Erik XIV 124, 130.
 Erik den helige 215, 217.
Erikson, Estrid 432.
Eriksson, Christian 4, 11, 113, 286—293, 302, 319, 342, 369, 372, 420, 512.
Eugen, prins 22, 30, 105, 135—143, 146, 155, 172, 189, 233, 280, 281, 295, 317, 361, 383, 426, 447, 541, 556, 558.
Fagerberg, Carl 331, 332.
 Fagerlin, Ferdinand 3.
Fahlcrantz, Axel 191, 192.
 Fahlcrantz, Carl Johan 191.
 Fahlcrantz, Christian 191.
 Falguière 294.
 Falkman, Severin 493.
Fallstedt, Ingel 277, 278.
 Faure 44, 78, 90, 454.
Faustman, Mollie 594.
Favén, Antti 509—511, 513.
Finch, William 199, 534, 535.
 Fischer, Ernst 444.
Fjæstad, Gustaf 172—174.
 Fleming, Klas 458.
Flodman, Carl 43, 44.
 Fogelberg, Bengt 442.
 Folcker, E. G. 440.
 Forain 260.
Forsberg, Anders 252—255.
Forseth, Einar 383, 385.
Fougstedt, Arvid 584.
Fougstedt, Nils 430, 432.
 Fra Angelico 223, 574.
 Fra Filippo Lippi 574.
 Fränkel, Louis 146, 376.
 Fragonard 122.
 Franciskus 223.
 Franzén, F. M. 307.
 Fredrikson, Gustaf 46, 152.
 Frérier, Georgette 492.
 Freud, S. 573.
Fridell, Axel 272, 273.
Fridman, Sigrid 351.
 Friedländer, Herman 30, 104, 159, 448.
 Frosterus, Clara 499, 500.
 Frosterus, Emmy 500.
 Frosterus, Johanna 499, 500.
Frosterus, Sigurd 498, 500, 509, 533, 534, 546.
Frumerie, Agnes 351.
 Fröding, Gustaf 114, 115, 319, 325, 450.
 Fürstenberg, Göthilda 19, 20, 54, 55, 60.
 Fürstenberg, Pontus 15, 16, 20, 30, 54, 55, 60, 127, 151, 186, 187, 279, 281, 284, 442, 447.
 Fähræus, Klas 116, 159, 160, 372, 450, 451, 551, 553.
Färngren, John 431.

Gallén-Kallela, Axel 468, 477—487—489, 508, 518, 519, 528.
 Gardner, mrs 90.
Gate, Simon 427, 428.
 Gauffin, Axel 139, 186, 274, 440.
 Gauvain 189, 554.
 Geber, Philip 386.
 von Gegerfelt, W. 136, 492, 493.
 Geijer, Christian 202, 204, af Geijerstam, Nennie 21, 22.
 Gellerstedt, A. 353.
Genberg, Anton 198, 199.
Gerle, Aron 175, 297.
 Gesellius 528, 529.
Gibson, Sidney 329, 331, 382, 383, 428, 430.
Gisberg, Sofia 410.
 Giorgione 209.
Giöbel, Selma 168.
 von Goethe, Fr. W. 509.
 van Gogh 186, 550, 554, 557.
 Gorki, Maxim 488, 489.
 van Goyen 35, 246.
Granner, Olga 312.
Grafström, Thyra 412.
 Granhult, Hjalmar 448.
 Grolleau, Charles 188.
 Grudd Anna Andersdotter 77.
Grut, Torben 394—396.
Grünewald, Isaac 264, 375, 392, 557—559—565, 571.
 Gude, Hans 6, 136.
Gullberg, Elsa 414.
Gummesson, Per 231.
 Gustafsson, Richard 48.
 Gustav Adolf, kronprins 327, 440.
 Gustav II Adolf 129, 130, 430.
 Gustav III 65.
 Gustav V 209.
 Gustav Vasa 68, 69, 96, 306, 307, 340, 354, 450.
 Gustavsbergs porslinsfabrik 422.
 Gyllenhielm, Carl Carlsson 139.
 Göteborg.
 Konstmuseet 396, 397.
 Masthuggskyrkan 397.
 Posthuset 396.
 Röhsska konstmuseet 375, 443.
 Göthe, Georg 333.
 Haden, Seymour 241.
Haggström, Carl 433.
Hagborg, August 2, 6, 18, 36, 40, 41, 460.
 Hagelstam, Wentzel 484.
 Hahr, August 402.

REGISTER.

- Hahr, Erik* 402, 404, 405.
Hahl, Edward 421, 422, 428, 429.
Hallén, Arne 339.
Hallström, Eric 582.
Hallström, Gunnar 222, 223, 383.
Halonon, Pekka 468, 494, 495, 498, 528.
Hals, Frans 82.
Halvorsen, Walther 556, 557.
Hammershøi, V. 120.
Haneberg.
   Säteri 356.
Hannover, Emil 414, 598.
Hanotaux 517.
Hansell 331.
Hansson, Ola 249.
Hartman, Ellen 152.
Hasselberg, Per 4, 11, 18, 278—283—286.
von Hausen, Werner 188.
Hazelius, Artur 354, 407, 442, 444.
Hedberg, Arvid 436.
Hedberg, Erik 203, 204.
Hedberg, Gustaf 435, 436.
Hedberg, Tor 113, 163, 452.
Hedin, Svante 152.
Hedlund, S. A. 284.
von Heidenstam, Olga 146.
von Heidenstam, Verner 146, 151, 157, 238, 318, 378.
von Heijne, Maja 99.
Helsingfors.
   Järnvägsstationen 529, 530.
   Hypoteksföreningens hus 527, 528.
   Keirknerska husen 528.
   Stockmans varuhus 534.
   Svenska legationens hus 396.
von Hennigs, Gösta 174—176, 452.
Henning, Gerhard 223, 265, 266, 330, 332, 333, 422, 423.
Henry, Nancy 335.
Hesselbom, Otto 190, 191.
Heyman, Anna 11, 13.
Hildebrand, Hans 94.
Hill, Carl 42, 43.
Hirsch, Abraham 156, 159.
Hirsch, Betty 159, 161.
Hjertén-Grünewald, Sigrid 559, 564.
Hjorth, Ragnar 399.
Hjortzberg, Folke 216, 217.
Hjortzberg, Olle 212—217, 262, 264, 436.
Hjularöd.
   Slott 392.
Holm, G. B. A. 343, 369.
Holm, H. 395.
Holmström, Tora 181, 249.
Hostrup 18.
Houdon 277, 450.
Hoving, Victor 476.
Hullgren, Oscar 205, 206.
Huot, m:e 188.
Hvitträsk 528, 529.
Hybbinette, Gunhild 329.
Härleman 65, 66.
Hörvik, Carl 420.

Ibsen, Henrik 8.
Ingeborg, prinsessa 146.
Ingres 549.
Innocentius X 86.
Isakson, Karl 205, 550—553.
Isander, Gustaf 273, 274.

Jacobsen, Axel 93, 454.
Jacobsen, Carl 278, 279.
Jacobsen, J. P. 7, 8, 10.
Jahnsson, Jean 453.
Jansson, Eugène 4, 113, 130—134—136, 142, 452.
Ferke, Erik 387, 389.
Ferndahl, Aron 293.
Johan III 130, 380.
Johansson, Aron 362, 364.
Johansson, Carl 201.
Johansson, Cyrillus 400, 401.
Johansson, Johan 231, 233.

Johansson-Thor, Emil 271, 272.
Johnson, Helge Ax:son 307, 450.
Johansson, Ivar 334—339, 431, 433.
Jolin, Einar 569.
Jonsson, Josef 364.
Josephson, Clary, f. Friedländer 156.
Josephson, Erik 159, 365, 366.
Josephson, Ernst 1—15—28, 33, 54, 138, 150, 281, 325, 448, 450, 452, 517, 557, 558.
Josephson, Gustafva 5.
Josephson, John 323, 450.
Josephson, Ragnar 363, 376, 557.
Jungstedt, Axel 193—195.
Jungstedt, Gio 578.
Jungstedt, Kurt 578, 584.
Juselius, F. A. 486.
Jägerskiöld, Leonard 184.
Järnefelt, Armas 468.
Järnefelt, Eero 468—478, 505, 540.
Järnefelt, Saimi 473, 475.
Järnefelt, Sara 45.
Jönsson, Anders 334, 335.

Kahn, Eugenie 244, 246.
Kajanau 481.
Kallela, Tuomas Mikonpoika 477.
Kallstenius, Gottfrid 196, 197.
Kamke, Ivar 239.
Karl IX 124, 293, 458.
Karl XI 65.
Karl XII 401, 458.
Karl XIII 299.
Karlin, Georg 444.
Karsten, Ludvig 551.
Keirkner 528.
Kellgren, J. H. 476.
Kerenskij 505.
Key, Axel 94.
Key, Ellen 112, 161, 250.
Kindborg, John 175, 176.
Kinmansson, Helfrid 152.
Kipling, Rudyard 531.
Kjellberg, Knut 184.

REGISTER.

- Klemming, Anna 210.
 Klimickowström, Axel 168, 570, 572.
 Klimger, Max 524.
Kreuzer, Nils 4, 53, 108, 110, 112, 113, 115, 1116, 124—130, 138, 1442, 261, 263, 319, 416, 420, 452.
 Kristian IV 401.
 Kristian VIII 447.
 Krogg, Arnold 422.
Kroggh, Henrik 425, 426, 538.
 Krolhg, Christian 53, 118, 264, 468.
 Krolhg, Per 563.
 Krolhn, Pietro 465.
 Krolhn, Mario 465.
 Kronberg, Julius 6, 18, 688, 302, 305.
 Kronovall.
 Slott 356.
Kruise, Ole 223—225.
 Kruise, John 276.
 Krøyer, P. S. 15, 18, 144, 4661, 462.
 Kulle, Jakob 244.
Kunmlin, Akke 239, 241, 433, 436, 437.
 Kunmlin, Axel 241.
 Kuyylenstierna, Cornelia 201.
Küssel, Ernst 257, 258.
Kägge, Wilhelm 422, 425.
 Lagerlöf, Selma 269.
Lagerström, Hugo 432.
Lallierstedt, Erik 367—370.
 Lamm, C. R. 30, 44, 453.
 Lamm, Gustaf 44.
 Langaard, Christian 320.
Lamge, Erik 258.
Larsson, Carl 2—4, 6, 111, 30, 33, 36, 46, 47—74, 103, 110, 114, 151, 179, 183, 186, 250, 281, 369, 439, 448, 4552, 516, 551.
Larsson, Gottfrid 327, 329.
 Larsson, Karin 50, 53, 544, 62, 63, 69.
 Larsson, Suzanne 50, 55, 61, 62.
 Laurin, Thörsten 90, 104, 127, 386, 440, 454.
 Leche, Vilhelm 210.
 Leino, Eino 509, 513.
 Lepère, Auguste 276.
Lewerentz, Sigurd 399.
 Levertin, Anna 326.
 Levertin, Oscar 163, 246, 305, 307.
 Lhôte, André 149, 550.
 Lie, Jonas 211, 212.
 Liebermann 99.
 Lignell, C. 330.
 Lilja, Axel 333.
 Liljefors, Anna 55.
Liljefors, Bruno 4, 90, 100, 101—107, 110, 448, 452.
 Liljevalch, F. 396.
 Lille, Axel 512.
Lilljekvist, Fredrik 369.
 Lindahl, Ester 170, 445, 590.
Lindberg, Adolf 258, 342, 344—347, 348.
 Lindberg, August 152.
Lindberg, Erik 345—348.
Lindegren, Agi 213, 435, 436.
 Lindgren, Amalia 242.
 Linder, Hjalmar 450.
Lindström, Tekla 53, 116, 117.
Lindgren 528.
 Lindholm, Berndt 16.
 Lindman, Arvid 209.
Lindman, Axel 45, 46.
 Lindmanson, J. A. W. 318.
 Lindqvist, Kalle 537, 538.
 Lindskog, Karin 351.
Lindström, Rikard 177, 178.
 von Linné, Carl 291, 297.
Linnqvist, Hilding 574.
 van Loon, Magdalena 452.
 Looström, Ludvig 327, 344—346, 438.
 Lovisa, kronprinsessa av Danmark 277, 278.
 Lovisa Ulrika 65.
 Ludvig XIV 383, 391.
Lundberg, Anders 408.
Lundberg, Robert 46.
Lundberg, Teodor 53, 110, 294, 295.
 Lundberg-Nyblom, Ellen 294, 295.
 Lundbohm, Hjalmar 184, 246, 291, 292.
Lundegård, Justus 231, 232.
 Lundgren, Egron 78, 155
 Lundgren, Fredrik 217.
 Lundqvist, Werner 223, 442.
Lundström, Yngve 389.
Lybeck, Bertil 269—271.
 Löf, Eufrosyne 299.
 Löf, Fredrika 299.
 Lönnrot, E. 479, 486, 519.
 Madsen, Karl 553.
 Magnus Eriksson 458.
Magnus-Lagercrantz, Siri 274, 276.
Magnusson, Gustaf 272, 273, 276.
 Maillol 342.
 Malm, Johan Erik 222, 223.
 Malmberg, Ernst 103.
Malmberg, Viktor 520.
Malmsten, Carl 417, 419, 420
 Malmö.
 Baltiska utställningen 360.
 Posthuset 361.
 Manet 12, 36, 110, 241.
 Mannerheim, Gustaf 474, 475, 509.
Mannheimer, Charlotte 585.
 Marcus, Hanna 12.
 Marcus, Hilma 5.
 Marcus, Karl 12.
 Margareta, drottning 458.
 Marinetti 554.
 Marquand 99.
 Masaccio 389.
 Mason 99.
 Masreliez, Louis 140, 299.
 Matisse 269, 550, 551, 558, 559, 565, 569.
 Maupassant, G. de 84.

REGISTER.

- Maury, Rosita 86.
 Mechelin, Leo 477.
 Meissonier 167, 491.
 Melankton 86.
 Meldahl, F. 15.
 Messenius 380.
 Michelangelo 280, 351.
 Milles, Carl 240, 277,
 278, 298—319, 351,
 354, 357, 367, 369, 380,
 389, 392, 398, 399, 431,
 434, 447, 450, 524.
 Millet 30, 544.
 Molin, J. P. 155, 241.
 Monet 450.
 Morris, William 432.
 Montelius, Oscar 221,
 345—347.
 Munch, Edvard 132, 452,
 455, 551, 586.
 Munthe, Alf 581.
 Munthe, Gerhard 16.
 Munthe, Ludvig 18.
 Munthe-Norstedt-Siberg,
 Anna 243—246.
 Müller, Morten 18.
 Månsson, Filip 375.
 Måås-Fjetterström, Märta
 410, 411.
 Möller, Carl 361.
 Möllerberg, Nils 342, 343.
- Nerman, Einar* 268—270.
Neujd, Herman 322, 325.
 Nicholson, William 276.
 Nietzsche 452.
 Nilsson, Axel 579.
 Nilsson, Svante 348, 349,
 351.
 Nilsson, Vera 584.
 Nitti 149.
 Nordenberg, Bengt 3.
 Nordenfalk, Johan 146.
 Nordenskiöld, Adolf 94,
 343.
 Nordensvan, Georg 72.
 Nordin, Alice 351, 352,
 392.
 Nordling, Gerda 276.
 Nordström, Karl 3, 4, 11,
 53, 72, 112, 113, 115
 —118—122—125, 130,
 132, 133, 138, 142, 319,
 451, 452.
- Nordström, Patrik* 424,
 425.
 Noreen, Adolf 158, 159.
Norén, Bertil 594.
Norlind, Ernst 231, 234.
 Norrköping.
 Rådhuset 356.
Norrman, Herman 170,
 171, 172, 452.
 Norstedt, Reinhold 209,
 244—246.
 Notke, Berndt 302.
 Nurmi 522, 523.
Nyberg, Ivar 192.
 Nyblom, C. R. 12, 18.
 Nyköping.
 Odd Fellow-ordens hus
 384.
Nyman, Hilding 255—
 258.
 Nyström, Alfred 333.
 Nyström, Anton 159.
- Obstfelder, Sigbjörn 188.
 Odelberg 422.
 Odelberg, Märta, f. Sjö-
 corona 232, 235.
 Olavus Petri 295.
 Ollers, Edvin 430, 594.
 Orlik, Emil 276.
 Oskar II 88, 209.
- Paersch, Eva 506, 507.
Palm, Torsten 581.
 Palmstedt, Erik 362, 366.
 Pasch, Ulrika 242.
 Pasteur 464.
 Pauli, Albert 153, 385.
Pauli, Georg 2, 6, 11,
 149—155, 157, 369,
 550.
Pauli, Hanna 111, 149,
 154—161.
 Paulsen, Julius 120.
 Paulsson, Gregor 26, 333,
 390, 414.
Percy, Arthur C:son 582.
 Perséus 108, 115, 125,
 130, 175, 193, 195.
 Personne, Nils 210, 339,
 340.
Petersen, Carl O. 276.
 Petersen, Eilif 18, 20,
 144.
- Petersson, Axel* 295—297,
 540.
Petersson, Gustaf E. 406.
 Picasso 554.
 Pineus, Conrad 448.
 von Platen, Baltzar 290,
 293.
 de Praslin 450.
 Prudhon 549.
 Puget, Pierre 512.
 Puviv de Chavannes 1136,
 149, 301, 493.
- Racine 509.
 Rafael 8.
Rafael-Rådberg, Erik 331,
 333.
 Rein, Th. 500.
 Rembrandt 6, 8, 442, 452.
 Renan 99.
 Renholm, G. 12.
 Renoir 84, 450.
 Repin 505.
 Reuterskiöld, Louise 4465.
 Ribbing, Sophie 242.
 Richardson 359.
Ringnér, Enoch 258.
 Ringvall, Axel 268, 270.
Rissanen, Juho Vilho 4468,
 498, 503—505, 5529,
 535.
 Robespierre 121.
 Rodin 96, 99, 277, 278,
 299, 301, 342, 524.
 Roed, Jörgen 18.
 Romdahl, Axel L. 2225,
 326, 327, 442, 5556,
 584, 586, 587.
Roosval, Ellen 351, 3352.
Roosval, Gerda 197.
 Roosval, Johnny 3352,
 402.
 von Rosen, Agnes, f. B3lix-
 en-Finecke 208, 209.
 von Rosen, Georg 1100,
 236, 258, 259, 326.
Rosenberg, Edvard 1935.
 Roslin 450.
 Roty 346.
 Rousseau, Henri 554.
 Rubenson, Jeannette 118.
 Rudbeckius, Johannes 3376,
 317.

- Rude 277.
 Rudebeck, Astrid, f. Platen 240, 241.
 Rudin, Valdemar 221.
 Ruisbroek 573.
 Runeberg, Johan Ludvig 278, 509, 512.
 Runeberg, J. W. 465.
 Runeberg, Walter 11, 18, 512, 521.
 Ruokokoski, Jalmari 545, 546.
 Ryd, Carl 589.
 Rydberg, Gustaf 299, 222, 229.
 Rydberg, Viktor 146, 284.
 Rydeng 543.
 Röhl, Maria 242.
 Rörstrands porslinsfabrik 420.
- Saarinen, Eliel* 486, 528—532.
Sager-Nelson, Olof 184, 185—189, 550.
Sahlén, Artur 276.
Sahlström, Anna 276.
 Saint-Saëns 563.
Sallinen, Tyko 524, 535, 542, 545—548.
Salmson, Hugo 27—31, 51, 136, 460, 491.
 Saloman, G. 16.
 Saltsjöbaden.
 Uppenbarelskyrkan 217, 313, 360.
Sanalberg, Aron 373—375.
Sanalberg, Gustaf 372, 373, 431.
Sanatels, Gösta 585—587.
Santesson, Ninnan 350, 352.
 Sarmiento 278.
 Schaendorph, Sophus 18.
 Scheele, K. W. 307.
Schjierfbeck, Helena 491, 493, 494.
 von Schmitterlow, Adelheid 181.
 Schölander, F. W. 51, 77, 248, 271, 353.
Schonberg, Torsten 258, 259, 264, 346, 347.
Schwab, Eigil 264.
- Schultzberg, Anshelm* 197.
 Schück, Henrik 237, 250.
 Sehlstedt, Elias 58—60.
 Selander, Sten 335.
 Sergel, J. T. 64, 65, 77, 284, 299, 333, 346.
 Seurat 500.
 Sibelius, J. 468, 481.
 Sidvall, Amanda 242.
 Signac 500.
Simberg, Hugo 507—509.
 Simon 99.
Simonsson, Birger 587.
 Sinding, Stephan 297.
 Sinebrychoff, Paul 534.
 Sisley 110.
Sjöberg, Axel 176, 177.
Sjögren, Arthur 436.
Sjögren, Nils 339—341, 453.
 Sjöstrand, C. A. 18, 479, 512.
Sjöström, Maja 410.
 Skredsvig, Christian 11, 12, 53, 468.
Skänberg, Carl 6, 9, 11, 33—36, 49, 50.
Sköld, Otte 577—579.
 Smedslätten, villastad 406.
Smith, Vilhelm 202—204.
 Snoilsky, Carl 343, 466.
 Sofia Albertina 140, 362.
 Soldan-Brofeldt, Venny 154, 157, 529.
 Sommelius, Malte 293, 339, 448.
Sonck, Lars 527, 528.
 Sparre, Ambjörn 201.
Sparre, Eva 201.
Sparre, Louis 199—201.
Spolén, Ernst 420.
 Sprengel, David 571.
Sprinchorn, Gerda 351.
 Staaff, Pelle 145.
Stangenberg, Knut 253, 254, 256, 258.
 Steffen, Gustaf F. 296, 298.
 Steinlen 260.
Sten, John 589, 590.
Stenberg, Emerik 210, 218—222.
 Stenberg, Gustaf 218.
Stenbäck, Josef 487.
- Stenhammar, Ernst* 361, 362.
 Stenhammar, Wilhelm 164, 166.
 Stenman, Gösta 541, 542.
 Sten Sture 300, 302—305.
 Stigell, Robert 287, 291, 511, 514.
 Stjenschantz, Torsten 475, 505.
 Stockholm.
 Adelswårdska huset 354.
 Bünsowska huset 354.
 Centralbanken 366.
 Centralpalatset 361.
 Danviks hem 364.
 Dramatiska teatern 292, 369.
 Ekarne, Th. Laurins villa 386.
 Elektricitetsverket 358.
 Engelbrektskyrkan 217, 393, 394.
 Enskilda Banken 313, 386, 387, 388, 389.
 Ernst Tryggers hus 386.
 Hallwylska palatset 354.
 Handelshögskolan 392.
 Hôtel Royal 361.
 Hotell Rosenbad 359.
 Högalidskyrkan 386, 387, 389, 390, 391.
 Högberga, Klas Fähræus' villa 372.
 Johannes' folkskola 361.
 Johannes' kyrka 361.
 K. O. Bonniers villa 385.
 Konserthuset 392.
 Konstakademien 369.
 Konstindustriutställningen 1909 358, 360.
 Kungstornet, Norra 401, 403.
 Kungstornet, Södra 401.
 Liljevalchs konsthall 396.
 Livförsäkringsab. Thules' hus 291, 368, 369.
 Läkarsällskapets hus 372.
 Nordiska kompaniet 361.

- Nordiska museet 307,
 354, 355, 357.
 Philip Gebers hus 386.
 Oakhill 361.
 Operahuset 144, 366.
 Patent- och Registre-
 ringsverket 384.
 Posthuset 182, 360.
 Riksdagshuset 234, 362.
 Riksmuseet 366.
 von Rosenska huset 354.
 Rådhuset 370, 371—
 373, 374.
 Skandiabiografen 397,
 399.
 Skandinaviska Kredit-
 ab. hus 365, 366.
 Skogskyrkogården 399.
 Stadion 394, 395.
 Stadsbiblioteket 399.
 Stadshuset 142, 234,
 376, 377, 378, 379
 —382—384.
 Tekniska högskolan
 153, 154, 212, 335,
 367, 369.
 Thielska galleriet 361.
 Timmermansordens hus
 356.
 Valdemarsudde 361.
 Walter Philipssons
 villa 386.
 Vetenskapsakademien
 366.
 Vin- och spritcentralen
 400.
 Östermalms läroverk
 142, 384.
Strandman, Otto 323—
 325.
Strengell, Gustaf 401,
 462, 531—533.
 Stridsberg, Gustaf 306.
 Strindberg, August 71,
 73, 115, 127, 154, 320,
 325, 333, 450, 574.
Strindberg, Tore 332—
 334.
Strååt, Hjalmar 276.
 Strömbom, Sixten 441.
 von Stubenrauch 211, 213.
 Ståhlberg, K. J. 509.
 Sundberg, A. N. 343.
Sunaström, Harriet 276.
 Swan 469, 475.
 Swartz, Carl 221, 307, 444.
Swedlund, Pelle 203, 204,
 375.
Svensson, Gunnar 577.
 Svinhufvud, Pehr 509.
 Söderberg, Hjalmar 115,
 168, 169, 272, 273.
 Söderblom, Nathan 339.
 Söderhjelm, Werner 475,
 478.
 Sörensen, Gudrun 587,
 588.
 Sörensen, Henrik 587—
 589.
 Takanen, J. 479.
 Taraval 65.
 Tegnér, Esaias 318.
Tengbom, Hjärdis 392.
Tengbom, Ivar 351, 386
 —390, 392.
 Tengbom, Yvonne 200.
 Teniers, David, d. y. 456.
 Tessin, Carl Gustaf 65.
 Tessin, Nicodemus, d. y.
 66, 362—364, 396.
 Thaulow, Fritz 20, 462.
Thegerström, Robert 113,
 164—167.
 Thiel, Ernest 135, 172,
 237, 327, 452, 455.
 Thiel, Signe 135.
 Thiis, Jens 414, 587.
Thomé, Verner 535—539.
Thorell, Hildegard 242,
 244.
 Thorman, Elisabeth 412.
 Thorvaldsen, Bertel 75.
 Tidemand, Adolf 6.
 Tiepolo 47.
 Tikkanen, Johan Jakob
 457, 467, 479.
Tirén, Johan 192.
 Tizian 6, 246.
 Tjolöholm.
 Slott 392.
Topelius, Eva 161.
 Topelius, Zacharias 458,
 516, 519.
Torhamn, Gunnar 389,
 391.
Torulf, Ernst 396.
 Toulouse-Lautrec 260.
 Trapp 448.
 Traugott, Ivan 448.
 Trolle, Anna 146, 148.
Trulsson, Anders 229—
 231.
 Trygger, Ernst 386.
Trägårdh, Carl 44, 45,
 130.
 Tuxen, Lauritz 18.
Tynell, Märta 247.
Tägstström, David 240,
 241.
Törneman, Axel 232—
 235, 236, 383.
 von Uhde 465.
 Ulf, Gurli 152.
 Ulfsson, Jakob 303.
Ullman, Sigfrid 588.
 Upmark, Gustaf, d. y. 442,
 450.
 Upmark, Gustaf, d. ä. 68,
 72, 386, 438, 439.
 Wærn, Carl Fredrik 94.
 Wahlberg, Alfred 16, 43,
 44, 493.
Wahlman, Lars 392—394.
Wahlström, Charlotte 243,
 244.
 Waldenström, P. P. 145.
 Valerius 191.
Wallander, Alf 11, 149,
 165, 166—168, 329, 401,
 420, 445.
 Wallander, Fanny, f. Hüb-
 ner 165.
Wallander, Gerda 168,
 169, 401.
Wallander, Sven 401, 403.
 Wallander, Wilhelm 167.
 Wallenberg, Amalia 87.
 Wallenberg, Knut 217,
 376, 392, 399.
Wallert, Axel 380, 381.
Vallgren, Antoinette 461,
 513.
Vallgren, Ville 10—12,
 53, 460, 461, 489, 492,
 512, 513, 515—517.
Wallin, David 236—237,
 349.
 Valloton, Félix 276.

REGISTER.

- Vandlerbilt, Georg 90.
 Warburg, Karl 15, 115.
 Washington, Georg 450.
 Watteau 225.
 Velazquez 11, 82, 86.
 Wennerberg, Gunnar 193,
 194, 322, 422.
 Wennerberg, Gunnar
 Gunnarsson 422.
 Werenskiöld, Erik 11, 452,
 538.
 Wermer, Gustaf 442.
 Wernstedt, Melchior 384.
 Westerholm, Wictor 492,
 496, 498, 523, 526, 541.
 Westman, Carl 261, 370
 —373, 375, 420, 442,
 443, 450.
 Westrin, Theodor 210.
 Wettergren, Agneta 342,
 343.
 Wettergren, Erik 303, 306.
 414, 425, 436, 437, 584.
 Wettergren, Ingeborg 412,
 415.
 Wetterhoff, Karl 492.
 Weyggand, general 212.
 Whisstler 127.
 Wicaander, Hjalmar 454.
 Wiel-Hansen, Janken 307.
 Wiestelgren, Harald 88,
 94, 99.
 Wieslander, Agnes 248,
 2499.
 Vigeliand, Gustav 351, 452.
 Wigeert-Österlund, Mathil-
 da 236.
 Wiik, Hilda 490, 493.
 Wiik, Maria 490, 493,
 494.
- Wijk, Hjalmar 304, 447.
 Wijk, Olof 284.
 Wikström, Emil 93, 518,
 519, 521, 528.
 Wilhelm, prins 361.
 Wilhelmson, Carl 4, 179
 —184, 225, 249, 269,
 425, 452.
 af Wirsén, C. D. 67.
 Wissler, Anders 297.
 Wollin, Nils 135.
 Wrangel, Furgen 238
 —241.
 Wrede, Ernst 538, 539.
 Wrede, Mathilda 471, 472.
 von Wright 106.
 Wullum, Erik 163.
 Wuolijoki, Wäinö 509,
 511.
 Wählin, Karl 8, 12, 210,
 211.
 Wästberg, Carin 410.
 Västerås.
 Aseafabriken 402, 405.
 Teatern 404.
 Västmanlands läns spar-
 bank 404.
- Ytterlund, Albin 296.
- Zachrisson, Waldemar 432,
 433.
 Zahrtmann, Kristian 230.
 264, 551.
 Zellman, Tollie 201, 563.
 Zettervall, Folke 407.
 Zettervall, Helgo 67, 362.
 Zickerman, Lilli 407, 408.
 Zilliacus, Emil 500.
 Zilliacus, Ingrid 497, 500.
- Zorn, Anders Leonard 3,
 4, 70, 75—98, 99, 101,
 107, 110, 116, 146, 189,
 192, 258, 283, 285, 320,
 448, 449, 454, 462, 468.
 Zorn, Emma 88, 448, 449.
 Zügel, H. 538.
- Åhrén, Uno 420.
 Åkerberg, Knut 185, 296
 —298.
 Åkerlund, fabrikör 146.
 Åkerlund, John 407.
 Åkerman, Henrik 302.
 Åkesson, K. O. F. 231,
 232, 235.
 Åkesson, Per 278.
 Ålsten, villastad 406.
 Åström, Viktor 436, 437.
- Äetsä vattenkraftverk 533,
 534.
 Ångman, Jakob 430, 431.
 Äppelviken, villastad 406.
- Öhnell, Richard 376.
 Öhqvist, Johannes 485.
 Östberg, Karin, 236, 349.
 Östberg, Ragnar 261, 348,
 349, 363, 364, 370, 372,
 375—386, 416, 420.
 Österlind, Allan 11, 24.
 Österling, Anders 231,
 233, 241.
 Österlund, John 236.
 Österman, Bernhard 206
 —212, 213.
 Österman, Emil 206—211.

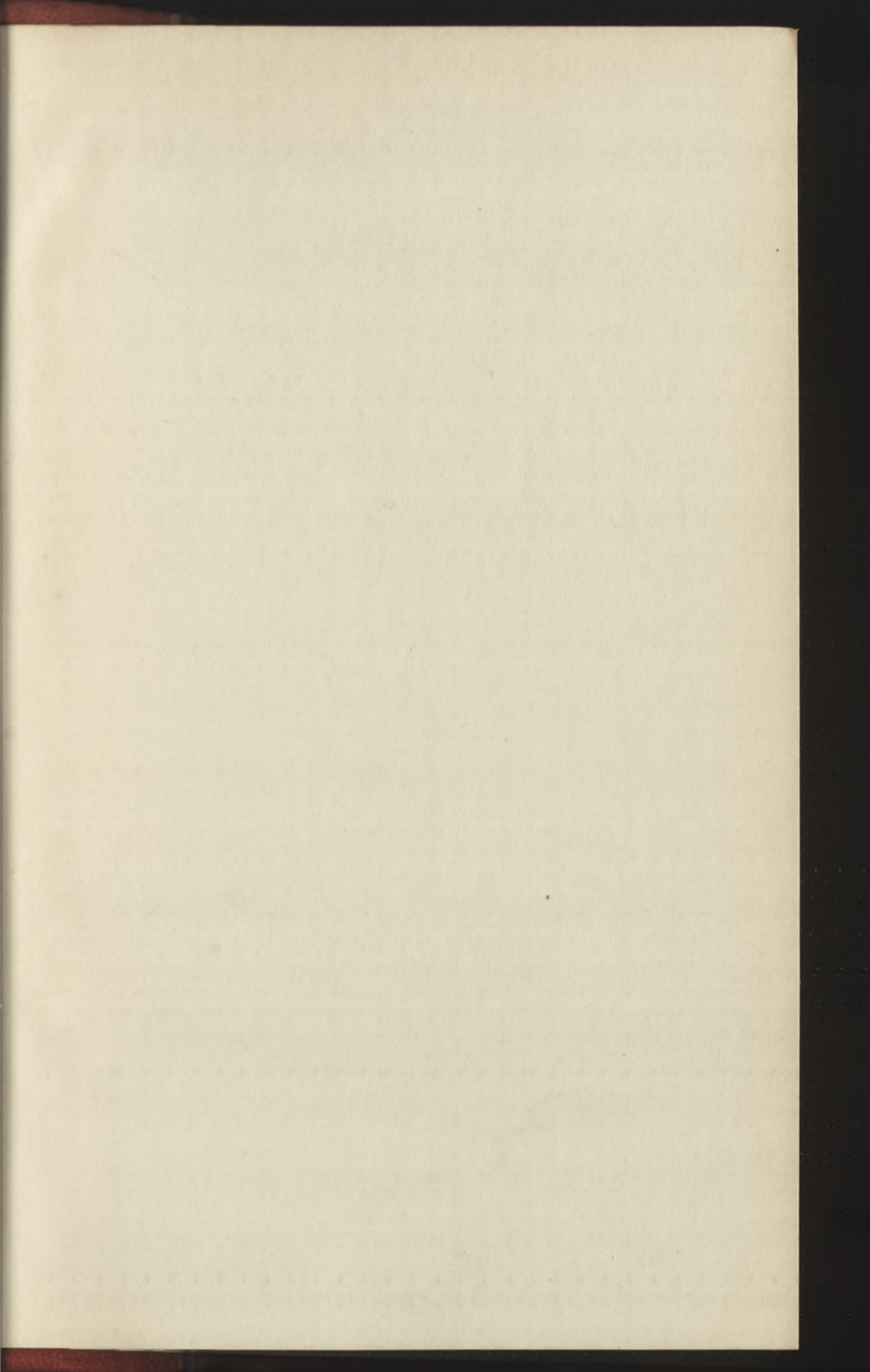
R Ä T T E L S E R.

- SSid. 42, rad 1 nedifr. står 1825, läs 1925.
 » 168, » 8 » » von Klinckowström, läs Klinckowström.
 » 199, » 6 » » A. Finch, läs W. Finch.
 » 299, » 5 uppifr. » Milles, läs Milles.
 » 422, » 10 nedifr. » (bild 315), läs (bild 317).

INNEHÅLL.

	Sid.
Sverige vid 1800-talets slut och 1900-talets början:	
Den yngre generationen	I
Finsk konst 1880—1926	457
Svenska modernister omkring 1920	549
Register	601

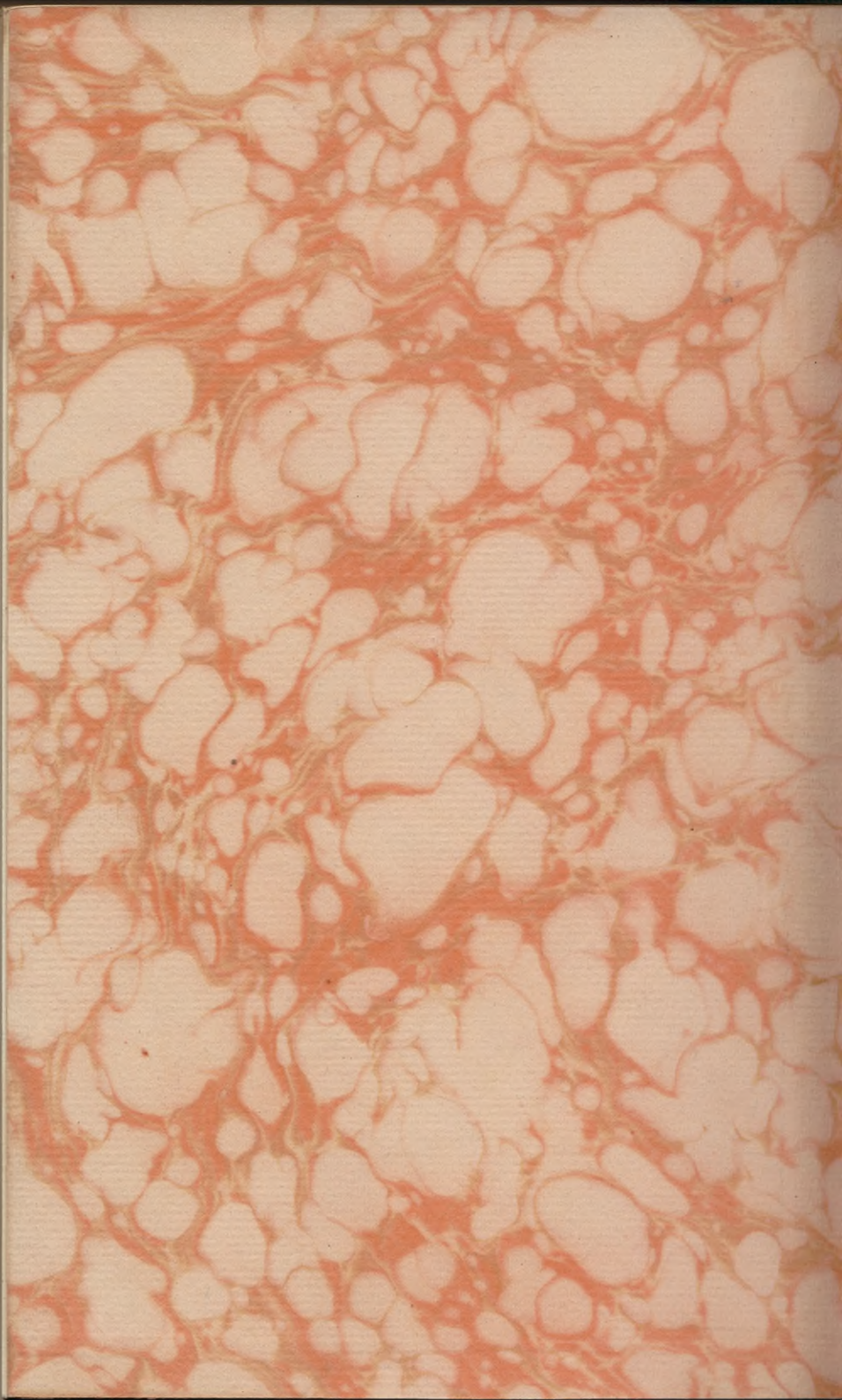

INNEHÅLL

Öfversigt af 1840-års aflysta afdel och 1840-års aflysta delar	
Den yngre generationen	1
Den äldre generationen	1
Den tredje generationen	1
Den fjärde generationen	1

6000220223

Göteborgs universitetsbibliotek

